

PÁZMÁNY PÉTER KATOLIKUS EGYETEM
KÁNONJOGI POSZTGRADUÁLIS INTÉZET

FÜGEDY ANTAL – LEVENTE

**AZ ELIDEGENÍTÉS FOGALMA
A KÁNONJOGBAN**

DOKTORI DISSZERTÁCIÓ

vezető tanár: Kuminetz Géza

AZ ELIDEGENITÉS FOGALMA A KÁNONJOGBAN

BEVEZETÉS

Az Egyházzól, mióta létezik, többször vélekedtek úgy, hogy egy lelki valóság, amely lelkiségéből, természetfeletti jellegéből kifolyólag láthatatlan.¹ Mint láthatatlan valóság nem rendelkezik, és nem rendelkezhet földi javakkal.

A II. Vatikáni Zsinat azonban, sok neves zsinat előtti² és utáni teológussal, határozottan tanítja az Egyház „társaság” (societas) jellegét, kihangsúlyozva a földi társaság és a kegyelmi közösség egységét és elválaszthatatlanságát.³

A Katolikus Egyház Katekizmusa pedig a Zsinat másik dokumentumának megfogalmazását teszi magáévá: „Az Egyház sajátja ugyanis, hogy egyszerre emberi és isteni, látható ugyan, de láthatatlan javakban gazdag.”(SC2)⁴

Az Egyháznak, hogy itt a világban megvalósítsa feladatát, szüksége van anyagi javakra.⁵ Feladata, missziós feladat: „Menjetek tehát, tegyetek tanítványommá minden

¹ Vö. ERDŐ, P., *Az egyházjog teológiája (intézménytörténeti megközelítésben)*, Budapest, 1995, 15-65. alapján.

² Vö. NEWMAN, J.H., *Az Anyaszentegyház misztériuma*, Budapest, 1998, 71.: „Az írás tanúsága szerint az apostolok korában az ígért Egyháza, Krisztus Egyháza test volt: 1. Látható, 2. Egységes, 3. Katolikus, 4. Szervezett.” (Ess.II.92, 1871) és 72.: „Krisztus országának, mert ebben a világban van, mint magának a világnak is, látható formája van.” (S.D:310, 1871), 63.

³ LG 8.

⁴ Vö. *A Katolikus Egyház Katekizmusa*, (SZIT) Budapest, 1994, 166.

⁵ Vö. SCHANDA, B., *Az egyház működésének anyagi alapja I-III.* in *Vigilia* 60 (1995), 831-839, és 61 (1996), 13-18 és 101-110.: „Az adott világban jelenlevő egyház működéséhez elengedhetetlenek az anyagi eszközök.”; PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni (can. 1291-1298)*, in *I beni temporali della Chiesa*, (Studi Giuridici L) Città del Vaticano 1999, 141-162.: - Az Egyház az időben él, és az időben valósítja meg a küldetését, amit nem tud megtenni azon anyagi javak nélkül, melyek az ő sajátos céljaihoz kötődnek, és amelyek az övéi, az Alapítótól kapott küldetés alapján. Az Egyház saját céljai természetfölöttiek, de azok az eszközök, amelyek által, el tudja érni, nem csak természetfölöttiek, hanem lelkiek, anyagiak és vegyesek egyaránt (vö. CIC 1917, 726.k.). Hasonlóképpen ír TOMCSÁNYI, L., *Az egyházi vagyon a püspökök joghatósága alatt*, Budapest 1924, 23.: „Az egyház nem nélkülözheti azon anyagi eszközöket, melyek az istentisztelet ellátásához, a papság, az épületek s vallási intézetek fenntartásához (és működtetéséhez) szükségesek. Az ész és a tapasztalat egyaránt azt bizonyítja, hogy egy vallás sem létezhetik ilyen anyagi

népet, kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, és tanítsátok meg őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek.”⁶

Az Egyház, mely nemcsak láthatatlan, hanem egyben látható valóság is, missziós küldetését, térben és időben, kezdetektől fogva, elsősorban híveinek felajánlásából származó javak felhasználásával próbálta betölteni. Az anyagi javak rendeltetése azonban, nemcsak a küldetés végrehajtása közben felmerült költségek fedezését szolgálta, hanem idővel, egyre inkább az Egyház szabadságának biztosítását is.⁷

A nemcsak láthatatlan, hanem egyszersmint látható javakban is gazdag Egyház számára így érthető, hogy kezdetektől fontos volt a vagyonhoz való viszony meghatározása, mert mindig is érezte, hogy, ha nem kellő módon viszonyul hozzájuk, akkor saját feladatának teljesíthetőségét, szabadságát, de nem utolsósorban hitelét vesztheti, mint Krisztus követé, az evangélium hirdetője. Ezért aztán, kezdetektől fogva igyekezett jól körülhatárolni a vagyonnal kapcsolatos viszonyát.⁸ Ezek, a kezdetektől megjelenő kisebb nagyobb szabályozások kerültek bele aztán a nagy egyházjogi gyűjteményekbe, ill. később pontosítva és az adott korhoz igazodva a 17-es, majd a 83-as egyházi törvénykönyvbe.

A CIC 1983 az egyházi vagyonra vonatkozó törvénykezést az V. könyvben hozza. Ez a könyv azonban nagymértékben követi, különösen ami a tartalmat illeti, a CIC 1917, III. könyv. VI. részében található rendelkezéseket.

segédeszközök nélkül. Az egyház nem ezen világból való ország, hanem azért ezen világban létező ország s ámbár a keresztény vallás nem az érzéki ember számára alapított, papjai még sem tiszta szellemek, hanem emberek, akik az élet szükségleteinek alá vannak vetve.”

⁶ Mt 28, 19-20.

⁷ Vö. SCHANDA, B., *Az egyház működésének anyagi alapja I-III.* in *Vigilia* 60 (1995), 831-839, és 61 (1996), 13-18 és 101-110.: „Az egyház tényleges szabadságához elengedhetetlen anyagi függetlenségének, működésének biztosítása.”, „A gyakran idealizált szegénység vezethet ugyan szabadsághoz és lehet elismerést keltő, azonban bénítóvá, az egyház elzárkózását fokozóvá is válhat, és ezáltal a társadalom lesz szegényebb.”

⁸ Vö. *Az Antióchiai Zsinat Kánonjai XXIV-XXV. rész* in AA. VV., *Ókeresztény Írók*, Szerk. Vanyó László, 5. köt., Budapest 1985, 302-303.: „Az Egyházi javakat az egyház tartsa jó állapotban, őrizze gondosan, teljes lelkiismeretességgel, abban a hitben, hogy Isten mindent lát és megítél...”, „Ha pedig őt (a püspököt) vagy papjait azzal vádolják, hogy az egyház földjeinek jövedelmét vagy más egyházi bevételt a maguk számára fordítanak, s így kárt okoznak a szegényeknek, és vádaskodásnak, meg szidalmazásnak teszik ki az egyházi vagyonkezelést és a vagyon kezelőit, ezeket is rendre kell utasítani olyan eszközökkel, amelyeket a szent zsinat jónak lát.”

Azonban különbség is felfedezhető: Amíg a CIC 1917 az 1495. kánonjában csak három vagyonnal kapcsolatos jogcselekményről beszél: a szerzésről, a birtoklásról (megtartás), és a vagyonkezelésről, addig a CIC 1983, az 1254. k. 1.§-ban négy jogcselekményt különböztet meg: a szerzést, a birtoklást (megtartást), a vagyonkezelést (adminisztrációt), és az elidegenítést.⁹

Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a CIC 1917 nem ismerte volna az elidegenítést. Ismerte, csak másképpen tekintett rá. Úgy tekintett rá, mint szerződésre, annak egy speciális formájára, amelyet alapvetően az akkori felfogás szerint, szigorúan tilos volt kötni. Ennek megfelelően besorolta „A Szerződésekről” szóló XXIX. cím alá.

A CIC 1983 azonban a fenti megkülönböztetésnek megfelelően külön részben tárgyalja az elidegenítést, mégpedig a: „A szerződésekről, különösen az elidegenítésről” elnevezett III. címszó alatt. Bár megteszi ezt az elkülönítést, az új törvénykönyv is az elidegenítést egy speciális szerződésnek tekinti, ami továbbra is általánosan tiltott, de úgy, hogy ugyanakkor szem előtt tartja az Egyház érdekeit, missziós küldetését, és hitelét.

Bárhova is sorolta be a törvényhozó, és bárhogya is szabályozta az idők folyamán a vagyonnal kapcsolatos jogcselekményeket, nem adta meg soha a fogalmuk meghatározását. Dolgozatunk most erre tesz kísérletet, sok előttünk járó szerző nyomán, különösen is az elidegenítést próbálja elemezni, elmélyíteni a róla szóló ismereteket, és megpróbálja körülhatárolni a fogalomnak, mint jogcselekménynek a tartalmát, megadni az elidegenítés új definícióját.

Az Elidegenítés fogalma az Egyház életvitelét, és akár a fellelhető kánonjogi irodalmat is tekintve, első ránézésre, nem tűnik olyan kánonjogi fogalomnak, és jogcselekménynek, amely ne lenne világos, ami kívánna pontosítást, megvilágítást. De ez csak első ránézésre igaz. Ha a témát mélyebben megvizsgáljuk, mind az Egyház

⁹ Ez a kánon az Egyház javaival kapcsolatos jogi képességéről szól, és ezen belül külön kiemeli, hogy az Egyház a tulajdonosi jogok teljességével rendelkezik megszerzett javai fölött, ami azt jelenti, hogy nemcsak megszerezni, birtokolni és kezelni képes a javait, hanem képes el is idegeníteni azokat. Ez az új Egyházi Törvénykönyvnek egy olyan fontos és szükséges pontosítása, amely nélkül felmerülhetett volna egy jogos kérdés: Ha világi jog a tulajdonos számára magától érthetődőnek tartja a rendelkezési jogon belül, az elidegenítés jogát is, az Egyház miért korlátozná azt önmaga

életében, mind a kánonjogi irodalomban, hamarosan kitűnik közel sem egy problémamentes, letisztázott, világos fogalomról van szó. A fogalomra vonatkozó meghatározások, megfogalmazások mind a mai napig nem jutottak nyugvópontra. Ezt látszik igazolni, hogy mind a mai napig újabb és újabb cikkek jelennek meg, a témában, más-más szemszögből vizsgálva azt, felvetve a fogalommal kapcsolatos újabb és újabb problémákat. Nagyon sokan, nem ismerik a fogalmat, vagy ha mégis, nem ismerik annak pontos tartalmát, terjedelmét. Azaz nem világos milyen jogcselekményre ill. jogcselekményekre, vagy anyagiakra vonatkozik pontosan, ugyanis sokakra hatást gyakorol a világi törvény által alkalmazott elidegenítés fogalma, és sok esetben csupán a világi törvénykezésben használt tartalmat vetítik ki az egyházjog által használt elidegenítés fogalmára, amelyek természetesen nem fedik egymást. Csak hogy egy példát említsek a közelmúltból, ami mai napig kihatással van, bizonyos részeken, az Egyház életére: a volt szocialista, kommunista országokban történt államosítások, amelyek által az Egyház nagyon sok ingó és ingatlan javakat elvesztett. Itt felvetődik a kérdés: Vajon ezen helyeken, az államosított javakról való esetleges lemondás, ill. azok más javakra való cseréje elidegenítésnek számít-e, vagy sem? És ki az illetékes adott esetben, hogy ezt a jogcselekményt végrehajtsa?

De sok más, hasonló, helyi egyházakban világszerte előforduló esettel lehet találkozni, különösen ott, ahol az Egyház nem bír állami elismeréssel, vagy csak éppen megtűrt. Azon vidékeken, országokban sem egyértelmű mindig, hogy mi a teendő, ahol az Egyház napról napra, egyre szekularizáltabb közegben találja magát, és intézményei mögül egyszerűen eltűnnek a hívek. Itt a kérdés: el lehet-e adni, vagy bérbe adni az Egyház ingó és ingatlan javait? Ha igen, az milyen tettek minősül, és ki az arra jogilag illetékes?

Ami a kánonjogi irodalmat illeti, szintén találunk kérdéseket az elidegenítés fogalmával kapcsolatban. Így pl. nem egységes az álláspont a szaktekintélyek között az elidegenítés tartalmát illetőleg, mégpedig azért nem, mert az egyházi jog általi szabályozás, nem definíció, az elidegenítésről a mindennapi szóhasználat szerinti értelmezéstől különböző terjedelemre vonatkozik, amelyet egyesek bele próbálnak

számára a saját jogrendszerén belül? Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni ecclesiastici. Prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 5.

venni valamilyen módon a fogalom körébe, mások a fogalmat akarják kitágítani, mint pl. Schuppe, aki az elidegenítés fogalmát „elidegenítés és a hozzá hasonló cselekmények”-re változtatná,¹⁰ ill. az elidegenítést a rendkívüli vagyonkezelés alkategóriájaként tekinti.¹¹

Az említett esetekből kifolyólag nyugodt lélekkel elmondható: a téma nem olyan, amely ne kívánna további tanulmányozást. A fogalom nem olyan, mely ne kívánna pontosítást, megvilágítást, körülhatárolást. Azaz nem nevezhetjük olyan kánonjogi témának, még ha nincs is az érdeklődés központjában, amely nyugvóponton lenne. Ezt támasztják alá a témában napjainkig megjelent cikkek sokasága, vagy éppen ezt a témát tárgyaló könyvek újabb és újabb példányai. Hogy csak néhányat említsünk:

Cikkek:

MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316.

PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazione e di locazioni*, in *I beni temporali della Chiesa (Studi Giuridici 50)*, Città del Vaticano 1999, 141-162.

VIZZARRI, A., *Amministrazione ed alienazione dei beni ecclesiastici*, (testo della relazione tenuta all’Incontro di Studio del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Passo della Mendola - Trento, 3-7 Luglio, 1995), in AA.VV., *I beni temporali della Chiesa*, Milano 1997, 71-92.

A témához kapcsolódó cikkek:

GRAZIAN, F., *Patrimonio stabile: istituto dimenticato?*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 16 (2003), 282-296.

GRAZIAN, F., *Amministrazione e gestione dei beni nell’ordinamento canonico*, in ARIETA, J. I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato, Studi sull’ Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 61-70.

¹⁰ Vö.SCHOUPE, J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 2008, 144.

¹¹ Vö.GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 213.

Könyvek:

EGBUNA M.P., *The right to acquire posses, administre and alienate ecclesiastical goods in religious intitutes*, (dissertatio ad Doctoratum in facultate iuris canonici), Pontificiae Universitatis Gregoriana, Roma 1993.

GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002.

RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni ecclesiastici: prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003².

A témához kapcsolódóan, a témát is tárgyaló irodalom:

PREE, H. – PRIMETSHOFER, B., *Das kirchliche Vermögen, seine Verwaltung und Vertretung, Eine praktische Handreichung*, Wien-New York 2007.

BEGUS, C., *Diritto patrimoniale canonico*, Città del Vaticano 2007.

SCHOUPE, J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 2008².

Megfigyelhető, hogy különösen a 90-es években, és utána jelentek meg az elidegenítéssel kizárólagosan foglalkozó írások, cikkek vagy könyvek. Általános vagyoni jogi könyvek, kézikönyvek, értekezések ill. cikkek, - amelyek magukban foglalták az elidegenítés témakörét is -, azonban, ha ritkábban is - mint más egyházjogi területen, mint pl. házasság vagy perjog -, folyamatosan jelentek meg, nemcsak az új Kódex hatályba lépése után, hanem az előtt is, és az óta is.

Hogy az elidegenítéssel, úgymond kizárólagosan, miért inkább a 90-es évektől kezdve kezdtek foglalkozni a kánonjogászok, nem lehet pontosan tudni. De valószínűsíthető, hogy a bevezetőben említett helyzetek: államosítás-visszaszolgáltatás-lemondás, szekularizáció által keletkezett vagyoni jogi kérdések és helyzetek, hozták magukkal a téma aktualitását.

Mindegyik mű próbálja az elidegenítést, mint fogalmat elemezni, megvilágítani, a velük kapcsolatos kételyeket, problémákat előhozni, rájuk választ adni, de többnyire elméleti síkon maradnak, az újonnan keletkezett helyzetekre nem, vagy csak kevés kivétellel adnak választ, legfeljebb közvetve, amikor is a fogalmat és az azt magában

foglaló cselekményeket igyekeznek definíciókkal, vagy csak egyszerűen körülírással megvilágítani, körülhatárolni, miközben újra és újra a Kódex erre vonatkozó kánonjaira hivatkoznak.

Mindezeket tapasztalva úgy érzem, helye van annak, hogy az elméleti síkról elindulva, az elidegenítés fogalmát átvigyük, egy dolgozat erejéig, az életnek egy-egy fontos és meghatározó helyzetére, így próbálván gyakorlati útmutatást is adni a kompetens egyházi hatóságoknak, személyeknek az ügy kapcsán, a maguk helyén, és helyzetében, úgy, hogy döntésük az Egyház akarata szerinti, az Egyház jelenlegi és jövőbeli céljait szolgálja.

Fontos, hogy világosan lássuk, hogy mit foglal magában az elidegenítés, különösen is a kánonjog normái szerint, ugyanis attól függően, hogy mit értünk elidegenítés alatt, az elidegenítési értékhatár, a személyi illetékesség, illetve az ehhez szükséges engedély kérdése is változik.

Tisztázva a fogalom tartalmát, leszünk képesek helyesen dönteni egy adott vagyoni jogi helyzetben, pl. könnyebben el tudjuk dönteni, hogy egy konkrét ügylethez szükség van-e engedélyre, ill. hogy milyen értékhatár felett van erre szükség.

Hogy célunkat elérjük, dolgozatunk elején egy kis kitérőt teszünk a világi vagy polgári jogrendszerek világába is, bele értve a Római jogot, tudva, hogy mint első kiépített jogrendszer, alapjául szolgált az Egyházi és a mai világi jogrendszereknek. Így munkánk folyamán, mondhatni, a különböző jogrendszereket összehasonlító munkát is végzünk,¹² kiélezve azt az elidegenítés fogalmára. Ezzel a módszerrel nyomon követhetjük egyrészt az elidegenítés fogalmának fejlődését, és használatát, másrészt meg tudjuk világítani a különböző jogrendszerekben fellelhető – az elidegenítés fogalmának – hasonlóságait és különbözőségeit, különösen, ami a világi és az egyházi jog fogalmának tartalma között van.

Ha mindezeket a szakaszokat végigjártuk, következhet a Kánonjogon belüli nyomon követése az elidegenítés fogalmának, majd a különböző szerzők, és a jogi normák

¹² Vö. BADÓ, A.- LOSS S. szerk., *Betekintés a jogrendszerek világába*, Budapest, 2003, 7.: „az Összehasonlító Jogtan” a világ nagy jogrendszereinek bemutatását tűzte ki célul.”; ugyancsak: EÖRSI, GY., *Összehasonlító Polgári Jog (Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai)*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1975; ZWEIGERT, K.- KÖTZ, H., ed, *Introduction to Comparative Law*, Oxford 1994. – könyvekben található bevezetők nyomán.

segítségével való megszerkesztése az elidegenítés (új) definíciójának, ami világos útmutatás, és így segítség akar lenni a jogalkotásban, és főként, a jogalkalmazásban résztvevő, szereplőknek. Hiszen a kánonjog rendeltetése az Egyház közösségének szolgálata, hogy az Egyház életét szabályozva, azt gördülékennyé tegye, hogy az mindinkább eleget tehessen missziós küldetésének.¹³ És ez érvényes az anyagiakkal való kapcsolatára is.¹⁴

Végül mintegy törvényjavaslatként, készítünk egy törvénytervezetet azokra az esetekre, ahol hiányzik a püspöki konferencia hatáskörébe utalt, elidegenítésre vonatkozó részleges törvény. Ilyen esettel állunk szemben, pl. Romániában.

¹³ Vö. ERDŐ, P., *Diaconia iuris. A jog szolgáló szerepe az Egyházban* in *Vigilia* 54 (1989), 918-921. „Minthogy pedig a személyek sokaságának a communioban egységet kell alkotnia 'az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal' (1 Jn 1,3), szükséges, hogy összehangolják az egyes tagok feladatait és meghatározzák a közösségi funkciókat.”

¹⁴ Ugyanis a javak használata, kezelése, a hozzájuk való viszony, beleértve az elidegenítést is, ha nem a célok függvényében történik, akkor ellentétbe kerül az Egyház lényegével és missziós küldetésével, amit Isten neki adott. Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni ecclesiastici: prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 9; DE PAOLIS, V.- MISTO, L.- MOGAVERO, D., *Non per denaro – Il sostegno economico della Chiesa*, Saronno 2000, 127.-nyomán.

I. AZ ELIDEGENÍTÉS FOGALMA A KÜLÖNBÖZŐ JOGRENDEKBEN

I.1. Az elidegenítés fogalma a világi jogban.

A. Az elidegenítés fogalma a római jogban

Ahhoz, hogy az **elidegenítés**, azaz az „**alienatio**” fogalmának tartalmát kellőképpen megvilágítsuk, szükségesnek találom, hogy visszamenjünk a kezdetekhez, mind a történelemben, mind a fejlődéstani környezetet vizsgálva. Ha ezt tesszük, akkor mindenképpen a Római Jog koráig kell visszamenni. A Római jog környezetében kell mindenek előtt kutatnunk. Megkeresnünk a korabeli gondolkodók, római jogászok írásait, amelyekben ez a fogalom először volt használva és értelmezve.

Annál is inkább érdemes ezt az utazást az időben megtennünk, mivel a Római Jog volt az első kiépített jogrendszer, és az a jogrendszer, amelyet később a Katolikus Egyház elismert, mint nagy értéket, és amelynek alapján később kialakította saját jogrendszerét. „Aki az Egyház tagja, a római közösségnek is tagja: az Egyház él a római joggal. Úgy is mondhatjuk, hogy az új népvándorláskori szemlélet szerint, a keresztények közösségi joga, a római jog” volt.¹⁵ Így válhatott aztán, a Katolikus Egyház közreműködésével a Római Jog, a mai Európai jogrendszereknek is alapjává. „A kereszténységgel a római jog rendje eljutott a térítőkkel olyan területekre is, amelyek soha nem tartoztak az Imperium Romanum keretébe. Mint a keresztény egyház erkölcsi tanítást érvényesítő rendjét fogadták el a római jogot és intézményeit a közép-, majd észak- és kelet-európai népek: így vált a földközi-tengeri Imperium Romanumból európai respublica Christiana, vagy Szent Ágoston szavaival 'civitas Dei'.”¹⁶

A római jogban az elidegenítés fogalmával a tulajdonjog kapcsán találkozunk, mint a tulajdonjogot alkotó, tulajdonosi jogok egyikével. A római jogban is, mint minden eddigi társadalom esetében, a tulajdon, a legalapvetőbb intézmény volt. Tartalma a századok folyamán alakult ki. Kezdetben a tulajdon egy dolog feletti tényleges uralom

¹⁵ ZLINSZKY, J., *Ius privatum*, Budapest 1998, 141.

¹⁶ Uo.142.

volt, hatalom, amely még nem vált el élesen a birtoktól, és emellett magában foglalta mindazokat a részjogosultságokat is, amelyek később – a tulajdonból kiválva – önálló jogokként jelentkeznek, mint, pl. a haszonélvezet, a zálogjog, stb.¹⁷

A tulajdon, mint jogintézmény a préklasszikus korban alakult ki a maga teljességében. A korabeli források utalásainak összegzéseként a következő mondható el róla: **a tulajdon „egy dolog feletti teljes hatalom”,¹⁸ amelynél fogva „a magáiban mindenki megteheti mindazt, amivel nem zavar másokat.”¹⁹**

E meghatározásból kiindulva a római tulajdonjogról a következő mondható el: a) a római tulajdonjog olyan jog, amely mindig dolgokra vonatkozik (ideértve azonban a rabszolgákat is); b) a római tulajdon olyan jog, amely – bizonyos határok között, tehát nem korlátlanul – teljes hatalmat, rendelkezési lehetőséget biztosít a tulajdonosnak dolga felett.²⁰ A római jog korlátainak indokai: a közérdek, és az együttélés.²¹

Egy másik pandektista eredetű definíció szerint fogalmazva: „A tulajdonjog az a dologi jog, amelynél fogva a tulajdonos a tulajdon tárgyául szolgáló dologra bárki jogosulatlan behatását kizárhatja.”²²

A tulajdonjog tehát a legtágabb, legteljesebb alanyi magánjogként volt ismert a Római jog világában, amely - csak kevés kivétellel – általában időbeli korlátlanságot is jelentett.

A tulajdonból, mint egy dolog feletti teljes hatalomból fakadó jogosultságokat a források a következőkben jelölik meg:²³

- a) A tulajdonos használhatja a dolgát (– ius utendi)
- b) A tulajdonos gyümölcsöztetheti a dolgát (- ius fruendi)
- c) A tulajdonos rendelkezhetik a dologával (- ius disponendi), ebbe belefoglaltatik, mint a rendelkezési jog, gyakorlati szempontból, legjelentősebb megnyilvánulásai: az elidegenítés, a megterhelés és az átörökítés lehetősége.

¹⁷ Vö.FÖLDI, A.- HAMZA, G., *A Római Jog története és intézményei*, Budapest 1996, 284-285.

¹⁸ Vö.Uo.288. „plena potestas in re”, I. 2, 4, 4; Ulp. D. 32, 73 pr.

¹⁹ Vö.Uo.288. „in suo... hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immitat”, Ulp. D. 8, 5, 8, 5 – FÖLDI, A. – HAMZA, G., szerzők fordítása.

²⁰ Vö.FÖLDI, A.- HAMZA, G., *A Római Jog története és intézményei*, 288.

²¹ Vö.BRÓSZ, R.- PÓLAY, E., *A Római Jog*, Budapest 1974, 200-201.

²² Vö.BENEDEK, F., *Római magánjog, Dologi és kötelmi jog*, Pécs 1995², 33.

²³ Vö. FÖLDI, A.- HAMZA, G., *A Római Jog története és intézményei*, 289.

Minket most elsősorban a rendelkezési jog megnyilvánulásai közül az elidegenítés joga és fogalma érdekel.

A római jogban is, mint születő jogrendszerben, az alienatio = elidegenítés fogalma fejlődésen ment át. Nem értettek kezdettől fogva ugyanazt alatta. A korabeli Római jogászok különböző módon határozták meg a tartalmát.

Pl. Cicero az „abalienatio” fogalmát használja, hogy meghatározza az elidegenítést: „Abalienatio est rei quae est aut traditio alteri nexu aut in iure cessio inter quos ea iure civili fieri possunt”²⁴

Vagyis: „Az elidegenítés a mancipálható – vagyis a megfogható, testi - dolgok fölötti jogügylet, ami vagy a dolog másra való átruházása traditio által, vagy in iure cessio által, azok között, akiknek a polgári jog ezt lehetővé teszi.”

Cicero a „res mancipi” kontextusában, megjelöl két speciális cselekedetet, amelyekre vonatkoztatja az elidegenítést: a „mancipacio” (traditio alteri nexu) és az „in iure cessio”-t. Cicero szerint a „res nec mancipi” átruházása nem tartozik azon megnyilvánulások közzé, amelyek önmaguk erejében képesek lennének megvalósítani azt, amit az elidegenítés jelöl.

Egy másik szerző, Gaius a tulajdon átruházási módjairól szólva, a következőket mondja: „Ergo ex his quae diximus appareat quaedam naturali iure alienari, qualia sunt ea quae traditione alienantur, quaedam civili; nam mancipationis et in iure cessionis et usucapionis ius proprium est civium Romanorum.”²⁵ azaz: „Tehát abból, amit mondtunk, kitűnik, hogy egyeseket természetes elidegenítési jog illet meg, amelyek a traditio általi elidegenítés, másokat pedig a (Római) polgárjogiak; valójában a mancipatio, az in iure cessio, és az usucapio, a római polgárok saját joga.”

Gaius különbséget tesz az elidegenítésre vonatkozó jogok, és alanyai között. Ő szerinte az alienatio – a tulajdonnak az adásvételét jelenti, a traditio pedig egy köztes terminust jelent (mint: alienatio iure naturali) a polgári jogon alapuló elidegenítés és a természetjogon alapuló elidegenítés között. Nyilvánvaló tehát, hogy Gaius elidegenítési cselekményeknek minősíti: a traditiot, a macipaciot, az in iure cessiot és az usucapiot is, de más-más jogalanyokra, ill. más dolgokra vonatkozóan.

²⁴ CICERONE, Top., 5,8.

²⁵ GAI. 2,65.

Ulpianus szerint, elidegenítési cselekményeknek: a *mancipatio*, a *traditio*, az *usucapio* és az *in iure cessio* számítanak: „Singularum rerum dominium nobis acquiritur mancipatione traditione usucapione in iure cessione adiudicatione lege.”²⁶ Azaz: „Nekünk, egyedül, Római polgároknak, a törvény adta jogunk a tulajdonunkban levő dolgok felett: a *mancipatio*, a *traditio*, az *usucapio* és az *in iure cessio*.” A következtetés, amelyet levonhatunk a korabeli forrásokat tekintve kettő: A Köztársasági és a Császári korban is a források az *abalienare* és az *alienare* szavakat tág értelemben értelmezték, mégpedig utalva vele a tulajdon átruházásának különböző formájára, aminthogy az azt eredményezte.

A Cicerói definíció az *abalienatio* szót ellenben szorosán értelmezi, és utal az átruházás aktusára: azon cselekedetre, amely mint olyan, közvetlenül eredményezi a tulajdon átruházását.

Hogy világosan lássuk, milyen cselekedetekre vonatkoztatták, vagy nem, az *alienatio*-t vagy az *abalienatio*-t a szerzők, vegyük sorra őket, megvilágítva jelentésüket:

A „**traditio**” a hétköznapiak legközönségesebb és leggyakoribb tulajdonszerzési módja volt. És testi dolog tényleges, valóságos, kézzől kézre való átadását és átvételét jelenti. Ennek később több formája alakult ki, de ezeket most nem tárgyaljuk.

Azt mondja **Gaius**:

„A *res nec mancipi*-k magával a *traditio*val, teljes joggal a máséi lesznek, feltéve, hogy testi dolgok és épp ezért alkalmasok a *traditio*ra. Ha tehát ruhát vagy aranyat, vagy ezüstöt adok át neked, akár adásvétel címén, akár ajándékozás, akár valamely más címen, rögtön a tied lesz a dolog, feltéve, hogy én annak tulajdonosa vagyok.”²⁷

„Mert senki több jogot nem ruházhat át másra, mint amennyi saját magának van.”
(D.50.17.54)²⁸

²⁶ *Alienazione in Enciclopedia Del Diritto*, Vol. II.(Ali-Are), Torino, 1958. ahol idézik Ulp. Reg., 19, 2.2.

²⁷ Vö. BRÓSZ, R. -PÓLAY, E., *Római jog*, Budapest 1995¹⁰, 229. idézett Gaiustól (2,19-20)

²⁸ Uo.230., idézett a *Codex Iustinianus*ból

A „**mancipáció**” a római jog egyik legősibb, szigorú jogszerinti ügylete, képletes adásvételt jelent. Formája: öt római polgár kell hozzá tanúnak és egy ugyanolyan joggal bírót, aki a mérleget tartja. Az aki egy adott tulajdont meg akart szerezni, venni, a dolgot a kezében tartva vagy megérintve kijelentette, hogy az az övé, és legyen számára megvéve ezért a rézért, és ezen mérlegen. Ezután megütötte a rézzel a mérleget, a rezet odaadta annak, akitől a dolgot vette, mintegy vételár fejében. (részlet a Gaius 1,119-122)²⁹

Az „**in iure cessio**” is a rómaiak ősi ügyletei közé tartozott, így a mancipacio-hoz hasonlóan actus legitimus-ként volt ismert.

Az „in iure cessio mind a res Mancipi, mind a res nec Mancipi közös elidegenítési módja” volt, „amelyet három személy folytatott le: az in iure átengedő, a vindikáló és az odaítélő. Az in iure átengedő a tulajdonos, a vindikáló az, akinek átengedik a dolgot, az odaítélő pedig a praetor” volt.

Lefolyása: A szerző fél – előzetes megállapodás alapján – pert indított a tulajdonos ellen, azt állítván, hogy a megszerezni kívánt dolog az övé. Az eljárásban aztán a praetor megkérdezte a jelen levő tulajdonost, hogy ellentmond-e ennek. A tulajdonos azonban, mintha elismerné a felperes tulajdonát, ha megtagadta a kontravindikálást vagy hallgatott, akkor a praetor odaítélte a dolgot annak, aki vindikálta.³⁰

Az „**usucapio**” = elbirtoklás. A mancipáció és az in iure cessio mellett harmadik civiljogi szerzésmódként Gaius (2,65) az elbirtoklást említi. Az elbirtoklás az idő jogkeletkeztető hatásán alapszik: ha valaki egy dolgot a törvény által meghatározott ideig folyamatosan birtokol, akkor – bizonyos egyéb feltételek fennforgása mellett – tulajdonossá válhatik.

Ezt az ügyletet akkor alkalmazták a rómaiak, amikor a tulajdonszerzés előbb említett formáiba valamilyen hiba csúszott: akár formai, akár tartalmi hiba. 1. Formai hiba volt,

²⁹ Vö. BRÓSZ, R. -PÓLAY, E., *Római jog*, Budapest 1995¹⁰, 241. idézett Gaiustól.

³⁰ Vö. FÖLDI, A.-HAMZA, G., *A Római jog története és institúciói*, Budapest 1996⁴, 323.

ha valaki *res mancipit* nem *mancipatio*val vagy *in iure cessio*val, hanem „csak” *traditio*val szerzett meg. Ilyenkor a szerző nem lett tulajdonos.

Tartalmi hiba volt, amikor valaki nem tulajdonostól szerezte a dolgot. Ilyenkor a *nemo plus iuris* elv folytán a szerző sem lett tulajdonossá. Ez esetekben a befejezett elbirtoklás pótolta az előd jogának hiányát.

Miután megismertük a római jog szerzőinek álláspontját az elidegenítésről, elmondható, hogy a római jog világában sem volt egyértelmű, hogy mi is tartozik pontosan az elidegenítés fogalma alá. A lényegre törekedve azonban elmondható, hogy az elidegenítés, latinul *alienatio*, a Római Jog világában, a tulajdon átruházását jelentette. Amihez fontos kiegészítés a Gaiusi kijelentés, miszerint elidegenítést csak az képes végrehajtani, aki a dolog feletti tulajdonjoggal rendelkezik:

„Ha tehát ruhát vagy aranyat, vagy ezüstöt adok át neked, akár adásvétel címén, akár ajándékozás, akár valamely más címen, rögtön a tied lesz a dolog, feltéve, hogy én annak tulajdonosa vagyok. Mert senki több jogot nem ruházhat át másra, mint amennyi saját magának van.” (D.50.17.54)³¹

Ugyanakkor az *usucapio* fogalmának tartalmát látva, kijelenthetjük, hogy „az *usucapio*” nem kifejezetten tartozik bele a szoros értelemben vett elidegenítésbe. Mert, ha valamilyen törvény által szabályozott módon, tulajdonoscseré jön létre egy adott tulajdon fölött, a tulajdonos benne és általa nem ruházza át a dolgot a szó szoros értelmében, hanem, mintegy zavartalanná teszi a szerző félnek a dolog birtoklását, ami által az, idővel orvosolandó a hibás jogügyletet, a törvény értelmében, elbirtoklás címén, tulajdonossá teszi, a tulajdont birtoklót, az adott tulajdon fölött.

³¹ Vö. BRÓSZ, R. -PÓLAY, E., *Római jog*, Budapest 1995¹⁰, 230. - idézett a *Codex Iustinianus*-ból

B. Az elidegenítés fogalma a legújabb kori jogrendekben:

Az elidegenítés fogalmával a világi jogban, a tulajdonjogot szabályozó törvények keretében találkozunk. Az országok különböző jogrendszerei azonban nem fejtik ki mit értenek az elidegenítés alatt. Helyette inkább a hangsúlyt az elidegenítési és terhelési tilalomra helyezik, ami a tulajdonosi jognak releváns korlátozását jelenti.

A tulajdonjogviszony tartalmát³² ahogyan a polgári jogi jogviszonyokét – jogosultságok és kötelezettségek alkotják. Ez annak ellenére így van, hogy a tulajdonjogviszony, mint abszolút szerkezetű jogviszony tartalmát – a római jogi hagyomány alapján – a tulajdonost megillető legfontosabb jogosultságokkal, az ún. árutulajdonosi triásszal: a birtoklás, a használat és a rendelkezés jogaival szokták jellemezni.

A tulajdonjog tartalmának a törvény által szabályozott legtipikusabb, és legfontosabb tartalmi elemei tehát a következők: a) a birtoklás joga, b) a használat és a hasznok szedésének joga, valamint ezzel összefüggésben a szomszédjog és a túlépítés szabályai, végül pedig c) a rendelkezési jog és az ezt esetleg korlátozó elidegenítési és terhelési tilalom.³³

A tulajdonjogviszony tartalmát kitevő részjogosítványok közül kiemelkedően a legfontosabb a rendelkezési jog. Ez a többiekhez viszonyítva elvontabb részjogosítvány, Lenkovics Barnabás szerint, önmagában is kimeríthetetlen tartalommal bír.

A rendelkezés joga által válik ugyanis valósággá a tulajdonos által birtokba vett dolog felett a tulajdonjog teljes fennállása alatt a tulajdonosi hatalom folyamatos gyakorlása. A tulajdonjog tárgya feletti sajátos tulajdonosi hatalomgyakorlás kiterjed minden előzőleg említett részjogosítványra is, így azt is mondhatnánk, hogy a rendelkezési jogban realizálódik a tulajdonjog teljessége. Továbbá, mert a dolog felett egyidejűleg más személy nem gyakorolhat azonos hatalmat, illetőleg amennyiben gyakorolhat, akkor azt csakis a tulajdonos akaratából és engedélyével teheti, azt is mondhatjuk, hogy ez a részjogosítvány garantálja leginkább a tulajdonjog kizárólagosságát is.

³² Vö. LENKOVICS, B., *Magyar Polgári jog – Dologi jog*, Budapest 2006, 83.

³³ Uo. 84. és vö. BÁNKUTI, A. – JAKABNÉ, M. J. – KLEEBERG, L. – PERECZ, L., *Jogtudományi Alapismeretek*, Budapest, 2000, 53., valamint: TARR, GY., *Világi jogi ismeretek*, Veszprém 1997, 88.

Mivel ilyen fontossággal bír a rendelkezési jog, mint a tulajdonjog szerves része, fontos, hogy megnézzük közelebbről, mit is foglal magában: A tulajdonost megilleti az a jog, hogy: a) a dolog birtokát másnak átengedje; b) a használat jogát másnak átengedje; c) a hasznok szedésének (és a dolog hasznosításának) jogát másnak átengedje; d) a dolgot biztosítékul adja, vagy más módon megterhelje; e) a dolog tulajdonjogát másra átruházza; f) a dolog tulajdonjogával felhagyjon. (azonban jó tudni: az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet!)

A felsorolásból (Ptk. 112.§) kitűnik, hogy a rendelkezési jog – a legtágabb értelemben – a tulajdonosnak az a joga, hogy a dologra nézve polgári jogviszonyokat létesíthessen, illetőleg hogy a tulajdonjogot megszüntethesse.³⁴

Ezen fontos tulajdonosi jogosultságon belül minket különösen is az utolsó három d, e, f, pontokban megnevezett jogok érdekelnek, mert a tulajdonosnak a dologra vonatkozó legfontosabb rendelkezései a dolog elidegenítése, illetőleg megterhelése.³⁵

Az elidegenítés történhet szerződéssel ingyenesen (ajándékozás), visszterhesen (csere, adásvétel) vagy más jogügyletek keretében. A dolog megterhelése tipikusan valamely korlátozott dologi jog alapításával (pl. haszonélvezet, telki szolgálat) vagy a dolog biztosítékul adásával (zálogjog, óvadék) történik.³⁶

Az elidegenítés fogalmának tartalmát, a világi jogi szótárak, a következőképpen fejezik ki:

„Az elidegenítés jelenti átruházását egy dolognak vagy egy tulajdonosi jognak, más személyre ingyenesen vagy visszterhesen.”³⁷

Egy másik a következőképpen definiálja a fogalmat:

„Az elidegenítés az a jogi tett, amely által egy adott dolog fölötti dologi jognak vagy egy követelési jognak a tulajdonosa, az adott jogot átruházza, bármilyen címen, más személyre.”³⁸

³⁴ U.o.87-88.és Vö. UNGUREANU, O. – MUNTEANU, C., *Tratat de Drept civil: Bunurile. Drepturile reale principale*, București, 2008. n. 154-154b.

³⁵ U.o.105.

³⁶ U.o.

³⁷ *Alienare* in <http://www.euroavocatura.ro>, 2008-10-02:„Alienare/ Instrăinare se înțelege: transmiterea unui bun sau a unui drept patrimonial către o alta persoană cu titlu oneros sau gratuit.”

³⁸ *Alienare* in <http://www.contabilizat.ro>, *Dicționar economic și financiar*, 2008-10-02; és in <http://www.rubinian.com>, *Dicționar de afaceri Rubinian*,

A magyar nyelv értelmezési szótára az elidegenítésről ezt írja:

Az elidegenítés – a tulajdonjognak másra való átruházása, valaminek eladása, idegen kézre juttatása vagy saját tulajdonán idegen dologi jog (zálog, szolgalom) engedélyezése.³⁹

Hasonló megfogalmazásra találunk a Révai Nagy Lexikonban is:

Elidegenítés- (lat. Alienatio, abalienatio, ném. Veräusserung), a jognak, különösen a tulajdonjognak a jogosított személy akaratával, másra való átruházása (alienatio translativa) vagy a saját dolgon idegen dologi jog: zálog, szolgalom engedése (alienatio constitutiva). Tágabb értelemben az elidegenítés a jogról való lemondás, a dolog elhagyása is.⁴⁰

Az olasz Garzanti értelmező szótár pedig a következőképpen fogalmaz:

Az elidegenítés – egy dolog vagy egy jog, tulajdonjogának átruházása másra, pl.: eladás, átengedés.⁴¹

A spanyol civil jogász Castán az elidegenítés fogalmának tág értelmet tulajdonít, és így definiálja:

Az elidegenítés – átruházás általi lemondás a tulajdonjogról, vagy ami ugyanaz, átruházása a tulajdonnak egyik személyről a másikra. Ez lehetséges, - mortis causa o inter vivos – halál esetére vagy élők között, és vagy ingyenesen vagy visszterhesen.⁴²

Egy másik civil jogász, Clemente De Diego pedig szoros értelemben definiálja az elidegenítés fogalmát:

2008-10-02: „Alienare/ Instrăinare este un act juridic prin care titularul unui drept real asupra unui lucru sau al unui drept de creanța transmite, cu orice titlu, acel drept altei persoane.”

³⁹ Vö. AA.VV., *A magyar nyelv értelmező szótára*, Magyar Tudományos Akadémia, II. köt., Budapest 1986, 183.

⁴⁰ *Elidegenítés* in *Révai Nagy Lexikon*, Budapest, 1995-1996, VI. köt. 388.

⁴¹ *Alienare* in <http://www.garzanti.it>, 2008-10-02

⁴² Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 239., aki idézi CASTÁN, *Derecho Civil Espanol*, Madrid 1943⁶, 185: „Es la renuncia traslativa del derecho de propiedad, o, lo que es igual, la tranferencia del dominio de una persona a otra. Puede ser – anade – mortis causa o inter vivos y a titulo gratuito u oneroso” .- CABREROS DE ANTA, M., *La enajenación de bienes eclesiásticos* in *El patrimonio eclesiástico*, Salamanca 1950, 167 alapján.

Az elidegenítés egy élők közötti cselekedet, amely által áthelyeződik a tulajdonjog más alanyra.⁴³

Az angol jogi irodalomban pedig az alábbi definíciót találtam:

A polgári jogban: az elidegenítés, vagy a tulajdonjognak és birtokjognak, vagy a dologi jognak szabad átruházása más személyre.⁴⁴

A felsorolt definíciókat látva, nyilvánvaló, hogy nincs egységes álláspont, és fogalom értelmezés az elidegenítés témájában. A civil jogászoknak, a definíciók tartalmának különbözőségét látva, megállapítható, hogy nehéz közös nevezőre jutni. És így nehéz egy egységes, minden helyzet számára érvényes tartalmat adniuk az elidegenítés fogalmának.

Pedig sokat segítene, a gyakorlati jogalkalmazásban, különösen az Európai országok területén, ahol hiányzik az angolszász: Egyesült Államokbeli, ill. Nagy Britanniái *common law*, azaz a precedensjog alkalmazás.

Ami közös minden definícióban, az az átruházás fogalma. Amely azonban, az elidegenítéssel kapcsolatban, a szoros értelmezést támogatók között, csak a tulajdonjog átruházására vonatkozik. Másoknál viszont kiterjed más dolog fölötti jog átruházására is.⁴⁵

Ami az elidegenítés fogalmának egységes tartalmának meghatározását illeti, nagy segítséget jelentene a jogalkalmazásban működő civil és egyházjogászoknak egyaránt, különösen is, ami az egyházjog és a polgárjog érintkezési területét illeti a vagyonjog terén. Hiszen mint láttuk, vannak olyan jogászok, akik az elidegenítés alatt nemcsak a tulajdonjog átruházását értik, hanem minden más dolog fölötti jognak az átruházását is, ami sokban hasonlít, mint azt a későbbiekben látni fogjuk, a kánonjog által körülhatárolt tartalomhoz.

⁴³ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, 239.

⁴⁴ <http://www.answers.com/topic/alienation> 2009-01-27, in *Business Dictionary by Jack P. Friedman*, 2000; in *Law Dictionary*, by Steven H. Gilfis, 2003; in *Real Estate Dictionary*, 2004. A különböző jogi szótárak, ugyanazt a definíciót hozzák, jelentéktelen eltéréssel.

⁴⁵ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 239.

I.2. Az Elidegenítés fogalma az Egyház jogrendjében

A. Az elidegenítés fogalma az 1917-es Kódex előtti kánonjogban.

1. Decretum Gratiani

Az első jelentős kánonjogi forrás e tekintetben, amit érdemes megvizsgálni a Gratianus féle kánonjogi gyűjtemény. Ez akkor is igaz, ha Gratianus Decretumát az Egyház sohasem hagyta jóvá, azaz nem emelkedett törvényerőre. Törvényi szempontból annyit ért, amennyit belőle elrendeltek egy-egy régióban, vagy püspökség területén, az illetékes törvényhozók. A Decretum csupán a kánonjog oktatásának alapszövegeként volt elfogadva, azaz egy új, autonóm jogi tudománynak, a kánonjog tudományának volt az első kézikönyve. Fontosságát mutatja az is, hogy nemcsak a tanításban használták a Decretumot, hanem a Római Kúria is figyelembe vette munkája során. Fontosságát az is kiemeli, hogy a későbbi kánonjogi gyűjtemények sem léptek a helyébe az oktatásban és a használatban, hanem hozzá csatlakoztak. Mindezek alapján elmondható, hogy „azoknak a dokumentumoknak, amelyek a Decretumban találhatóak, ugyanolyan jogi értékük van, mint amilyen akkor lenne, ha ebbe a gyűjteménybe nem kerültek volna bele.”⁴⁶

A Decretum Gratianit tehát mint nem hivatalos, de mégis az Egyház egyetemes jogi gondolkodásának meghatározó kánonjogi gyűjteményét kell figyelembe vennünk.

A Decretum Gratiani a törvényeket különböző helyekről gyűjti egybe, és különböző korokból, így nagyon különböző értelemben találkozhatunk benne az elidegenítés fogalmával. A gyűjteményben nem található egy elkülönített hely, amely csak az elidegenítésről szólna. Úgy kell összeszednünk a rá vonatkozó kánonokat. Sok esetben az elidegenítés fogalma más igékhez kapcsolódóan jelentkezik, szétszórtan különböző fejezetek (capitulum) ill. questionesek keretében. Általában az Egyház javairól szóló általános részben találkozhatunk vele.

⁴⁶ Vö. ERDŐ, P. *Az Egyházjog forrásai*, Budapest 1998, 174-175.; VAN HOVE: *Prolegomena ad Codicem iuris canonici (Commentarium Lovaniense in Codicem iuris canonici I 1)*, Mechliniae-Romae 1945², 346.

A Decretum különösen a XII. causa II. questio-jában beszél az elidegenítésről. A XII. causa az anyagi javak klérus által való birtoklásáról szól. És kijelenti, hogy „az egyház dolgai semmilyen módon nem tékozolhatók és nem adhatók el.”⁴⁷Majd a következőket olvashatjuk:

Senkinek sincs megengedve, hogy figyelmen kívül hagyja mindazt, ami az Úrnak szenteltetett, legyen az ember, legyen az állat, legyen az föld, vagy mindaz ami egyszer s mindenkorra a szentek szentjének, az Úrnak van szentelve, és a jog alapján a papokat illeti. Emiatt nem oldozható fel senki, aki az Úrtól és az Egyháztól elveszi, elrabolja vagy elragadja, ill. elpusztítja, azt ami őket megilleti, mindaddig, amíg az Egyháznak kellő elégtételt nem ad. És ha a szentségtörő nem akar megjavulni, (akkor) kiközösítendő.⁴⁸

A fenti tiltás alapja, az a felfogás, miszerint az Egyháznak adott javak, tulajdonképpen nem az Egyház tulajdonává lesznek, hanem azok, mint Istennek felajánlott javak, a felajánlások, vagy megszenteltségük révén, az Isten tulajdonává lesznek, és ily módon kikerülnek az emberi hatalom alól. Ez így olvasható a Decretumban:

A mi atyánk kétség kívül Isten, aki minket teremtett: a mi igazi anyánk az Egyház, aki minket a keresztségben újjászült. Tehát, aki Krisztusnak és az Egyháznak a tulajdonát elrabolja, elveszi és(így őket) megkárosítja, az gyilkos.⁴⁹

Az Egyháznak, és általa az Istennel felajánlott javak megszenteltségének ténye az egyház szolgálait (azaz a papokat) teszi illetékkessé a megőrzésükre és a kezelésükre. Az Egyházé tehát a megőrzés feladata és felelőssége, míg a tulajdon végsősoron az

⁴⁷ Vö.C. 12, q. 2.: „res ecclesiae nullo modo distrahi possunt et distractae possideri”

⁴⁸ Vö.C. 12, q. 2, c 3.: „Nulli liceat ignorare, omne, quod Domine consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad ius pertinet sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui a Domino et ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit vel eripit, et usque ad emendationem ecclesiaeque satisfactionem ut sacrilegus iudicetur et, si emendare noluerit, excommunicetur”

⁴⁹ Vö.C. 12, q. 2, c. 6.: „Pater noster sine dubio Deus est, qui nos creavit: mater vero nostra ecclesia est, qua nos in baptismo regeneravit. Ergo, qui Christi pecunia et ecclesiae rapit, aufert et fraudat, homicida est.”

Istent, Krisztust, és a szenteket illeti.⁵⁰ Ez alapján érthető, hogy minden rabló, romboló cselekményt, betörést vagy lopást nemcsak erkölcsstelen, hanem szentségtörő csekeményként határoz meg a törvény, az elkövetőt pedig szentségtörőnek nyilvánítja, aki, pedig, mint szentségtörő, nem ad valamilyen elégtételt, (akkor) kiközösítendő.⁵¹ vagy ahogyan egy másik helyen megfogalmazásra kerül: „homicida est”, azaz gyilkosnak tekintendő.⁵²

Elmondható tehát, az elidegenítéssel kapcsolatban, hogy a törvény tárgya, szándéka nem annyira az elidegenítés fogalmának a meghatározása, hanem elsősorban annak megakadályozása, hogy „az Egyház veszteséget szenvedjen.”⁵³ Így aztán nem csoda, hogy a Dekretum Gratiani-ban nem található egy az elidegenítésre vonatkozó precíz törvénykezési hely. Hiszen a törvény szándéka, az Egyház javainak védelme, amit oly módon igyekszik megvalósítani, hogy kijelenti az egyházi javak elidegeníthetetlenségét, ami által minden ellenkező cselekményt érvénytelennek nyilvánít: legyen az az eltulajdonító cselekmény erőszakos jellegű vagy sem, illetve legyen az idegenek részéről (usurpatori) vagy belső emberektől (az egyház szolgálói részéről) jövő cselekmény.⁵⁴

A Decretum-ban az *alienare* szó, együtt van használva a *distrahere* és a *dilapidare* igékkel, mégpedig mint egymásnak a szinonima szavai. Így néhány esetben az *alienare*, jelenti a *rubare*, *distruggere* és az *usurpare* szavakat, ill. cselekményt is. Néhány esetben ellenben, úgy tűnik, a törvény specifikálja azon cselekményeket, amelyek által, az elidegenítés létrejöhet, mint például a *transactio* és a *venditio*, azaz az átruházás és az eladás.⁵⁵

A szerzetesházakat vagy birtokokat, vagy a monostorok eszközeit, ahol a szerzetesek szegényen élnek, az egyház püspökeinek, ahogy azt a kánoni hagyománynak megfelelően a hatóságok előírták, hűségesen ragaszkodva az előírásokhoz, az egyház egyetemes jogát

⁵⁰ Vö. PELRASCA, A., *Il concetto di bene ecclesiastico*, (Tesi Gregoriana Serie Diritto Canonico 24), Roma 1997,33, nt. 92-93.

⁵¹ Vö. C.12, q.2, c.5.

⁵² Vö. C.12, q.2, c.6.

⁵³ Vö. C.12, q. 1, c. 21.

⁵⁴ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 49.

⁵⁵ Uo.50.

figyelembe véve, amivel bír, - **tilos eladni, vagy valamilyen szerződés által elidegeníteni.**
 (...) Ha mégis megteszik, a végbevitt eladás vagy átruházás érvénytelennek tekintendő.⁵⁶

Az idézett hely alapján egy fontos megállapítást lehet tenni az elidegenítésre vonatkozóan, mégpedig azt, hogy a törvény alapján, az elidegenítés mindazon cselekményekre vonatkozik, amik kivonják az Egyház illetékessége alól a javakat, és mint ilyen jellegű tettek, a törvény által tiltott cselekmények. Ebből azonban az is következik, hogy más cselekmények, amelyek a javak cseréjét eredményezik (permutatio) vagy azokat örökhaszonbérletbe adják (enfiteusi) azt a törvény nem tiltja, azaz a törvény részéről nem bírnak olyan védelemmel, mint az elidegenítés, feltéve, ha nem származik belőle az Egyháznak kára, hanem inkább előnyére válik. Ez utóbbi jogcselekmények tehát megengedettek. Ha ellenben az örökhaszonbérleti szerződésben olyan kitétel van, amely egy későbbi, idő teltével történő átruházást, elidegenítési szándékot foglal magában, akkor ez a jogcselekmény is, mint elidegenítést célzó cselekmény, tiltottá válik.

A XII. causa II. questiójában, általános tiltást találunk a commutare, donare, obligare – cselekményekre vonatkozóan is, amely cselekmények viszont az előzőek alapján, nem tekinthetők a szó igazi értelmében elidegenítésnek. Inkább ezen cselekmények, mint az Egyháznak a javaira vonatkozó tulajdonát veszélyeztető tettek, és mint ilyeneket a törvény az elidegenítéshez hasonló szabályozással illet, azaz megtételüket hozzá hasonlóan tiltja és ezáltal a tiltás által, mintegy besorolja őket az elidegenítési cselekmények közé:

A plébániákon beiktatott diákonusok vagy a papok az egyházi javakat, amelyeket rájuk bíztak, ne merészeljék elcserélni, eladni vagy elajándékozni, mert tudvalevő, hogy azok Istennek szenteltek. Hasonlóképpen a papok se kockáztassák azt, hogy bármit is elidegenítsenek az egyház javaiból (ahogy az fentebb előadva van). Ha valaki megteszi, rábizonyítva a gyülekezet előtt, a tiszteletdíj összegéből, más saját (javakból) olyan mértékben kell visszaszolgáltassa, amennyi láthatóan vélelmezhető (hogy eltulajdonított).

⁵⁶ Vö.C.10, q. 2, c. 1...„Casellas vel mancipiolo ecclesiae episcopi, sicut prisca canonum precepit auctoritas, vel vasa monasterii quasi emendata fideli preposito, integro ecclesiae iure possideant, id est ut neque vendere, neque per quoscumque contractus res, unde paupere vivunt, alienare presumant {...} Aliter facta venditio vel transactio non valebit.”

Ezen felül még, fel kell menteni, azokat a papokat és diakonusokat az egyházi szolgálatból, akik akarattal követték el tettüket. Tettüket az egyház követni parancsolja. Aki így a megfigyelést/felügyeletet végzi, saját tetszése szerint, visszaveheti a szolgálatba őket.⁵⁷

Ebben a kánonban már utalást találunk azon személyekre is, akiknek közvetlen felelősségük van a javak fölött, azaz a papokra és az apátokra. Nekik tilos elidegeníteni vagy bérbeadni (megterhelni) az egyház javait a püspök engedélye nélkül:

Az Egyház szolgálóinak, ugyanazon (egyháznak) dolgaiból elidegeníteni semmit sem szabad, a püspök engedélye nélkül. Ugyanazon rendelkezésből kifolyólag (Aurelianusi Zsinat) tilos az Apátoknak, papoknak, más egyházi szolgálóknak az egyház dolgaiból vagy a szent szolgálatra rendelt javakból bármit is elidegeníteni vagy elzálogosítani a püspök engedélye és aláírása nélkül. Amit eltérően a közösség előzetes engedélyétől, és amit meggondolatlanul elidegenítettek, a püspökök rendelkezése által, visszakövetelendő.⁵⁸

Azonban a püspökök számára is, azaz azok számára, akik a végső felelősök az egyházi javakért, tilos, elidegenítést elkövetni, vagy azzal egyenértékűt cselekedni. Kivétel azonban az is, ezen törvényszövegben, hogy bár általános tilalom érvényes az Egyház javaira vonatkozó elidegenítésre, mégis ez a tilalom nem abszolút tilalom. Lehetőség van bizonyos feltételek együttállása esetén az elidegenítésre is. Ilyen feltétel az Egyház szüksége vagy haszna, és mindenkor a klérus egyetértése. De találunk olyan helyet is ahol magát az elidegenítést nem használják, hanem helyette olyan szavakat használnak, amelyek egyrészt specifikálják azt, másrészt pedig kifejezik az elidegenítés fogalmának a lényegi jelentését:

⁵⁷ Vö.C. 12, q. 2, c. 35.: „Diaconi vel presbyteri in parrochia constituti de rebus ecclesiae sibi creditis nihil audeant conmutare, vendere vel donare, quia res sacratae esse Deo noscuntur. Similiter et sacerdotes nichil de rebus ecclesiae sibi commissae (ut superius comprehensum est) alienare presumant. Quod si fecerint, convicti in concilio, et ab honore depositi, de suo proprio aliud tantum restituant, quantum visi sunt presumpsisse. Libertos etiam, quos sacerdotes vel diacones de ecclesia sibi commissa facere volunt, actus ecclesiae prosequi iubemus. Quod si facere contempserint, placuit eos ad proprium reverti servitium.”

⁵⁸ Vö.C. 12, q. 2, c. 41: „Ministri ecclesiae de rebus eiusdem absque episcopi permisso alienare nichil licet. Item ex eodem (Concilio Aurelianensi, ndr.) Abbatibus, presbyteris, aliisque ministris de rebus ecclesiasticis vel sacro ministerio deditis alienare vel obligare absque permisso et subscriptione

Úgy határozunk, hogy kivétel nélkül, egyik püspök sem, ajándékozhatson, vagy cseréljen, vagy adjon el bármit is az egyház javaiból, hacsak abból előreláthatólag jobb helyzet származna, és azt is, az összes klerikussal megtárgyalva, és a választottak egyetértésével tegye, a legcsekélyebb kételyt is kizárva, hogy az, az egyház jövőbeli javát szolgálja. A püspök az egyház javait nem mint sajátja, hanem mint adminisztrátora kezeli. Eredménytelen (azaz érvénytelen) ezért a püspökök általi eladása vagy cseréje az egyház javainak a klerikusok egyetértése és aláírása nélkül.⁵⁹

Az idézett szöveg mintegy megerősíti a Statuta Ecclesiae Antiqua –ban található előírást, amely egyenesen, az illetékesek aláírásához köti, a püspök által eszközölt elidegenítés érvényességét.⁶⁰

Mindezen kánonokat látva, nyilvánvalóvá válik, hogy az elidegenítés problématicája a Gratianusi Decretumban, és a korai keresztény jogszabályokban, úgy jelenik meg, mint elidegenítési tilalom.

Az összes res ecclesiae-ra vonatkozóan, általánosan érvényes és alkalmazásra kerül az elidegenítés elve, ami a Decretumban, a védelem különböző fokozatában vagy módjában ismerhető fel. Különösen sok utalás található az istentiszteleti javak megőrzésére (vasa sacra) vonatkozóan:

Az apostoli és ősi kánonokat ezen a helyen a szent és egyetemes zsinat határozata alapján föllevenítjük, egyszóval: egyetlen püspök se adja el, vagy akármilyen módon ne idegenítse el a szent edényeket és értékes tárgyakat; kivéve a régi kánonokban előírt okot,

episcopi nihil liceat. Quos si presumpserint degradentur communione concessa, et quod temere alienatum est ordinatione episcopi revocetur.”

⁵⁹ Vö.C. 12, q. 2, c. 52.: „Sine exceptione decernimus, ne quis episcopus de rebus ecclesiae suae quicquam donare, vel conmutare, vel vendere audeat, nisi forte aliquid horum faciat, ut meliora prospiciat, et cum totius cleri tractatu atque consensu id eligat, quod non sit dubium profuturum ecclesiae. Episcopus rebus ecclesiae tamquam commendatis, non tamquam propriis utatur. Irrita enim episcoporum venditio et conmutatio rei ecclesiasticae erit absque conniventia et subscriptione clericorum.”

⁶⁰ Vö.SZUROMI, SZ., *Az Egyházi Intézménytörténet*, Budapest, 2003, 44-45.,- aki a lábjegyzetben hozza a vonatkozó előírást, C.50: „Irrita erit episcopi vel donatio vel venditio vel commutatio rei ecclesiasticae absque convenientia et subscriptione clericorum”. CCSL 148. 174. Ez az engedélyezés történhetett akár zsinaton is. Az 502-es Római Zsinat 4. kánonja kijelentette, hogy az ingatlan javaknak ilyen, engedély nélküli elidegenítései kiközösítés terhe alatt

nyilvánvalóan a lefoglaltak megváltására; de ne engedjék az egyházi személyek béreit se, hogy haszonbérleti szerződés tárgya legyen, sem más vidéki birtokokat elkótyavetyélni, és ezáltal, az egyházi személyek jövedelmét csökkenteni, ami saját szükségükre van, és a szegények és zarándokok ételének biztosítására rendeltetett.⁶¹

A Decretumban található törvényszövegeket megvizsgálva, nyilvánvalóvá válik számunkra, az Egyház által régtől alkalmazott, elidegeníthetlenség elve, az Egyház javaira vonatkozóan: e szerint, bármit is egyszer az Egyháznak adtak, azt többé, szinte abszolút értelemben, nem lehet tőle elvenni. Láttuk már fentebb, hogy a papok, a püspök beleegyezésével, és a püspökök a klérus beleegyezésével, véghezvihatnak néhány elidegenítést, amelyeket valóban hasznosnak tartanak az Egyház számára.⁶² A Decretum által megemlített helyzetek, amikor lehetséges, az egyháznak adott javaknak az elidegenítése, a következők: ha az hasznos, és ugyanakkor szükséges is, vagy mert egy nagy szükség azt megköveteli. Gratianus általánosságban beszél az okokról, a szükségéről és a hasznosságról, amikor, az elidegenítés az egyház javára megengedett lehet:

Ha valamely szükség kényszerítene, hogy az egyház szüksége vagy haszna miatt, vagy a gyümölcsökben, vagy közvetett eladás által elidegenítsenek valamit, akkor (az ügyben érintett) két vagy három társprovinciális vagy szomszéd püspök, akinek szükséges az eladás, előzetes jóváhagyással tegyék azt; a papok általi megtárgyalás birtokában, és az ő aláírásukkal ellátva legyen az eladás vagy a ügylet megerősítve.⁶³

tilosak és egyben érvénytelenek is. Vö. MANSI VIII, col. 267. Az intézkedést Theodoric király 507-ben megerősítette.

⁶¹ Vö.C. 10, q. 2, c. 13.: „Apostolicos et paternos canones renovans hec sancta et universalis synodus diffinivit, neminem prorsus episcopum vendere vel utcumque alienare cimilia et vasa sacrata; excepta causa olim ab antiquis canonibus ordinata, videlicet pro redemptione captivorum; sed nec tradere salaria ecclesiarum in emphiteotica pacta, nec alias rusticas possessiones venundare, ac per hoc, ecclesiasticos redditus ledere, quos ad propriam utilitatem, et ob escam pauperum et peregrinorum sustentationem esse decernimus.” – a kánon a IV. Konstantináyi Zsinattól származik (869-870)

⁶² Vö. C. 12, q. 2, c. 41 és c. 52.(szöveg a 17 és 18-as lábjegyzetben)

⁶³ Vö.C.10, q.2,c.1.: „,Quod si necessitas compulerit, ut pro ecclesiae necessitate aut utilitate vel in usufructu, vel indirecta venditione aliquid distrahatur, apud duos vel tres conprovinciales aut vicinos epscopos causa, que necesse sit vendendi, primitus conprobetur, ut, habita discussione sacerdotali, eorum subscriptione que facta fuerit venditio vel transactio roboretur.”

2. Corpus Iuris Canonici: a IX. Gergely féle decretálisok (1227-1468)

Az itt található rendelkezések, az elidegenítésre vonatkozóan, folytonosságot mutatnak a Decretumban látott törvénykezéssel, ugyanis hasonlóképpen, ezek is megtiltják az egyházi javak elidegenítését.

A Corpus Iuris Canonici gyűjtemény minden egyes részében található az elidegenítésre vonatkozó rendelkezés. Mindig van egy cím, ami az elidegenítésnek van szentelve.

A Gergely-féle Decretálisnak a XIII. könyve, a De rebus Ecclesiae alienandis vel non címet viseli,⁶⁴ miközben a VIII. Bonifác-féle Liber Sextus-ban a cím egyszerűen a De rebus Ecclesiae non alienanda marad.⁶⁵ Viszont a Corpus Iuris Canonicein kívül visszatér a De rebus Ecclesiae alienandis vel non cím, a VIII. Kelemani dekretálisban.⁶⁶

Mindezekből látható, hogy az anyag, ami az elidegenítésre vonatkozik, magán hordoz egy adott konfigurációt és egy sajátos címzettséget. És szintén a fentiek alapján kijelenthető, hogy a törvénytövegekben kirajzolódik az egyházi javakra vonatkozóan, a törvényalkotó által képviselt elidegeníthetlenség elve.

A IX. Gergely féle (1227) decretálisban, azt látjuk, hogy meg van tiltva a püspökök és az apátok számára az egyházi terület tulajdonának az átruházása, egyik egyházzól a másikra. Ugyanakkor megengedett a csere, ha egyetértés (consensus) van a felek között.⁶⁷

Tiltott ugyanakkor a kötelezettség vállalás speciális jelzáloggal az egyházi ingatlan vagyona:

Senkinek sincs megengedve, hogy az ő egyházának ingatlanját elidegenítse, legyen az épület, legyen az föld, legyen az kert, legyen vidéki birtok (vagy közhasznú birtok), a hitelezőknek sem speciális jelzálog általi kötelezettségre hivatkozva. Az elidegenítés ígéje

⁶⁴ Vö. X.3, 13,1.

⁶⁵ Vö. VI.3,9,1.

⁶⁶ Vö. Liber Decretalium Clementis papae VIII 3,9.

⁶⁷ Vö.X.3,13,1. Idézi a IV. Lioni Zsinatot: „Non licet epsicopo vel abbati terram unius ecclesiae vertere ad aliam, quamvis ambae in eius sint potestate; tamen, si commutare voluerit terras earum, cum consensu ambarum partium faciat.”

ugyanis magában foglalja a feltételt, az ajándékozást, az eladást, a cserét és az örök-haszonbérletre vonatkozó szerződést. Ezért minden pap tartózkodjon az ilyenfajta elidegenítéstől, a büntetéstől tartva, amit a Leo féle törvény kiszab (erre az esetre)⁶⁸

Az idézett törvényből, a Dekretum-hoz viszonyítva megfigyelhető, hogy a Gratianusi Decretumot követő időkben elindul egy határozott szándék a törvényalkotók részéről, amely arra törekszik, hogy az elidegenítés fogalmát specifikálja, azaz pontosítsa, és körülírja. A fenti szövegből kiderül, hogy az elidegenítés magában foglalja: a feltételt, az adományozást, az eladást, a cserét és az örök-haszonbérleti szerződést. Megjegyzendő, hogy a *permuta* és az *enfiteusi*, ha örökös, akkor az elidegenítés aktusához hasonló elbírálás alá kerül.

A Liber Sextus is tiltja az állandó átruházását a jogoknak, amely a javak megszűnését eredményezi az egyház számára. „Az örökre szóló elidegenítése az egyházi javaknak, az előzetes tárgyalás és a kellő ok hiányában, érvénytelen.” - IV. Ince⁶⁹

3. Corpus Iuris Canonici: Ambitosae féle Konstitúció (1468)

Az Ambitosae-féle Konstitúció, amely II. Pál-tól származik (1468), szintén részét képezi a Corpus Iuris Canonici-nek, és az Extravagantes communes gyűjteményben található. A gyűjteménynek, a IV. címszava, egyetlen fejezetben, a *De rebus Ecclesiae non alienandis* cím alatt található, és a decretum hordozza a tömör alcímet is, amely: „*Bonorum ecclesiasticorum alienatio non tenet, et alienantes et recipientes sunt excommunicati, praelatisque diversis diversae poena(e) imponuntur*”.

A rendelkezés kiemelkedő pontja a következő sorokban olvasható:

⁶⁸ Vö.X.3,13,5: „Nulli liceat alienare rem immobilem ecclesiae suae, sive domum sive agrum, sive hortum sive rusticum mancipium (vel penes civiles), neque creditoribus specialis hypothecae titulo obligare. Alienationis autem verbum continet conditionem, donationem, venditionem, permutationem et emphyteusis perpetuum contractum. Unde omnes sacerdotes ab huiusmodi alienatione abstineant, poenas timentes, quas Leonina constitutio comminatur”

⁶⁹ Vö.VI.3,9,1: „Perpetua alienatio, facta de rebus ecclesiae vacantis non praecedente tractatu et sine iusta causa, non valet. Innocentius IV {...}.

Mi, vágyódván, megakadályozni, azt a telhetetlen kapzsiságot, azok részéről, akik, sajátságos módon szerzik meg a profán és szent dolgokat, nem számolva az azt követő büntetéssel, akik arra merészkednek, hogy profán használat által, az Istennek szentelt értékes ingó és ingatlan javakat, amelyek az egyházak, a monostorok és a kegyelet helyei számára, az ellátásukra és szépítésükre van, és amelyeket, az őket szolgálók maguknak követelnek, a fenntartásukhoz, - vagy akik arra merészkednek, hogy csalárd módon, azokat eltulajdonítsák, így az istentisztelet, és ő szolgálói számára nagyon nagy kárt okozván, - a jelen határozattal megtiltjuk, minden egyházi tárgynak és egyházi javaknak az elidegenítését, és minden szerződést, amely által átruházódik a tulajdon: a koncessziót, a zálogot, a bérletet, és a 3 évet meghaladó bérbeadást, különösen is ami alárendeltséget eredményez vagy az örökhaszonbérletet. Kivételt képeznek a jog által megengedett esetek, azon dolgok vagy javak esetében, amelyekre vonatkozóan az örökhaszonbérlet csakis a múltban volt átengedve, továbbá, az Egyház számára nyilvánvalóan hasznos okok esetén, és olyan javak, vagy a javak gyümölcse esetén, amit nem lehet konzerválni, a jelen helyzet követelményeinek közepette. Megújítjuk, a jelen konstitúció iránymutatása alapján, az elődeink Konstitúcióit, a tiltásokat és más ebben a témában kihirdetett határozatokat, hogy így maradjanak érvényben. (hatályosak)

Ha azonban valaki, a mi ezen tiltásaink ellenére, elidegeníteni merészel bármilyen kiválasztott dolgot vagy javat: elidegenítés, zálog, koncesszió, bérlet, és örökös-alárendeltséget eredményező bérleti szerződés által. Kijelentjük, hogy ezen tetteknek nincs hatékonyságot kifejtő erejük, és aki elidegenít, vagy megvásárolja az elidegenített tárgyakat és a fent említett javakat, a kiközösítés büntetébe esik.

Azok, akik elidegenítik az egyházak, a monostorok és a kegyelet helyeinek javait, a Pápa engedélye nélkül és a jelen útmutatás ellenében, ha apáti vagy püspöki méltósággal rendelkeznek, legyen nekik, azonnali módon megtiltva, hogy a templomba belépjenek... ⁷⁰

⁷⁰ Vö.Extrav. Com., 3,4,1: „Ambitiosae cupiditati, illorum praecipue, qui divinis et humanis affectati, damnatione postposita, immobilia et pretiosa mobilia Deo dicata, ex quibus ecclesiae, monasteria et pia loca reguntur illustranturque, et eorum ministri sibi alimoniam vindicant, profanis usibus applicare, aut cum maximo illorum ac divini cultus detrimento exquisitis mediis usurpare presumunt, occurere cupientes, omnium rerum, et bonorum ecclesiasticorum alienationem, omneque pactum, per quod ipsorum dominium transfertur, concessionem, hypothecam, locationem, et conductionem ultra triennium, nec non infeudationem, vel contractum emphyteuticum, praeterquam in casibus a iure permissis, ac de rebus, et bonis in emphyteusim ab antiquo concedi solitis, et tunc ecclesiarum evidenti utilitate, et de fructibus, et bonis, quae servando servari non possunt pro instantis temporis exigentia, hac perpetuo valitura constitutione praesenti fieri prohibebimus, praedecessorum

A Konstitúcióban, az elidegenítésre vonatkozó törvénykezés elérkezik egy olyan ponthoz, amelyben, világos módon, leszögezésre kerülnek, az elidegenítés fogalmának lényeges elemei, amivel nagy segítséget nyújt a szó jogi terminológiájának a megvilágításához.

Így például, a Konstitúció szövegében először kerül említésre az elidegenítési tilalommal megjelölt javak, két csoportra való osztása: az ingatlan és értékes ingó (*immobilia et pretiosa mobilia Deo dicata*) javak. És a szövegből az is kiderül, hogy a nem értékes ingó javak elidegenítése megengedett.

Továbbá: a Konstitúció hasznos jogi pontosítást ad az elidegenítésre vonatkozóan is. Mindenek előtt utalást tesz azon cselekménytípusokra, amelyek átruházzák a dolog fölötti tulajdont. Ugyanakkor megkülönböztet más cselekményeket, amelyek hasonlóak ugyan az elidegenítéshez, de nem eredményezik az adott intézmény dolgai fölötti tulajdonnak, másra való átruházását, ilyenek: – a koncesszió, a zálog, a bérlet és a 3 évet meghaladó időre kötött bérleti szerződés, az alárendeltséget eredményező és az örökhaszonbérlet. Ezek a jogcselekmények, bár nem ruházzák át a dolog fölötti tulajdont, de megfosztják az adott intézményt, a jogának teljes gyakorlásától, a javak felett, s mert ilyen helyzetet teremtenek, az elidegenítéssel egyenértékűeknek tekinti. (vele azonosak)⁷¹

A jogszabály kiterjed az egyházi javak teljességére. Ezen definícióval, azonban, egy nagyon tág fogalmát adja az elidegenítésnek, fogalmat mely megmarad a következő tanításban. Egy fogalmat mutat be, amit „kánoni elidegenítésnek” definiálhatunk, amelynek tartalmát nem határolja csupán a tulajdon elvesztésére a dolog fölött, hanem

nostrorum constitutionibus, prohibitionibus, et decretis aliis super hoc editis, quae tenore praesentium innovamus, in suo nihilominus robore permansuris.

Si quis autem contra huius nostrae prohibitionis seriem de bonis, et rebus eisdem quicquam alienare praesumpserit, alienatio, hypotheca, concessio, locatio, conductio, et infeudatio huiusmodi, nullius omnino sint roboris, vel momenti. Et tam, qui alienat, quamvis, qui alienatas res, et bona praedicta receperit, sententiam excommunicationis incurrat.

Alienanti vero bona ecclesiarum, monasteriorum, locorumque piorum quorumlibet inconsulto Romano Pontifice, aut contra praesentis constitutionis tenorem, si Pontificali vel abbatiali praefulgeat dignitate, ingressus ecclesiae sit penitus interdictus.”

⁷¹ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 62-64.

kiterjeszti minden olyan cselekedetre is, ami képes csorbítani az egyház jogait az ő birtokában levő javak fölött.

A tilalom alá tartoznak azon haszonbérletek, amelyek csakis a jogokat koncessionálják ideiglenesen - tehát nem örökösen. Ezen felül azon ügyletek, amelyeket nyilvánvalóan az Egyház szüksége diktál, nem képezik tárgyát a tilalomnak: a gyümölcsök és azon javak, amelyek – *quae servando servari non possunt*.

A törvény a maga teljességében nem szögezi le abszolút módon, ezen cselekményeknek lehetetlenségét, hanem utalást tesz a jog által előrelátott helyzetekre. Láttuk, hogy a jog mindig előre látta a lehetőségét az elidegenítésnek meghatározott esetekben.⁷² A törvény leszögezi a fent említett javaknak az elidegenítési lehetőségét, feltételként szabva a Pápa engedélyét, jóváhagyását.

Nem kevésbé fontos a törvény büntető aspektusa. Ugyanis leszögezi, hogy az az elidegenítési aktus, amit az említett javak fölött, a megjelölt feltételek és a formások megtartása nélkül hoztak, legyenek semmisnek tekintendők. A törvény így nem csak a személyt bünteti, aki elköveti a cselekményt, vagy aki eltulajdonítja az elidegenített javakat, hanem megtámadja a cselekményt is, és mint olyat (önmagában), semmisnek jelenti ki. Kifejezi és megerősíti így teljes erősséggel, hogy megtámadja a törvényellenes cselekedeteket a gyökerénél, hiábavalóvá téve azokat.

Következtetés:

Mindezek után elmondhatjuk, hogy az 1917-es CIC előtti időben, az elidegenítésre vonatkozó törvénykezés bőséges. A központi témája a törvényeknek, állandó jelleggel, azon óhaj, hogy megakadályozzanak minden formát vagy akciót, ami az egyházi javadalom elvesztéséhez vezethet. Ahogy azt Udvardy I. maga is megfogalmazza: „Mind az adományozók célja és szándéka, mind pedig az egyházi javak eredeti rendeltetése megkívánja, hogy azok (ti. az egyházi javak) az egyház birtokában

⁷² Vö.Uo. 64: Lehetséges volt az elidegenítés: „Ha a valós szükséglet és az Egyház haszna kívánta, különösen is érvényes a nevetségesen alacsony értékű ingatlanokra, pl. olyan polgári házakra vagy építményekre vonatkozóan, amelyeknek léte kényelmetlenné válik, vagy az Egyház hasznával ellentétben áll.

gondosan és lelkiismeretesen megtartassanak. Ezért a javak elidegenítését több egyházi rendelet szigorúan tiltotta.”⁷³

A végkifejlete és egyben a szintézise ezen törvénykezésnek bizonyítást nyújt az a II. Pál pápától származó *Ambitiosae* Konstitúció (1468), amelynek lényegét az 1917-es Kódex is magáévá tette.

Az egész *Corpus Iuris Canonici* megemlékelt a szent jellegét az egyházi javaknak: azt hogy az Úrnak van szentelve, és az Úrhoz tartozik, legyen az bármely személy vagy javadalom, amiről említést tesz.⁷⁴

A hovatartozása az egyházi javaknak tehát az Istenre, vagy Krisztusra, vagy a Szentre utalnak akiknek szentelve (*consecrálva*) vannak. Következésképpen, illetékessége ezen javak fölött, elsősorban, annak van, aki az egyházi közösség által van megbízva.

Elkövetése ilyen értelemben egy elidegenítésnek, hasonlóképpen a bitorkolása vagy megkárosítása az egyházi javaknak, támadási cselekményt jelent, ugyanazon Krisztussal szemben. És a támadó azonosnak tekintendő egyenesen a gyilkossal: „*Qui Christi pecunias et ecclesiae aufert, fraudat et rapit, ut homicida in conspectu iudicis deputabitur*”⁷⁵ És még: „*Qui Christi pecunias et ecclesiae rapit, aufert et fraudat, homicida est*”⁷⁶

Láttuk azt is, hogy a dekretumban nincs pontos tartalma az elidegenítés fogalmának, inkább a javaknak következetes védelmét tudjuk felfedezni benne, amely egyrészt, mintegy belülről, tiltja az elidegenítést, az átruházást (*transactio*), az eladást, az örökös jelzalogot (*l'enfiteusi perpetua*), és másrészt a kívülről jövő támadástól megvédi a javakat, azáltal, hogy megbünteti azokat akik : *usurpano, invadano, distruggono il bene ecclesiastico*. Különleges figyelem irányul a szent felszerelésekre és az ingatlan vagyona. Ez akkor is világosan megmutatkozik, ha a törvénykezés még ellentmondásos.

A decretálisokban pedig fellelhető egy kezdődő pontosítás, amely törekszik körülhatárolni az elidegenítés fogalmát, rámutatva, hogy mely szerződések tekintendők

⁷³ Vö.UDVARDY, I., *Egyházi jogtan*, Veszprém, 1846, 128.

⁷⁴ Vö. C. 12,q. 2, c.3.: „Aki Krisztus és az Egyház tulajdonát elveszi, megkárosítja, és magához ragadja, a bírók szemében gyilkosnak tekintendő.”

⁷⁵ Vö.C. 12, q.2, c.1. „Aki Krisztus és az Egyház tulajdonát elrabolja, elveszi és megkárosítja, az gyilkos (nak tekintendő)”

⁷⁶ Vö.C. 12, q.2, c.6.

elidegenítésnek. Egyébként folytatja az elidegeníthetlenség elvének alkalmazását, megtiltva minden olyan akciót, mely elidegeníti az egyházi javakat, és meghatározza milyen esetekben, és milyen javak kerülnek bele ezen tiltásokba,⁷⁷ és végül kijelenti a jogi és büntetői következményt a törvény megszegése esetén. Kiemelkedik a dekretálisok közül az *Ambitiosae* Konstitúció, ami a maga ésszerű és tömör szövegezésével, érdemben pontosítja az előző tanítást. Elmélyíti az elidegenítés sajátosságos tartalmát, ezáltal pontosítva a fogalom jelentését.

4. Az elidegenítés fogalma a 17-es Kódex előtti szerzőknél.⁷⁸

A 17-es Kódex előtti szerzőknél véleménykülönbséget találunk az elidegenítésről szóló tanítás körül. Meghatározó jellege volt az *Ambitiosae* Konstitúciónak (II. Pál, 1468). A nagy szerzők, a XVII-XVIII. századból, lényegileg megegyeznek a fogalom meghatározásában, a tárgyban, és a formájában, ami beletartozik az egyházi javak elidegenítésének esetébe, és utalnak az említett konstitúcióra, elkülönítve a kiemelkedő elemeket.⁷⁹

Néhány szerző azonban, az elidegenítés aktusait a vagyonkezelés (adminisztráció) aktusaiként tekinti, mintegy annak sajátos formájaként, vagy egy speciális szerződésnek tekintik, ami egyébként, a törvény által, külön van szabályozva. Más szerzők viszont, és mindenek fölött Wernz, az elidegenítést megkülönböztetik a vagyonkezeléstől, és nem csak különböző szabályozási okból kifolyólag, hanem annyiban is, hogy a jogi természetük különbözik. Miközben ugyanis a vagyonkezelés aktusai a tulajdon állagmegőrzését és jobbítását célozzák meg, és a korrekt profitját a javaknak, addig az elidegenítés másra való átruházását vagy elvesztését célozza meg a javaknak, ill. a javak

⁷⁷ Vö. SIPOS, I., *Katolikus Egyházjog*, Pécs 1938, 198.

⁷⁸ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 106-109.

⁷⁹ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 106. – REIFFENSTUEL, A., *Ius canonicum universum*, Antverpiae 1755, 232. és SCHMALZGRUEBER, F., *Jus ecclesiasticum universum*, I-XII. Roma 1844-1845, 432. –nyomán.

feletti jognak. Ezért aztán nem tárgyalja szoros értelemben, mint egy adminisztratív aktust, hanem mint sajátos és önálló aktust, vagy olyan típusú cselekedeteket.⁸⁰

Nézetkülönbség fedezhető fel a szerzők között az elidegenítés jogát illetően is. Miközben például Wernz azt tartja, hogy az egyháznak van joga elidegeníteni saját javait, tisztán a jogi norma szerint, más szerzők számára viszont csak az világos, hogy az egyháznak van joga szerezni, birtokolni és adminisztrálni a saját javait, nem világos ellenben, hogy lehet-e joga az elidegenítésre is. Ezekben a helyzetekben, nem annyira az elidegenítés jogáról beszélnek, hanem sokkal inkább arról, hogy nem kell elidegeníteni. Ezek a problémák és nézetbeli különbségek részben megmaradtak a 17-es Kódex után is.

Ami az elidegenítés fogalmának definícióját illeti, látjuk, hogy már a XVII. század szerzői, mint pl. Reiffenstuel és Schmalzgrueber, egy már lényegében pontos és teljes meghatározást ajánlanak:

Reiffenstuel így határozza meg az elidegenítést:

Általában elmondhatjuk, hogy az elidegenítés fogalmába beletartozik minden cselekmény, amely által a dolgok fölötti tulajdon átruházódik. (...) Ideértendő, az, amikor a tulajdon átruházása önként történik, és nem pedig kényszerből. Amikortól, a fizetség szükséges, rendezendő, az örökhagyó rendelkezéséből kifolyólag, vagy a bírósági ítélet alapján, akkor azt nem nevezzük tulajdonképpen elidegenítésnek, és nem esik bele a bírsággal való megterhelés sem az elidegenítésbe.

Az elidegenítés fogalma tág értelmezés szerint, az előzőekben mondottakhoz képest, kiegészítendő minden olyan cselekménnyel, amely által a közvetlen tulajdon a dolgok fölött, vagy annak haszna, vagy haszonélvezete, vagy a (valamely) jog (vele kapcsolatban) másra átruházódik.... (...) Az elidegenítés igéje magában foglalja a feltételt (azaz a bérletet), az ajándékozást, az eladást, a cserét, és az örök-haszonbérleti szerződést, és még ezen felül a speciális jelző címen történő kötelezettséget.⁸¹

⁸⁰ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 107.

⁸¹ Vö. REIFFENSTUEL, A., *Ius canonicum universum*, Antverpiae 1755, 232.: „Generatim loquendo, Alienationis nomine continetur omnis actus, quo dominium rerum transfertur. {...} Intellige, quando huiusmodi dominii translatio est voluntaria, non autem necessaria. Unde, quando ea fis necessario, puta, ex ordinatione Testatoris, vel ex sententia Judicis, non diceretur quis proprie alienare neque incideret in poenam impositam alienanti.

Schmalzgrueber pedig így:

(elidegenítés fogalmával kapcsolatban) kettős értelemben lehet beszélni: Az első, a szoros (értelem), és csak azon cselekmények (tartoznak bele), amelyek által a dolgok tulajdona átszáll közvetlenül másra átruházva, ilyenek az eladás, az ajándékozás, a csere stb.... A második, a tág értelem, és mindazon cselekmények tartoznak ide, amelyek által a közvetlen tulajdon haszna, megtartva a közvetlen (tulajdont), vagy más jog a tulajdon fölött átruházódik, ennek értelmét elfogadva.⁸²

A szerzők, az elidegenítésről szóló definíciójukban kétféle értelmezést különböztetnek meg, mégpedig: értelmezik az elidegenítést szoros és tág értelemben. Tág értelemben kiterjed a szándékos átruházására a tulajdon fölötti jog teljességének, ami által az adott dolog tulajdonosa, más lesz. Tág értelemben pedig, a fogalom kiterjed minden reális jogra, ami az adott dologra vonatkozik. Ebben a második értelemben, figyelmeztetnek a szerzők, hogy a szó immár kánoni szintet ér el. Vagyis tartalmilag bőven túllépi a világi jog által használatos tartalmát az elidegenítésnek, ti. a javak átruházását adás-vételét, az elidegenítés alá sorolva minden reális jogot: bérbadás, koncesszió, csere, zálog, jelzálog, örökhaszonbérlet, stb.

A definíciók, amit a fenti szerzők adtak, és a különbségtétel, a szűk és tág értelmezés között, megmarad teljes egészében a következő idők tanításában, és folytatódik a 17-es CIC után is.⁸³

Néhány szerző viszont azt szeretné, hogy egyetlen definícióba foglalják bele az elidegenítés fogalmát, és ennek érdekében megpróbálnak egy egységes definíciót alkotni. Így tett, pl. **Bouix**, aki szerint:

Alienationis nomen in proposito sumitur large, ac prout complectitur omnem actum quo Dominium rei directum, vel utile, aut usus fructus, seu ius in alterum transfertur. {...} Alienationis verbum continet conditionem (alias conductionem), donationem, venditionem, permutationem, et emphyteusis perpetuum contractum: atque etiam specialis hypothecae titulo obligationem.

⁸² Vö. SCHMALZGRUEBER, F., *Jus ecclesiasticum universum*, I-XII. Roma 1844-1845, 435.: „(nomen alienationis) Potest enim dupliciter accipi. Primo stricte pro eo tantum actu, quo dominium rei traditae directum in alterum transfertur, eiusmodi est venditio, donatio, permutatio etc... Secundo latissime pro omni eo actu, quo dominium directum vel etiam utile tantum, retento directo, aut aliud jus in re transfertur, quo sensu accipitur”

⁸³ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 108.

„Az elidegenítés fogalma alatt értünk minden olyan cselekményt, ami által a közvetlen tulajdon, vagy haszna, vagy gyümölcse, vagy joga, másra átruházódik, vagy más javára lemondásra kerül.⁸⁴

Vagy **Ferraris**, aki az alábbi módon fogalmaz:

„Az elidegenítés fogalmába beletartozik minden olyan tett, amely a közvetlen tulajdont, vagy hasznot, vagy gyümölcsöt, vagy jogot másra átruházza, ilyen az ajándékozás, a csere, az eladás, adásvétel, engedményezés, koncesszió, zálog, és jelzálog.”⁸⁵

Tehát egy fúziót szeretnének létrehozni az elidegenítés fogalmát illetően, egyetlen egy formulába akarják összegyűrní a két definíciót, azaz a tág és szűk értelmezést, mert szerintük a két definíció nem tartalmaz lényeges különbséget.

Más szerzők viszont, pont az ellenkezőjét szeretnék elérni, az elidegenítés fogalmának, annak pontosabb körülírása végett, mégpedig, hogy a definíció háromrészes legyen. Ezt szeretné például **Nasoni**:

Szoros értelemben az elidegenítés jelöli a tulajdon javainak az átruházását másra, ingyenesen vagy ellenérték fejében, legyen az teljesen vagy részben. Tágabb értelemben az elidegenítés fogalma alatt értendő valamilyen csonkítása a javaknak, legyen az belső, vagy külső okból kifolyólag, úgy hogy az a dolog értékcsökkenését idézi elő. Végül legtágabb értelemben. Ami az egyházjog sajátja, leegyszerűsíti az elidegenítést, az egyházi javak fölötti jognak bármilyen átruházására.⁸⁶

⁸⁴ Vö. BOUIX, D., *Tractatus de Parocho...*, Parisiis 1855, 616.: „Nomine alienationis intelligo omnem actum, quo dominium rei directum, vel utile, aut ususfructus, aut jus, in alterum transfertur, vel abdicatur.

⁸⁵ Vö. FERRARIS, F. L., *Bibliotheca canonica*, I, Romae 1885², 177, 2.: „Alienatio nomine venit omnis actus quo dominium rei directum, vel utile, aut ususfructus, seu ius in alterum transfertur, id est donatio, permutatio, venditio, emptio, cessio, concessio, hypotheca, emphytheusis.”

⁸⁶ Vö. NASONI, A., *Juris canonici compendium*, Mediolani 1897, 1903², 438.: „Sensu proprio alienare significat transferre ad alios titulo gratuito vel oneroso dominium bonorum sive perfectum sive imperfectum. Sensu latiori nomine alienationis denotatur quaecumque imminutio sive intrinseca sive extrinseca bonorum, ita ut evadant minoris pretii. Sensu demum latissimo. Qui proprius est juris ecclesiastici, quaelibet transmissio jurium super bona ecclesiastica reducitur ad alienationem”.

Az első sajátosság, azaz szoros értelemben, összegyűjti a tulajdonra vonatkozó teljes jogot célzó átruházási tetteket, és azokat, amelyek csupán a teljes tulajdonjog egy részének az átruházását célozza. Ilyen: az eladás, adományozás (donatio), (ajándékozás), a csere (permuta) és a fizetési kötelezettség (pagamento). Ellenben, tágabb értelemben, egybe gyűjti mindazon tetteket, amelyek megterhelik a javakat, mint a zálog, vagy jelzálog, vagy amikor a szabad alapok (a földtulajdon esetében értve) alá vannak rendelve reális kötelezettségeknek, mint a szolgálom (servitus); így akkor is, amikor adókötelezettségek vannak létesítve és személyes ellátás kötelezettsége. A harmadik, és a legtágabb értelemben, az elidegenítés szava kiterjed minden tetre, amivel átruházódik a dolog fölötti bármely jog; úgy, mint: átalakítása az ingatlan javaknak, ingó javakra, adótól való tehermentesítése vagy a rávonatkozó tilalom, korlátozás megszüntetése. A javak használatának átruházása másra, feudális jog létesítése a javak fölött, kölcsönök, egy bérlet vagy egy kölcsönszerződés.⁸⁷

Wernz is alkotott egy hármast definíciót:

Az egyházi javak elidegenítése ezen a helyen tágan értendő, amennyiben törvényes cselekményeket jelöl, amelyek átruházzák másra a dolgok fölötti tulajdont (eladás) vagy a dolgok fölötti hasznot vagy haszonélvezetet (bérlet) vagy más jogot a dolog fölött (zálog).⁸⁸

Az első szint, a szoros értelmezés. Wernz ebbe gyűjti össze mindazon cselekedeteket, amelyek a közvetlen tulajdon átruházását eredményezik. A második szint, a tág értelmezés. Ide gyűjti össze mindazon cselekményeket, amelyek átruházzák vagy elvonják hosszú időre a hasznos tulajdont, vagy a gyümölcsöket, vagy más jogokat, vagy általában rosszabbítják az entitás gazdasági kondícióit.⁸⁹ Végül asszimilálja, mint elidegenítési aktusokat, azon tetteket is, amelyek előkészítik vagy előidéznek az

⁸⁷ Vö. NASONI, A., *Juris canonici compedium*, Mediolani 1897, 1903², 438-439.

⁸⁸ Vö. WERNZ, F.X., *Jus decretalium III., Jus administrationis Ecclesiae catholicae*, Romae 1908², 177.: „Alienatio bonorum ecclesiasticorum hoc loco sumitur sensu lato, quatenus denotat actum legitimum, quo in alium transfertur rei dominium (venditio) aut rei usus vel ususfructus (locatio) aut aliud ius in re (hypotheca).”

⁸⁹ Ebbe a két értelmezésbe kerülnek besorolásra Wernz szerint: az ajándékozás, az eladás, a csere, a részletfizetés, vagyis az adósság, és a jogok cessiója (átengedése). Vö. WERNZ, F.X., *Jus decretalium...*, 178.

elidegenítést, úgy mint a fizetési kötelezettség és a speciális jelzálog (ipoteca), vagy azon aktusok, amelyek átruháznak egy hasznos tulajdont, mint a feudalitás, vagy a hosszú időre szóló bérleti szerződés, vagy amelyek rosszabbítják a terhelt javakat, mint a szolgálat koncesszionálása vagy az ügyvédi jogok.

Mindenesetre nyilvánvaló, hogy, az elidegenítés fogalmának nagyon tág értelme van az egyház vonatkozásában. Magában foglal ugyanis a tulajdon átruházásán kívül, minden olyan tettet is, amely valamilyen módon, egy jognak az elvesztését eredményezi a tulajdon felett:

Ami az elidegenítés tilalmának tárgyát illeti, egység van a szerzők között.

Mínthogy az egyházi javak rendeltetése, hogy közvetlenül az istentisztelettel járó költség fedezésére, a javadalmak ellátására, egyházi és vallási intézmények, társulatok stb., fenntartására, szegények megsegítésére, s egyéb ájtatos s kegyes célokra szolgáljanak, sarkalatos elv gyanánt fogadtatott el, hogy azoknak minden elidegenítése rendszerint tilos, ami nemcsak több kánon és pápai, valamint egyetemes zsinati határozvány által kimondatik, hanem még a püspökök és apátok részéről felszentelésük alkalmával eskü alatt ígértetik.⁹⁰

A szerzők, mint azt láttuk, idézve az *Ambitiosae* Konstitúciót, emlékeztetnek, hogy az elidegenítésnek, és az elidegenítés tilalmának a tárgya: minden értékes ingó és ingatlan vagyon, amely Istennek van szentelve.⁹¹

Következtetések

A 17-es Kódex előtti szerzők definícióit elemezve, látható, hogy bár törekszenek az elidegenítés fogalmának megvilágítására, mégis fő törekvésük az, a törvényhozóval egyetértésben, hogy megerősítsék az elidegeníthetlenség elvét, és így védelmezzék az Egyház javait, megakadályozván annak elvesztését. Védelem, irányul az Egyház belső világára, azokkal kapcsolatosan, akiknek az a feladatuk, hogy adminisztrálják a javakat,

⁹⁰ Vö. KONEK, S., *Egyházjogtan Kézikönyve*, Budapest 1894, 216.

⁹¹ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 110. – FERRARIS, F.L., *Bibliotheca canonica...*, I., Romae 1885², 177. nyomán.

vagy olyan adminisztrációs hiba ellen, amit ők elkövetnek, és irányul a kívülről jövő támadás minden formája ellen is.⁹²

Az elidegeníthetlenség elve a következőképpen fogalmazható meg: Azon anyagi javak, amelyek egyszer az egyház birtokába kerültek, szent jelleget kapnak, és nem lehet többé azoktól az Egyházat megfosztani. Az elv nem abszolút, és a jog figyelembe vesz olyan helyzeteket, mint a nyomós ok, névszerint: az egyháznak kitűnő haszna vagy szükségessége, mint pl. a terméketlen, meddő telkek, összeomlott épületek eladása vagy örök bérbeadása, távolfekvő telkek felcserélése stb., vagy a közbajok, mint pl. a szegényeknek segítése, az egyház adósságainak leróvása, a köznyomor enyhítése és egyéb jámbor célok, ha ezek súlya az elidegenítést sürgősen kívánja.⁹³ Ilyen esetekben megengedett az elidegenítés, meghatározott feltételek figyelembevételével. Így a törvényhozó állandó jelleggel létesít egy kivételt az általános elv alól.

Ami a szerzők definícióinak tartalmát illeti, nem könnyű köztük igazságot tenni. Márcsak azért sem mert, más-más módon próbálják a fogalmat megközelíteni, annak tartalmát megvilágítani és meghatározni.

Míg Schmalzgrueber szerint szoros értelemben az elidegenítésbe azon tettek tartoznak bele, amelyek által a dolgok tulajdona, átruházás által közvetlenül átszáll másra: eladás, ajándékozás, csere, stb. által, addig Nasoni, aki hármasszintet képzel el, azt mondja, hogy a szoros értelmezés jelenti: „a tulajdon javainak az átruházását másra, ingyenesen vagy ellenérték fejében, teljes mértékben vagy részben.” És nem tesz utalást arra, hogy a gyakorlatban mely jogcselekmény típusok azok, amelyek által az átruházás létrejön szoros értelemben. De azt sem mondja el, hogy szerinte a szoros értelemben vett elidegenítés révén, a tulajdon közvetlenül vagy közvetve ruházódik át másra. Ellenben szerinte a szoros értelemben vett elidegenítés vonatkozik, mind a tulajdon teljes átruházására, mind a részleges átruházására.

A fogalom értelmének megvilágításához viszont, szükség van minden szempont, és tulajdonság definícióba foglalására.

⁹² Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 110.

⁹³ Vö. KONEK, S., *Egyházjogtan Kézikönyve...*, 216.; „Négy fő okra szokás visszavezetni az egyházvagyon elidegenítésére jogosító körülményeket: *necessitas, utilitas, pietas, incommoditas.*”, 218.

Mert, ha igaz az, hogy szoros értelemben az elidegenítés a tulajdon átruházása másra, az is legalább olyan fontos, hogy az elidegenítés által a javak/jogok teljessége vagy egy része ruházódik át, vagy, hogy közvetlenül vagy közvetve. De a világos látáshoz, az is szükséges, hogy az életből vett példák legyenek segítségünkre, hiszen azokat megemlítve jobban el tudjuk helyezni az elidegenítést, a jogcselekmény-típusok között. Így pl., ha azt olvasom, hogy az elidegenítés az eladás, vagy ajándékozás által is létrejöhet, akkor a mindennapok tapasztalata, és az említettekről birtokolt ismeretek, a gyakorlat szempontjából világítják meg a fogalmat számomra. Hogy ez nagyon fontos tényező a jogászvilágban, azt mutatja az angol-száz területeken régi időkre visszanyúló *common law* használata. Azaz nemcsak a törvény szövege számít, hanem a törvény által körülhatárolt jogcselekménynek a jogászvilágban (törvénykezés, bírósági ítéletek) igénybe vett esetjog természetesen használata, amit újabban megfigyelhetünk az Európai Unió övezetében működő bíróságok gyakorlatában is, vagy általában a jogászok jogértelmezési munkájában.

Ami az elidegenítés fogalmának tág értelmezését illeti, a két szerző mondhatni teljesen mást ért alatta. Míg Schmalzgrueber szerint: beletartoznak mindazon cselekmények, amelyek által a közvetlen tulajdon sérelme nélkül, a tulajdonnal kapcsolatos haszon, vagy más tulajdon fölötti jog ruházódik át, addig Nasoni szerint: a javak csonkítását kell alatta érteni, ami által, a dolog értékcsökkenése következik be.

Itt fontos látnunk, hogy Schmalzgrueber a közvetlen tulajdont érintetlenül hagyó tettet lát az elidegenítésben, Nasoni pedig tulajdon csonkítást ért alatta. Csonkításról azonban, amely értékcsökkenést eredményez, csak akkor beszélhetünk, ha a tulajdon alatt nemcsak a dolgot magát, - pl. a házat, vagy földterületet értjük - , hanem azokat a jogokat és kötelezettségeket is, amelyek hozzájuk általában kapcsolódnak: használati jog, birtoklási jog, vagy pl. a jelzálog. Ha ez utóbbi igaz, márpedig igaz, akkor igaz van Nasoninak, mert egy olyan ingatlan, amelyet bérbe adtak, vagy rosszabb esetben, jelzáloggal terheltek, értékcsökkenést tulajdonnak számít a kereskedelemben. Azaz, ha eladására kerülne sor, akkor sokkal nehezebben lehetne realizálni, sőt, nagyon valószínű, hogy, ha realizálná is az üzlet, jóval a reális érték alatt volna lehetséges.⁹⁴

⁹⁴ www.ekt.bme.hu – ROSTÁS, Z., *Ingatlangazdaságtan, Az Ingatlan értéke*, 1-14., Dátum: 2008. december 20.

Ha pedig ez így van, akkor csak úgy fogadható el Schmalzgrueber meghatározása, ha Nasoni által kiemelt, és szerintem fontos szemponttal kiegészítjük, mégpedig: Az elidegenítés tág értelemben jelenti, a tulajdonképpeni tulajdon, mint ingó vagy ingatlan dolognak a fizikai érintetlenségét nem érintő, de a hozzájuk kapcsolódó jogok átruházását: használat, zálogjog, stb. által, amelyek megléte, a tulajdonosi jogok csonkítását jelenti, és legtöbbször a javak piaci értékcsökkenését eredményezik.

Ami viszont Nasoni tág értelmezésének kiegészítését illeti, az nem más, mint az elidegenítés fogalmának, a szoros és tág értelmezésnek, az egyházi törvények által képviselt egybekapcsolt megfogalmazása, amely által, ahelyett, hogy világosabbá tenné a fogalmat, még jobban elhomályosítja annak tulajdonképpeni értelmét, és tartalmát.

Ha azonban dönteni kell, hogy melyik definíció a jobb, ezek után azt tudom mondani, hogy a Schmalzgrueber definíciója a jobb, mégpedig mert, ő adja meg, szerintem, a fogalom tartalmának legteljesebb kereteit, amely összhangban van az egyházi törvényekkel.

Ami a másik két korabeli szerző definícióját illeti, róluk elmondható: azzal, hogy egyesítik definíciójukban az elidegenítés fogalmának szoros és tág értelmezését, próbálnak az egyházjog általi teljes tartalomhoz igazodni, de úgy, hogy közben figyelmen kívül hagyják, vagy nem tulajdonítanak fontosságot, a két értelmezés által lefedett jogcselekmények lényeges különbségére. Hiszen sem elméletileg, sem gyakorlatilag nem egyenértékű az a tett, amely a tulajdont egészében ruházza át, és az a tett, amely a tulajdonnal kapcsolatos jogok egy részét ruházza át, rövidebb vagy hosszabb időre.

B. Az elidegenítés fogalma az 1917-es Kódex jogában.

Az 1917-es Törvénykönyvben, a törvényhozó által alkalmazott egyik szembeűnő változás, az elidegenítésre vonatkozóan az, hogy az elidegenítésről szűló kánonokat besorolta a XXIX., a Szerzűdésekrűl szűló általános cím alá.

A költöztetés nem csak azt jelzi, hogy az új törvénykezés elveti az elidegenítésre vonatkozóan az előző törvénykezést végigkísérő címet, a *De rebus Ecclesiae non alienandis*⁹⁵-t, hanem azt is jelenti, hogy az egyházi javak elidegeníthetlenségének elve immár elévült.

A 17-es Kódex előtti törvénykezés az elidegenítéssel kapcsolatosan mindig abból indult ki, hogy az egyházi javak szent jelleggel bírnak. A javak abszolút értékéről tárgyalt, úgy tekintett az egyházi javakra, mint „konszekrált” javakra, amely az adott intézmény által, az Egyházhhoz tartozik mindenestül.

Az elidegenítés nem volt megtiltva, de mint olyat, veszélyesnek tekintették és egyenesen szentségtörésnek, ha azt magán érdekből tették, és ugyanakkor hiányzott az előírt okok egyike.

A 17-es CIC leegyszerűsíti a törvénykezést ebben a témakörben, miközben lényegében változatlanul meghagyja az elidegenítéshez szükséges feltételeket. Megváltoztatja viszont jelentősen a perspektívát. A *ratio legis* többé nincs kötve az egyházi javak általános szent jellegéhez, hanem a morális személy létezésének és működésének a jogi védelmére helyezi a hangsúlyt. Következésképpen a *res sacra* fogalma a kultusznak és a hívek hódolatának közvetlen területére specifikálódik és kerül behatárolásra, amivel kapcsolatosan a fő elfoglaltsága, használatukkor, a rendeltetésük tiszteletben tartása.⁹⁶

Első helyen tehát, már nem a javak önmagukban állnak a figyelem középpontjában, hanem a morális személy, amely a javak által képes biztosítani a saját létezését. És felhasználván őket, képes megvalósítani az egyház céljait, amelynek ők saját természetüknek megfelelően részét képezik. Ebből a szemszögből nézve pedig, adott esetben az elidegenítés, nemcsak hasznosnak tekinthető, hanem akár szükségesnek is. Ezekben az esetekben kivétel nélkül immár a morális személy privilegizálása történik a javakhoz képest.

⁹⁵ Amit valójában a IX. Gergely féle decretálisok mondtak, használván az igen általános *De rebus Ecclesiae alienandis vel non* (Lib.III, Tit. XIII.), címet, miközben a VI. könyv (Lib. III, Tit. IX), a Kelemen (Lib. III, Tit. IV.), az *Extravagantes Comuni* (Lib III, Tit. IV) megváltoztatták a címet *De rebus Ecclesiae non alienandis*-ra. –vö.GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, 119.

⁹⁶ Vö. CIC 1917, 1150, 1510, 1537. kánonokkal.

A bitorlás, a jogtalan eltulajdonítás, a megkárosítás, a gondatlanság az egyházi javakkal kapcsolatosan, már nem úgy van megítélve, mint támadás a szent javak ellen, hanem inkább, mint támadás az Egyház létezése és működése ellen, ami a morális személyek sokaságán keresztül nyilvánul meg. A javak tehát - relativizálva vannak - a morális személyekkel való relációba való helyezésük révén.

Azonban a törvényhozó zavart okoz az elidegenítéssel kapcsolatban azáltal, hogy az elidegenítést nem külön címszó alatt tárgyalja, hanem más szerződések közé sorolja. Nem sorolja az 1495. k. 1.§. által felsorolt tulajdonosi jogok közé, amelyeket az Egyháznak, a Szentszéknek és a morális személyeknek tulajdonít, a javakkal kapcsolatosan: azaz a szerzés (acquirendi), a birtoklás (retinendi), és az adminisztrálás (administrandi) közé.⁹⁷ Megfigyelhető, hogy az elidegenítés a Kódex szerint, a szerződések egyikeként van tekintve, azaz egy szerződésnek tartja.

A CIC 1917 úgy tűnik, nem teszi világossá az elidegenítés tettet, amiről vagy mint egy sajátságos, egyedi jellegű szerződésről tárgyal, amennyiben érinti a javak fölötti tulajdont, vagy pedig a reális jogoknak kontextusában nézi.

Az elidegenítés által mindig, a morális személy jogainak az elvesztése történik a javak fölött, és ezen effektus, ezeket a cselekményeket nyilvánvalóan különbözővé teszi más alapvető cselekményektől, mint amilyenek a javak vásárlása és a vagyonkezelése.⁹⁸

Ellenben az elidegenítés, inkább egy sajátságos értelemben vett szerződés, ami egy szerződés-együttesre utal, amelyeknek közös az effektusa, éspedig, a javak fölötti jognak az elvesztése.⁹⁹

Kódex kijelenti, hogy az elidegenítés immár, meghatározott feltételekkel és meghatározott forma tiszteletben tartásával, lehetséges. Sípos István, a régi Kódex korának kiemelkedő kánonjogásza, ezt így foglalja össze:

⁹⁷ Vö.CIC 1917, 1495.k. 1.§: „Ecclesia catholica et Apostolica Sedes nativum ius habent libere et independenter a civili potestate acquirenti, retinendi et administrandi bona temporalia ad fines sibi proprios prosequendos.”

1495.k.2.§: „Etiam ecclesiis singularibus aliisque personis moralibus quae ab ecclesiastica auctoritate in iuridicam personam erectae sint. Ius est, ad normam sacrorum canonum, bona temporalia acquirendi, retinendi et administrandi.”

⁹⁸ Vö.GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, 121.; HEIMERL, H. –PREE, H., *Handbuch des vermögensrechts der Katholischen Kirche, Regensburg 1983*, 56.

⁹⁹ Uo. 121.

Az egyházi vagyon általában elidegeníthetetlen, akár ingatlan, akár el nem használható ingó legyen az. Bizonyos feltételek mellett azonban lehetséges az elidegenítés. A megengedettséghez szükséges: szakértők írásos becslése, jogszerű ok (azaz sürgős szükség, az Egyház nyilvánvaló haszna vagy a kegyelet), az Egyház kárát elhárítani célzó egyéb, az illetékes előljáró által esetleg előírt biztosítékok teljesítése; becsáron alul, semmit nem szabad elidegeníteni; nyilvános árverésen, vagy legalább kellő közhírré tétel után történjék rendszerint az elidegenítés és a befolyt pénz biztosan és gyümölcsözően elhelyezendő. Az érvényességhez szükséges a törvényes előljáró engedélye is. Értékes dolgok és 30.000 arany frankot meghaladó dolgok elidegenítéséhez a Szentszék engedélye is szükséges.¹⁰⁰

A Kódex elidegenítésre vonatkozó kánonjait figyelve, nyilvánvalóvá válik, hogy az elidegenítésre vonatkozóan ő sem ajánl definíciót, hanem csak az elidegenítésnek a vonatkozási körét limitálja, szabályozván azt. Az 1530. k. 1.§. meghatározza az elidegenítésről szóló törvénykezés tárgyát: ami nem más, mint az „ingó vagy ingatlan egyházi javak; betartva a betartandókat”, megjelölve így a felügyelet feltételeit, közöttük „a törvényes előljáró engedélyét, ami nélkül az elidegenítés érvénytelen” és más hasznos óvintézkedéseket.

Az 1532. k. pedig az engedély megadására illetékes előljáró személyét pontosítja: aki nem más, mint a Szentszék, az értékes dolgokra vonatkozóan vagy olyan esetekben, ha a dolog értéke meghaladja a törvényhozó által megszabott értékhatárt. Más esetekben azonban a helyi ordinárius az illetékes előljáró, akinek aztán meg kell hallgatnia az engedély megadása előtt, a gazdasági ügyekkel megbízott tanácsosokat, és ki kell kérnie azok egyetértését, akik az ügyben érdekeltek, ha csak a dolog nem csekély értékű.

A kiemelkedő fontosságú esetekben azonban ki kell kérnie mind a székeskáptalan, mind a gazdasági tanács, mind az érdekeltek hozzájárulását.¹⁰¹

A Kódex, láthatjuk, hogy az elidegenítést, a szerződések közé helyezi, a jogcselekmény definiálását és hatásainak szabályozását pedig átutalja a különböző

¹⁰⁰ Vö.SIPOS, I., *Katolikus Egyházjog*, Pécs 1938, 198.

¹⁰¹ Vö.DE PAOLIS, V., *I beni temporalì della Chiesa*, Bologna, 1995,202.

részleges törvénykezések kompetenciájába, kijelentvén ugyanakkor, hogy azok nem lehetnek ellentétben az isteni törvénnyel és azzal amit meghatározott a kánonjog.¹⁰²

1. Az elidegenítés fogalma a 17-es Kódex korának kánonjogászainál.

Vermeersch és I. Creusen¹⁰³ alábbi meghatározását adják az elidegenítésnek:

Elidegenítésnek nevezendő ezen a helyen, minden jognak az átruházása a dolog fölött, legyen az akár ingyenes, akár még visszerhes jogcímmel is, az egyház javaiból, kivételt képez bizonyos szintig a készpénz.¹⁰⁴

Világosan példákat hoz, hogy milyen tettekre gondol: „Elidegenítés tehát az ajándékozás, a csere, a haszonélvezet átengedése, az örökhaszonbérlet, a zálog, a jelzálog, a birtok megváltása vagy egy éves adó.”¹⁰⁵

Vromant - különbséget tesz a szoros és tág értelemben vett elidegenítés között, és az alábbi tág értelmezést adja az elidegenítésnek:

Tág értelemben, lényegileg, az elidegenítés nem csak a közvetlen tulajdonra vonatkozó tett, hanem azon felül minden olyan tett is, amely által a dolog fölötti jog másokra átengedődik, úgy hogy a közvetlen tulajdont az kisebbiti, és ezen értelemben még magában foglalja a zálogot, a speciális jelzálogot, a haszonkölcst, örök-haszonbérletet is.”¹⁰⁶

¹⁰² Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, 160. - a CIC 1917, 1529.k. alapján.

¹⁰³ Vö. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, J., *Epitome Iuris canonici II*, Romae 1925, 851-856.

¹⁰⁴ Uo.: „Nomine alienationis venit hoc loco omnis translatio iuris in re, facta, sive gratuito sive titulo etiam oneroso, de re ecclesiastica, excepta quadentenus pecunia numerata”

¹⁰⁵ Uo.: „Alienatio igitur erit donatio, venditio, permutatio, concessio usufructus, emphyteusis, pignoris, hypothecae, redemptionis census vel canonis.”

¹⁰⁶ Vö. VROMANT, G., *De Bonis ecclesiae temporalibus*, Paris 1953, 293.

Aztán kiválogatja azokat a cselekményeket, amelyek elidegenítésnek mutatkoznak, de valójában nem azok. A következőket írja:

A tettek, amelyeket megfigyelünk, valójában nem elidegenítési cselekmények: 1. A tartozás megfizetése és az adás-vétel, ha az olyan vagyonnal kapcsolatban történik, amely nem a stabil vagyon része; 2. Kölcsönösen elfogadott pénz, még, ha mérsékelt kamatot is ígérnek. [...] 5. a nyereség, vagy egy adott felajánlás elfogadása, amik nem jelentek valós vásárlást. 6. elmarad az igazi elidegenítés, akkor is, amikor az eladott házat visszaadják az eladónak, ha a visszavásárlás azon feltétellel történt, hogy az adósság kiváltását szolgálta: Az ilyen jellegű mindenféle módú elidegenítése ugyanis a háznak, nem tekintendő vásárlásnak.¹⁰⁷

E. Regatillo, - az elidegenítést tág értelemben definiálja az 1533.k. ban meghatározott keretek között:

Így értelemszerűen ezen cím alatt, magában foglalja: 1) azt a jogi tevékenységet, ami által a közvetlen tulajdon átruházódik; 2) a dolog fölötti jognak más számára való ingyenes vagy visszerhes átengedése vagy elengedése, ami a tulajdont korlátozza, például: passzív szolgalmnak az elfogadása, és egy aktív szolgalmnak az elengedése, ingó vagy ingatlan felett; vagy a bizonytalan tulajdon visszaadása, úgy mint átengedése vagy elengedése a biztosítéknak: zálog, jelzálog, reális birtoklás, quasi tulajdon, vagy örökhaszonbérlet által; 3) bérbeadás, kiváltképp 9 év fölött.¹⁰⁸

Regatillo is pontosítja, hogy mely cselekmények nem esnek bele az elidegenítés fogalmába, sem szoros, sem tág értelemben: „Az elidegenítésbe nem tartozik bele:...2)

¹⁰⁷ Vö.VROMANT, G., *De Bonis ecclesiae temporalibus*, Paris 1953, 294.: „Actus qui specietenus, revera autem alienationes non sunt: 1. solutio debiti ac emptio, si haec fiant mediante pecunia quae non est capitale stabile; 2. pecunia mutuo acceptata, etiam cum fenoris moderati stipulatione... 5. repudiatio lucri vel oblationes factae, quae est mera non acquisitio; 6. deest vera alienatio quando domus venditori redditur, si sub illa condicione retrovenditionis fuit empta: alienatur enim tantummodo domus in quantum revera non erat acquisita...”

¹⁰⁸ Vö.REGATILLO, E.F, *Institutiones Iuris canonici II*, Santander 1946², 310.: „Sic intelligitur in hoc titulo. Comprehendit: 1) negotium iuridicum per quod dominium directum transfertur; 2) concessionem vel remissionem gratuitam aut onerosam iuris in re aliena, quo dominium limitatur, v.g., servitutis passivae admissionem, et remissionem activae, praedialis vel personalis; vel quo dominium incertum reddatur, ut concessionem vel remissionem cautionum: pignoris, hypothecae, census realis, quasi proprietatis, ut in emphyteusi; 3) locationem, praecipue ultra novennium”.

Sem az adósság rendezése, sem a vásárlás általi kiadás, ha az csak a szabad vagyontól történik, ami nem képezi a stabil (állandó) vagyont .”¹⁰⁹

Tabera¹¹⁰- kijelenti, hogy „minden elidegenítés egy rendkívüli vagyonekezelési cselekedet” amit úgy gondol, hogy megfelelőbb lenne külön fejezetben tárgyalni. Szerinte bele tartoznak az elidegenítésbe azon tettek is, amelyekről az 1533. k. szól:¹¹¹

A kánonjogban, a tilalom sorrendjében, bele kell tartozzon tág értelemben, mint olyan a tulajdonnal járó, hatékonysággal bíró jogcselekmények, a dologi jogok, a jogi birtoklás, amely egy egyházi személyhez tartozik, ingyenes vagy viszterhes címen, és amelyek átruházódnak, eltékozzoltnak, kissebbednek vagy súlyosbodnak.¹¹²

Szükségesnek találja, hogy példát is hozzon:

Tehát, (az elidegenítés) magában foglalja, ahogy látható, a tulajdon átruházását; a dologi jogoknak az átruházását, az átengedését és a bérbeadását, mint a szolgálat, a zálog, a jelzálog, az örök-haszonbérlet; a jogi birtoklás, bérlet által, különösen 9 év fölött; bármely szerződés, amelyben a javak ki vannak téve az elvesztés veszélyének.¹¹³

A javakra vonatkozóan kijelenti, hogy: „Általános elvként, az elidegenítés tárgyának, a stabil javakat tekinthetjük, amelyek mintegy fix tőkét képeznek.”¹¹⁴

Escudero, G.¹¹⁵ Taberához hasonló definíciót ad, de pontosítja az elidegenítés tárgyát:

¹⁰⁹ Uo. 310.: „Alienatio non habetur... 2) neque in solutione debiti, nec in emptione et expensis, dummodo haec fiant ex pecunia libera, quae capitale stabile non constituat...”

¹¹⁰ Vö. TABERA, A., *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, 169-170

¹¹¹ Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporali della Chiesa*, Bologna, 1995, 211.

¹¹² Vö. TABERA, A., *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, 169.: „Nel diritto canonico, in ordine alla proibizione, si deve prendere in senso ampio, come l’atto giuridico efficace con il quale la proprietà, i diritti reali, la possessione giuridica appartenenti ad una persona ecclesiastica a titolo gratuito od oneroso, si trasferiscono, si abbandonano, diminuiscono o si gravano.”

¹¹³ Uo., 169.: „Pertanto, comprende ciò che riguarda la traslazione del dominio; la traslazione, cessione, concessione dei diritti reali, come servitù, pignoramento, ipoteca, enfiteusi, superficie; il possesso giuridico, nell’affitto, principalmente per più di nove anni; qualunque contratto in cui i beni si espongono al pericolo di perdersi.”

¹¹⁴ Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporali della Chiesa*, Bologna, 1995, 211.

¹¹⁵ Vö. ESCUDERO, G., *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1971, 96-98.

Normálisan az elidegenítés alanya: az ingatlan javak, azon ingó javak, melyek megőrizhetőek és a pénz, amelyet tőkésítettek vagy (valamilyen) értékre cseréltek.¹¹⁶

Rodriguez, M.¹¹⁷ szerint:

Az elidegenítés tág értelemben, minden olyan szerződés, amely által a dolog fölötti teljes tulajdon átruházódik másra. Egészében, a kánonjogban, az elidegenítés tág értelemben értendő, magába foglalja nem csak a tulajdonjog átruházását, mint például az eladás vagy az ajándékozás, hanem az ugyanazon javak feletti jogokat is, mint a szolgálat, zálog, jelzálog, összességében bármilyen szerződést, amely által az egyház javai ki vannak téve az elvesztésnek, engedve így, hogy az adott jogi személy rosszabb vagyoni jogi helyzetbe kerüljön. (1533. k.)

Továbbiakban felsorolja, hogy milyen cselekmények nem tartoznak az elidegenítéshez: nem tekintendő elidegenítésnek a lopás, a kisajátítás, egy adományról vagy egy örökségről való lemondás, javaknak a vásárlása, amely készpénzből történik, és amely nem része az állandó vagyonnak, az adóság kifizetése, a szolgáltatás kapcsán adott vagy kapott pénz, a cím hordozójának cseréje, egy másik hasonló biztos és gyümölcsöző címre (1539. k. 2.), az építkezés vagy megvásárlása egy épületnek, amelyet ugyanazon időben, egy jelzáloggal terhelnek meg, stb.

Cabreros De Anta szerint:

Az elidegenítés – egy élők közötti (inter vivos) jogcselekmény, amely által a teljes tulajdonjog vagy annak valamely fakultása átruházódik másra, vagy amellyel az egyházi javak kötelezettségek alanyává válnak, és így az egyházi jogi személyt kedvezőtlen gazdasági helyzetbe taszítják.¹¹⁸

¹¹⁶ Uo. 198. "Normalmente sono oggetto di alienazione: i beni immobili, quelli mobili che si possono conservare ed il denaro capitalizzato o convertito in valori".

¹¹⁷ Vö. RODRIGUEZ, A. M., *Diritto Patrimoniale canonico* in CAPPELLINI, E., *Corso di Diritto canonico I.*, Brescia 1975, 297-334.

¹¹⁸ Vö. CABREROS DE ANTA, M., *La enajenación de bienes eclesiásticos* in *El patrimonio eclesiástico*, Salamanca 1950, 168: „La enajenación é un acto juridico, iner vivos, por el que se trasmite el dominio pleno o alguna de sus

Végül lássuk, mit mond az elidegenítésről a kor magyar kánonjogásza, **Sípos István**:

Az elidegenítés (alienatio bonorum ecclesiasticorum) tágabb értelemben veendő s jelenti nemcsak azon cselekményeket, melyek a tulajdonjogot átviszik egyik személyről a másikra, hanem azokat is, melyek a haszonélvezetet viszik át, vagy az elidegenítést előkészítik s megkezdik (zálog, jelzálog), vagy az egyházi vagyont megterhelik.¹¹⁹

Látva az 1917-es Kódex korának szerzőit, és a definíciójukban, az elidegenítésről kifejtett nézetüket, mindenképp azt kell mondanunk, hogy meglátszik rajtuk, a Kódex által hozott egységes törvényi szabályozás hatása. Ez akkor is igaz, ha amúgy mindenki más-más formát talált az elidegenítés meghatározására, fogalmának tartalmi megvilágítására. Ami a definíciókban elsőként szembeötlő, az az, hogy többnyire tág értelemben történik az elidegenítés meghatározása. Ez viszont az elidegenítésnek, a törvényhozó általi, Kódexben való elhelyezéséből vezethető le, hiszen, egyrészt az Egyház tulajdonnal kapcsolatos jogai között nem szerepelteti, mint külön jogot.¹²⁰ Másrészt, ellentétben a szerzés, birtoklás (megtartás) és kezelési joggal, az elidegenítést nem külön címszó alatt tárgyalta, hanem, beágyazta a rá vonatkozó szabályozást a szerződések közé,¹²¹ mintegy sugalva, hogy ez nem is annyira jog, mint inkább egy speciális szerződés.

A szerzők aztán ebből, többnyire azt vezették le, hogy az elidegenítés nem más, mint vagyonkezelés, legfeljebb annak egy sajátos formája. Másrészt, mivel nem volt pontos körülírás, csak különböző szerződések által realizálható jogcselekmény típusokra való utalás: pl. eladás, bérbeadás, elzálogosítás, stb. ezekből és a tiltásokból, az elidegenítésen, egy egységes, különböző típusú vagyonnal kapcsolatos szerződést

facultades, o por el que los bienes eclesiásticos son objeto de alguna obligación que sitúa a una entidad jurídica eclesiástica en condición económica más desfavorable.” in GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, 241.

¹¹⁹ Vö. SÍPOS, I., *Katolikus Egyházjog*, Pécs 1938, 198., illetve 1943, 195.

¹²⁰ Vö. CIC 1917, 1495.k.1.§: „Ecclesia catholica et Apostolica Sedes nativum ius habent libere et independenter a civili potestate acquirendi, retinendi et administrandi bona temporalia ad fines sibi proprios prosequendos.” Azaz: „A katolikus Egyháznak és a Szentszéknek veleszületett joga a világi hatóságtól szabadon és függetlenül szerezni, megtartani és kezelni a sajátos célja elérésére szükséges világi javakat.”

¹²¹ Vö. CIC 1917, XXIX. Cím. A szerződésekről

értettek, beleértve a tulajdon teljes átruházását, és a tulajdonosi jogok egy részének átruházását is, tehát az elidegenítést tágan értelmezték.

Hogy miket sorolnak az elidegenítés alá? Mindenképpen a tulajdonosi jog átruházását. Amibe szerintük bele tartozik: a) Vermeersch – Creusen: ajándékozás, csere, haszonélvezet átengedése, örökhaszonbérlet, a zálog, a jelzálog, birtok megváltása vagy az éves adó kötelezettsége. b) Vromant, olyan tettekért értékeli, amely által a közvetlen tulajdon kisebbedik, és ő is felsorolja: a zálogot, speciális jelzálogot, a haszonkölcsönt, örök-haszonbérletet. c) Regatillo szerint, mint tulajdont korlátozó tettek, ide sorolandó: a passzív szolgalmak elfogadása, egy aktív szolgalmnak az elengedése, átengedése, vagy elengedése a biztosítéknak: zálog, jelzálog, reális birtoklás, quasi tulajdon, vagy örökhaszonbérlet által, és a bérbeadás, kiváltképp 9 év fölött. d). Tabera szerint az elidegenítés alá tartoznak mindazon tettek is, amelyekre a CIC 1917, 1533. kánonja utal, azaz amelyek által az egyház vagyoni helyzete rosszabbodhat. Az általa felsorolt példák: a bérbeadás, szolgalom, zálog, jelzálog, örök-haszonbérlet, és minden szerződés, amelyben a javak ki vannak téve az elvesztés veszélyének. Pontosításként kijelenti, hogy az elidegenítés tárgya, a stabil javak.

e) Rodriguez szerint az elidegenítés alatt értendő: az eladás, az ajándékozás, a szolgalom, zálog, jelzálog, és Taberahoz hasonlóan, mindazon szerződések, melyek által az Egyház javai ki vannak téve az elvesztésnek, ill. az egyházi jogi személy vagyoni helyzete rosszabbodna. f) De Anta szerint az elidegenítés, egy élők közötti jogcselekmény. g) Sipos István szerint, nemcsak azon cselekmények értendők az elidegenítés alatt, melyek átviszik (átruházzák) a tulajdonjogot egyik személyről a másikra, hanem azok is, melyek csak a haszonélvezetet viszik át, az elidegenítést előkészítik, és megkezdik, mint a zálog vagy jelzálog, vagy az egyházi vagyont megterhelik.

Az összes szerző definícióit vizsgálva, és keresve a teljesebb, és egyben világosabb meghatározását bennük az elidegenítésnek, azt kell mondani, hogy a Sípos Istváné tesz leginkább eleget a feltételnek. Az ő definíciója is tágan értelmezi az elidegenítést, de rávilágít mind fogalmilag, mind példával, hogy mit is ért elidegenítés alatt, méghozzá úgy, hogy az összhangban van a Kódex-szel és az egyházi hagyománnyal.

Összegzésképpen elmondhatjuk, hogy az 1917-es CIC az egyházi javak elidegeníthetlenségének elvéről áttette a hangsúlyt az egyházi javak adminisztrálására. Számára is fontos az egyházi javak védelme, de már megtartásuk motivációja nem a szent jelleg, hanem sokkal inkább az Egyház és intézményeinek működőképessége, és az Egyház céljainak szolgálata. Így bár komoly feltételekhez kötve, de lehetővé teszi az elidegenítést az Egyházi javaknak.

Azonban minket az elidegenítés, mint fogalom, és mint jogcselekmény érdekel. Ezért aztán azokat a szempontokat kerestük, ami a fogalom tisztázásához, a jogcselekmény tartalmának meghatározásához segít. Sajnos, sok fogódzót ezen a téren nem találtunk, úgy ahogyan a Kódex korának kánonjogászai sem. Ők is, akárcsak a Kódex előtti szerzők, különféle módon próbálják meghatározni, körülírni az elidegenítést, de ahogyan láthattuk, továbbra is igen képlékeny maradt a fogalom és az azt takaró jogcselekmény meghatározása.

C. A II. Vatikáni Zsinat vagyoni jogi irányelvei, különös tekintettel az elidegenítésre.

A II. Vatikáni Zsinatnak az anyagi javakra vonatkozó irányelveit, illetve az Egyház anyagi javakhoz való viszonyának irányelveit különböző zsinati dokumentumban található kijelentések összeségét tekintve fogalmazhatjuk meg. A következő helyeken lehet felfedezni a zsinat anyagi javakra, és a használatukra vonatkozó tanítását:

A Lumen Gentium 13. p.; Christus Dominus 12, 17, 22. p; Perfectae caritatis 13. p.; Gravissimum educationis 8. p. Apostolicam actuositatem 10. p.; Dignitatis humanae 4. p; Presbyterorum ordinis 17, 20-21. p.; Gaudium et spes 42, 69, 71, 76. p.

A felsorolt zsinati szövegeket tanulmányozva elmondható, hogy az Egyház szerint, az anyagi javak Isten adományai, amit „Isten minden ember és minden nép használatára szánt”,¹²²beleértve Isten népét is. Ezért mondja a zsinat: „A teremtett javaknak

¹²² GS 69.

méltányos arányban kell eljutniuk mindenkihez, az igazságosság vezetésével, a szeretet kíséretében.”¹²³

A Zsinat alapelveként jelenti ki, hogy a javakat Isten tervei és Jézus Krisztus tanítása szerint kell kezelni. Kihangsúlyozza, hogy a javak egyetemes rendeltetése elsősorban a használatra vonatkozik, és nem a tulajdonra, vagy a birtoklásra. Ezzel azonban nem azt akarja mondani, hogy a tulajdon ellentétben van Isten rendelkezésével, hanem a javak eredeti isteni rendeltetésére akarja tenni a hangsúlyt, mégpedig, hogy azok „minden ember és minden nép használatára” kell legyenek. Hogy ezt így gondolja, azt egy másik zsinati kijelentés támasztja alá, ami szerint: „A magántulajdon vagy az anyagi javakkal való rendelkezésnek egy bizonyos lehetősége azt a mozgásteret biztosítja minden egyes ember részére, amely feltétlenül szükséges a személyi és családi önrendelkezéshez. Ezért az emberi szabadság kibővülésének kell tekinteni. Végül valamiképpen az állampolgári szabadságjogoknak is feltétele, minthogy feladat- és felelősségvállalásra ösztönöz.”¹²⁴

A javakkal kapcsolatban a zsinat azt is tanítja, hogy nemcsak földi vonatkozású rendeltetése van, hanem természetfölötti is, hiszen, ha igaz, hogy a javak isteni akarat folytán az egész ember kibontakozására rendeltettek, akkor érinteniük kell az un. természetfeletti életet is.¹²⁵ Ezt különösen a püspökökhöz intézett sorokban fedezhetjük fel: „a teremtő Isten szándéka szerint, maguk a földi dolgok és az emberi alkotások is az emberek üdvösségére irányulnak, és így nagyon hozzájárulhatnak Krisztus testének a felépítéséhez.”¹²⁶

Másrészt tanítja az Egyház, hogy a javak eredete és célja is maga az Isten. (Prov. 16,4). „Mert a keresztényeknek becsületbeli ügye, hogy visszaadják Istennek a tőle kapott javak egy részét.”¹²⁷

És itt kell beszélnünk az Egyház és az anyagi javak kapcsolatáról. A Zsinat erről azt tanítja, hogy az Egyház közössége jóllehet nem e világból való (Vö. Ján 18, 36), mégis, az ő küldetésének betöltése a világban történik, ami szükségessé teszi számára az anyagi

¹²³ GS 69.

¹²⁴ GS 71.

¹²⁵ Vö. KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyonyjog alapjai*, Veszprém 1995, 24.

¹²⁶ CD 12.

¹²⁷ AA 10.

javak használatát¹²⁸ a hit fényében, a lelkek üdvössége érdekében. Erről a papokhoz intézett soraiban a Zsinat ezeket mondja: A papok „bár a világban élnek, legyenek mindig tudatában annak, hogy Urunk és Mesterünk szava szerint nem ebből a világból valók, annak javait tehát úgy használják, mintha nem használnák. [...] Így kifejlődik bennük a lelki érzék a józan ítélőképességhez; segítségével meg fogják találni, milyen a helyes viszony a világhoz és a földi javakhoz. A helyes viszony azért nagyjelentőségű a papok számára, mert az egyház benn a világban teljesíti küldetését, és mert a teremtett javak az emberi személyiség kibontakozásához feltétlenül szükségesek... alkossanak maguknak, a hit fényénél, józan ítéletet mindenről, hogy megtanulják azokat helyesen, Isten akarata szerint felhasználni, és képesek legyenek elutasítani mindazt, ami küldetésükben gátolná őket. A papoknak ugyanis az Úr az 'osztályrészük' (Szám 18,20), s ezért csak olyan célokra használjanak fel mulandó javakat, amelyekre szabad felhasználni Krisztus Urunk tanítása és egyházának rendelkezése alapján.”¹²⁹ Ennek érdekében a Zsinat úgy rendelkezik, hogy a javadalmi rendszert meg kell szüntetni, vagy legalábbis úgy megváltoztatni, hogy az ne vonja el a papot az evangélium hirdetésétől: „A beneficiumos rendszernek tehát meg kell szűnnie, vagy legalább úgy kell azt átalakítani, hogy a hivatalhoz kapcsolt beneficiumrész, illetve a jog azokhoz az illetékekhez, amelyek a hivatallal járó javadalomból folynak, csak másodlagos jelentőségű legyen, a jogi elsőség magát az egyházi tisztséget illesse meg; ilyen tisztségnek kell tekinteni ezen túl minden, lelki cél szolgálatára adott, állandó jellegű megbízatást.”¹³⁰

Tehát a javak szerzésének és kezelésének a kulcsa az Egyház apostoli tevékenysége, amit ha figyelembe vesznek, akkor az általuk kezelt javak és kezelésük is a természetfeletti valóság szférájába emeltetnek.¹³¹

A fenti szövegből az is nyilvánvaló, hogy az Egyház, bár kijelenti, hogy joga van anyagi javakat szerezni, azt is világossá teszi, hogy mivel ezen joga földi küldetése betöltése végett van, egyben korlátot is szab ennek a jognak. Az Egyház ugyanis nem

¹²⁸ Vö. OCHOA, J., *Ratio Bonorum Temporalium in Ecclesia et Institutis perfectionis post Concilium vaticanum II.* in ANDRÉS, D., *Quaestiones canonicae de iure religiosum*, Roma 1990, 215.

¹²⁹ PO 17.

¹³⁰ PO 20.

¹³¹ Vö. KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyongazdálkodás alapjai*, Veszprém 1995, 24.

úgy kíván jelen lenni a világban, mint jelentékeny javak birtokosa, hanem azon javak birtokosa, melyek szükségesek és elégségesek céljai elérésére.¹³² Azaz az Egyház céljai korlátozzák a jogot. Az Egyház céljai ugyanis alapvetően nem gazdasági, vagy evilági célok, hanem vallásos célok: az evangélium hirdetése és a lelkek üdvössége. Így érthető, hogy a papokhoz szólva kijelenti, hogy: „a szoros értelemben vett egyházi javakat e javak természetének megfelelően és az egyházi törvényeknek rendelkezései szerint kezeljék; lehetőleg vegyék igénybe a világi szakemberek segítségét. Mindig csak olyan célokra költsenek, amelyek indokolják azt, hogy az egyháznak földi javai legyenek. Ilyenek: az istentisztelet méltó végzése; gondoskodás a klérus tisztességes megélhetéséről, az apostoli intézményekről; főleg az inségesek megsegítése, a szeretet művei által.”¹³³

Több zsinati szövegben kiviláglik az Egyház közösségi beállítottsága, szociális elkötelezettsége. Nagyon sok helyen kihangsúlyozásra kerül az egymásért való felelősség, amelynek a keresztény szereteten kell alapulnia. Ennek, mondja a zsinat, motiválnia kell a javak áramlását¹³⁴ a világban, de az Egyházon belül is: „Az Egyház hathatósan és szünet nélkül arra törekszik, hogy Krisztusnak fősége alá hozza össze az egész emberiséget, annak minden értékével, az ő Lelkének egységében. Ennek a katolicitásnak a nevében minden egyes rész átadja sajátos ajándékait a többi résznek és az egész egyháznak... Isten népének tagjai felszólítást kaptak a javak kölcsönös közlésére, de az egyes egyházakra is érvényesek az apostol szavai: 'Aszerint, hogy ki-ki milyen lelki ajándékot kapott, legyetek egymás szolgálatára, hogy az Isten sokféle kegyelmének jó letéteményesei legyetek' (1 Pt 4,10). Így az egész is és minden egyes rész is gyarapszik minden tag kölcsönös önközlése által, egységben munkálkodva, hogy elérjék a teljességet.”¹³⁵

A fenti szövegekből látható, hogy a Zsinat szerint, az anyagi javak és igazságos elosztásuk, központi helyet foglalnak el nemcsak az állam, de az Egyház életében is. Ugyanis rendkívüli erővel fejezik ki a közösséget, az együvé tartozást, a törődést,

¹³² Vö. KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyonyjog alapjai*, Veszprém 1995,40.

¹³³ PO 17.

¹³⁴ Vö. OCHOA, J., *Ratio Bonorum Temporalium in Ecclesia et Institutis perfectionis post Concilium vaticanum II.* in ANDRÉS, D., *Quaestiones canonicae de iure religiosum*, Roma 1990,222.

¹³⁵ LG 13.

egyszóval a szeretetet. A zsinat tehát az ő egyházképére szervesen épülő vagyoni, vagyoni jogi szemléletet dolgozott ki, kiemelve a tulajdon szociális vonatkozását. Mindezt azonban az evangélium szemléletébe állította, ami azt jelenti, hogy a javak megosztása az Egyházban nem pusztán szociális tevékenység, nem a jólét növelése a célja, hanem az evangélium hirdetése, terjesztése. Az Egyház tehát alapvetően nem szociális intézmény, hanem az üdvösség szentsége.¹³⁶

Összegezve a különböző dokumentumokban fellelhető zsinati irányelveket, elmondható, hogy bár a zsinat kifejezetten nem szól az elidegenítésről, az elidegenítés definícióját pedig végképp nem adja meg, mégis egy fontos elvet szögez le, amikor az Egyház vagyonszerzési, és birtoklási képességét viszonylagossá teszi, azáltal, hogy ezen jogát és képességét erősebben összekapcsolja sajátos szerepével, és missziós küldetésével, kijelentvén:

Igaz ugyan, hogy a földi dolgok, és amik az ember léthelyzetét tekintve ezt a világot felülmúlják, szorosban egybefonódnak, és az egyház maga is felhasználja az evilági dolgokat, amennyiben küldetése megköveteli. Reményét azonban nem veti a világi tekintélytől felajánlott kiváltságokba. Sőt le is fog mondani bizonyos törvényesen szerzett jogainak gyakorlásáról, mihelyt kiderül, hogy ezeknek a jogoknak a gyakorlása miatt kétségbe vonható: őszinte-e tanúságtétele, vagy ha az új életkörülmények más rendezést követelnek. De mindig és mindenütt legyen meg az a joga, hogy igazi szabadságban hirdesse a hitet... és használhassa közben mindazokat az eszközöket – de csakis azokat -, amelyek a különféle korokhoz és körülményekhez mértén összhangban vannak az evangéliummal és mindenki javával.¹³⁷

Az Egyház tehát csak olyan, és csak annyi földi eszközre tart igényt és azt használja, amelyek megfelelnek az evangéliumnak (GS 76. Vö. LG 13.).¹³⁸ Ez a kijelentése a zsinatnak tulajdonképpen, ha nem is használja az elidegenítés fogalmát, a javak

¹³⁶ Vö. KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyoni jog alapjai*, Veszprém 1995, 17.

¹³⁷ GS 76.

¹³⁸ Vö. HEIMERL, H. – PREE, H., *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg 1993, 54, n. 1/9.

elidegenítésének lehetőségéről beszél, és így az Egyházi javak elidegeníthetlenségének elvét teljes mértékben túlhaladottnak tekinti.¹³⁹

D. Az elidegenítés fogalma az 1983-as Kódexben.

Az új Törvénykönyv a zsinati tanítást és irányelveket magába építi. Ez érvényes az Egyház vagyonhoz való jogára és viszonyára is. Az 1254. k. 1.§-a kijelenti, hogy „a katolikus Egyház született joga, hogy a világi hatalomtól függetlenül anyagi javakat szerezzen, birtokoljon, igazgasson és elidegenítsen saját céljaira”.

Az idézett kánon szövegében felismerhető a zsinat azon tanítása, miszerint a láthatatlan Egyház elválaszthatatlan Krisztus titokzatos testétől, és mint ilyen valóság ebben a világban fejt ki tevékenységét. Ezért joga és szüksége van küldetésére teljesítéséhez földi eszközökre, de mégsem, azért létesült, hogy a földi dicsőséget keresse, hanem hogy megismertesse saját példájával is az alázatosságot és az önmegtagadást.¹⁴⁰

Az 1254. k.1.§ azáltal, hogy kijelenti, hogy az Egyháznak az anyagi javakkal kapcsolatos jogai négy téren érvényesülnek: a szerzés, a megtartás, vagy más magyarázók szerint a birtoklás, a kezelés/igazgatás és az elidegenítés terén, magáévá teszi a II. Vatikáni Zsinat javakkal kapcsolatos felfogását, azaz, hogy az Egyház csak annyiban tart igényt a földi javakra, amennyiben az a küldetésében segítségére van. Ha viszont a küldetésében a javak egy része akadályozná, kész azoktól megszabadulni. Vagyis a kánon szövege a Zsinat előtti törvénykezéshez viszonyítva, egy újdonságot hoz, megemlíti az elidegenítés lehetőségét. Ezzel pedig egyben túlhaladja a régi vitát arról, hogy az Egyház javainak elidegenítésére esetleg általános tilalom vonatkozna.¹⁴¹

Az 1254. k.2.§¹⁴²-a pedig, mintegy kiegészítésképpen felsorolja az Egyház javainak a fő céljait, amelyeknek irányadóaknak kell lenni, abban a tekintetben, hogy milyen

¹³⁹ Vö. HEIMERL, H. – PREE, H., *Handbuch des Vermögensrechts*, 56, n. 1/7.

¹⁴⁰ Vö. LG 8.

¹⁴¹ Vö. HEIMERL, H. – PREE, H., *Handbuch des Vermögensrechts*, 56, n 1/17.

¹⁴² Vö. CIC 1254.k. 2.§: „A főbb sajátos célok pedig a következők: az istentisztelet megrendezése, a klérus és a többi szolgálattevők tisztaságának ellátásának biztosítása, a szent apostoli tevékenység és különösen a szegényekkel szemben a segítő szeretet cselekedeteinek gyakorlása.”

javakra, és mennyire tart igényt az Egyház, illetve, hogy mely javakra, és mikortól nem tart igényt az Egyház. Azaz ezek a célok azok, amelyek egyfelől a javak lelki alapját képezik, másfelől meglétük és használatuk korlátját is jelentik.¹⁴³

A célok említett szerepéről a következőképpen ír VI. Pál: „A gazdasági és anyagi javak szükségessége az ezzel járó következményekkel együtt, tudniillik azzal, hogy keressük, kérjük, kezeljük azokat, sohasem múlhatja felül azoknak a céloknak az eszméjét, amelyeket e javaknak szolgálniuk kell. E céloknak korlátozó és fékező hatást kell kifejteniük, nagylelkűvé kell tenniük a javak felhasználását, és érzékelhetővé kell tenniük, hogy azok lelki rendeltetésre szolgálnak.”¹⁴⁴

A kánon szövegének fő forrását a Presbyterorum Ordinis 17. pontjának 3. bekezdése képezi, amely kijelenti, hogy: „csak olyan célokra használjanak fel mulandó javakat, amelyekre szabad felhasználni Krisztus Urunk tanítása és egyházának rendelkezése alapján.”

„A főbb sajátos célok pedig a következők: az istentisztelet megrendezése, a klérus és a többi szolgálattevők tisztaságának biztosítása, a szent apostoli tevékenység és különösen a szegényekkel szemben a segítő szeretet cselekedeteinek gyakorlása.”¹⁴⁵

A fent említett kánonokon kívül az új Kódex külön cím alatt tárgyal az elidegenítésről, mégpedig: A szerződések, különösen az elidegenítés címszó alatt.

A szerződésekkel való közös címszó alá rendelés főbb oka talán az, hogy az elidegenítés többnyire szerződés által jön létre. Ezt az alkalmazást erőteljesebben láttuk a 17-es Kódex esetében, amely az elidegenítést egy speciális szerződésnek tekintette. Különösen is alátámasztja ezt a motivációt az a tény, hogy az 1290. k. forrása a 17-es Kódex 1529. k.-ja.

¹⁴³ Vö. ERDŐ, P., *Az Egyház és az anyagi javak* in *Teológia* 35 (2001), 24-38.

¹⁴⁴ Vö. Osservatore Romano, 25 giugno 1970; idézi ERDŐ P., *Az Egyház és az anyagi javak* in *Teológia* 35 (2001), 24-38. – V. DE PAOLIS, *I beni temprali della Chiesa* (Il Codice del Vaticano II.), Bologna 1995, 60 alapján.

¹⁴⁵ Vö. CIC 1983, 1254.k. 2.§.

Az 1290. k. a szerződésekre vonatkozóan kanonizálja a világi jogot, de ugyanakkor kijelenti, hogy ez csak akkor érvényes, ha „nem ellenkeznek az isteni joggal, vagy a kánoni jog másként nem rendelkezik”¹⁴⁶

Tehát amikor az egyházi javak elidegenítésére kerül a sor, akkor az 1290. k. előírását is figyelembe kell venni.

De minket maga az elidegenítés érdekel, amit a többi kánonok szabályoznak, az 1291-1298. kánonok. Ezek a kánonok, bár részletesen szabályozzák az elidegenítési cselekedetek hogyanját, feltételeit, korlátait, megengedettségi és érvényességi feltételeit, mégsem hozzák, az elidegenítés definícióját.

A mi feladatunk, hogy ezekből az előírásokból kikövetkeztessük, hogy tulajdonképpen az Egyház milyen jogcselekményekre gondol, amikor az elidegenítésről beszél.

Mindenek előtt, a vagyonnal kapcsolatos jogcselekményekre vonatkozó kánonoknak a Kódexben való elrendezése világossá teszi számunkra, hogy a törvényhozó, a javak adminisztrálását, vagyis a vagyonkezelést, az elidegenítéstől különböző jogcselekménynek tekinti. Ezt jó leszögezni, mert mindig is voltak olyan kánonjogászok, akik az elidegenítést is a vagyonkezelés cselekedetei közé sorolták. Ennek oka pedig többnyire abban fedezhető fel, hogy sok olyan jogcselekmény, amelyet a Kódex az elidegenítés címszó alatt tárgyal, erőteljes hasonlóságot mutat a rendkívüli vagyonkezelésre vonatkozó kritériumokkal és tulajdonságokkal. Ilyen cselekmények, pl.: a zálog, jelzálog, a bérlet, örökös haszonbérlet, stb.

Azonban ki kell jelentenünk, hogy bármennyire is közel állnak ezek a jogcselekmények a rendkívüli vagyonkezeléshez, mégsem sorolhatók a vagyonkezelés fogalma alá, mert: „míg a vagyonkezelési, akár rendes, akár rendkívüli intézkedés, érintetlenül hagyja a javakat abban az értelemben, hogy megmaradnak egyházi javak, addig az elidegenítés épp a javaknak ezt a jellegzetességét változtatja meg.”¹⁴⁷ „Az

¹⁴⁶ Vö. CIC 1983, 1290.k. > 22.k. és AA.VV., *Codice di Diritto Canonico Commentato*, ANCORA, Milano 2001, 1016. és az 1291.kánonok kommentárja.

¹⁴⁷ Vö. KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyonjog alapjai*, Veszprém 1995, 106.

elidegenítés révén ugyanis az addigi egyházi javak, visszatérnek a profán területre, és így többé már nem lesznek az Egyház szolgálatára.”¹⁴⁸

A rendkívüli, vagy nagyobb jelentőségű vagyionkezelési cselekmények esetében is csupán arról van szó, hogy az adott cselekedet kockázatot jelenthet a tulajdonjogi helyzet stabilitására vonatkozóan.¹⁴⁹

Az 1291. k. az elidegenítéssel kapcsolatban két fontos dolgot jelent ki: megmondja mely javak tartoznak az elidegenítés törvénye alá, és leírja azt is, hogy milyen feltételek szükségesek az elidegenítéshez:

A jog szerint illetékes hatóság engedélye szükséges azoknak a javaknak az érvényes elidegenítéséhez, amelyek törvényes kijelölés útján valamely jogi személy állandó vagyonát képezik, és értékük a jogban meghatározott összeget meghaladják.

A fenti kánon egy új fogalmat használ, az állandó vagyon fogalmát, amelyre vonatkozik az elidegenítés. Erről a vagyonról, bár burkoltan az 1295. k. is említést tesz. De ugyancsak utal rá az 1254. k. is, amely feltételezi, hogy az egyházi jogi személynek van, vagy kell legyen állandó vagyona, ami biztosítja működésüket és céljaik elérését. Nem tette kötelezővé kifejezetten az állandó vagyon létét a törvényhozó, de burkoltan mégis megtette, amikor is a 114. k. 3.§-ban kijelenti, hogy:

az illetékes hatóság csakis személyek vagy dolgok olyan együtteseinek adja meg a jogi személyiséget, melyek [...] előreláthatólag elégséges eszközökkel rendelkeznek kitűzött céljuk szolgálatára.¹⁵⁰

Az elidegenítés cselekményének tehát nélkülözhetetlen tárgyát képezi az, hogy az, amit el szeretnének idegeníteni, az: 1) az egyházi jogi személy állandó vagyonához tartozzon, 2) másrészt pedig, értéke meghaladja azt az összeget, amit a törvényhozó megszabott, illetve 3). hogy azon tárgyakhoz tartozzon, amelyet az 1292. k. 2.§ felsorol.

¹⁴⁸ Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporalis della Chiesa*, Bologna, 1995, 149-150.

¹⁴⁹ Uo. 215.

¹⁵⁰ Uo. 187.

1. Az elidegenítés fogalma az 1983-as CIC kánonjogi irodalmában

A Kódex mikor az elidegenítésről beszél inkább a tág értelmezés felé tendál, mint a szűk értelmezés felé. A szoros értelmezésű elidegenítésről beszél az 1291. k-ban; a tág értelmezésű elidegenítésről pedig az 1295. k-ban és a 638.k.3.§-ban, amikor is az elidegenítésre vonatkozó szabályozást kiterjeszti minden olyan más ügyletre is, amely révén a jogi személy vagyoni helyzete rosszabbá válhat. Ugyanis az egyházi jogi személy vagyoni helyzete nemcsak a szerződések – különösen az elidegenítés révén rosszabbodhat, hanem más jogi ügyletek révén is, amelyek keretében lemondanak a nekik járó előnyről, ami rontja a tulajdonjogi helyzetét (pl. a szolgálat, a gyümölcszedés, a bérlet, a zálog), és általa gyengíti a jogi személy stabilitását és a képességét, hogy elérhesse saját céljait.¹⁵¹ Ezért érvényesek rájuk is az 1291-1294. kánonok előírásai, amelyek egyébként az elidegenítést hivatottak szabályozni.¹⁵²

Ami az új Kódex kommentátorait, és kommentárjait illeti, el kell mondanunk, hogy nem szentelnek túl nagy érdeklődést a problémának. Az elidegenítést többnyire együtt tárgyalják a rendkívüli vagyonkezeléssel.

De Paolis szerint, az elidegenítés fogalma szoros és tág értelemben realizálódik:

Elidegenítésről beszélünk szoros értelemben mindazon alkalmakkor, amikor átruházódik a közvetlen tulajdon az egyházi jogi személyről más címzetre. Ellenben, tág értelemben vett elidegenítésről akkor beszélünk, amikor a közvetlen tulajdon átruházása nélkül, átruházódik egy dologi jog, úgy hogy a közvetlen tulajdon érintetlen marad.¹⁵³

¹⁵¹ Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni Ecclesiastici. Prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 93.

¹⁵² Vö. AA.VV., *Codice di Diritto Canonico Commentato*, ANCORA, Milano 2001, az 1020. az 1295. kánonok kommentárja.

¹⁵³ Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporali della Chiesa*, Bologna 1995, 188-189.; DE PAOLIS, V., *Alienazione*, in *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milano 1993, 11.

Rovera szerint:

Az elidegenítés alatt nem értendő egyszerűen egy dolognak az átruházása, vagy mint egy jogviszony átruházása egyik alanytól a másikra, hanem „igen tág értelemben vett szerzés, olyan értelemben, hogy magában foglalja azokat a cselekedeteket is, amiről az 1295. k. szól.”¹⁵⁴

Chiappetta, L. a következő definíciót adja az elidegenítésről:

Tulajdonképpen értelemben az elidegenítés, átruházása a tulajdonnak vagy egy jognak egy adott dolog fölött, az eladás vagy az ajándékozás révén. Igen tág értelemben, amely megtalálható a kánoni törvénykezésben, az elidegenítés kiterjed minden olyan tette, cselekményre vagy ügyletre, ami módosíthatja vagy rosszabbíthatja egy jogi személy vagyoni jogi helyzetét (1295. k.). És így, magában foglalja, tehát a cserét, a szolgálat létesítését vagy adósságét, a jelzálogot, a zálogot, egy jogról, egy örökségről vagy ajándékról való lemondást, a kezességet, stb...¹⁵⁵

Aznar Gil úgy reflektál a fogalomra, mint egy jognak az átruházására, mind szoros, mind tág értelemben: „Az elidegenítés, a dolog fölötti tulajdonnak eladása vagy átruházása másra, vagy valamelyik rá vonatkozó jognak.”

Jogilag, a spanyol világi jogban, a következőképpen van meghatározva: - Az elidegenítés „elválasztása egy jognak, a személytől, az ő címzettjétől, és ezen jognak az átadása másnak, az előző akaratából.” A fogalom, ami állandóan érintett, az az átruházás gondolata (transferimento), és ami, látni fogjuk, nem esik egybe tökéletesen a kánoni elidegenítés fogalmával.¹⁵⁶ Majd pontosítja:

¹⁵⁴ Vö. ROVERA, V., *I beni temporali della Chiesa*, in *La normativa del Nuovo Codice*, ed. CAPPELLINI, E., Brescia 1985², 273-295.

¹⁵⁵ Vö. CHIAPPETTA, L., *Il Codice di diritto canonico II*, Napoli 1998, n. 4215. valamint lásd. *Alienazione di Beni Ecclesiastici*, in CHIAPPETTA, L., *Prontuario di Diritto canonico e Concordatario*, Roma 1994, 20.

¹⁵⁶ Vö. AZNAR GIL, F.R., *La administración de los bienes temporales de la Iglesia*, Salamanca 1993², 399: „La enajenación es la venta o transmisión a otro del dominio de una cosa o algún otro derecho sobre ella.” Jurídicamente, en el ordenamiento civil español, se la suele caracterizar por „la separación de un derecho de la persona de su titular y la atribución de éste a otro por la voluntad del primero”. Concepto que siempre implica la idea de transmisión y que, como veremos, no tiene una exacta coincidencia con el significado canónico de enajenación”.

Az elidegenítés fogalmának, a kánonjogban kettős hangsúlyozottsága van: szoros értelemben (1291. k.) csak azon tettekre vagy cselekedetsorozatra vonatkozik, amivel egy dolog fölötti közvetlen tulajdon átruházódik más személyre. Tág értelemben (1295. k.), az elidegenítés nemcsak azon cselekedetekre terjed ki, amelyek által a dolog fölötti közvetlen tulajdon átruházódik más személyre, hanem mindazon tettekre is, amelyek által kisebbedik vagy romlik a közvetlen tulajdon egy adott dolog fölött, akár úgy hogy átruházódik másra a tulajdon (vendita), vagy a használat vagy annak a gyümölcsei (affitto), vagy azért, mert a tulajdonos átenged egy jogot (a tulajdona) fölött (ipoteca). Azaz bármilyen tett ideértendő, amellyel átengedésre kerül más személynek, a dolog fölötti jog a maga egészében, vagy ami kisebbíti a közvetlen tulajdont.¹⁵⁷

Kuminetz Géza szerint, az elidegenítésről (alienatio) tágabb és szűkebb értelemben egyaránt beszélhetünk:

Az elidegenítés – szűkebb értelemben valamely dolog tulajdonjogának, vagy valamely jognak megszűnése és másra ruházása adásvétel, vagy adományozás révén. Tágabb értelemben: elidegenítés minden olyan intézkedés, tevékenység, amely módosítja, vagy veszélyezteti valamely jogi személy vagyoni jogi helyzetét (1295. k.). Magában foglalja a cserét, a szolgalmat, a zálogot, a jelzálogot, életjáradék fizetését, jogról, örökségről való lemondást, stb.¹⁵⁸

D’Ostilio is hasonlóképpen gondolkodik, amikor a saját *Prontuario del Codice di Diritto canonico* című könyvében az alábbi definíciót adja közre:

¹⁵⁷ Vö. AZNAR GIL, F.R., *La administración de los bienes temporales de la Iglesia*, Salamanca 1993²,404: „El concepto de enajenación tiene en la legislación canónica el doble sentido anteriormente dicho: en sentido estricto (c. 1291) se entiende por tal sólo el acto o serie de actos por los que se transfiere el dominio directo de una cosa a otra persona. En sentido amplio (c. 1295), por enajenación se entiende no sólo el acto o actos por los que el dominio directo de una cosa se transfiere a otra persona, sino cualquier acto por el que se aminora o disminuye el dominio directo sobre una cosa bien porque se trasfiere a otro el dominio (venta) o el uso o usufructo de ella (alquiler), o bien se concede un derecho sobre ella (hipoteca): es decir cualquier acto por el que se concede a otra persona el ius in re de forma que se ami ora el dominio directo.”

¹⁵⁸ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi Vagyonjog Alapjai*, Veszprém 1995, 106.

Az elidegenítés szoros értelemben olyan jogcselekmény, mely által átruházódik egy dolog tulajdonjoga. Tág értelemben pedig olyan jogcselekmény, mely által egy dolog vagy egy dologi jog átruházódik, elhagyottá lesz, kisebb vagy kevesebb lesz, ill. megterhelődik.¹⁵⁹

Helmuth Pree- Bruno Primetshofer¹⁶⁰ pedig a következőképpen fogalmaznak:

Szűk értelemben, az elidegenítés olyan jogügyletet jelent, amely által az egyházi törzsvagyont képező tárgy megszűnik az eddigi egyházi jogi személyhez tartozni, mert általa, a rávonatkozó jog (pl. tulajdonjog, követelési jog) egy másik jogalanyra ruházódik át. Ide sorolandó különösképpen: az eladás, a csere, az ajándékozás, biztosítékként való átruházása a javaknak, követelések átruházása, kölcsön teljesítése.

Tág értelemben – gyakran elidegenítésszerű jogügyleteket értünk alatta, és ebben az értelemben, az elidegenítés fogalma magában foglalja mindazokat a jogügyleteket, amelyek által az egyházi jogi személy törzsvagyonára vonatkozó vagyoni jogi helyzete rosszabbodhat, vagy rosszabbodna (vö. 638.k.3.§, 1295.k.) Ez azt jelenti, hogy nem egy konkrét ügylet általi, ténylegesen bekövetkező gazdasági, vagy vagyoni jogi rosszabbodásról van szó, hanem csak és kizárólag a rosszabbodás lehetőségéről. Más szóval: hogy egy elidegenítésszerű jogügylet esete áll-e fenn vagy sem, nem a jogügylet fajtája mondja meg, hanem a tényleges jogügylet gazdasági sikere vagy sikertelensége. Ilyenképpen, tágabb értelemben elidegenítésnek számít: a jelzálog vagy telekadósság létesítése, egy dolog elzálogosítása, használati- vagy haszonélvezeti jog átengedése (usus, usufructus), passzív reál-szolgalom, építési jog, különösen az örökbérleti jog átengedése, reálterhek létesítése, a dolog kölcsönadása (kölcsönadási szerződés), bérbeadás vagy haszonbérbe adás, azonban csak akkor, ha a bérbeadás hosszabb időszakra, vonatkozik, különösen ha meghaladja a 10 évet, lízingszerződések, nyugdíjjáradék fizetésének kötelezettsége, kockázati üzletek (vö. 1284. k. 2.§, 1.): kezesség vállalása, tartozás elismerése, egy dologra vonatkozó elővételi jogról való lemondás, terhelt örökség elfogadása, törzsvagyon átalakítása, akár úgy, hogy a befektetési formát váltják át, vagy a vagyont más értékformára váltják, pl. a törzstőkét átváltják szabadon való rendelkezési javakra.

¹⁵⁹ Vö. D'OSTILIO, F., *Prontuario del Codice di Diritto canonico*, Città del Vaticano 1998³, 480.

¹⁶⁰ Vö. PREE, H. – PRIMETSHOFER, B., *Das kirchliche Vermögen, seine Verwaltung und Vertretung – Eine praktische Handreichung*, Wien-New York 2007, 141-142.

Szerinte az elidegenítési jogügyletek, amelyeket magában foglal a definíció nemcsak az egyházi és világi jogalanyok közötti, jogügyletre vonatkozik, hanem az egyházi jogi személyek közötti jogügyletekre is, mint pl. a plébániák közötti jogügyletekre. Kivételt képeznek az ugyanazon szerzetesi intézményhez tartozó, jogi személyek közötti, vagyoni jogügyletek.

Schoupe azonban azzal próbálkozik, hogy a kettős definíciót: „a szoros és tág értelmezését” az elidegenítésnek, egy közös nevezőre hozza, és ennek megfelelően, a következőképpen fogalmaz: „elidegenítés és hasonló cselekmények”¹⁶¹Ő ezt abból vezeti le, hogy míg az 1291. k. az elidegenítésről szól, addig az 1295. k. nem az elidegenítésről szól, hanem minden olyan más ügyletről, amely révén az egyházi jogi személy vagyoni helyzete rosszabbodhat. És ezekre, védendő az Egyház jogait, és javait, kiterjeszti a törvényhozó, az elidegenítésről szóló szabályozást.

Az 1983-as CIC kánonjogi irodalmában fellelhető definíciókat elemezve, azt kell mondanunk, hogy sokkal többen próbálkoztak az elidegenítés fogalmának meghatározásával, ill. körülírásával, mint az új Kódex megjelenése előtt. Bár a korabeli szerzőknél is, akárcsak a 17-es kódex korának szerzőinél, megtalálható a szoros és tág értelmezése az elidegenítés fogalmának, mégis definíciójuk magában hordozza a kánonjog által szabályozott területet, azaz tendenciózusan arra irányulnak, hogy egy un. kánonjogi tartalmú fogalmat mutassanak be. Ennek a törekvésnek az alapja megtalálható a Kódexben, hiszen, a Kódex által az elidegenítés fegyelme kiterjed minden olyan jogügyletre is, amely rosszabb vagyoni helyzetet idézhet elő, ill. a javak elvesztésének kockázatát hordozza magában. Másrészt, eltérve a civil jogi felfogástól, a Kódex, az elidegenítést elsősorban a törzsvagyona vonatkozóan értelmezi, és azt is csak abban az esetben, ha meghaladja a püspöki konferencia által meghatározott minimális értékhatárt.

A definíciók közül talán a legjobbnak, mind a teljességre, mind a lényegre utalást tekintve, és nem utolsósorban a definíciószerűséget keresve bennük (nem túl hosszú, terjengős szöveg), a Chiappetta-ét tartjuk. Benne világos utalás található az elidegenítés

¹⁶¹ SCHOUPPE, J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 2008, 144.

két lényegesen különböző fajtájára: a szoros, és többnyire a világi jogban megtalálható fogalmi tartalommal, mely a tulajdonjog teljességének átruházására vonatkozik: mint pl. az eladás, vagy az ajándékozás; valamint a tág értelmezésű tartalom által lefedett jogcselekmények csoportjára is, amelyek a tulajdont, mint anyagi javakat összeségében nem csorbítja, azonban a hozzájuk kapcsolódó jogokat érinti, azaz átruházza, és mint olyan, a vagyoni és akár a gazdasági helyzetét a jogi személynek ronthatja, mint: a csere, a szolgalmat létesítése vagy az adósságé, a jelzálog, a zálog, egy jogról, egy örökségről vagy ajándékról való lemondás, a kezesség, stb.

A többiekkel egybevetve, a hozzá tartalmilag legközelebb álló, a Kuminetz Gézáé.

A Schoupe általi megfogalmazás, amely arra törekszik, mint az előző korokban is néhányan, hogy az elidegenítést egy definíció alá hozza össze, épp a fentiekben kifejtettek értelmében, nem mondható szerencsésnek, még akkor sem, ha valójában a Kódex szabályozása a tág értelmezést preferálja. Ugyanis maga a Kódex is tesz különbséget a különböző elidegenítési típusok között, amikor a szoros értelemben vett elidegenítésre utal az 1291. k.-ban, míg a tág értelemben vett elidegenítésre az 1295. kánonban utal, és ezzel a szabályozással egyértelműen sugallja számunkra azt, hogy a két értelmezés között lényeges tartalmi különbség van, amit fontos a gyakorlatban figyelembe venni.

E. Az elidegenítés fogalma az 1990-es Keleti Egyházak Törvénykönyvében

A Keleti Egyházak (görög-katolikusok) számára 1990-ben új Törvénykönyv került kihirdetésre, amely latin nevén a Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, - rövidítve: a CCEO nevet viseli. II. János Pál pápa a kihirdetése alkalmával mondott beszédében a következőket mondta róla: „szívesen fogadja ezt az egész katolikus Egyház”, mivel az egyetemes Egyház saját fegyelmi örökségéhez tartozik éppenúgy, mint a „Codex Iuris Canonici”. Megfogalmazásában a két törvénykönyvet a Zsinat foglalatának, köztük a Keleti Egyházak Törvénykönyvét a Zsinati tanítás új kiegészítésének nevezi.¹⁶²

A CCEO is, a keleti sajátosságok megtartása mellett, magába építi a zsinati tanítást és irányelveket. Ez érvényes az Egyház vagyonhoz való jogára és viszonyára is. Hasonlóan a CIC 1983-hoz (lásd 1254. k. 1.§), kijelenti, hogy az Egyházat, a lelkek javáról való gondoskodásának sajátos küldetése folytán „született jogként megilleti, hogy megszerezze, birtokolja, kezelje és elidegenítse azokat a javakat, amelyek saját céljaihoz szükségesek...”(CCEO 1007. k.)

Az idézett kánon szövegében felismerhető a zsinat azon tanítása, miszerint az Egyház, melyet Krisztus alapított itt a földön, és a földön élő emberekhez küldött, „a föld végső határáig”, hogy hirdesse az evangéliumot minden népnek, bármennyire is lelkiakkal foglalkozik, ezen fontos küldetését, és tevékenységét, itt a földön, földi eszközök igénybevételével tudja csak megfelelően kifejtetni. Tehát a kánon által említett, az anyagi javakkal kapcsolatos született joga, mely nem függ a világi hatalomtól¹⁶³ az Egyház küldetésére épül, és az emberek lelki javáról való gondoskodás teszi szükségessé¹⁶⁴ Az Egyház, sajátos céljai teszik szükségessé, de ugyanakkor ezekben nyeri el az Egyház az anyagi javakhoz való jogának önkorlátozását is.¹⁶⁵ A Kánon szerint, az Egyháznak az anyagi javakkal kapcsolatos jogai négy téren érvényesülnek: a szerzés, a megtartás, vagy más magyarázók szerint a birtoklás, a kezelés/igazgatás és az

¹⁶² Vö. HOLLÓS, J., *Jegyzetek a Keleti Egyházak törvénykönyvéhez I.*, Budapest 2003, 8.

¹⁶³ Vö. CS. 232. k.1.§, *Nuntia* 5 (1979), 49.

¹⁶⁴ Vö. LG 8., GS 42 és 76., AA 8, PO 17.

¹⁶⁵ Vö. PO 17.

elidegenítés terén. A Kánon az Egyházzal beszél, ami alatt nemcsak az egész Egyházat kell érteni, vagy az Apostoli Széket, hanem minden jogi személyt is az Egyházban.¹⁶⁶

A CCEO is, hasonlóan a CIC –hez külön sorolja fel az elidegenítést, mint az egyház, anyagai javakkal kapcsolatos jogát. Tehát ez a törvénykönyv is kimondja az elidegenítés lehetőségét. A Keleti Kódex is, az anyagi javakról szóló XXIII. cím alatt, külön részt szentel az elidegenítésnek, mégpedig: A szerződések, különösen az elidegenítés cím alatt.

A szerződésekkel való közös címszó alá rendelés főbb oka talán az, hogy az elidegenítés többnyire szerződés által jön létre. Amelyekről úgy nyilatkozik az 1034. k., hogy a rájuk vonatkozó világi törvények az irányadóak és követendőek, méghozzá azon a helyen, ahol ezeket a szerződéseket kötik. A jogszabály biztonságot jelent.¹⁶⁷

Az 1035. kánon szövegét kommentálva, Hollós János a következőket írja: Az elidegenítés (alienatio) – a kánon által említett 'állandó vagyon' – körébe tartozó, = patrimoniumot képező javak tulajdonjogának átruházását jelenti; tágabb értelemben pedig (vö. 1042. k.-t) minden olyan jogügyletet is, amelyekben a jogi személy vagyoni helyzete rosszabbodhat.¹⁶⁸ Az új jog¹⁶⁹ a jogi személy működőképességét veszi alapul.¹⁷⁰ Ezek alapján írja le az elidegenítés előfeltételeit. A továbbiakban a Keleti Kódex alkalmazza a subsidiaritás elvét.¹⁷¹

A további kánonok 1036-1042. kk. részletesen szabályozzák az elidegenítési cselekedetek hogyanját, feltételeit, korlátait, megengedettségi és érvényességi feltételeit, azonban, ahogy a CIC, úgy a CCEO sem hozza az elidegenítés definícióját.

¹⁶⁶ Vö. *Postquam Apostolicis Litteris*, XII. Pius 1952. Febr. 9. A szerzetesekről, az Egyház anyagi javairól, a szavak jelentéséről a Keleti Egyházaknál, 235.k., 1009.k.

¹⁶⁷ Vö. HOLLÓS, J., *Jegyzetek a Keleti Egyházak törvénykönyvéhez II.*, Budapest 2003, 240. vö. PINTO, P.V., *Commento al Codice dei canoni delle Chiese Orientali*, Città del Vaticano 2001, 734., és a CIC 1054, 1547.kk.

¹⁶⁸ Uo. idézi PUZA, R. *Alienation in Handbuch d. kath. Kirchenrechts*, 2. Auf. 1, Heidelberg 1993, 912.

¹⁶⁹ Vö. *Postquam Apostolicis Litteris*, XII. Pius 1952. febr. 9. A szerzetesekről, az Egyház anyagi javairól, a szavak jelentéséről a Keleti Egyházaknál, 279.k.

¹⁷⁰ Uo. *Communicationes* 15 (1983), 35., és *Nuntia* 18 (1992), 61.

¹⁷¹ Vö. *Nuntia* 3 (1977), 6-7.

Összegezve a CCEO elidegenítésről szóló kánonjainak tartalmát, elmondható, hogy, leszámítva a sajátágosan keleti vonatkozást az illetékességre vonatkozóan, lényegében megegyezik a CIC –ben fellelhető tartalommal.

II. AZ ELIDEGENÍTÉS FOGALMÁNAK ELEMZÉSE

1. Az elidegenítés fogalma a Római Jogban

Miután dolgozatunk eddigi részében végigkísértük az alienatio = elidegenítés fogalmát, keletkezésétől, a Római jog világától, a Polgári jog világán át, az Egyházjog világába való bekerüléséig, majd az Egyházjogon belüli használatán keresztül, eljött az ideje annak, hogy a fogalomra vonatkozó ismereteinket rendszerezzük, elmélyítsük.

Mindenek előtt, bár a római jogban való megjelenése a fogalomnak még nem bírt kellő körülhatároltsággal, mégis nagyon fontos kitételeket találunk vele kapcsolatban. Az egyik: hogy az elidegenítés tárgya csakis *res mancipi* azaz *testi dolog* lehet. Ez a kitétel Gaiusnál olvasható, aki kijelentette, hogy elidegenítésre csak az képes, aki valóban tulajdonosa az adott dolognak:

Ha tehát ruhát vagy aranyat, vagy ezüstöt adok át neked, akár adásvétel címén, akár ajándékozás, akár valamely más címen, rögtön a tied lesz a dolog, feltéve, hogy én annak tulajdonosa vagyok.¹⁷² Mert senki több jogot nem ruházhat át másra, mint amennyi saját magának van. (D. 50. 17. 54)¹⁷³

A Gáiusi kijelentésből nyilvánvalóvá válik, hogy az elidegenítés jogcselekményére, bírjon az bármilyen tartalommal is, csakis a szóban forgó javak tulajdonosa képes, vagy az általa törvényesen felhatalmazott személy, mert az elidegenítés a tulajdonosi jognak a része.

2. Az elidegenítés fogalma a világi jogban

Ami a világi jogban található definíciókat illeti, fontosnak látszik, hogy róluk egy kimutatást készítsünk, amiben elkülönítjük egymástól a közös, és az eltérő részeket.

¹⁷² Vö. BRÓSZ, R.-PÓLAY, E., *Római jog*, Budapest 1995¹⁰, 229. idézet Gaiustól (2,19-20)

¹⁷³ Uo.230. idézet a Codex Iustinianusból

euroavocatura ¹⁷⁴			átruházása	egy dolognak	tulajdonosi jognak	más személyre
Gazdasági és pénzügyi szótár ¹⁷⁵	jogi tett	dolgok és jogok tulajdonosa	átruházza	adott dolog	fölköti jogot	más személyre
Magyar nyelv értelmezési szótára ¹⁷⁶			átruházása eladás idegen kézre juttatás, idegen dologi jog engedélyezése	saját tulajdona fölköti, saját dolgon	tulajdonjognak	másra
Révai Nagy Lexikon ¹⁷⁷		a jogosított személy	átruházása, idegen dologi jog engedése	saját dolog, saját dolgon	tulajdonjognak	másra
Garzanti ¹⁷⁸			átruházása	egy dolog, vagy jog	tulajdonjogának	másra
Castán ¹⁷⁹		egyik személyről	átruházás ált.		tulajdonjogr.	a másikra
Clemente De Diego	élők közötti cselekedett		áthelyeződik		a tulajdonjog	más alanyra
Angol jogban			szabad átruházása		tulajdonjognak, birtokjognak	más személyre

A fenti táblázati kimutatásból látszik, hogy a világi jog terén, a különböző területről és szerzőtől származó definíciók, bár különbséget mutatnak, mégsem mondható a köztük levő különbség lényegesnek.

¹⁷⁴ Vö. <http://www.euroavocatura.ro>, 2008-10-02

¹⁷⁵ Vö. <http://www.answers.com/topic/alienation>, 2009-01-27

¹⁷⁶ Vö. *Elidegenítés* in *Magyar Tudományos Akadémia, A magyar nyelv értelmező szótára*, II. köt., Budapest 1986, 183.

¹⁷⁷ Vö. *Elidegenítés* in *Révai Nagy Lexikon*, 6. köt, Budapest, 388.

¹⁷⁸ Vö. *Alienazione* in <http://www.garzanti.it>, 2008-10-02

¹⁷⁹ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione...*, 239., és CASTÁN, *Derecho Civil Espanol*, 185.

Ami viszont szembeötlő az az, hogy a szerzők tendenciája az elidegenítés tartalmával kapcsolatban egyértelműen a szoros értelmezés, ami elidegenítés alatt, bár a definíciók nagy részében megtalálható a tulajdonjognak az említése, elsősorban a tulajdon átruházását értik, azaz a tulajdonosi jogok teljességének átruházását, amit az adás-vétel jogcselekményében ill. az ajándékozás cselekményében határolnak le. És kevésbé tekintik az elidegenítés jogcselekményét, olyan jogcselekménynek, ami által csak a tulajdonosi jogok egy részének átruházása valósulna meg egy adott dolog/tulajdon fölött, amit egyébként a tulajdonjog, mint jogi fogalom magában foglal.

Tulajdonjog alkotó részét képezi ugyanis: a rendelkezési jog, amelynek tartalma alapján a tulajdonost megilleti az a jog, hogy: a) a dolog birtokát másnak átengedje; b) a használat jogát másnak átengedje; c) a hasznok szedésének (és a dolog hasznosításának) jogát másnak átengedje; d) a dolgot biztosítésként adja vagy más módon megterhelje; e) a dolog tulajdonjogát másra átruházza; f) a dolog tulajdonjogával felhagyjon. (azonban jó tudni: az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet!).¹⁸⁰

A felsorolásból kitűnik, hogy egy adott dolog/tulajdon tulajdonjogának másra való átruházása; csak egy része a tulajdonosi jognak, illetve az azt magában foglaló rendelkezési jognak. Ez azonban kifejezetten csak két definícióban ismerhető fel, a Magyar Nyelv Értelmezési Szótára, és a Révai Nagy Lexikon definíciójában. „saját tulajdonán idegen dologi jog engedése”. És részben fellelhető erre való utalás az Euroavocatura (Román nyelvű) definíciójában is: „egy dolognak, vagy egy tulajdonosi jognak átruházása”.

A definíciók szerint, a teljesség felé törekedvén egy újabb definíciót próbálunk alkotni, hogy világos polgárjogi alapot lássunk magunk előtt. A definíciók különböző keretet, ill. tartalmat céloznak meg, így a leghelyesebbnek tűnik az elidegenítésről egy szoros és egy tág értelmezésű definíciót alkotni.

Az elidegenítés, szoros értelemben jelenti: a tulajdonos azon jogcselekményét, ami által egy adott dolog fölötti tulajdonjogot (azaz a tulajdonosi jogok teljességét) átruházza más személyre.

¹⁸⁰ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione...*, 87-88. és UNGUREANU, O. –MUNTEANU, C., *Tratat de Drept civil: Bunurile. Drepturile reale principale*, București, 2008. n. 154-154b.

Tágabb értelemben, - ezen tartalma a fogalomnak, csak keveseknél fedezhető fel - az elidegenítés jelenti: a tulajdonos azon cselekményét, ami által egy adott dolog fölötti tulajdont, ill. egy vagy több tulajdonosi jogot átruház más személyre, pl. zálog, szolgalmat létesítése révén, akár ingyenesen, akár visszterhesen, élők között, vagy halál esetére.

3. Az elidegenítés fogalma, és fejlődése a kánonjogi irodalomban.

3.1. Az 1917-es Kódex előtti időben

A kánonjogba való bekerülése után, az elidegenítés fogalmának tartalmával sokáig nem foglalkoztak, hiszen alapvető álláspont volt, hogy ami egyszer az Egyház tulajdonába került, az szent jelleget kapott, mint Istennek felajánlott adomány, és mint ilyen, tilos elidegeníteni: „az egyház dolgai semmilyen módon nem tékozolhatók és nem adhatók el.” **tilos eladni, vagy valamilyen szerződés által elidegeníteni.** [...] Ha mégis megteszik, a végbevitt eladás vagy átruházás érvénytelennek tekintendő.¹⁸¹

Az idézett hely szerint, a törvény értelmében, az elidegenítés mindazon cselekményekre vonatkozik, amik kivonják az Egyház illetékessége alól a javakat, és mint ilyen jellegű tetteket, a törvény tiltott cselekményeknek nevezi. Ebből azonban az is következik, hogy más cselekmények, amelyek a javak cseréjét eredményezik (permutatio) vagy azokat örökhaszonbérletbe adják (enfiteusi), a törvény nem tiltja. Ezek a törvény részéről nem bírnak olyan védelemmel, mint az elidegenítés, feltéve, ha nem származik belőle az Egyháznak kára, hanem inkább előnyére válik.

Ahogy telt az idő, fokozatosan megjelentek tehát olyan szabályozások az Egyház javainak elidegenítésével kapcsolatban, amelyek megpróbálták kifejteni, hogy mire is vonatkozik az elidegenítés tilalma, és hogy mire nem:

¹⁸¹ Vö. C. 10, q. 2, c. 1.

A plébániákon beiktatott diakónusok vagy a papok az egyházi javakat, amelyeket rájuk bíztak, ne merészeljék elcserélni, eladni vagy elajándékozni, mert tudvalevő, hogy azok Istennek szenteltek. Hasonlóképpen a papok se kockáztassák azt, hogy bármit is elidegenítenek az egyház javaiból (ahogy az fentebb előadva van).¹⁸²

Az idézett törvény értelmében már, az elidegenítés tilalma, nemcsak az eladásra, hanem a javak cseréjére is vonatkozik. Az Aurelianusi Zsinat már a következőképpen rendelkezik:

Tilos az Apátoknak, papoknak, más egyházi szolgálattevőknek az egyház dolgaiból vagy a szent szolgálatra rendelt javakból bármit is elidegeníteni vagy elzálogosítani a püspök engedélye és aláírása nélkül.¹⁸³

Eszerint megjelenik az elidegenítés tilalmával kapcsolatban az elzálogosítás is.

A IX. Gergely féle (1227) decretálisban pedig az elidegenítés igéje már magában foglalja a feltételt, az ajándékozást, az eladást, a cserét és az örök-haszonbérletre vonatkozó szerződést is.¹⁸⁴

Az Ambitosae féle törvény pedig az következőképpen fogalmaz

...- a jelen határozattal megtiltjuk, minden egyházi tárgynak és egyházi javaknak az elidegenítését, és minden szerződést, amely által átruházódik a tulajdon: a koncessziót, a zálogot, a bérletet, és a 3 évet meghaladó bérbeadást, különösen is ami alárendeltséget eredményez vagy örök-haszonbérletet.¹⁸⁵

Ugyanezen dokumentumban utalást találunk arra is, hogy az elidegenítés tilalma az Egyház értékes ingó és ingatlan vagyonára egyaránt vonatkozik. Így elmondható, hogy mire az 1917-es Kódex megszületett, már körvonalazódott az elidegenítés fogalmának egy bizonyos tartalma.

Összesítésképpen elmondható, hogy az elidegenítés ebben a korban jelentette: az egyház értékes ingó és ingatlan javainak eladás, vagy ajándékozás általi átruházását, a

¹⁸² Vö. C. 12, q. 2, c. 35.

¹⁸³ Vö. C. 12, q. 2, c. 41.

¹⁸⁴ Vö. X.3,13,5.

¹⁸⁵ Vö. Extrav. Com., 3,4,1.

javak cseréjét, elzálogosítását, koncesszióját, bérbeadását, különösen a 3 évet meghaladó bérbeadást, és mindazt a szerződést, amely alárendeltséget vagy örökhaszonbérletet eredményez az Egyház javai fölött, más személy részéről. Ez utóbbi jogcselekmények ugyanis, bár nem ruházzák át a dolog fölötti tulajdonjogot, de megfosztják az adott intézményt, a jogának teljes gyakorlásától, a javak felett, s „mert ilyen helyzetet teremtenek az elidegenítéssel egyenértékűeknek (vele azonosaknak) tekintette a törvényhozó”.¹⁸⁶

A korabeli kánonjogászok is hasonló tartalmú definícióval próbálják megadni az elidegenítés határait. pl. Reiffensteuel, aki szerint:

az elidegenítés fogalmába szorosan véve beletartozik mindaz a cselekmény, amely által a dolgok fölötti tulajdon átruházódik. (...) Ez alatt értendő, az amikor a tulajdon átruházása önként történik, és nem pedig kényszerből. Tágabb értelemben pedig, az előzőekhez képest, kiegészítendő minden olyan cselekménnyel, amely által a közvetlen tulajdon a dolgok fölött, vagy annak haszna, vagy haszonélvezete, vagy a (valamely) jog (vele kapcsolatban) másra átruházódik.... (...) Az elidegenítés igéje magában foglalja a feltételt (azaz a bérletet), az ajándékozást, az eladást, a cserét, és az örök-haszonbérleti szerződést, és még ezen felül a speciális jelzálog címén történő kötelezettséget is.¹⁸⁷

Hasonlóképpen fogalmaz Schmalzgrueber is.¹⁸⁸ A fogalom ezen tág értelemben, amikor is kiterjed minden reális jogra, ami az adott dologra vonatkozik, a szerzők szerint, kánoni szintet ér el. Azaz speciálisan kánonjogi tartalmat kap.

Egy másik szerző, Ferraris, a fenti tartalmat pontosítva, az elidegenítés kánonjogi keretébe belesorolja még: az engedményezést, a koncessziót, a zálogot és jelzálogot, a szolgalmat (servitus) és a fizetési kötelezettséget is.¹⁸⁹

Az így kialakult tartalma az elidegenítés fogalmának, amit a fenti szerzők megfogalmaztak definícióikban, és a különbségtétel, a szűk és tág értelmezés között,

¹⁸⁶ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 62-64.

¹⁸⁷ Vö. REIFFENSTUEL, A., *Ius canonicum universum...*, Antverpiae 1755, 232.

¹⁸⁸ Vö. SCHMALZGRUEBER, F., *Jus ecclesiasticum universum...*, Roma 1844-1845, 435.

¹⁸⁹ Vö. FERRARIS, F.L., *Bibliotheca canonica*, I, Romae 1885², 177, 2.

megmaradt teljes egészében a következő idők tanításában, és folytatódik a 17-es CIC után is.¹⁹⁰

Ezen az igazságon nem változtat az sem, hogy néhány szerző, mint pl. Nasoni,¹⁹¹ vagy Wernz¹⁹² a kettős fokozatot, szívesebben hármásra cserélné. Vagy pl. Bouix,¹⁹³ aki még épp ellenkezőleg, egy egységes tartalmat szeretett volna adni az elidegenítésnek, egyetlen egy formulába akarva összegyűrni a két definíciót, azaz a tág és szűk értelmezést.

Ami az elidegenítés tilalmának tárgyát illeti, egység van a szerzők között.

Mínt hogy az egyházi javak rendeltetése, hogy közvetlenül az istentisztelettel járó költség fedezésére, a javadalmak ellátására, egyházi és vallási intézmények, társulatok stb., fenntartására, szegények megsegítésére, s egyéb ájtatos s kegyes célokra szolgáljanak, sarkalatos elv gyanánt fogadtatott el, hogy azoknak minden elidegenítése rendszerint tilos, ami nemcsak több kánon és pápai, valamint egyetemes zsinati határozvány által kimondatik, hanem még a püspökök és apátok részéről felszentelésük alkalmával eskü alatt ígértetik.¹⁹⁴

3.2. Az 1917-es Kódex korában

Az 1917-es Törvénykönyv megjelenésével az elidegenítés fogalmának tartalma nem igen változott. Ami lényeges változásnak tekinthető az elidegenítéssel kapcsolatban, hogy az egyházi javak elidegeníthetlenségének elve immár elévült.

¹⁹⁰ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 108.

¹⁹¹ Vö. NASONI, A., *Juris canonici compedium*, Mediolani 1897, 1903², 438.: „Sensu proprio alienare significat transferre ad alios titulo gratuito vel oneroso dominium bonorum sive perfectum sive imperfectum. Sensu latiori nomine alienationis denotatur quaecumque imminutio sive intrinseca sive extrinseca bonorum, ita ut evadant minoris pretii. Sensu demum latissimo. Qui proprius est juris ecclesiastici, quaelibet transmissio jurium super bona ecclesiastica reducitur ad alienationem”.

¹⁹² Vö. WERNZ, F. X., *Jus decretalium*, Romae 1908², 177.: „Alienatio bonorum ecclesiasticorum hoc loco sumitur sensu lato, quatenus denotat actum legitimum, quo in alium transfertur rei dominium (venditio) aut rei usus vel ususfructus (locatio) aut aliud ius in re (hypotheca).”

¹⁹³ Vö. BOUIX, D., *Tractatus de Parocho...*, Parisiis 1855, 616.: „Nominem alienationis intelligo omnem actum, quo dominium rei directum, vel utile, aut ususfructus, aut jus, in alterum transfertur, vel abdicatur.

¹⁹⁴ Vö. KONEK, S., *Egyházzogtan Kézikönyve*, Budapest 1894, 216.

A 17-es Kódex előtti törvénykezés, az Egyház javairól, mint szent jelleggel bíró javakról szólt, abszolút értéket tulajdonított nekik. Az 1917 –es Törvénykönyv leegyszerűsíti a törvénykezést ebben a témakörben, miközben lényegében változatlanul meghagyja az elidegenítéshez szükséges feltételeket. Megváltoztatja viszont jelentősen a perspektívát. A *ratio legis* többé nincs kötve az egyházi javaknak, általános szent jellegéhez, hanem a morális személy létezésének és működésének a jogi védelmére helyezi a hangsúlyt. Következésképpen a *res sacra* fogalma a kultusznak és a hívek hódolatának közvetlen területére specifikálódik és kerül behatárolásra, amivel kapcsolatosan a fő elfoglaltsága, használatukkor, a rendeltetésük tiszteletben tartása.¹⁹⁵

Első helyen tehát, már nem a javak önmagukban állnak a figyelem középpontjában, hanem a morális személy, az Egyház és intézményei, amely a javak által képes biztosítani a saját létezését és működését. És felhasználván őket, képes megvalósítani az Egyház céljait, amelynek ők saját természetüknek megfelelően, részét képezik. Ebből a szemszögből nézve pedig, adott esetben az elidegenítés, nemcsak hasznosnak tekinthető, hanem akár szükségesnek is.

A CIC 1917-ben az elidegenítés, egy sajátos értelemben vett szerződésként jelenik meg, ami egy szerződés-együttesre utal, amelyeknek közös az effektusa, és pedig, a javak fölötti jognak az elvesztése.¹⁹⁶

A Kódex kijelenti, hogy az elidegenítés immár, meghatározott feltételekkel és meghatározott forma tiszteletben tartásával, lehetséges. Sípos István, a régi Kódex korának kiemelkedő kánonjogásza, ezt így foglalja össze:

Az egyházi vagyon általában elidegeníthetetlen, akár ingatlan, akár el nem használható ingó legyen az. Bizonyos feltételek mellett azonban lehetséges az elidegenítés.

A megengedettséghez szükséges: szakértők írásos becslése, jogszerű ok (azaz sürgős szükség, az Egyház nyilvánvaló haszna vagy a kegyelet), az Egyház kárát elhárítani célzó egyéb, az illetékes előjáró által esetleg előírt biztosítékok teljesítése; becsáron alul, semmit nem szabad elidegeníteni; nyilvános árverésen, vagy legalább kellő közhírré tétel után történjék rendszerint az elidegenítés és a befolyt pénz, biztosan és gyümölcsözően

¹⁹⁵ Vö. CIC 1917, 1150, 1510, 1537. kánonokkal.

¹⁹⁶ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 121.

elhelyezendő. Az érvényességhez szükséges a törvényes előjáró engedélye is. Értékes dolgok és 30.000 arany frankot meghaladó dolgok elidegenítéséhez a Szentszék engedélye is szükséges.¹⁹⁷

A 1917-es Kódex elidegenítésre vonatkozó kánonjait figyelve, nyilvánvalóvá válik, hogy az elidegenítésre vonatkozóan ő sem ajánl definíciót, hanem csak az elidegenítésnek a vonatkozási körét limitálja, szabályozván azt. A jogcselekmény definiálását és hatásainak szabályozását pedig átutalja a különböző részleges törvénykezések kompetenciájába, kijelentvén ugyanakkor, hogy azok nem lehetnek ellentétben az isteni törvénnyel és azzal, amit meghatározott a kánonjog.¹⁹⁸

A kor kánonjogászai is, definíciójukban, többnyire megtartják az előző korszakban kialakult definíciós szinteket: az elidegenítés fogalmának szoros és tág értelmezését, bár felfedezhető bennük az a tendencia, hogy egy egységes definíciót adjanak, és a fogalomnak így egy ún. kánonjogi tartalmat. Definícióik tartalmának összesítéseként a következő definíció adható:

Az elidegenítés, szoros értelemben a tulajdonjog teljességének átruházását jelenti, ami által a közvetlen tulajdon átruházódik;¹⁹⁹ ilyen az ajándékozás, eladás, vagy a csere; míg tág értelemben, „minden olyan tettet is jelent, amely által a dolog fölötti tulajdonosi jogok egyrésze, másokra átengedődik, vagy átruházódik, úgy hogy a közvetlen tulajdont az kibebbíti, ezen értelemben még magában foglalja: a zálogot, a speciális jelzálogot, a haszonkölcsönt, örök-haszonbérletet,”²⁰⁰ a bérbeadást, kiváltképp 9 év fölöttit,”²⁰¹ „birtok megváltását vagy egy éves adót.”²⁰² Egyszóval, bármely szerződést, amelyben a javak ki vannak téve az elvesztés veszélyének.²⁰³

¹⁹⁷ Vö. SIPOS, I., *Katolikus Egyházjog*, Pécs 1938, 198.

¹⁹⁸ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma, 2002, 160. - a CIC 1917, 1529.k.

¹⁹⁹ Vö. REGATILLO, E. F., *Institutiones Iuris canonici II*, Santander 1946², 310.

²⁰⁰ Vö. VROMANT, G., *De Bonis ecclesiae temporalibus*, Paris 1953, 293.

²⁰¹ Vö. REGATILLO, E. F., *Institutiones Iuris canonici II*, 310.

²⁰² Vö. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, J., *Epitome Iuris canonici II*, Romae 1925, 851-856.

²⁰³ Vö. TABERA, A., *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, 169.

Látható tehát, hogy nagy változás nem történt az elidegenítés fogalmának tartalmát illetően, hacsak nem az, hogy a Kódex előtti szabályozás szerint, a bérbeadást illetően, a 3 évet meghaladó bérbeadást jelölte meg kritikus pontnak a törvényhozó, míg az 17-es Kódex a 9 évet meghaladó bérbeadásról szól. Ugyancsak újdonságnak hat, hogy, azokat a szerződéseket, amelyek az egyház közvetlen tulajdonjogát korlátozzák, különösen is amelyek magukban foglalják azok elvesztésének esélyét és veszélyét, nem úgy tekinti, mint a szent jelleget kapott javak elleni támadást, hanem mint az Egyház és működése elleni támadást, és mint ilyet tiltja, és sorolja az elidegenítés tettei közé.

3.3. A II. Vatikáni Zsinat és az új 1983-as Kódex

A II. Vatikáni Zsinat és az új Kódex az előző korhoz képest, sok újdonságot nem hozott az elidegenítés fogalmának tartalmát illetően. A definíció alkotás feladata továbbra is a kánonjogászokra maradt.

Ami a javakkal kapcsolatos viszonyt illeti, kijelenthető, hogy Egyház magatartásában egy sajátos bibliai alapokon mozgó, keresztény felfogás fedezhető fel szemben a római jog tulajdonjogi felfogásával, és szemben a germán jog tulajdonjogi felfogásával.

Dolgozatunk elején láthattuk, hogy a római jognak, mondhatni, teljesjogú tulajdonjogi felfogása volt, - amely ha nem is jelentett teljesen határok (korlátok) nélküli tulajdonjogot (ugyanis a szomszédjog, közérdekű korlátozások, bizonyos esetekben elidegenítési tilalom által körülhatárolt jog volt),²⁰⁴ - mégis a tulajdonos számára lehetővé tette, tulajdonosi jogként, hogy tulajdonával azt tegyen, amit akar,²⁰⁵ akár rossz célra is fordítsa, ill. azt is lehetővé tette, hogy elpusztítsa.²⁰⁶ Ezt a tulajdonjogot, alapvető és sérthetetlen jogként védelmezte az akkori jogrend.

²⁰⁴ Vö. BENEDEK, F., *Római magánjog, Dologi és kötelmi jog*, Pécs 1995², 33.

²⁰⁵ Vö. FÖLDI, A. – HAMZA, G., *A római jog története és intézményei*, Budapest 1996⁴, : „a tulajdon 'egy dolog feletti teljes hatalom', amelynek fogva 'a magában mindenki megteheti mindazt, amivel nem zavar másokat'”

²⁰⁶ Uo. 289.: „A tulajdonos rendelkezhetik a dologgal: eladhatja, átörökítheti stb.; de tulajdonjogával 'visszaélve' azt a dolog rendeltetésével ellentétesen is gyakorolhatja: játszhatik a dologgal, rongálhatja, sőt ad extremum akár meg is semmisítheti.”

A germán jog, a római joghoz viszonyítva, egy sokkal korlátozottabb tulajdonjogi felfogást képviselt és ültetett gyakorlatba. A germán jogban, mondhatni magántulajdon nem is létezett a szó szoros értelmében, ugyanis egy-egy nagy nemes, vagy király kezében volt a javak teljes tulajdonjoga, mint hűbérúrnak, és a tulajdonában levő javakat osztotta szét az alattvalóinak, mint hűbéreseknak, akiknek így a tulajdonjogból a birtoklás, és a használat joga származott, de a dologgal való rendelkezési jog nem.²⁰⁷

Az Egyház miközben hangsúlyozza, a római joghoz hasonlóan, hogy a tulajdon a társadalom legalapvetőbb intézménye, - amelyre alapvető személyi jogként minden fizikai és jogi személynek szüksége van ahhoz, hogy céljait elérhesse, és másokhoz viszonyítva szabadon cselekedhessen, - kihangsúlyozza, azt is, hogy a dolgok, és a dolgok feletti uralom soha nem szabad, hogy önkényes, magáértvaló legyen, hanem a tulajdonoson kívül, a közjót is szolgálnia kell.²⁰⁸

Aquinói Szent Tamással az Egyház is vallja és tanítja, hogy az ember Isten képmásaként, nem függetlenítheti magát működésében azon viszonytól, melyben Isten a világgal áll, következésképp működése az Isten működésének mása kell, hogy legyen. Szent Tamás szerint, ha az ember igyekszik a teremtés célját megvalósítani munkálkodása alatt, a világ megtelik az Isten képmásaival, ellenkező esetben a föld megmarad „totus in maligno positus” a gonoszság birodalmának. Az embernek tudatában kell lennie mindig, hogy a teremtett javak igazi tulajdonosa Isten, a teremtő: „Az Úr a föld és annak teljessége”. Ami azt jelenti, hogy a javakhoz csak annyi mértékben és addig van joga, ameddig azok az ő erkölcsi céljának elérését szolgálják. Az ember erkölcsi céljához szükséges javakon felüli javak birtoklása, Szent Tamás szerint, céltalan, esztelen, sőt erkölcstelen, bűn az igazság és a felebarát ellen.²⁰⁹

Istentől kapott emberi feladatunk tehát, hogy a javakat úgy használjuk fel, hogy használatuk által bennünk és többi embertársainkban egyre inkább kirajzolódjon az

²⁰⁷ Vö. KIS-ERŐS, F., *A Holtkézi Törvény, különös tekintettel Magyarországra*, in *Hittudományi Folyóirat* 8 (1897), 448-480.

²⁰⁸ Vö. GS 64. A javak termelésének „végső rendeltetése nem pusztán a termékek halmozása, nem is a nyereség és a hatalom, hanem az ember szolgálata; mégpedig az egész emberé, figyelembe véve anyagi szükségleteinek rendjét, illetve értelmi, erkölcsi, lelki és vallási életének igényeit; úgy, hogy az „Istennek az emberre vonatkozó terve megvalósuljon”.

²⁰⁹ Vö. HAUSER, I., *A tulajdonjog Aquinói Szent Tamás szerint*, in *Katholikus Szemle* 44 (1930), 333-341.

Isten képe, és ezáltal a világ is a teremtményeit szerető, irgalmas és jóságos Isten képét tükrözze vissza.

Az Egyház tehát a II. Vatikáni Zsinaton, szakított a régi gyakorlattal, ami az 1917-es Kódexig erőteljesen jelen volt az Egyházi törvénykezésben, nevezetesen: hogy az egyházi javak szent jellegük miatt elidegeníthetetlenek. De az 1917-es Kódexben található, elidegenítést tiltó gyakorlattal is, amely alapja volt, hogy az elidegenítést az Egyház léte és működése elleni támadásnak tekintette.

A II. Vatikáni Zsinat alapján az Egyház hangsúlyozzotta azt tanítja, hogy a Katolikus Egyháznak a „született joga” amely őt a „világi hatalomtól függetlenül” képessé teszi arra, hogy „anyagi javakat szerezzen, birtokoljon, igazgasson és elidegenítsen” csak olyan mértékben törvényes, amilyen mértékben az adott javak az Egyház sajátos céljaira vannak vagy lesznek szentelve. (vö. 1254.k. 1.§)²¹⁰ Ez a gondolkodás motiválta abban is, hogy az egyházi javadalmi rendszert megreformálja, az egyénhez köttöttségtől megszabadítsa, és az Egyház közös céljainak szolgálatába állítsa.²¹¹ Tehát az elidegenítés, az előírt szabályok betartásával megengedetté, sőt akár szükségessé is válhat, ha adott esetben a javak, az Egyház hitelét, missziós munkáját akadályozná, vagy gyengítené, pontosabban, az Egyház céljait nem szolgálják:

Igaz ugyan, hogy a földi dolgok, és amik az ember léthelyzetét tekintve ezt a világot felülműlják, szorosan egybefonódnak, és az Egyház maga is felhasználja az evilági dolgokat, amennyiben küldetése megköveteli. Reményét azonban nem veti a világi tekintélytől felajánlott kiváltságokba. Sőt le is fog mondani bizonyos törvényesen szerzett jogainak gyakorlásáról, mihelyt kiderül, hogy ezeknek a jogoknak a gyakorlása miatt kétségbe vonható: őszinte-e tanúságtétele, vagy ha az új életkörülmények más rendezést követelnek...²¹²

²¹⁰ Vö. PERLASCA, A., *Commento al canone 1284 § 2, 6°*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 11 (1998), 382-394.

²¹¹ Vö. MESTER, S., *I beni temporali della Chiesa (Le novità apportate dal nuovo codice)*, in AA.VV., *Il nuovo Codice di Diritto canonico*, Roma 1983, 296-306.

²¹² LG 76.

Az 1291. k. az elidegenítéssel kapcsolatban két fontos dolgot jelent ki: megmondja, mely javak tartoznak az elidegenítés törvénye alá, és leírja azt is, hogy milyen feltételek szükségesek az elidegenítéshez:

A jog szerint illetékes hatóság engedélye szükséges azoknak a javaknak az érvényes elidegenítéséhez, amelyek törvényes kijelölés útján valamely jogi személy állandó vagyonát képezi, és értékük a jogban meghatározott összeget meghaladja.

Az elidegenítés cselekményének tehát nélkülözhetetlen tárgyát képezi az, hogy az, amit el szeretnének idegeníteni, az: 1) az egyházi jogi személy állandó vagyonához tartozzon, 2) másrészt pedig, értéke meghaladja azt az összeget, amit a törvényhozó megszabott, illetve 3). hogy azon tárgyakhoz tartozzon, amelyet az 1292. k. 2.§ felsorol. A II. Vatikáni Zsinat szövegeit, és a kánonok szövegét figyelve nyilvánvalóvá válik számunkra, hogy sem a Zsinat, sem az új Kódex nem adja meg az elidegenítés definícióját, ill. nem mondja meg, hogy pontosan tartalmilag mi tartozik oda. A definíció alkotás feladata továbbra is a kánonjogászokra hárul.

Ami az **új Kódex korának kánonjogászait**, kommentátorait illeti, láthattuk, hogy bár nem hiányzik a témával való foglalkozás, sőt a definícióalkotás sem, mégis nem szentelnek túl nagy érdeklődést a problémának. Az elidegenítést többnyire együtt tárgyalják a rendkívüli vagyonkezeléssel. De azért ők is tovább viszik a klasszikus kettős szintet: az elidegenítés szoros és tág értelemben való definiálásában.

A szerzők definícióit átgondolva, és a teljességre törekedve, azt kell mondanunk, hogy igazán, minden részletre kiterjedő definíciót egyik sem ad az elidegenítésről. Irányultságtól függően fogalmazzák meg mondanivalójukat, és határozzák meg az elidegenítés tartalmát.

Aki inkább a szoros értelmezést preferálja, annak tartalmát igyekszik kifejteni, rámutatva azon tettekre, amelyekben az megvalósul. Ilyen definíció, pl. a Chiapettaé, vagy az Aznar Gilé.

„Az elidegenítés, a dolog fölötti tulajdonnak átruházása másra”.²¹³ az eladás vagy elajándékozás révén.²¹⁴

Mások a tág értelmezésre fektetik a hangsúlyt, és azt próbálják kifejtteni jobban, megnevezve különböző cselekményeket, amelyekben, vagy amelyek által realizálódhat, vagy realizálódik az elidegenítés. Ilyen definíció, pl. a Kuminetz Gézáé, „magában foglalja a cserét, a szolgalmat, a zálogot, a jelzálogot, életjáradék fizetését, jogról, örökségről való lemondást, stb.”²¹⁵ Az elidegenítés fogalma tehát, szoros és tág értelemben realizálódik:

„Elidegenítésről beszélünk szoros értelemben mindazon alkalmakkor, amikor átruházódik a közvetlen tulajdon az egyházi jogi személyről más címzetre: eladás, vagy ajándékozás révén.²¹⁶ Tág értelemben vett elidegenítésről akkor beszélünk, amikor a közvetlen tulajdon átruházása nélkül, átruházódik egy dologi jog, úgy hogy a közvetlen tulajdon érintetlen marad.”²¹⁷ Ez esetben kiterjed minden olyan tetre, cselekményre vagy ügyletre, ami módosíthatja vagy rosszabbíthatja egy jogi személy vagyoni jogi helyzetét (1295.k.). És magában foglalja, a cserét, a szolgalmat létesítését vagy adóságét, életjáradék fizetését,²¹⁸ jelzálogot, zálogot, egy jogról, egy örökségről vagy ajándékról való lemondást, a kezességet, stb....”²¹⁹

Az eddigiek alapján tehát látható, hogy az elidegenítés fogalma, annak tartalmi határai igen képlékenyek. Azonban, összesítve a római jog, a civil jog, az egyházjog és a jogászok által nyújtott ismereteket, alkotható egy olyan új definíció, mely az

²¹³ Vö. AZNAR GIL, F.R., *La administración de los bienes temporales de la Iglesia*, Salamanca 1993², 399.

²¹⁴ Vö. CHIAPPETTA, L., *Il Codice di Diritto Canonico II*, Napoli 1998, n. 4215, valamint *Alienazione di Beni Ecclesiastici* in CHIAPPETTA, L., *Prontuario di Diritto canonico e Concordatario*, Roma 1994, 20.

²¹⁵ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyoni jog Alapjai*, Veszprém 1995, 106.

²¹⁶ Vö. CHIAPPETTA, L., *Il Codice di diritto canonico II*, n. 4215.

²¹⁷ Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporali della Chiesa*, Bologna 1995, 188-189..

²¹⁸ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyoni jog Alapjai*, Veszprém 1995, 106.

²¹⁹ Vö. CHIAPPETTA, L., *Il Codice di diritto canonico II*, Napoli 1998, n. 4215. valamint *Alienazione di Beni Ecclesiastici* in CHIAPPETTA, L., *Prontuario di Diritto canonico e Concordatario*, Roma 1994, 20.

eddigieknél pontosabban, minden fontos részletre figyelve, meghatározza a fogalom pontos tartalmát, éspedig:

A kánonjog szerint, az elidegenítés szoros értelemben az a jogi tett, amely által az érintett javak tulajdonosa (az Egyház), vagy az általa feljogosított személy, a tulajdonában levő, az állandó vagyon részéhez tartozó, de a püspöki konferencia által meghatározott minimális összegértékfölötti, (értékes) ingó vagy ingatlan dolgot, szabad akaratából, átruházza más személyre, eladás, ajándékozás, vagy csere által.

Tág értelemben az elidegenítés jelenti még az állandó vagyon részéhez tartozó, (értékes) ingó vagy ingatlan dolog fölötti, bizonyos tulajdonosi jogoknak az átruházását más személyre, úgy hogy közben a közvetlen tulajdon érintetlen marad. Ide értendő minden olyan tett, cselekmény vagy ügylet is, ami módosíthatja vagy rosszabbíthatja egy egyházi jogi személy vagyoni helyzetét (1295.k.). Különösen, ha az a javak elvesztésének veszélyét hordozza magában. Ide sorolandó általában: bérbeadás, különösen a hosszabb időre szóló bérbeadás, zálog, jelzálog, örök-haszonbérlet, koncesszió, szolgalmat létesítése, életjáradék fizetésének kötelezettsége, vagy kezesség vállalása, örökségről vagy ajándékról való lemondás.

III. AZ ELIDEGENÍTÉS ÚJ DEFINÍCIÓJA ÉS ANNAK ELEMZÉSE

Az eddigiekben összesített ismeretek birtokában sikerült összeállítanunk egy új definíciót, amely szerintünk, nemcsak az elidegenítés fogalmának lényegét érinti, hanem amelyben kifejezésre jut az elidegenítés fogalmának kánonjogi tartalma is. Az előzmények birtokában most elkezdjük a definíció analitikus elemzését, azaz, szóról szóra megvizsgáljuk a definíciót, hogy lássuk, megállja-e a helyét.

Segítségként igénybe vesszük: a jog általános elveit, a civiljogi fogalomkészletet, és a kánoni hagyományt, valamint a Zsinat útmutatását is, mint interpretációs segédeszközöket a 17. kánon értelmében. A vagyoni jog tekintetében ez különösen is fontos, hisz maga a törvényhozó is nem egyszer utal a világi jogra, még hozzá kijelentve, hogy: „azokat a kánonjogban eredeti hatásaikkal kell megtartani, amennyiben az isteni joggal nem ellentétesek, és a kánoni jog másként nem rendelkezik”²²⁰A kánon szövegében említett „utalás” recepciót jelent: az egyházi jog maga írja elő ezeknek a világi törvényeknek a megtartását, és így magáévá teszi őket. Ezt az eljárást, a világi törvények kanonizálásának nevezzük. A világi jog ilyen jellegű kanonizálására számos példa van a CIC-ben. A világi jog nagyrabecsülése egyébként a zsinat tanításából is következik. (vö.CD19b., GS 74d)²²¹

A. A definíció általános részét képező fogalmak:

1. A szerződés (contractus)

A pontos látáshoz szükséges, hogy az elidegenítést abban a jogi környezetben vizsgáljuk meg, amelybe a törvényhozó helyezte, tehát a szerződések vonatkozásában.

²²⁰ Vö.CIC 1983, 22.k.

²²¹ Vö.ERDŐ, P., *Az Egyházi Törvénykönyv*, Budapest 2001⁴, a 22. kánonhoz fűzött kommentárja. Ilyen kánonok: 110. k., 197. k., 231. k.2.§, 365. k.1.§, 1274. k.2.§ 3., 1286.k.1., 1290.k., 1296.k.1299.k.2.§, 1558.k. 2.§, 1714. k., 1716.k.

Annál is inkább, mert az elidegenítés fogalma alá tartozó jogcselekmények szinte mindegyike szerződés által realizálódik.

Az 1290. kánon kanonizálja a világi jogot,²²²vagyis saját törvényévé teszi a szerződéseket általában, annak tárgya, formája, feltételeik vonatkozásában, és sajátosan is, ami a jogi kötelelességeket, érvényességet, kereseteket illeti. Egyetlen kivétel az, amikor a világi törvények ellentétesek az isteni, a természet- és a tétéles joggal, illetve amelyek ellenkeznek a kánoni előírásokkal. (1299.k. 2.§, 19, 122, 1580, 1718.k. 2.§)

A szerződés lértéjöttének feltétele, hogy a felek:

- jog értelemben szabadok és mellérendeltek legyenek (egyik se legyen a másiknak alárendelve),
- vagyoni-gazdasági érdekeiket akarják kielégíteni,
- s ezért akarat-megyezés (consensus) jöjjön létre a felek között, mely szükséges adott esetben a szerződés módosításához és megszüntetéséhez is,
- és ezzel olyan joghatást akarnak elérni, melyet az állam támogat, kikényszerítővé lesz.

Így a szerződés két vagy több személy joghatást kiváltó egybehangzó akaratnyilatkozata.²²³

Az egyes szerződésfajták a következők: 1. Ajándékozási szerződés (donatio), 2. Haszonkölcsön (comodatum), 3. Kézizálog (pignus) és jelzálog (hypotheca), 4. Az adás-vétel (emptio-venditio) és a csere (permutatio), 5. Bérlet, haszonbérlet (locatio),

²²² Ennek oka talán abban keresendő, hogy az anyagi javak területe, „olyan terület, amely területen az államok nem könnyen ismerik el az egyház illetékességét [...] ezen realitások miatt, a kánoni jogrend arra törekedett, hogy csak néhány nyilvánvaló aspektust szabályozzon és a többi tekintetében a világi jogra utal, vagy kanonizálja azt.” - Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporali della Chiesa*, Bologna 1995, 32.; Az Egyház ily módon kiemelt fontosságot tulajdonít annak a környezetnek, amelyben mind az egyházi jogi személyeknek, mind az egyes hívőknek, de még a magánjogi személyeknek is az élete és tevékenysége folyik, ugyanis ezen entitások által az Egyház a különböző nemzetek (országok) területén él és működik, mintegy beléjük oltva (=placatio Ecclesiae). Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni Ecclesiastici. Prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 146. MARCUZZI, P.G., *Note di commento al libro V del Codice di Diritto canonico – cann 1254-1310*, Roma 1998. – nyomán.

²²³ Vö. JOBBÁGYI, G.- FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest, 2004, 29.

6. A haszonélvezet (usufructus), és örökhaszonbér (emphyteusis), 7. Kölcsön (foenus, mutum).²²⁴

A felsorolt szerződésfajták bővebb ismertetésére a későbbiekben, a definíció szó szerinti elemzésnek keretében kerül sor.

2. Alienare = elidegenítés

Az alienare (alienum facere) = elidegenítés etimológiailag jelenti egy dolognak az átruházását vagy egy jogviszonynak az átruházását, egyik alanyról a másikra. (pl. egy ház eladása); azonban, az 1983-as Kódex, III. címe alatt, a szó igen tág tartalmat hordoz magában, mondván, hogy ezen fogalom alá tartozik „minden olyan tett vagy ügylet, amely révén a jogi személy vagyoni helyzete rosszabbá válhat” (CIC 1295.k.).²²⁵

Így elmondható, hogy a fogalom a kánonjogban már nemcsak azon szerződéseket jelölöli, amelyek által, egy dolog fölötti tulajdon vagy egy tulajdonosi jog átruházódik egyik személyről a másikra (a civil „eladás” definíciója értelmében), hanem sokkal tágabb jelentést hordoz magában, és jelenti mindazon jogi tetteket, amelyek révén rosszabbra fordulhat az adott intézmény vagyoni helyzete. Ez pedig azt eredményezi, hogy az elidegenítés fogalmával kapcsolatban dolgunk van egy igen szoros és sajátos, jól körülhatárolt fogalommal, és egy igen tág és nem annyira körülhatárolt fogalommal, amelyben kiterjed minden olyan ügyletre és tevékenységre (szolgálat (servitus), jelzálog (hipoteca), csere (permuta), egy jogról, ajándékról, vagy örökségről való lemondás, stb.), amely által a jogi személy vagyoni helyzete rosszabbá válhat.

A kánonjog szerint, tehát az elidegenítés ezen értelmezése érvényes nemcsak az eladásra, hanem az említett felsorolásban megjelölt minden tetre is.²²⁶

²²⁴ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyoni jog alapjai*, Veszprém, 1995, 104.; már a CIC 1917 is ismerte a szerződéstípusoknak nagy részét, ott a következő szerződéstípusokat találjuk meg: 1. elidegenítés, 2. ajándékozás, 3. haszonkölcsön, 4. jelzálog, 5. csere, 6. bérlet, 7. örökhaszonbérlet, 8. kölcsön. (vö. 1530-1543) Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni Ecclesiastici. Prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 145. a STOCCHIERO, G., *Enti e beni ecclesiastici in Italia dopo il Concordato*, Vicenza 1935, 321. –nyomán.

²²⁵ Vö. ROVERA, V., *I Beni Temporalis della Chiesa* in AA.VV., *La normativa del nuovo Codice*, a cura di Cappellini, E., Brescia 1983, 288.

²²⁶ Vö. MISTO, L., *I Beni Temporalis della Chiesa (cann. 1254-1310.)*, in AA.VV., *Il Diritto nel mistero della Chiesa III*, Roma. 1992, 406.

A Kódex, amikor az elidegenítésről beszél, kiterjeszti azt mind a szoros, mind a tág értelmezés szerinti tartalomra. A szoros értelemben vett elidegenítésről az 1291.k. beszél, míg a tág értelemben vett elidegenítésről az 1295.k. szól.²²⁷

3. Az elidegenítés – mint jogcselekmény

Jogcselekmény²²⁸nek azokat a jogi tényeket nevezzük, melyek egy jogalany akaratótól függenek vagy olyan értelemben, hogy a tény nem történhet meg az alany akarata nélkül, vagy olyan értelemben, hogy jogi hatásai mások vagy nem is jelentkeznek, ha a tény az akarattól függetlenül történik meg.

Minden olyan tényt vagy eseményt, amelyhez a jogrend jogi hatásokat fűz, jogi tényeknek nevezzük.

A cselekményt végző személy jogi helyzete szerint a jogcselekmény lehet: 1) fakultatív cselekmény (amit a jog megenged); 2) jogügylet, pl. szerződés vagy általában olyan akarati cselekmény, melyet a jogrend felhatalmaz, hogy a végzője által szándékolt hatásokat kiváltsa; 3) kormányzati hatalommal rendelkező szerv intézkedése; 4) szükséges (kötelező) cselekmény; 5) meg nem engedett cselekmény (pl. büntetendő cselekmény).

A jogcselekmény lehet érvényes és nem érvényes. Ahhoz, hogy a jogcselekmény a jogban hozzá fűződő hatást elérje, vagyis érvényes legyen, szükséges, hogy: 1) erre jogilag képes személy hajtsa végre; 2) meglegyen benne mindaz, ami az illető cselekmény lényegéhez tartozik (lényeges eleme); 3) megtartsák azokat a formásokat és követelményeket, melyeket a jog az érvényességhez előír (124. k. 1.§). Másrészt, ahhoz, hogy a jogcselekmény létrejöhön, és érvényes legyen, értelemmel és szabad akarattal végrehajtott emberi cselekedetnek kell lennie.

Az elidegenítéssel kapcsolatban fontos kiemelnünk, hogy az egyházi törvény, bizonyos jogcselekmények érvényességéhez, - és ide értendő az elidegenítés is - előírja, a vélemény vagy beleegyezés kérésének szükségességét is. Ugyanis a jog, az egyházi előjárók bizonyos cselekményeinek, intézkedéseinek érvényességéhez, a tévedések

²²⁷ Vö. DE PAOLIS, V., *I Beni Temporalis Della Chiesa (Il Codice del Vaticano II)*, Bologna 1995, 189.

²²⁸ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest 2001, 111.

elkerülésére, a döntés szélesebb és a nagyobb összhangban történő előmozdítása érdekében, olykor egyes testületek, alárendelt szervek vagy különálló személyek véleményének vagy beleegyezésének előzetes kikérését követeli meg. De van olyan is, amikor a jog csupán bizonyos személyek, vagy testület meghallgatását követeli meg. Az ilyen tanácskérés elmulasztása pedig a cselekmény érvénytelenségét vonja maga után.²²⁹ Az elidegenítés esetében a fenti feltétel megléte, kiemelkedően fontos.

4. A tulajdon és a tulajdonjog²³⁰

A tulajdon és a tulajdonjog kifejezéseket, mind a köznap, mind a jogi szóhasználatban egymással azonos értelemben használjuk. Ez arra utal, hogy a tulajdon, mint társadalmi intézmény – bár kialakulása megelőzhette az állam és a jog kialakulását – ma már nem létezhet a „jogon kívül”, a jortól függetlenül, hanem csak a jog által szabályozottan, mint jogintézmény. Amikortól az ősközösségben élő ember a természetnek egy általa megmunkált darabját (földet, fegyvert, használati tárgyat) a sajátjának tekintette, azóta létezik a tulajdon intézménye, amióta pedig ezt az állam elismerte és a jog eszközével, mindenkivel szemben védelemben részesítette, azóta létezik úgy, mint a tulajdonjog intézménye. A jog tehát a tulajdon ősi intézményét nem szüntette meg, hanem megszilárdította, és ezzel máig megőrizte. Azóta a tulajdonjog alatt hagyományosan a dolgok fölötti kizárólagos uralmat, illetőleg az azt biztosító, védelemben részesítő jogot értjük.

Elsőként talán a Római Jog volt az, amelynek keretében, mint jogintézmény, a tulajdonjog elismerésre került. Amint azt láttuk, szerinte **„a tulajdon „egy dolog feletti teljes hatalom”,²³¹ amelynél fogva „a magáéban mindenki megteheti mindazt, amivel nem zavar másokat”.**²³²

De a tulajdonjognak ez a formája nem volt mindig, és mindenütt érvényes. A germán jog világában a király, hogy nagy kiterjedésű birtokain uralmát megerősítse, a maga

²²⁹ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest 2001, 114.

²³⁰ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi jog*, Budapest 2006, 55.

²³¹ plena potestas in re, I. 2, 4, 4; Ulp. D. 32, 73 pr.

²³² in suo... hactenus facere licet, quatenus nihil in alienum immitat, Ulp. D. 8, 5, 5

fegyvereseinek számát szaporítsa, a szabad osztály kitünőbb tagjait törkedett magának lekötelezni, azért a maga birtokrészeiből hadi kötelezettség vagy udvari szolgálat fejében bizonyos részt átengedett és pedig különböző időkben, különféle időtartamra. Ezen átengedett birtokrészt nevezték hűbérenek (feudum), aki adta, azt hűbérúrnak, aki pedig kapta, azt hűbéresnek.

A hűbérjogi törvény értelmében, eleinte a hűbérúr akkor vehette vissza adományát, mikor éppen akarta; majd csak egy évre, később pedig élethossziglanra szólt az adományozás. Még később, a hűbérúr megengedte azt is, hogy az elhalt hűbéres fiai örökölhessék a hűbért atyjuknak kötelezettségeivel. Végül a hűbéri örökösödéshez nem is kellett a hűbérúr engedélyét külön kérni, ugyanis a hűbéresi köteleességek megsértése volt az ami maga után vont a hűbér elvesztését. Ha pedig a hűbéres családja kihalt, természetes volt, hogy a hűbér visszaszállt az adományozóra, mert a hűbéri javak tulajdonjoga az adományozóé volt, a hűbérest csak a birtoklás és használat illette meg.

Látható, hogy a germán jogvilágban, és az azt alkalmazó országok területein, a tulajdonjog tartalmából, mondhatni állandósítva, kivált a birtoklás joga, ami által tulajdonképpen a birtokló hűbéres volt az, aki a tulajdonos által neki adományozott – hűbértulajdon fölött gyakorolta a tulajdonosi jogokat. Ami egy adott pillanatban addig ment el, hogy a hűbéres, a neki adományozott hűbért örökös joggal el is idegenítette.

Ám ezzel megkárosították a hűbérurat, akié volt tulajdonképpen a tulajdonjog. De nemcsak a hűbérurat károsította ez a hűbéresi cselekmény, hanem az országot is, hiszen, mint előbb említettük, a hűbér fő rendeltetése volt a kello katonai haderő biztosítása. Márpedig ilyen úton, módon, sok hűbertulajdon, olyanok birtokába került, akiktől fegyveres szolgálat teljesítése nem volt várható.

Ez a két ok vezetett aztán a holtkézi törvény megszületéséhez. Ami megtiltotta a hűbéreseknak a hűbérek elidegenítését. Azaz a törvény értelmében, nem kerülhetett hűbér olyanok birtokába, akikre a fegyverviselési kötelezettség nem volt érvényesíthető, ilyennek volt tekintve maga az egyház is, annak jogintézményei.²³³

Idővel azonban az európai országok átvették a római jog által képviselt tulajdonjogi tartalmat, és tulajdonosi joggyakorlatot, és azt fejlesztették tovább.

²³³ Vö. KIS-ERŐS, F., *A Holtkézi törvény különös tekintettel Magyarországra*, in *Hittudományi Folyóirat* 8 (1897), 448-480.

A tulajdon fogalmán tehát azt az abszolút szerkezetű tulajdonjogviszonyból fakadó alanyi jogot (tulajdonjog) értjük, amely nem más, mint a hagyományos magántulajdon elvont jogi kifejeződése. A tulajdonjog, mint alanyi jog közvetlenül a törvényből fakad, a törvény által védelemben részesül, társadalmi rendeltetésének megfelelően szabadon gyakorolható és senki által önkényesen nem korlátozható.²³⁴

A tulajdonjog alanya lehet minden személy (emberek, állam, és jogi személyek). A polgári jog értelmében tehát jogalanynak minősül, aki tulajdonos lehet.

A tulajdonjog tárgya: minden birtokba vehető dolog. De a tulajdonjog szabályait a pénzre, értékpapírra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre (pl. villamos energia) is megfelelően alkalmazni lehet.

A tulajdonjog tartalma alatt pedig azokat a jogokat és kötelezettségeket értjük, amellyel a tulajdonost illetik, illetőleg terhelik.

A tulajdonost megilletik:

- A birtoklás joga és a birtokvédelem.
- A használat és a hasznok szedésének joga. Aminek értelmében a tulajdonos jogosult a saját tulajdonát képező javakat használni, és annak hasznait szedni. Ezen jogát azonban korlátozza a szomszédjog és az úgynevezett túlépítés szabálya.
- A rendelkezési jog, amely jogot biztosít a dologra vonatkozó jogviszony létesítésére, illetve a tulajdonjog megszüntetésére. A rendelkezési jogot az elidegenítési és terhelési tilalom korlátozza.
- Végül a tulajdonos viseli a dologgal járó terheket, kárveszélyt és a szükséghelyzetben okozott kárt, melynek megtérítésére senki más sem lehet kötelezni.²³⁵

A törvény szabta határokon belül, tehát, a tulajdonos elvileg teljes jogi hatalommal bír a dolog, (tulajdona) felett. Ha ebbeli jogában háborgatják, vagy akadályozzák, a törvény részéről védelem illeti meg. Ha tehát a tulajdonost tulajdonától megfosztják, igényét a tulajdona irányában bármikor előterjesztheti. Követelheti a jogellenes beavatkozás vagy

²³⁴ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi jog*, Budapest 2006, 56.

²³⁵ Vö. BÁNKUTI-JAKABNÉ-KLEEBERG-PERECZ, *Jogtudományi Alapismertek*, Budapest 2000, 53-54.

egyéb behatás megszüntetését, ha pedig kivetették a dolog birtokából, követelheti a dolog visszaadását. Tehát nem évülnek el a tulajdoni igények.²³⁶

4.1. Az Egyházi javak tulajdonosa

A tulajdonnal ill. a tulajdonosi joggal kapcsolatban, felmerül a kérdés: Ki az Egyházi javak tulajdonosa? Hiszen mi az elidegenítést az Egyház életére, és személyeire vonatkoztatva kívánjuk meghatározni, és használni. Az Egyház esetében azonban, az Egyház javai felett, a látható Egyház tagjai közül, valójában senki sem tulajdonos. Az Egyházi javak tulajdonképpeni tulajdonosa, a kánonjogi irodalom számos ősi írásainak utalása szerint, nem más, mint maga az Isten, ill. Krisztus, és az ő Egyháza. Ahogyan az alábbi szöveg is erről tanúskodik:

Senkinek sincs megengedve, hogy figyelmen kívül hagyja mindazt, ami az Úrnak szenteltetett, legyen az ember, legyen az állat, legyen az föld, vagy mindaz ami egyszer s mindenkorra a szentek szentjének, az Úrnak van szentelve, és a jog alapján a papokat illeti. Emiatt nem oldozható fel senki, aki az Úrtól és az Egyháztól elveszi, elrabolja vagy elragadja, ill. elpusztítja, azt ami őket megilleti, mindaddig, amíg az Egyháznak kellő elégtételt nem ad. És ha a szentségtörő nem akar megjavulni, (akkor) kiközösítendő.²³⁷

De Kis-Erős Ferenc szerint, a kánonjogi irodalomban fellelhető szövegekben, bármennyire is világos utalás történik az Istenre, Jézus Krisztusra és a szentekre, az nem jelenti semmiképpen, hogy ők a javak tulajdonosai. Szerinte ugyanis az említett helyek nem a szoros értelemben vett tulajdonjog kérdését akarják eldönteni, hanem - a szövegösszefüggésből kiderül -, a nevezett szövegrészek célja, hogy kihangsúlyozza: ilyen javak ellopása, profán célra való fordítása nemcsak bűn, hanem az Istentiszteletre

²³⁶ Vö. BÁNKUTI-JAKABNÉ-KLEEBERG-PERECZ, *Jogtudományi Alapismertek*, Budapest 2000, 89.

²³⁷ Vö. C. 12, q. 2, c 3.: „Nulli liceat ignorare, omne, quod Domine consecratur, sive fuerit homo, sive animal, sive ager, vel quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorum erit Domino, et ad ius pertinet sacerdotum. Propter quod inexcusabilis erit omnis, qui a Domino et ecclesia, cui competunt, aufert, vastat, invadit vel eripit, et usque ad emendationem ecclesiaeque satisfactionem ut sacrilegus iudicetur et, si emendare noluerit, excommunicetur”

szántságuk, azaz szentségi jellegükénél fogva, kettős bűn, azaz szentségtörés. Egyrészt az egyház meglopása, másrészt Isten dicsőségének megrövidítése, és így Isten, illetve a vallásosság elleni bűn is.

Magyarázata: Az egyházé a tulajdonjog, de ha megfosztják a tulajdonjog gyakorlásától az egyházat, akkor a jog gyakorlásából származó Isten dicsőségének járó teljesebb tisztelet előmozdítása szenved kárt. Az egyház rendeltetése ugyanis nem más, mint Isten dicsőségének, és a szentek tiszteletének előmozdítása.

Szerinte ezt hivatott alátámasztani az a tény, hogy amikor a végrendeletekben örökösként Jézus Krisztust, vagy a szenteket jelölték meg, ahogy az az első keresztényeknél sok esetben szokás volt – a római örökösödési jogot alkalmazva – Jusztiniánusz császár és kora mindig úgy értelmezték, az un. „acta publica” előtt, hogy a tulajdonképpeni birtoktulajdonos maga az egyház. Mégpedig az az egyház, amelyhez az elhunyt tartozott.²³⁸

Az 1983-as Kódex 1254. k.1.§-ban a következőket olvashatjuk: „A katolikus egyháznak született joga, hogy a világi hatalomtól függetlenül anyagi javakat szerezzen, birtokoljon, igazgasson és elidegenítsen sajátos céljai szolgálatára.”

A Katolikus Egyháznak, a kánon által említett, **született joga**, az ő isteni eredetéből fakad.²³⁹ Krisztus, az értünk emberré lett Isten Fia, alapította az Egyházat itt a földön, amely egyszerre látható és láthatatlan valóság (204. k.), és mint látható szervezetet tartja fenn szüntelen, hogy általa kiárassza mindenkire az igazságot és a kegyelmet. Mivel az Egyház egy látható szervezet is, lelkeket megmentő küldetésében, amit Krisztustól,

²³⁸ Vö. KIS-ERŐS, F., *Az egyházi javak tulajdonjoga, különöse tekintettel Magyarországra*, in *Hittudományi Folyóirat* 7 (1896), 186-214.

²³⁹ „Mivel tehát az egyház isteni jognál fogva és szükségképpen létezik, Istentől nyert jogánál fogva szerez és birtokol is egyszersmind.”, „Ugyanis, ha elismerjük, hogy az egyház Istentől van, azaz szükségképpeni társaság, és hogy a világ végéig tartó isteni küldetéssel bír, világos, hogy ezen cél elérésére szüksége van anyagi javakra, mert szolgálói élelemre szorulnak, az istentisztelet megtartására szükségesek helyiségek, fölszerelések, stb. [...] ha Isten nem adta volna meg a vagyonszerzési és birtoklási jogot, akkor Isten kitűzött volna az egyház elé célt, de úgy, hogy az is megtörténhessék, hogy e célt soha el ne érhesse. S most, kérjük, ki volna oly vakmerő ezt állítani Istenről?” Vö. KIS-ERŐS, F., *A Holtkézi törvény különös tekintettel Magyarországra*, in *Hittudományi Folyóirat* 8 (1897), 448-480.

alapítójától kapott, rászorul emberi eszközökre és anyagi javakra is, és a fölöttük való szabad rendelkezésre, különben csorbát szenved küldetése.²⁴⁰

Az Egyház az ő alapítója által lelki javakkal lett felruházva (Isten ígéje, szentségek, karizmák, stb.); de nem tud cselekedni az említett anyagi javak, és emberi eszközök nélkül, amelyek szükségesek és hasznosak az ő élete és missziója számára.

Az Egyház született joga az anyagi javak vonatkozásában azt is jelenti, hogy olyan jogról van szó, melyet nem az emberi jog engedélyez az Egyháznak, hanem saját jogrendje keretében csupán elismerésre vagy kinyilvánításra kerül.²⁴¹ Ezen született joga tehát a világi hatalomtól független, ami azt jelenti: hogy a világi hatalmaknak nem áll jogában ezt a jogot tudomásul nem venni, korlátozni, vagy eltörölni.²⁴²

Megjegyzendő, hogy csak az Egyházat illeti meg a született jog a javak birtoklására vonatkozóan; az egyes jogi személyeknek csak ebből származó joga van a birtoklásra, és pedig annyiban, amennyiben részesednek az Egyház céljaiban.²⁴³

Az 1255. k. ennek tudatában kihangsúlyozza, hogy:

Az egyetemes egyház és az Apostoli Szentszék, a részegyházak, valamint minden más, akár hivatalos, akár magánjellegű jogi személy jogképességgel rendelkezik anyagi javak szerzésére, birtoklására, igazgatására és elidegenítésére a jognak megfelelően.

Az 1256. k. szerint pedig: „A javak tulajdonjoga a római pápa legfőbb fennhatósága alatt azt a jogi személyt illeti, aki az illető javakat törvényesen megszerezte.”

²⁴⁰ Vö. LG8; GS 76; CD 28; DH 13.

²⁴¹ Vö. ERDŐ, P., *Az Egyház és az anyagi javak: A II. vatikáni Zsinat tanítóhivatalának alapelvei az egyházi törvénykönyvben (1254-1256.k.)*, in *Teológia* 35 (2001), 24-38.; valamint: PÉRISSET, J.C., *Les biens temporels de l'Église. Commentaire des Canons 1254-1310 (Le nouveau droit ecclesial)*, Paris 1996, 32.

²⁴² Vö. MORGANTE, M., *L'Amministrazione dei beni temporalis della Chiesa*, Casale Monferrato 1993, 9-10; CHIAPPETTA, L., *Il Codice di Diritto Canonico II*, Roma 1996, 516. a *Communicationes* 5 (1973), 96, n. 10, 1. alapján.

²⁴³ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonyjog alapjai*, Veszprém 1995, 52.; DE PAOLIS, V., *Schema canonum libri V. de iure partimoniali Ecclesiae*, in *Periodica de re canonica* 68 (1979), 692-713 alapján.

A Kódex, az Egyház céljainak követése céljából, a szerzés, birtoklás, kezelés, és elidegenítés jogának alanyaiként, az alábbi morális és jogi személyeket ismeri el, akik a „jog szerint” rendelkezhetnek saját javaik fölött:²⁴⁴

- az Egyetemes egyház, amelyet Péter utóda és a vele közösségben levő püspökök kormányoznak (vö. 204. k. 2.§) – amely morális személy az isteni jog alapján (vö. 113. k.1.§)²⁴⁵
- az Apostoli Szentszék, vagyis a Római Pápa,²⁴⁶ az Államtitkárság és a római kúria egyéb intézményei. (vö. 361. k.);
- a részegyházak, először is az egyházmegyék, a területi prelatúrák, területi apátságok, az apostoli vikáriátusok és az apostoli prefektúrák, az állandó jelleggel létesített apostoli kormányzóságok (vö. 368. k.) és a katonai ordiariátusok.²⁴⁷
- és más lehetséges címzettjei a javaknak, akik jogi személyiséggel rendelkeznek a 116. k. 2.§ értelmében:
- Püspöki konferencia (vö. 449. k. 2.§)
- Egyházi régió (vö. 449. k. 2.§)

²⁴⁴ Vö. MORGANTE, M., *L'Amministrazione dei beni temporalis della Chiesa*, Casale Monferrato 1993, 12.

²⁴⁵ Vö. CHIAPPETTA, L., *Il Codice di diritto canonico. Commento giuridico-pastorale, II.*, Napoli 1988, 516.: „A jogi képessége az egyetemes egyháznak, elvi kijelentés csupán. Ténylegesen ő nem közvetlen címzettje a javaknak. A javak birtoklását, és a fölöttük való rendelkezési jogot az Apostoli Szent-székre helyezi át, amely az ő központi szervezete, valamint a részegyházakra „amelyekben, és amelyekből az egy és egyetlen katolikus egyház áll”, és más egyházi jogi személyekre.

²⁴⁶ Minden egyházi tulajdon a római pápa fennhatósága alá tartozik; e sajátos pápai hatalom, a pápa ún. magas tulajdona az egyházi javak felett jelzi az egyházi javak alapvető egységét, és azt, hogy ő a fő, felelős a javak célba éréséért. Ő tehát a legfőbb kezelője és igazgatója az egyházi javaknak, és nem a tulajdonosa. A pápa, tehát nem, mint tulajdonos rendelkezik velük; de mégis, mint legfőbb gondnok és igazgató rendelkezik, hogy a javak céljaiknak megfelelően legyenek felhasználva. Ennél fogva, ha szükségesnek látja, akkor az egyházi javakat egyik jogi személy tulajdonából a másikéba utalhatja, és ingyenesen elidegenítheti. Az egyházi javak esetében szükség van, a javak koordinációjára, elégséges és gyümölcsöző áramoltatására, akár az egyes egyházközségeken belül, akár a részegyházakon belül, akár pedig a világegyházon belül. A pápa ennek az elosztó-megosztó feladatnak a legfőbb koordinátora, ellenőre. Lásd. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonszolgálat alapjai*, 55-56.

²⁴⁷ Vö. GIOVANNI PAOLO II, *Cost. Ap., Spirituali militum curae*, 21 aprile 1986.

- Egyházi provincia (vö. 449. k. 2.§)
- Káptalanok (vö. 504. k.)
- Plébániák (vö. 515. k. 3.§)
- Templomok (vö. 556. k.)
- Szemináriumok, Akadémiák, Kollégiumok és más intézmények, amelyekben egyháziakat és szerzeteseket az egyházi fegyelem szerint formálják (238. k. 1.§)
- Szerzetesi intézmények, porvinciák, és szerzetesi házak (vö. 634. k. 1.§)
- Világi Intézmények (vö. 710. k.)
- Az apostoli élet társulatai, provinciái és házai (449.k.1.§)
- A hívek hivatalos társulásai és azok szövetsége (vö. 313. k.)
- A klerikusok ellátását szolgáló Intézmények (vö. 1274. 1.§)
- Önnálló kegyes alapítványok (vö. 1303. k.1.§)

Tudjuk tehát, hogy ki a tulajdonosa az egyházi javaknak, de nem tudjuk, ki az, aki a tulajdonos, az Egyház nevében illetékes a javakkal kapcsolatos ügyintézésekre. Feltevődik hát a kérdés: az Egyházban van-e, és ki az illetékes, aki jogosult arra, hogy az egyház javai fölött, az elidegenítés vonatkozásában tulajdonosi hatalommal, érvényesen cselekedjen?

A választ Szent Pál megtérésének történetében és az Úrral való beszélgetéséből, ill. az abban gyökerező tanításában találjuk meg. Szent Pál, akkor ott a damaszkuszi úton még Saul, történetében ezt olvashatjuk: „(Saul) útközben már Damaszkusz közelébe érkezett, amikor hirtelen mennyei fény ragyogta körül. A földre zuhanva hallotta, hogy egy hang így szól hozzá: „Saul, Saul. Miért üldözöl engem?” Erre megkérdezte: „Ki vagy te, Uram?” „Én vagyok Jézus, felelte, akit te üldözöl.” (Apcsel 9, 3-5).

A történetből kiderül, hogy Jézus, a keresztyéneket, a Pünkösdkör született egyházat magával azonosítja. Ebben a meggyőződésében tanítja Szent Pál később:

Ti Krisztus teste vagytok s egyenként tagjai. Az Egyházban pedig Isten némelyeket apostolokká, másokat prófétákká, ismét másokat tanítókká tett. Adott továbbá csodatevő hatalmat, gyógyító erőt, segítőkészséget, kormányzóképeséget, különféle nyelvadományt (és beszédek magyarázatát).” (1 Kor 27-28).

Erről a meggyőződésről vall a II. Vatikáni Zsinat is:

„Az Isten Fia – a magával egyesített emberi természetben – halálával és feltámadásával legyőzte a halált, megváltotta az embert, és új teremtménnyé alakította át (vö. Gal, 615; Kor 5, 17). Lelkének közlése által ugyanis titokzatos módon mintegy a saját testvére tette minden népből meghívott testvéreit. Ebben a testben Krisztus élete árad szét a hívőkbe, akik a szentségek által titokzatos és valóságos módon egyesülnek a szenvedő és megdicsőült Krisztussal. A keresztség által ugyanis Krisztushoz hasonulunk: „Mi ugyanis mindnyájan egy Lélekben egy testté lettünk a keresztséggel” (1 Kor 12, 13)”

„Ő (Krisztus) osztja szét állandóan testében, vagyis az Egyházban a szolgálatok adományait; ezekkel szolgálunk egymásnak az üdvösség elérésére az ő erejével, hogy az igazság alapján cselekedjünk, de csupa szeretettel, teljesen egybenőjünk vele, aki a fej (vö. Ef. 4, 11-16 a görögben).”²⁴⁸

„Az egyetlen közvetítő, Krisztus, látható szervezettségben alapította meg és tartja fenn szüntelenül szent egyházát... De nem kell két valóságnak tekintenünk a hierarchikus szervekkel ellátott társaságot és Krisztus misztikus testét, a látható gyülekezetet és a kegyelmi közösséget, a földi egyházat és a mennyei javakban bővelkedő egyházat: ezek emberi és isteni elemből álló egyetlen összetett valóságot alkotnak...”²⁴⁹

Mindezekből világossá válik számunkra, hogy a látható egyház életéhez, működéséhez szükséges javakat, melyeket az Egyház kapott, és mint tulajdonos birtokol, az Egyházban, az egyházi törvényben meghatározott, és/vagy az egyházi közösség élére állított vagy állók által erre kijelölt és felhatalmazott személy, vagy személyek kezelhetik, és a törvényben meghatározott feltételekkel, adott esetben el is idegeníthetik.

Ez viszont azt jelenti, hogy aki az említett felhatalmazás birtokába kerül, annak tudatában kell lennie, hogy ő nem tulajdonosa az egyházi javaknak, hanem a tulajdonos által megbízott, az ő nevében eljáró személy, aki a tulajdonosnak, az Egyháznak és Krisztusnak szolgálatában áll.²⁵⁰ És ez a szolgálat nem lehet más, mint az egész egyház üdvösségének szolgálata.²⁵¹ Mindaz, aki ilyen jellegű hivatalt tölt be az Egyházban,

²⁴⁸ LG 7.

²⁴⁹ LG 8.

²⁵⁰ Vö. ERDŐ, P., *Hivatalok és közfunkciók az Egyházban*, Budapest 2003, 11.

²⁵¹ Vö. ELŐD, I., *Egyháztan*, Budapest, 1980, 127.

annak mindig az Egyház céljait kell szem előtt tartania. Az Egyház célja pedig nem más, mint az evangélium hirdetése, az emberek Istenhez való vezetése, ami végső célként a „lelkek üdvösségében” csúcsosodik ki, és nyer megfogalmazást az 1983 CIC – ben,²⁵² mint az Egyház legfőbb törvénye. Az Egyház ezen általános küldetésében, a *salus animarum*-ban, az egyházi javak valamennyi célja egységet alkot.²⁵³

Végül is ez a legfőbb törvény ad lehetőséget a korábbi merevnek mondható álláspont megváltoztatására az Egyházban, azaz, hogy ha az Egyház céljait, az Egyház bizonyos javai akadályozzák, vagy nehezítik, akkor az Egyház kész azoktól megválni, vagy a céljait elősegítő, más javakra cserélni.²⁵⁴

4.2. Az elidegenítés jogalanyai

Az elidegenítés jogalanyai tehát, mint azt a fentiekben láthattuk: az egyházi jogi személyek, mint olyan entitások, amelyek a jog szerint képesek anyagi javakat szerezni, birtokolni, kezelni, és elidegeníteni.

Hogy világosan lássuk, mit takar a jogi személy fogalma, milyen képességeket, jogokat és kötelességeket, most tüzetesebben megvizsgáljuk.

a. A jogi személyek²⁵⁵ fogalma

A kánonjogban jogi személynek (*persona iuridica*) a – jellegüknek megfelelő – kötelességeknek és jogoknak a jogrend által elismert olyan alanyait nevezzük, amelyek nem természetes személyek (vö. 113. k. 2.§) Az Egyház ezt az elismerést vagy magánál a jognál fogva (vö., pl. 515. k. 3.§) vagy az illetékes hatóság határozatilag adott külön intézkedése révén adja meg, mégpedig a személyek vagy dolgok olyan együtteseinek,

²⁵² Vö. CIC 1983, 1752. k.

²⁵³ Vö. ERDŐ, P., *Az Egyház és az anyagi javak: A II. Vatikáni Zsinat tanítóhivatalának alapelvei az egyházi törvénykönyvben (1254-1256.k.)*, in *Teológia* 35 (2001),24-38, valamint, DE PAOLIS, V., *I beni temporalis della Chiesa. Canoni preliminari*, Bologna 1995, 38.

²⁵⁴ Vö. GS 76. és. LG tanítását.

²⁵⁵ Vö.ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest 1991, 107-111.

melyeknek célja megfelel az Egyház küldetésének (vallásosság, apostoli tevékenység, irgalmas szeretet gyakorlása) és meghaladja az egyesek célját (114. k. 1-2. §).

A jogi személy létének tehát az Egyházban a következő feltételei vannak:

- *anyagi elem* (személyek vagy dolgok együttese)
- *cél* (az Egyház küldetésének megfelelő, az egyének célját meghaladó)
- *jogi elem* (a jog előírása vagy a hatóság engedélye) Ha a jogi személy létesítése külön hatósági intézkedéssel történik, ez csak akkor megengedett, ha a cél valóban hasznos, és szolgálatára előreláthatólag megvannak a kellő eszközök (114. k. 3.§).

A katolikus egyház és az Apostoli Szentszék (vö. 361. k.) mint azt már előbb említettük az egyházi jogi személyek felsorolásában, isteni rendelkezés folytán erkölcsi személy (*persona moralis*) jellegével rendelkezik. Az erkölcsi személy kifejezésének használata a CIC-ben arra utal, hogy az Egyház és a Szentszék olyan valóságok, melyek nem csupán a pozitív egyházi jog alapján, hanem isteni rendelkezés miatt alanyai az embertől alkotott, jogot megelőző köteleességeknek és jogoknak.

b. A jogi személyek fajai

b.1. Anyagi eleme szerint – a jogi személy lehet személyek vagy dolgok összessége.

a.a. A személyek összessége, melynek jogi személlyé tételekor legalább három személyből kell állnia, lehet: - **testület (collégium)**, ha tevékenységének alakításában tagjai döntéshozatali jelleggel vesznek részt (pl. a káptalan). Egyébként, személyekből álló, **nem testületi jogi személy**. (pl. egyházmegye) (115. k. 2.§)

a.b. dolgok együttese, vagyis önálló alapítvány. Az ilyen alapítvány lelki vagy anyagi javakból áll, és a jog, valamint saját szabályzata szerint, egy vagy több természetes személy vagy testület igazgatja (115. k. 3.§)

b.2. Az egyházban betöltött szerepük szerint

.a). hivatalos jogi személy (*persona iuridica publica*), ha:

- az illetékes egyházi hatóság alapítja;
- a közérdekre tekintettel bíznak rá sajátos feladatot;
- a tevékenységét az Egyház nevében végzi.

b). magán jogi személy (persona iuridica privata) (116. k. 1.§)

A két típus közt döntő különbség van, mégpedig: a hivatalos jogi személy (pl. egyházmegye – CD 11a, 369. k., vagy a plébánia – 515. k.) az egyház nevében (vö. 1258. k.), a magán jogi személy viszont csak a saját nevében (vö. 299. k., 322. k.1.§) gyakorolja feladatát. Eltérés az is, hogy a hivatalos jogi személynek a személyiségét maga a jog is megadhatja, a magán jogi személynek viszont csupán az illetékes hatóság külön határozata, mely ezt kifejezetten jelzi (116. k. 2.§)

A magánál a jognál fogva létesülő hivatalos jogi személyeknek némelyike, nem is szorul külön szabályzatra, mert működését is az egyetemesjog szabályozza, pl. az egyházmegyékét).

c. A jogi személyek cselekvése

Cselekvésre, a szó szoros értelemben, az egyes ember képes. A jogi személy cselekményei úgy jönnek létre, hogy bizonyos természetes személyek cselekvése, a jogi személyeknek számíthat be.

d. A jogi személyek képviselői

A hivatalos jogi személyt, annak nevében cselekedve, azok képviselik, akiket erre az egyetemes vagy a részleges jog, vagy az illető jogi személy saját szabályzata illetékesnek ismer el. A magán jogi személyt azok képviselik, akiket erre a szabályzat felhatalmaz (118. k.)

4.3. A Javak, vagy Dolgok (Értékes ingó vagy ingatlan)

A tulajdonjog és azon belül az elidegenítési jognak a tárgya: azon dolgok, javak, melyek (a világi törvény értelmében) tulajdonná lehetnek, és „amelyek hasznosak.”²⁵⁶

²⁵⁶ Ptk. 94.§ (1) bekezdése szerint: „minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet”. A megfogalmazásnak a dologi jogi fogalma szempontjából a legfontosabb része: a dolog „birtokba vehetősége”. Eszerint ahhoz, hogy valami tulajdonjog tárgya lehessen, birtokba vehetőnek kell lennie.- vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi Jog*, Budapest 2006, 35-36.

Azon dolgok, amelyek az ember szolgálatára vannak, és lehetővé teszik számára, hogy szükségleteit kielégítse, közvetlenül, gyümölcseit felhasználva, vagy közvetve, kicserélvén őket más dologgal, amely alkalmasabb lehet a szükségletei kielégítésére.²⁵⁷

a. Testi és testetlen dolgok

A dolog természeti tulajdonsága szerint, mind a világi jog, mind az egyházi jog megkülönböztet testi és testetlen dolgokat. Mely megkülönböztetés eredete a Római jogban gyökerezik.²⁵⁸ A javaknak ezen megkülönböztetését az 1917-es Kódex, 1497. k. 1§.-a, a következőképpen hozza:

....a világi javak, akár testi (anyagi) javak, akár testetlen (nem anyagi) javak, akár ingó, akár ingatlan javak, melyek vagy az Egyházhhoz és a Szentszékhez, vagy az Egyházban más erkölcsi személyhez tartoznak: egyházi javak.

A testi dolgok esetében, a törvényhozók figyelembe vették fizikai valóságukat, anyagi voltukat, amelyek az emberi érzéssel felfoghatók: láthatóak, meg tudjuk érinteni, és birtokolni is tudjuk. Jogi vonatkozás tekintetében a testi javak állagának nincs jelentősége: lehet szilárd, folyékony vagy gáz állapotú.²⁵⁹

A testetlen, azaz nem anyagi javak azok a jogok és jogi helyzetek, amelyeket az emberi értelemmel lehet csak felfogni. Ebbe a kategóriába sorolták mindazon jogokat, amelyek különböznek a tulajdontól, és amelyek például, azon reális jogok, amelyek mások dolgaira vonatkoznak, mint, pl. a hitel és egy hagyatéknak az összessége.²⁶⁰

²⁵⁷ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi Jog*, 34.

²⁵⁸ Vö. PERLASCA, A., *Il concetto di bene ecclesiastico*, Roma 1997, 170. De a javaknak ezen megkülönböztetését az 1917-es Kódexben is megtaláljuk. Az 1497. k. 1§. szerint az egyházi javak testi és testetlen javak, akár ingó, akár ingatlan javakról is van szó.

²⁵⁹ Vö. UNGUREANU, O.- MUNTEANU, C., *Tratat de Drept civil. Bunurile. Drepturile reale principale*, București 2008, 83.: A Román Büntető törvénykönyv 268. cikkelye elfogadásakor (A pénzmosás címszó alatt) a következő meghatározás található a javakról: „a javak alatt értendő mind a testi, mind a testetlen javak, az ingó és ingatlan javak, ahogyan ide sorolandók a jogcselekmények vagy azon dokumentumok, amelyek bizonyítékul szolgálnak egy cím vagy egy jog meglétére rájuk vonatkozóan.”

²⁶⁰ Vö. PERLASCA, A., *Il concetto di bene ecclesiastico*, Roma 1997, 170. GAIO (II. 12SS) alapján; *Proprietà Ecclesiastica*, in AZARA, A.- EUCA, E., *Novissimo Digesto Italiano*, Vol. XIV., 187.

b. Ingó és ingatlan dolgok

A javak másik fontos tulajdonsága, amely alapján közöttük különbséget teszünk: a javak ingó és ingatlan volta. A Kódex ugyanis feltételezi a javak ilyen történő felosztását.²⁶¹ Általában ingatlanoknak tekintjük azokat a javakat, amelyeknek a helyzete, természetük vagy rendeltetésük szerint, vagy az alany alapján, amelynek szolgálatára van, vagy a tulajdonos akaratából kifolyólag megváltoztathatatlan. Az ingó javak pedig azok, amelyek nem fixek, és szállítani lehet őket.²⁶²

Az Osztrák Polgári Törvénykönyv szerint: „azon dolgok, melyek állaguk sérelme nélkül egyik helyről a másikra áttehetők, ingók; ellenesetben ingatlanok.” (293.§) A megkülönböztetés alapját tehát, az ingatlan meghatározására helyezte át: „Ingatlanok a telkek, a föld felületének egyes meghatározott részei, az alkotórészekkel együtt; minden más dolog, ingó” (434.§)

A Ptk. lényegében ezt a megoldást veszi át, a nélkül azonban, hogy akár az ingó, akár az ingatlan fogalmát meghatározná. A Ptk. 95.§-át alkalmazva ingatlannak minősül az is ami a földdel „tartósan egyesítve”, azaz szilárd összeköttetésben van (a ház, a gazdasági épület, fák, lábon álló termés stb.), más szóval az ingatlan alkotórészei.²⁶³

c. Elhasználható és elhasználhatatlan javak²⁶⁴

A javakat továbbiakban még oszthatjuk: elhasználható és elhasználhatatlan, helyettesíthető és helyettesíthetetlen, osztható és oszthatatlan, értékkel bíró és értéknélküli, valamint egységes és összetett, élő és élettelen dolgok, javak csoportjára.

²⁶¹ Vö. 13. k. 2.§, 2. p., 1270, 1283. k. 2. p., 1285, 1302. k. 1.§, 1305, 1376, 1655. k. 2.§. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, Veszprém 1995, 57.; CHIAPPETTA, L., *Il Codice di Diritto Canonico II*, Roma 1996, 518.

²⁶² Vö. *Proprietà Ecclesiastica*, in AZARA, A.- EUCA, E. *Novissimo Digesto Italiano*, Vol. XIV., 187.

²⁶³ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi jog*, Budapest 2006, 39.

²⁶⁴ Uo. 40-41.

d. Világi és egyházi javak²⁶⁵

Az Egyház vonatkozásában fontos még különbséget tenni a világi és egyházi javak között, ugyanis más szabályok vonatkoznak rájuk. Egyháziak azok a javak, amelyek az egyetemes Egyházhoz, valamely részegyházhoz vagy valamely más hivatalos egyházi jogi személyhez tartoznak (vö. 116. k.1.§),²⁶⁶ amiről részleteiben, az előzőekben már szóltunk. Mindazon javakat, melyek nem tartoznak e kritérium alapján az Egyházhoz, azokat világi javaknak tekintjük, még akkor is, ha azok valamely egyházi magánjogi személy vagyont képezik, vagy amelyek természetes személyekhez tartoznak, akik egyébként az Egyház tagjai, legyenek akár klerikusok, vagy laikusok.

d.1. Az Egyházi javak csoportjai:

Bár az egyházi törvénykönyv általában „az egyház anyagi javairól” szól, mégis a különböző kánonok szövegeiben megtalálhatóak ezen anyagai javaknak, egy bizonyos fajta csoportosítása. Így az egyházi javakon belül, a fenti megkülönböztető felsoroláson kívül, meg kell még említenünk a szent dolgokat = *res sacrae*, az értékes dolgokat = *res pretiosae*, valamint a fogadalmi tárgyakat. Valamint ezen csoportokon belül: a kulturális javakat és a szent ereklyéket.

Szent dolgok (*res sacrae*): azok a dolgok, melyek szentelés (*dedicatio*) vagy áldás (*benedictio*) révén az Istentiszteletre lettek szánva. (Vö. 1171. és 1269. kk.) A törvényhozó, a törvény szövege alapján védi az ilyen dolgok egyházi tulajdonát. Ez egyébként a dolog természetéből is fakad. Az Egyháznak ugyanis sajátos és kizárólagos feladata az istentisztelet megrendezése. A szent tulajdonságot a Kódex kizárólagos jelleggel a szentképeknek (1188. k), az ereklyéknek (1190. k.), a szent helyeknek (1205.

²⁶⁵ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi Vagyonyjog Alapjai*, Veszprém 1995, 56-57.

²⁶⁶ Vö. PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni*, in *I beni temporali della Chiesa*, (Studi Giuridici L) Città del vaticano 1999, 141-162.

k), épületeknek (1214. k.), javaknak (1220. k.2§.) és végül, a szent dolgoknak tulajdonítja (1269 és 1376. kk.).²⁶⁷

Értékes dolgok (res pretiosae): azok a dolgok, melyek mind gazdaságilag,²⁶⁸ mind belsőleg, történelmi szempontból, vagy művészeti szempontból, értékesek. Vö. 1292. k. 2§, 638. k. 3§, 1189, 1220. k. 2§, 1270, 1283. k. 2. és 1497. k. 2§ az 1917-es Kódexből.

Mind a szent dolgokról, mind az értékes dolgokról fontos tudni, hogy ezek a dolgok nem a történelmi értékük, vagy a szentelés vagy az áldás révén tartoznak bele az „egyház javai fogalommal” fémjelzett javak közé, hanem egy adott morális, vagy egyházi jogi személyhez való tartozásuk alapján. Ugyanis a szent dolgok nem feltétlenül szükségesek, hogy egyházi javak legyenek, hanem, lehetnek magánjellegű javak is. Vö. CIC 1917, 1497. k.²⁶⁹ A vonatkozó jogszabályt az 1983-es Kódex egészében magáévá tette. Ami újdonságnak tekinthető az, az egyházi javak alanyának a megnevezése, ugyanis míg a 17-es Kódex morális személyekről beszélt, addig a 83-as Kódex egyházi jogi személyről ír.²⁷⁰

Fogadalmi tárgyak: Amennyiben ezek történelmi vagy művészeti szempontból értékesek, szintén úgy tekinti a törvényhozó, hogy amennyiben lehetséges, maradjanak egyházi tulajdonban, tágabban fogalmazva: egyházi javak legyenek. Vö. 638. k. 3§, 1292. k. 2§.²⁷¹

Kulturális javak: azok a javak, amelyek a hit ihlette kultúráról, tesznek tanúságot.²⁷²

²⁶⁷ Vö. PERLASCA, A., *Il concetto di bene ecclesiastico*, Roma 1997, 206

²⁶⁸ Uo.207.

²⁶⁹ Uo.171.: Vermeesch pedig így ír: „Observes, bona sacra et pretiosa non esse divisiones proprias rerum ecclesiasticarum. Namque in ipso privatorum domino reperiri possunt res sacrae et pretiosae: puta calicem consecratum, penes dominum oratorii privati. Quod ipso c. 1510 confirmatur”. Vö. VERMEERSCH, A. – CREUSEN, J., *Epitome iuris canonici, I-II.*, Mechliniae 1949-1956⁷, 568.

²⁷⁰ Vö. PERLASCA, A., *Il concetto di bene ecclesiastico*, Roma 1997, 177.

²⁷¹ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, Veszprém 1995, 58.

²⁷² Vö. *Communicationes* 16 (1984) 34 in KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, 58.

Szent ereklyék (1190. k.) Az ereklyék tiszteletre méltó tárgyak vagy szenteknek, illetve boldogoknak a maradványai. „Szent ereklyéket eladni tilos (1§) Kiemelkedő ereklyéket és olyanokat, melyek a nép részéről nagy tiszteletnek örvendenek, semmi módon nem lehet érvényesen elidegeníteni, sem végleges jelleggel máshová vinni az Apostoli Szentszék engedélye nélkül (2§) A 2.§ előírása érvényes azokra a képekre is, amelyek valamely templomban a nép nagy tiszteletének örvendenek. (3.§)”²⁷³

d.2. Az egyházi javak célja

A bevezetőben említettük, hogy az Egyház a javakat egyrészt misszós feladata érdekében fogadja el, és használja, másrészt működésének szabadságát biztosítandó, megtartja, és kezeli azokat. Azaz, mondja a 17-es Kódex: Azért vannak az Egyháznak javai, és hozzájuk kapcsolódó jogai, hogy saját céljait elérhesse általuk.²⁷⁴

A célokat illetően mind a 17-es, mind a 83-as Kódex bőséges felsorolást ad: az istentisztelet megrendezése, a klérus és a többi szolgálattevők tisztaságának biztosítása, a szent apostoli tevékenység és különösen a szegényekkel szemben a segítő szeretet cselekedeteinek gyakorlása.²⁷⁵

Ami az Egyház céljait illeti, elmondható róluk, hogy egy egységes egészet alkotnak, ami az Egyház globális misszójában és a lelkek üdvösségének szolgálatában fejezhető ki.²⁷⁶ Ugyanis az Egyház végső és lényegi célja nem más, mint az, hogy elvezesse az embert Istenhez. Ezért van egy másik, ún. kiegészítő célja is – az ő közjava, amely abban áll, hogy biztosítsa az emberek számára a természetfeletti kegyelmi élet elnyeréséhez a szükséges feltételeket.²⁷⁷ Ezzel cseng össze a CIC 1983, utolsó

²⁷³ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonszolgálat alapjai*, 58.

²⁷⁴ A CIC 1917, 1495. k. 1.§ így hangzik: „A Katolikus Egyháznak és a Szentszéknek veleszületett joga a világi hatóságtól szabadon és függetlenül megszerezni, megtartani és kezelni a sajátos céljai elérésére szükséges világi javakat.”

²⁷⁵ Vö. CIC 1983, 1254. k. 2.§.

²⁷⁶ Vö. DE PAOLIS, V., *Dimensione Ecclesiale dei beni temporali destinati a fini ecclesiali* in *Periodica* 84 (1995), 77-103.

²⁷⁷ Vö. PERLASCA, A., *Il Concetto di Bene Ecclesiastico*, PUG, Roma 1997, 123.

kánonjának kijelentése: „... a lelkek üdvösségének az Egyházban mindig a legfőbb törvénynek kell lennie.”²⁷⁸

Nos az Egyház mindezen említett célokat figyelembe véve, szabályozta Törvénykönyvében a vagyonkezelést, és határozta meg az elidegenítés feltételeit, ill. lehetőségeit. Amikor tehát egy adott egyházi jogi személy vezetője, ill. vagyonkezelője az egyház javaival kapcsolatban dönt és cselekszik, beleértve az elidegenítés lehetőségét is, mindig figyelembe kell vennie az Egyház céljait, Istentől kapott küldetését, hogy mindaz, amit tesz, az ne ellenére legyen az Egyház céljainak, hanem kimondottan annak mind nagyobb hatékonyságát segítse elő, még hozzá nemcsak rövid távon, hanem hosszú távon, hiszen az Egyház küldetése az idők végéig szól.²⁷⁹

4.4. A szabad akarat²⁸⁰

Ahhoz, hogy a jogcselekmény létrejöjjön, és érvényes legyen, egyik fontos feltétele, hogy értelemmel és szabad akarattal végrehajtott emberi cselekedetnek kell lennie. Ha a szabad döntés vagy a mérlegelés csorbát szenved, maga a jogcselekmény is hiányos lesz. Az így keletkezett hiányosságok, a vonatkozó törvények értelmében, különböző hatással járnak. Egyes hiányosságok a dolog természeténél fogva, mások a törvényhozó rendelkezése alapján teszik érvénytelenné vagy akár nem létezővé a jogcselekményt.

4.5. Felhatalmazott, megbízott – az Egyház nevében²⁸¹

Az érvényes jogcselekmény létrejöttének egy másik nagyon fontos feltétele, abban az esetben, ha nem a tulajdonos hajtja végre a jogcselekményeket – az Egyház és jogi személyei esetében ez fokozottan érvényes, - akkor a jogcselekmény végrehajtója, a

²⁷⁸ Vö. CIC 1983, 1752. k.

²⁷⁹ Vö. Mt 28, 18-20.

²⁸⁰ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest 2001, 112.

²⁸¹ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, 91; SALERNO, F., *Libro V: I beni temporalì della Chiesa*, in *Commento al Codice di Diritto Canonico*, (Studia Urbaniana 21), a cura di Mons. PIO VITO PINTO, Roma 1985, 729-731; ALARCON, L.M., *Libro V. I beni temporalì della Chiesa*, in *AA.VV. Codice di Diritto canonico, Edizione bilingue commentata II*, a cura di LOMBARDIA, P.- ARRIETA, J.I., Roma 1987, 908-909.

tulajdonos részéről, megfelelő felhatalmazással rendelkezzen. Ellenkező esetben érvénytelenül jár el.²⁸² Az egyházi jogi személyek vagyongazdálkodói esetében egy másik fontos kitétel is kell, hogy érvényesüljön, mégpedig, hogy a vagyongazdálkodónak, még ha cselekedetéhez az illetékes előljáró engedélyét meg is kapta, mindig az Egyház nevében és a jog előírásai szerint kell eljárnia. Az Egyház nevében cselekedni azt jelenti, hogy: az Egyház szellemében, küldetésének, alapvető céljainak megfelelően kell cselekednie. De ez nemcsak a vagyongazdálkodóra érvényes, hanem érvényes a tanácsadó szervekre, és a tanácsosokra is.

4.6. Átruházás más személyre

Átruházás a világi törvény szerint, származékos szerzőmód. Vagyis az a mód, amellyel által a dolog tulajdonosától, a tulajdonjog átszáll más személyre. A dolog tulajdonát szabály szerint csak a tulajdonos ruházhatja át, illetőleg az, aki őt valamilyen jogcímen képviseli, tehát az, aki az ő nevében jár el.²⁸³ Mert minden származékos jogszerzés, így az átruházás alapvető elve is az, hogy senki sem ruházhat át másra több jogot, mint amennyivel maga rendelkezik (nemo plus iuris ad altum transferre potest, quam ipse habet). Megjegyzendő, hogy a tulajdonjog megszerzéséhez a szerződésen vagy más jogcímen felül a dolog átadása is szükséges. A magyar polgári jogban, csupán a megállapodás nem eredményezi a tulajdonjog átszállását, hanem szükség van a dolog átadására is. Ugyanis nem a megállapodás eredményezi közvetlenül a tulajdonjog átruházását, hanem a megállapodás alapján létrejött átadás (tradíció). Az átadás a dolog tényleges birtokbaadásával vagy más módon mehet végbe, amely kétségtelenné teszi, hogy a dolog az átruházó hatalmából, a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába került.²⁸⁴

Eszerint ahhoz, hogy ingó dolog tulajdonjoga másra átruházódjék, rendszerint négy feltételre van szükség: a) az átruházásra irányuló szerződés vagy jogcímenre, b) a dolog

²⁸² Vö. CIC 124., 127., 133. kk.

²⁸³ Vö. Ptk. 219. § (1)-(2) bek.

²⁸⁴ Vö. Ptk. 117. § (2) bek.

átadására, c) arra, hogy az átadás a tulajdon-átruházás szándékával történjen és d) a korábbi tulajdonostól származzék.²⁸⁵

Ingatlan tulajdonjogának átruházásához a tulajdonváltás bejegyzése is szükséges az ingatlan-nyilvántartásba.²⁸⁶

A „más személy”, akire átruházódhat, vagy átruházódik a tulajdon, lehet, mind fizikai személy, mind jogi személy.²⁸⁷ A jogi személyeken belül lehet: világi jogi személy, és lehet más egyházi jogi személy is.

²⁸⁵ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi jog*, Budapest 2006, 130-131..

²⁸⁶ Vö. BÁNKUTI, A.–JAKABNÉ, M. J.–KLEEBERG, L.,–PERECZ, L., *Jogtudományi Alapismeretek*, Budapest 2000, 55.

²⁸⁷ Vö. ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest 2001, 99.: „A személyiség a jogban általános képességet jelent arra, hogy valaki kötelességek, és jogok alanya lehessen. Nevezik más szempontból általánosságban jogképességnek vagy egyszerűen jogalanyiságnak is. A jogrendek általában, így az egyházi jog is,

B. A szoros értelemben vett elidegenítést megtestesítő jogcselekmények:

1. Adásvétel²⁸⁸

Mivel az európai és a magyar jog is a tulajdon-átruházás kauzális rendszerét követi, az átruházás érvényességéhez mindenek előtt érvényes jogcímre van szükség. A jogcím rendszerint az átruházásra irányuló szerződés, pl. adásvétel, csere, ajándékozás, stb., de lehet számos egyéb jogcím is. Ha a jogcím bármely okból érvénytelen vagy hiányzik, önmagában az átadás, a tulajdonjogot nem viszi át.

1. **Az adásvételi szerződés** - olyan kétoldalú konszenzuális ügylet, amely a felek kölcsönös és egybehangzó akaratával jön létre,²⁸⁹ és amelynél fogva az egyik fél (eladó) bizonyos vagyontárgyak tulajdonának átruházására, a másik fél (vevő) pedig azok készpénzbeli ellenértékének megfizetésére kötelezi magát.²⁹⁰ Röviden fogalmazva: a dolog tulajdonba adása pénz ellenében.

Az adásvétel tárgya lehet bármely forgalomképes ingó, ingatlan vagy valamilyen vagyoni értékkel bíró jogosultság is.²⁹¹ Az adásvételi szerződés alanyai, amint az a definícióból is kiderül: az eladó (kötelezett) és a vevő (jogosult). Eladó és vevő bármely jogképes polgári jogi alany lehet, tehát a természetes és a jogi személyek is.²⁹²

Az eladó fő kötelezettségei: - a szerződés tárgyát képező dolog tulajdonjogának átruházása a dolog birtokának átengedése (birtokba adása).

A vevő kötelezettségei: - vételár megfizetése és a dolog átvétele

természetes (persona phisica) és jogi személyeket (persona iuridica) különböztet meg.”

²⁸⁸ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi jog*, Budapest 2006, 130.

²⁸⁹ Vö. JOBBÁGYI, G. – FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest 2004, 199.

²⁹⁰ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog...105.*

²⁹¹ Vö. JOBBÁGYI, G. – FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest 2004, 200.

²⁹² Uo.

Az adásvételi szerződés köthető szóban, írásban vagy ráutaló magatartással. Az ingatlanra vonatkozó adásvételi szerződést viszont mindig írásba kell foglalni, és megtörténtét az ingatlan-nyilvántartásba be kell jegyeztetni.²⁹³

2. Ajándékozás

Az ajándékozás (donatio) olyan egyoldalú szerződés, amellyel az egyik fél, az ajándékozó, saját vagyonának rovására, a másik félnek kötelezettség nélkül, ingyenes vagyoni előnyt juttat, amit a megajándékozott elfogad.²⁹⁴ Másképpen fogalmazva: „Az ajándékozás valamely dolognak ingyenes átengedése más személy javára.”²⁹⁵

Ingatlan ajándékozásának érvényességéhez az ajándékozási szerződést szintén írásba kell foglalni. Az ajándékozási szerződés alanyai: az ajándékozó és a megajándékozott.²⁹⁶

3. Csere

A csere (permuta) olyan kétoldalú konszenzuális szerződés, amellyel a felek bizonyos javaknak (dolgok, jogok) egymásra való kölcsönös átruházásában megegyeznek,²⁹⁷ és azt magukra nézve kötelezőnek tartanak.²⁹⁸ A csereszerződés dolgok tulajdonjogának kölcsönös átruházása a két cserélő fél részéről. Mindkét fél eladó a saját szolgáltatása és vevő a másik fél szolgáltatása tekintetében. Egyebekben az adásvétel szabályai az irányadók. Itt is érvényes szabály, hogy az ingatlanokra vonatkozó csereszerződést írásba kell foglalni. Egyébként csereszerződést is lehet szóban, írásban és ráutaló magatartással megkötni.²⁹⁹

²⁹³ Vö.TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, Veszprém 1997, 144.

²⁹⁴ Vö.KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, 104.

²⁹⁵ Vö. FUERTES, I.B., *Commentarium in rescriptum Pontificium „Cum admitae”* in *Commentari pro legiosis et Missionis* 44 (1965), 225-242.

²⁹⁶ Vö.TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, 178.

²⁹⁷ Vö.KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, 105.

²⁹⁸ Vö. FUERTES, I.B., *Commentarium in rescriptum*, 225-242.

²⁹⁹ Vö.TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, 148.

Ezzel végéhez értünk az elidegenítés szoros értelemben vett definíciójának. A fenti fogalomtisztázás igazolja azt a tényt, hogy az elidegenítés szoros értelemben jelenti mindazt a jogcselekményt, amely által egy adott tulajdon, vagyon úgymond gazdát cserél, többnyire szerződés keretében. A tulajdonjog egyik jogalanyról, átruházódik egy másikra. Ilyen jogcselekmények, mint azt már láttuk: az adásvétel, az ajándékozás, és a csere is. Közülük az ajándékozás révén a javak tulajdonának átruházója semmit sem kap cserébe, az átruházott javakért.

C. A tág értelemben vett elidegenítést megtestesítő jogcselekmények:

Az elidegenítés tág értelemben - bizonyos tulajdonosi jogok átruházása más személyre, úgy hogy közben a közvetlen tulajdon érintetlen marad:

Mint azt már kifejtettük az előzőekben, a tulajdonjog az nem egy jog, hanem egy adott tulajdonra vonatkozó tulajdonosi jogoknak az összessége. Értendő alatta: a rendelkezési jog, amelynek tartalma alapján a tulajdonost megilleti az a jog, hogy: a) a dolog birtokát másnak átengedje; b) a használat jogát másnak átengedje; c) a hasznok szedésének (és a dolog hasznosításának) jogát másnak átengedje; d) a dolgot biztosítékkul adja, vagy más módon megterhelje; e) a dolog tulajdonjogát másra átruházza; f) a dolog tulajdonjogával felhagyjon. (azonban jó tudni: az ingatlan tulajdonjogával felhagyni nem lehet!).³⁰⁰

Amikor tehát, az elidegenítést tág értelemben definiáljuk, akkor tartalmát tekintve beleértjük azon tulajdonosi jogcselekményeket is, amelyek csupán a tulajdonosi jogok egy részét ruházzák át, vagy más szóval – elidegenítik. Az ilyen jellegű, és terjedelmű átruházás révén, a tulajdonosnak nem a tulajdona lesz kevesebb, vagy kisebb, hanem a vele kapcsolatos jogai korlátozódnak. Ilyen jellegű jogcselekményt sokat ismer a jogtudomány, és a joggyakorlat. A definícióban felsoroltak alapján ilyen: a bérlet, zálog, jelzálog, haszonkölcsön, örökhaszonbérlet, koncesszió, szolgálat létesítése, életjáradék fizetésének kötelezettsége, vagy kezesség vállalása, örökségről vagy ajándékról való lemondás.

Most vegyük sorra az egyes jogcselekmény típusokat, amelyek által a tulajdonos akaratából, korlátozódik számára a tulajdonon gyakorolható jogok teljessége:

³⁰⁰ Vö.TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, 87-88. és UNGUREANU, O – MUNTEANU,C., *Tratat de Drept civil: Bunurile. Drepturile reale principale*, București, 2008. n. 154-154b.

1. A bérbeadás

A bérlet (locatio) olyan szerződés, amellyel valaki (bérbeadó) valamely elfogyaszthatatlan dolog (bérlemény) egyszerű használatát, rendszerint pénzbeli ellenszolgáltatás fejében, másnak (bérlő) ideiglenesen átengedi.³⁰¹ A bérbeadó tulajdonosi jogainak önkéntes korlátozásával időlegesen átengedi a bérlő számára a birtoklást, a használat jogát. Jó tudni, hogy a használat jogának átengedése, nem jelent lemondást a tulajdonosi triász legfontosabb eleméről, a rendelkezési jogról. E jogosítvány a bérlet tartama alatt is a tulajdonost illeti meg.³⁰²

Fontos tudni még, hogy a bérbe adott dolog fejújításával, javításával kapcsolatos költségeket és a közterheket eltérő megállapodás hiányában – a bérbe adónak kell viselnie. A bérlőnek a bérbe vett dolgot rendeltetésszerűen, a dolog állapotának sérelme nélkül kell használnia. Továbbá köteles a bért időszakonként előre megfizetni.

A határozott időre kötött bérleti szerződés a szerződésben megállapított idő elteltével megszűnik. A határozatlan időre kötött bérletet tizenöt napos felmondási idő figyelembevételével lehet felmondani. Határozatlan időtartamúvá alakul át a határozott időre kötött bérlet, ha a bérleti idő lejártá után a bérlő a dolgot tovább használja, és ez ellen a bérbe adó tizenöt napon belül nem tiltakozik.³⁰³

A fentiekből egyértelmű, hogy a bérlet, ha csak rövid, meghatározott időre köttetik, akkor nem jelent különösebb veszélyt a tulajdon elvesztésére vonatkozóan, de mégis magában hordozza az elvesztés veszélyét, mert, ha a tulajdonos, vagy az általa megbízott személy nem kíséri figyelemmel az eseményeket, és nem lép idejében, a bérleti idő lejártát követő 15 napon belül, akkor a bérleti szerződés akár határozatlan idejűvé alakulhat. Valószínűleg ezért jelentkezik a kitétel az Egyházi Törvénykönyvben, hogy a 9 évet meghaladó szerződés már más jogcselekmény típusként értelmezendő, és mint ilyen szerződés meghaladja a rendes vagyonkezelés határait, és csak felsőbb

³⁰¹ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, Veszprém 1995, 105.

³⁰² Vö. JOBBÁGYI, G. – FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest 2004, 275.

³⁰³ Vö. TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, Veszprém 1997, 152. és JOBBÁGYI, G. – FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest 2004, 279.

hatóság jóváhagyásával lehet érvényesen megkötni. Megtartva még az ilyenkor szokásos egyéb biztonsági előírásokat.

Az egyházi javak valamelyikén létesített bérlet, ha az az állandó vagyon részét képező javakra vonatkozik, akkor elidegenítésnek számít, különösen, ha hosszab időre köttetik. A bérlet létesítése által az egyházi tulajdon használati joga kerül átruházásra, és ez által egyidőben, a tulajdonosi jog korlátozása valósul meg.

2. Zálog, kézizálog (pignus), jelzálog (hypotheca)³⁰⁴

A tulajdonosnak joga van a tulajdonát képező javak egészét vagy egy részét zálogként felkínálni, pl. arra az esetre, ha egy vállalt fizetési kötelezettségének nem tud eleget tenni a szerződésben meghatározott idő lejártáig.

1. **A kézizálog** olyan reális szerződés, amelynél fogva a hitelező a követelése biztosítékául lekötött ingó dologból (zálog), esetleg jogból, az adós nem-fizetése esetén, vagy nem pontos fizetése esetén, magát kielégítheti. Pontos fizetés esetén azonban tartozik visszaadni a zálogba adott dolgot. A zálog ideje alatt, a kézizálogjog jogosultja köteles a zálogba neki adott dolgot épségben megőrizni.

2. **A jelzálog** pedig olyan konszenzuális szerződés, amelynél fogva a jelzálogos hitelező követelése biztosításául a lekötött ingatlan dologból nem-fizetés esetén, vagy nem pontos fizetés esetén kielégítést követelhet.

3. **A Zálog**, az a dolog, amelyet az adós a követelés biztosítására a hitelezőnek átad vagy leköt. A zálogul adott ingó dolog kézizálog (pignus), a zálogul lekötött ingatlan dolog jelzálog. (hipothéka); kereskedelmi ügyletből származó követelés biztosítására szolgáló zálog a kereskedelmi zálog. A zálogszerződést írásban kell megkötni.³⁰⁵

Az Egyházi javakra vonatkoztatva, nyilvánvaló, hogy az elzálogosítás komoly veszélyt jelent a tulajdonra. Könnyen előfordulhat, hogy az egyházi intézmény elveszítheti a zálogosított ingó, vagy ingatlan javait. És ezért, bár nem jelenti a zálog létesítése az

³⁰⁴ *Zálog*, in *Révai Nagy Lexikon*, 19.köt. 333.

³⁰⁵ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi jog*, Budapest 2006, 235. Valamint JOBBÁGYI, G. – FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest 2004, 78.

ingó vagy ingatlan javak elidegenítését, mégis reális esélyként magában hordozza annak bekövetkeztét, ha az adott intézmény, időben nem tudja rendezni tartozásait. Így érthető, hogy az Egyház ezt a jogcselekményt is, ha az „az állandó vagyon” részét képezi, az elidegenítéshez hasonló, súlyában azonosnak mondható, tiltott jogcselekményekhez sorolja.

3. Örökhaszonbérlet = *emphyteusis*³⁰⁶

Az örökhaszonbérlet intézményét a római jog a hellén jogból vette át, bár a közföldek örök időkre való bérbeadása Rómában már ezt megelőzően is gyakorolt volt. A görög elnevezése eredetileg „megművelést” jelent, mégpedig a feltöretlen földek művelésbe vonását és mintegy ennek a költséges, de társadalmilag hasznos műveletnek az ellentételezése az örökbérleti jog.³⁰⁷ Már ekkor kialakultak az örök-haszonbérleti jogviszony lényegi ismérvei, fő tartalmi elemei, melyek koroktól függően, csak kevésbé lényeges részletekben változtak.

Eszerint: a bérlő jogosult a földet birtokolni, használni, hasznait szedni, és más módon hasznosítani (a föld állagának sérelme nélkül); viseli a földdel járó köz- és magánterheket, valamint a kárveszélyt (a föld elpusztulásának kivételével); örökbérleti jogát élők között elidegenítheti, halála esetére átörökítheti, életében megterhelheti; mint jogosult abszolút hatályú jogvédelmet élvez; köteles éves bért fizetni a tulajdonosnak.³⁰⁸

Azonban örökhaszonbérletet, mint korlátolt dologi jogot, a hatályos magyar jogrendszer nem ismeri. Ilyeneket tehát a felek ügyleti akarata, dologi hatállyal nem alapíthatnak.

Az „örök időkre”, azaz határozatlan időtartamra kötött szerződések mellett kialakult a határozott időre (de még mindig hosszú időtartamra: 50 vagy 99 évre, vagy pl. 3 generációra) kötött szerződések gyakorlata.³⁰⁹ Ez utóbbi viszont ma is alkalmazható.

Az ilyen szerződés alkalmazása, különösen a mai változó világban, igen veszélyes, hisz, ami ma talán úgy tűnik, hogy egy jó tehermentesítő, és egyben hasznohozó

³⁰⁶ Vö. LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog, Dologi jog*, 228.

³⁰⁷ Vö. BRÓSZ, R.-PÓLAY, E., *Római jog*, Budapest 1989, 268.

³⁰⁸ Uo. 269.

³⁰⁹ Vö. COING, H., *Europaisches Privatrecht. Band I-II.*, München 1985, 293.

megoldás, az rövid időn belül lehet a legrosszabb üzlet. Hisz igen hosszú távon megváltozhatatlanná teszi a bérbe adott tulajdonnal kapcsolatos tulajdonosi jogviszonyt. Mondhatni „örökre” megköti a tulajdonos kezét, és erősen korlátozza a tulajdonosi jogait. Tehát méltán került be azon jogcselekmények körébe, amely által fenn áll a veszély, hogy az Egyház vagyoni helyzete rosszabbá válhat.

4. Koncesszió (concessio)³¹⁰

Koncesszió: megengedést, engedélyt, engedményt jelent. A polgári törvények értelmében elsősorban állami, önkormányzati vagy önkormányzati társulási tulajdon hatékony működtetésének, valamint az állam vagy az önkormányzat hatáskörébe utalt tevékenységek gyakorlásának egyik lehetséges útja, ezen tevékenységek átengedése, nem állami szervezetek részére koncessziós szerződés alapján.

A koncessziós szerződés által, a javak és jogok tulajdonosa, átruház javaiból és jogaiból egy részt a koncesszionáló részére, a jövedelmezőbb vagyonnevelés érdekében, meghatározott időre, egy meghatározott járadék ellenében, egy gazdasági tevékenységet, egy közszolgáltatást, egy termelő aleggységet vagy egy földterületet, aminek az állam a tulajdonosa. A koncessziós társaság a birtokába adott tulajdonnak a használati jogát nem idegenítheti el, sem azt apportként nem viheti be más társaságba.

„Az apport vagyoni értéket képviselő tárgy vagy szolgáltatás, melyet nem készpénzben visznek be tőkeként valamely társas vállalkozásba.”³¹¹

A koncessziós szerződés lejártával a koncesszionáló minden koncesszionált vagyont köteles visszaszolgáltatni a tulajdonosnak, mindenféle megterhelés nélkül.³¹²

5. Szolgáalom létesítése³¹³

Szolgáalom (servitus), idegen dolgot terhelő jog (jus in re aliena), amelynél fogva a jogosult, vagyis az, akit a szolgáalom illet, másnak a dolgát bizonyos vonatkozásokban

³¹⁰ Vö. TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, Veszprém 1997, 168.

³¹¹ *Apport*, in <http://www.mimi.hu>, 2009-09-30.

³¹² Vö. FILIPESCU, I.P –FILIPESCU, A.I., *Drept Civil, Dreptul de proprietate si alte drepturi reale*, București 2002, 165.

³¹³ Vö. *Szolgáalom*, in *Révai Nagy Lexikon*, 17. köt., 695.

használhatja. A szolgálat tartalmát kitevő használati jogosultság irányulhat közvetlen használati cselekményekre (pl. a jogosult átjárhat másnak telkén, az idegen telek gyümölcsseit szedheti stb.), amelyeket a szolgálommal terhelt dolog mindenkori tulajdonosa túrni tartozik (pozitív sz.). Vagy jelenthet közvetett használatot abban az értelemben, hogy a szolgálomra való tekintettel, a terhelt dolog tulajdonosa egyes vonatkozásokban nem teheti dolgával azt, amit különben tulajdonjogánál fogva megtehetne (negatív sz.), (pl. telkén nem szabad oly építményt emelni, amely a szomszéd telek elől a világosságot elzárja stb.). A szolgálommal terhelt dologról azt mondják, hogy szolgál (servit). A szolgálomokra vonatkozó jogszabályok összességét, de magukat az egyes szolgálomokat is szolgálmi jognak nevezzük. A szolgálomokat személyes és telki szolgálomokra osztjuk (servitutes personarum és servitutes praediorum). Amazoknál a jogosult, személyek szerint van megjelölve, míg a telki szolgálomnál a jogosultság valamely ingatlan tulajdonjogához kapcsolódik és a szolgálom jogosultja ennek az ingatlan (teleknek) a mindenkori tulajdonosa. A telki szolgálom ugyanis mindig egy meghatározott ingatlan előnyét és használhatóságát van hivatva szolgálni; így pl. azért, hogy a közúttal való jobb és rövidebb összeköttetés céljára a telki szolgálommal terhelt telken (ú. n. szolgáló telken) átjárást biztosít a másik (az ú. n. uralkodó) telek jobb használhatósága érdekében. Személyes szolgálom: 1. a használat, 2. a haszonélvezet, és 3. a lakás sz. A dolog természete hozza magával, hogy az uralkodó és szolgáló teleknek bizonyos helyi vonatkozásban kell állniuk egymással, habár szomszédság e szónak szoros értelmében nem szükséges. A főbb mezei szolgálomok: 1. az útszolgálomok s jelesül: a) a gyalogösvény; b) a kocsút és c) a marhacsapás; 2. a vízi szolgálomok, jelesül: a) a vízmerítés; b) a marhahatás; c) vízvezetés; 3. a legeltetési sz.; 4. a faizás és makkszedés; 5. kőfejtés, fővényásás, mészégetés. Szolgálom úgy lehet szerezni, mint más dologi jogot, jelesül: szerződéssel, öröklés (végrendelet) vagy elbirtoklás útján, perben (judicium divisorium) hozott bírói ítélettel. Számos szolgálom törvény állapít meg; Ingatlanokra vonatkozó szolgálmi jogoknak jogügyletek útján való megszerzéséhez a szolgálomnak telekkönyvi bejegyzése szükséges. A szolgálmi jog épp úgy szűnik meg, mint más dologi jog, így pl. lemondás, az uralkodó vagy a szolgáló telek megsemmisülése, a szolgálom gyakorolhatóságának lehetetlenné válása, nem gyakorlás (elévülés) stb. által.

Személyes szolgalmak, hacsak az alapító ügylet értelmében már előbb meg nem szűntek, megszűnnek a jogosított halálával.³¹⁴

A szolgalom jellegét, tartalmát megismerve, elmondható, hogy komoly tulajdonjogi korlátozást hordoz magában, amely az Egyház számára esetlegesen nemcsak anyagi kárral járhat, de életének, tevékenységének korlátozásával is járhat.³¹⁵

6. Életjáradék fizetésének kötelezettsége

Az életjáradék kötelezettsége abban áll, hogy egy adott tulajdon tulajdonosa, átruházza javait, egy másik személyre, aki vállalja, hogy az átvett javakért, ellenszolgáltatásként életjáradékot biztosít a tulajdonosnak, élete végéig.³¹⁶

Szerkezetét és funkcióját tekintve, hasonlít a tartási szerződésre, ugyanis mindkettőnek a célja ugyanaz, vagyis hogy az egyik szerződő félnek biztosítsa létfenntartását, anyagi ellátását. Különböznek azonban a teljesítés módjában. Ugyanis míg a tartási szerződésnél a tartás természetben – sok esetben és általában az eltartó háztartásában – történik. Azaz a tartásra kötelezett ellenérték fejében vállalja a jogosult - többnyire személyes - ellátását.³¹⁷

Az életjáradéki szerződésnél viszont időszakonként visszatérően bizonyos pénzösszeg vagy terménymennyiséget, élelmiszert, stb.-t szolgáltat a kötelezett. Ez az életjáradék időszakonként előre fizetendő.³¹⁸

7. Kezesség vállalása³¹⁹

A kezesség személyi biztosíték a jogosult szerződésbeli érdekeinek biztosítására. Kezességi szerződéssel a kezes arra vállal kötelezettséget, hogyha a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosult részére teljesíteni. A kezességi szerződés a jogosult

³¹⁴ *Szolgalom*, in *Révai Nagy Lexikon*, 17. köt., 695.

³¹⁵ Egyházmegyénk (Nagyváradai Egyházmegye) egyik plébániáján láttam erre egy esetet, ami abban áll, hogy a falu temetőjébe, az összes elhunytat, a faluból, a plébánia udvarán keresztül szállítják.

³¹⁶ *Járadék*, in *Magyar Értelmező Kéziszótár*, Budapest 2003

³¹⁷ Vö. JOBBÁGYI, G. – FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest 2004, 387.

³¹⁸ Vö. TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, Veszprém 1997, 184.

³¹⁹ Uo. 116.

és a kezes között jön létre, tehát ezt a szerződést a kötelezett és a kezes nem bonthatja fel.

A kezesség lehet: egyszerű kezesség vagy készfizető kezesség.

Az egyszerű kezesség esetén a kezes csak akkor köteles teljesíteni, ha a követelés a főkötelezettől nem hajtható be. Kötelezettsége tehát másodlagos. Mindaddig tehát, amíg a követelésnek a főkötelezettől való behajtása várható, sortartási kifogást emelhet.

A készfizető kezesség teljesítési kötelezettsége független attól, hogy a jogosult megkísérelte-e a követelését behajtania a főkötelezetten. A készfizető kezest a jogosult a főkötelezettel együtt perelheti.

8. Örökségről vagy ajándékról való lemondás.³²⁰

A Ptk. 655. §-658.§-ainak rendelkezése szerint öröklési szerződéssel az örökhagyó arra kötelezi magát, hogy a vele szerződő felet tartás vagy életjáradék fejében örökösévé teszi. Az öröklési szerződések érvényességéhez az írásbeli végrendeletre vonatkozó előírásokat kell figyelembe venni, és a megfelelő eltéréssel alkalmazni.

A természetes személy halálával jogai és kötelezettségei megszűnnek, amelyek természetüknél fogva személyéhez tapadtak. Az ember halálával a vagyona, mint egész száll át a jogutódra. Ezt a vagyonszállást nevezzük öröklésnek. Ez a tulajdon átszállásnak egy sajátos formája.

Az örökös természetes személy – vagyis ember -, és jogi személy egyaránt lehet. De örökös lehet az állam is. A jogi személy azonban, csak az örökhagyó végintézkedése alapján örökölhet.

A Ptk. 599.§-ának rendelkezése szerint, „örökölni törvény, vagy végintézkedés alapján lehet.” Ez azt jelenti, hogy „ha az örökhagyó után marad végrendelet, ez határozza meg az öröklés rendjét, ennek hiányában az öröklés rendjére a törvény az irányadó. Ha nincs más örökös, a hagyaték az államra száll, az állam a törvényes örökös.”

Aki törvényes öröklésre jogosult, az örökhagyóval kötött írásbeli szerződésben az öröklésről egészben vagy részben lemondhat, mondja ki a Ptk. 603.§-ának rendelkezése. Ebből a rendelkezésből megállapítható, hogy az öröklésről csak az örökhagyó életében

³²⁰ Vö.TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, Veszprém 1997,185.

és szerződésbe foglalva lehet lemondani akár ingyenesen, akár ellenszolgáltatásért. Az öröklésről való lemondás –ellenkező megállapodás hiányában – a köteles részről való lemondást is jelenti.³²¹

Ami az ajándékozást és a róla való lemondást illeti, hasonló az eset. Az örökségről vagy ajándékról való lemondás, vagy annak visszautasítása, tulajdonképpen nem jelent elidegenítést, hiszen ez esetben a már meglévő tulajdonjog nem kerül átruházásra; azt egyszerűen nem szerzik be. Más szóval, olyan valamiről történik a lemondás, vagy visszautasítás, ami nem képezi az illető jogi személy tulajdonát. Csak képezheti, ha azt elfogadja, ajándékozás esetén akár azonnal, örökség esetén, a tulajdonos halálakor, azaz a jövőben. Ennek ellenére az 1267. k. 2§. –nak engedélyre vonatkozó előírásait be kell tartani mielőtt egy ajándékot, vagy örökséget visszautasítanak az egyházi jogi személy képviselői, vagyonkezelői.³²²

³²¹ Vö.TARR, GY., *Világi Jogi Ismeretek*, Veszprém 1997, 185, 194,200-201.

³²² Vö.MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 310.

IV. AZ 1983-AS KÓDEX ÁLTALI FELTÉTELEK - AZ ELIDEGENÍTÉSHEZ:

Az 1983-as Kódexben található speciálisan egyházi vonatkozású kitétel az elidegenítésre vonatkozóan:³²³

- az egyházi jog személy állandó vagyonának részét kell, hogy képezze az elidegenítendő ingó vagy ingatlan vagyon.
- a törvényben meghatározott értéket meghaladó vagyon kell, hogy legyen.
- vagy fogadalomból az egyháznak ajándékozott, illetve művészileg vagy történelmileg értékes dolog kell, hogy legyen.

1. Az állandó vagyon fogalma

Ahhoz, hogy tovább léphessünk az elidegenítés fogalmának tartalmi meghatározásában, fontos, hogy választ kapjunk a kérdéseinkre: Mit takar „az állandó vagyon” (= patrimonium stabile) fogalma, amelyre az elidegenítés vonatkozik?

Az állandó vagyon fogalmáról elsőként az 1983-as CIC-ben találkozunk, és a hozzá fűződő irodalomban olvashatunk. Például **Tabera** 1961-ben a következőképpen definiálta az állandó vagyont:

Állandó vagyon alatt azon javakat értjük, amelyek alapját képezik az adott személy fenntartásának, mint egy tőke, amelynek hozamából élni kell, és amelyet következetesen, újra befektetnek. Olyan vagyon ez, amely határozottan érinthetetlen, el nem fogyasztható, és amelytől távol kell tartani minden olyan veszélyt, amely az elvesztését vagy megsemmisülését eredményezné.³²⁴

³²³ Vö. CIC 1983, 1291, és 1292. k.

³²⁴ Vö. TABERA, A., *Il diritto dei religiosi*, Roma, 1961, 191.: „Patrimonio stabile si considerano quei beni che costituiscono quasi la base del sostentamento della persona, come un capitale dei cui redditi essa deve vivere, e, di conseguenza, sono rivestiti di una relativa immutabilità: sono in certo modo intangibili, non si possono consumare e si cerca di allontanare da essi ogni pericolo di perdita o diminuzione.”

Tabera meghatározása összhangban van a 114. és az 1254. kk. rendelkezéseivel, amelyek feltételezik, illetve feltételként megkívánják a jogi személy számára az állandó vagyon létét, amelynek rendeltetése, az illető jogi személy működőképességének és céljai elérésének biztosítása.

Rovera 1983-ban a következőképpen fogalmazta meg az állandó vagyont:

az „állandó vagyon” egy egyezményes formula, amely azon javakat jelöli, melyek törvényes kijelölés által [...] arra rendeltettek, hogy az entitás állandó tőkét képezzen, amely közvetlenül vagy közvetve, lehetővé teszi ugyanazon entitásnak, hogy elérje saját céljait.³²⁵

Palestro, mint a Rota ügyhallgatója és a joggyakorlatban jártas szakértő, az alábbi módon fogalmazza meg az állandó vagyont:

Az állandó vagyon, azon ingó és ingatlan javak, jogok, aktív és passzív kötelezettségek összessége, amelyek azt a minimális gazdasági alapot képezik, ami nélkülözhetetlen, ahhoz, hogy a jogi személy önállóan működhessen.³²⁶

Ezen definíciókból kiindulva, néhány következtetésre jutunk: Az állandó vagyon esetében olyan javakról van szó, amelyek nem képezik tárgyát az egyházi jogi személy rendes vagyonkezelésének.³²⁷ Az állandó vagyon fogalma közvetlenül kötődik az elidegentítés fogalmához, abban az értelemben, hogy azon javak képezik részét az állandó vagyonnak, amelyek a törvényes kijelölés által az egyházi jogi személy minimális gazdasági alapjává nyilvánítottak, ami biztosítja az entitás működőképességét és azt, hogy céljait elérhesse.³²⁸ A kijelölés által az adott javak elmozdíthatatlanságnak

³²⁵ Vö. ROVERA, V., *I beni temporali della Chiesa*, in CAPPELLINI, E., *La normativa del nuovo Codice*, Brescia 1983, 261-283.: „(1)a formula convenzionale „partimonio stabile” indica i beni che, per legittima assegnazione [...] sono destinati a formare la dote permanente dell’ente, la quale, direttamente o indirettamente, consente all’ente stesso di raggiungere i propri fini.”

³²⁶ Vö. PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni (can. 1291-1298)*, in *I beni temporali della Chiesa (Studi giuridici L)*, Città del Vaticano 1999, 141-162.

³²⁷ Vö. BEGUS, C., *Diritto patrimoniale canonico*, Città del Vaticano, 2007, 222.

³²⁸ Vö. Vö. SCHMITZ, H., *Die 'licentia' für Veräußerungen nach kanonischem Recht*, in AYMANS, W. – EGLER, A. – LISTL, J., *Fides et ius*, Regensburg 1991, 189-202.

örvendenek. Ami klasszikus értelemben, elidegeníthetlenséget jelent. Elidegeníthetlenséget, de nem abszolút értelemben, hanem az entitás történelmi és konkrét helyzetétől függőt. Azaz elidegenítése az állandó javaknak lehetséges azon feltételek megléte esetén, amelyet az 1291.k. megjelöl.³²⁹

A 17-es Kódexben, bár még nem szerepelt az állandó vagyon fogalma, de vele azonosíthatók: azon egyházi ingó és ingatlan javak, amelyeket természetük, vagy funkciójuk szerint, vagy rendeltetésük szerint, megőrzendőkként nevezett meg – *res quae servando servari possunt*. Ezeket nemcsak hogy nem volt szabad elidegeníteni, de nem is kellett elidegeníteni.³³⁰ Ebbe a kategóriába általában, az ingatlan javakat sorolták.

De az állandó vagyon körébe sorolandók még, az új Kódex szerint, és így az elidegenítés szabályainak hatálya alá is tartoznak: a fogadalmi ajándékok, a művészi vagy történelmi szempontból értékes tárgyak, sajátos értékük miatt (1292. k. 2.§), és a kiemelkedő ereklyék vagy képek, amelyek a nép részéről nagy tiszteletnek örvendnek (vö. 1189 – 1190. kk.)³³¹

Ez utóbbiak elidegenítéséhez az 1292. k. 2.§ értelmében, a Szentszék engedélye is szükséges. Ezért a felsorolt javakat ajánlott a törvényes kijelölés által is az állandó vagyonhoz sorolni.

Nos, mindezen javak összessége képezik többnyire az állandó vagyont, és mint ilyenek az elidegenítés, és a vele kapcsolatos kánoni szabályozás tárgyát is, kiegészítve még azon egyházi javak kategóriájával, amelyek a püspöki konferencia által megszabott alsó értékhatár fölött vannak.

A világos látás érdekében, az Egyházi Törvénykönyv előírja, hogy az állandó vagyonhoz tartozó javak, az intézmény vezetősége ill. a törvényes előljáró által

³²⁹ Vö.GRAZIAN, F., *Patrimonio stabile: istituto dimenticato?*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 16 (2003), 282-296.

³³⁰ Vö.DE PAOLIS, V., *I beni temporali della Chiesa*, 186.és AA.VV.,*Codice di Diritto Canonico Commentato*, ANCORA, Milano 2001, 1016.o. az 1291.k. kommentárja, amelyben hivatkozik a CIC 1917, 1530.k.1.§-ra.

³³¹ Vö.GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002, 258.

törvényesen kijelölt javakként szerepeljenek a nyilvántartásban.³³² Chiappetta és De Paolis egyaránt nagyon fontosnak tartja a törvényes kijelölést, mint alapvető elemet, amely által világossá válik, hogy mely javak tartoznak a jogi személy állandó vagyonához.³³³ Szükséges mondja Francesco Grazian, hogy a kijelöléskor, az illetékesek törekedjenek arra, hogy a javak, amelyeket a jogi személy működésének forrásaként és a célok elérését segítő eszközökként kijelölnek, ne alakuljanak át később problémák forrásává, amelyeket aztán, nehéz kezelni.³³⁴

A javak kijelölésének módja különböző lehet. Pl. a leltárban meg lehet jelölni azon javakat, melyek az állandó vagyon részét képezik, és így különbséget tenni azoktól a javaktól, amelyek nem képezik az állandó vagyont, azaz amelyeknek felhasználása nem korlátozott a törvény által.³³⁵ Általánosságban az állandó vagyonhoz sorolandó, kijelölés nélkül is: a föld és az épületek, azaz az ingatlanok, hacsak ettől eltérő rendelkezés nincs. Schoupe szerint vannak olyan javak, amelyek természetük alapján képezik a jogi személy állandó vagyonát, ilyen esetben, ha ezen javak hovatartozását kell meghatározni, elmondható, hogy ezek a javak „bennfoglalt módú törvényes kijelölés” által, a jogi személy állandó vagyonát képezik.³³⁶

De a mai idők megváltozott viszonyai folytán még sok más formában is fellelhetők az állandó vagyont képező javak: alapítványok, trösztök, értékpapírok, hosszabb időre lekötött pénzüsszegek, és így tovább, amelyek rendeltetése, a rendszeres hozamuk által,

³³² Vö. CIC 1983, 1291. k. Az állandó vagyonhoz való kijelölése a javaknak rendkívüli vagyonkezelést jelent (az 1281. k. 1-2.§§ értelmében) Bizonyos javak azonban, a törvényes kijelöléstől függetlenül, olyan javak, melyek nem ugymond érinthetetlenek, mégpedig azért, mert létük teszi lehetővé a jogi személynek, hogy intézményes céljait megvalósítsa.(vö. 114. k. 3.§) AA.VV.,*Codice di Diritto Canonico Commentato*, ANCORA, Milano 2001, 1291.k. kommentárja, 1016.

³³³ Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni ecclesiastici. Prospettive di Diritto Canonico e Civile*, Roma 2003, 111.

³³⁴ Vö. GRAZIAN, *Patrimonio stabile: istituto dimenticato?*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 16 (2003), 282-296.

³³⁵ Sőt, nagy része a javaknak, amelyeket leltározni kell, besorolandó azon javak közé, amelyek kijelölendők az állandó vagyon részeként. Vö. GRAZIAN, F., *Patrimonio stabile: istituto dimenticato?*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 16 (2003), 282-296.

³³⁶ Vö. SCHOUPPE, J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 2008², 141.

az intézmény jelen és jövőbeli működéséhez szükséges anyagiak biztosítása.³³⁷ Az ilyen jelleggel bíró javak is úgy tekintendők, mint olyan javak, amelyeket „immobilizáltak”, azaz amit az állandó vagyon részévé jelöltek ki.³³⁸

Sőt a törvényhozó tovább lép, amikor is a 1285.k. –ban kijelenti: „Kizárólag a rendes vagyonkezelés keretein belül, a vagyonkezelőnek szabad az állandó vagyonhoz nem tartozó ingóságokból vallásos célra vagy a keresztény segítő szeretet céljaira adakozniuk.” Azaz miközben nem adja meg azokat a kritériumokat, amelyek alapján az állandó vagyonhoz tartozó javakat ki kellene jelölni, kijelenti róluk, hogy olyan javakról van szó, amelyek fölött a vagyonkezelő nem rendelkezhet, még ajándékozás céljával sem. Továbbá bennfoglaltan, a kánon elmondja még ezekről a javakról, hogy lehetnek közöttük ingó javak is.³³⁹ De az is látható a vonatkozó kánonokból, hogy olyan ingatlan javai is lehetnek egy egyházi jogi személynek, amelyek nem tartoznak az állandó vagyonhoz.³⁴⁰

Schoupe szerint, az állandó vagyon esetében, olyan javakról van szó, amelyeknek két jellemző vonása van: egyrészt olyan javak, melyek elidegenítéséhez az illetékes előljáró engedélye szükséges, másrészt olyan javak, amelyek tárgyát képezik a törvényes kijelölésnek.³⁴¹

Összefoglalva elmondható, hogy az állandó vagyonhoz tartozó javak, a törvényes kijelölés által, stabilitásnak, elmozdíthatatlanságnak örvendenek. Azonban új Kódex szerint, mint az a kánonok szövegéből nyilvánvaló, ellentétben a korábbi kánonjogi fegyelemmel, bár szigorú feltételekkel, lehetséges, sőt meghatározott esetek fennállásakor (ha egy adott anyagi java az Egyháznak akadályozza, vagy rontja az evangéliumi munkát és annak hitelét) szükséges lehet az egyházi javaknak az elidegenítése.

³³⁷ Vö. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995) 293-316.

³³⁸ Uo.

³³⁹ Vö. GRAZIAN, F., *Patrimonio stabile: istituto dimenticato?*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 16 (2003), 282-296.

³⁴⁰ Vö. SCHMITZ, H., *Die 'licentia' für Veräußerungen nach kanonischem Recht*, in AYMANS, W. – EGLER, A. – LISTL, J., *Fides et ius*, Regensburg 1991, 189-202.

2. A törvényben meghatározott érték

Az alkalmazandó elidegenítési előírások szerint, az elidegenítésre kerülendő ingó vagy ingatlan tulajdonnak meg kell haladnia a törvény által megszabott értéket (egyébként csupán vagyoni cselekménnyel lenne dolgunk).

A törvény három kategóriáját különbözteti meg az elidegenítési cselekményeknek:

amelyek az előírt minimális érték alatt vannak

amelyek a minimum és a maximum értékek között vannak

amelyek az előírt maximális érték fölött vannak.

Az említett értékhatárok megállapítására, a törvénykönyv szerint, ma a püspöki konferencia illetékes. Régebben a felső értékhatár megállapítása az Apostoli Szentszék illetékességébe tartozott.³⁴² Amit utoljára a Szentszék 1978-ban határozott meg, az egyes országok számára különböző módon. (Leges V, 7500). Ma Magyarországon az MKPK 1994-ben a Szentszéktől jóváhagyott határozata értelmében, az alsó értékhatár 10.000 USD, a felső értékhatár pedig 1 millió USD (MKPK, kieg.14. cikkely).³⁴³ Amint az a fenti szövegből kiderül, a jóváhagyott értékhatár sok esetben nem az adott ország pénznemében kerül megállapításra, hanem egy stabilabb pénznemben, többnyire amerikai dollárban vagy font sterlingben, vagy újabban euróban.³⁴⁴ A minimum legtöbbször százalékos része a maximumnak, ami nő, ha a maximum emelkedik. Újabban a maximális összegeket indexálják az aktuális megélhetési (működési)

³⁴¹ Vö. SCHOUPE, J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 2008², 140.

³⁴² Azzal, hogy a törvényhozó az elidegenítési értékhatárok megállapítását egy-egy ország, vagy régió püspöki konferenciáira bízta, a régi 1917-es Kódex merev rendszere fölé emelkedett, ugyanakkor a subsidiaritás elvének alkalmazását fontosnak nyilvánította. -véli RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni Ecclesiastici, Prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 40.

³⁴³ Vö. ERDŐ, P., *Az Egyházi Törvénykönyv, Budapest, 2001, 869.* - kommentárja az 1292. kánonhoz.

³⁴⁴ Vö. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316., a See, for instance MARTIN DE AGAR, *Legislazione delle conferenze episcopali complementare al C.I.C.*, Milano 1990, 370. alapján.

költségekhez. Ez megszünteti azt a kötelezettséget, hogy rendszeresen a Szentszékhez kelljen folyamodni az értékhatárok növelésének engedélyezéséért.³⁴⁵

Így az 1291. kánonban említett javak három csoportba oszthatók:

- A püspöki konferencia által megszabott alsó értékhatár alatti javak – ezek elidegenítéséhez nem szükséges külön engedély.
- Az alsó értékhatár feletti – és a felső értékhatár alatti javak (az 1292. k. 2.§-ban felsoroltak kivételével) –csak a jogi személy szabályzatában meghatározott hatóság vagy a megyéspüspök, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének engedélyével idegeníthetők el.
- A felső értékhatár fölötti (és az 1292. k. 2.§-ban említett egyéb) értékek – elidegenítésükhöz a Szentszék engedélye is szükséges.³⁴⁶

A Szentszék az említett szabálytól eltérően, fenntartja magának a jogot, hogy egy-egy meghatározott régióban, egy adott vallási/ szerzetesi intézmény számára eltérő minimum és maximum értékhatárt szabjon meg (lásd 638. k. 3.§), noha a gyakorlat azt mutatja, hogy általában azt az értékhatárt hagyja jóvá számukra is, mint amit a püspöki konferencia elfogadott.³⁴⁷

Az értéket viszont nem mindig könnyű kiszámolni. Mert „Ugyanazt a kincset más-más kézben másképp értékelik.” – mondja Shakespeare. Másrészt az is igaz, amit Molière megállapított: „Minden dolog annyit ér, ahogy érvényesítik.”³⁴⁸

Öt tényezőt szoktak általában figyelembe venni a javak értékének megállapításánál: a) az eredeti költséget; b) az adózás céljára deklarált értéket; c) a javak behelyettesítési

³⁴⁵ Vö. uo. MARTIN DE AGAR, *Legislazione delle conferenze episcopali complementare al C.I.C.*, Milano 1990, 370-371. alapján: „The Conference further decrees that, in order to cater for the inevitable variation in monetary values, each of these sums be understood to be linked to the percentage increase (or decrease) in the cost-of-living Index of the country, to be interpreted and determined each year from the date of this Decree by the Episcopal Conference”.

³⁴⁶ Vö. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316.

³⁴⁷ Uo. *A Congregation for Institutes of Consecrated Life and for Societies of Apostolic Life*, Rescript SpR 275/73, 25 March 1992: „The amount for religious congregations will be the same as that for the dioceses of the United States,” in *Roman Replies and CLSA Advisory Opinions 1992*, nyomán.

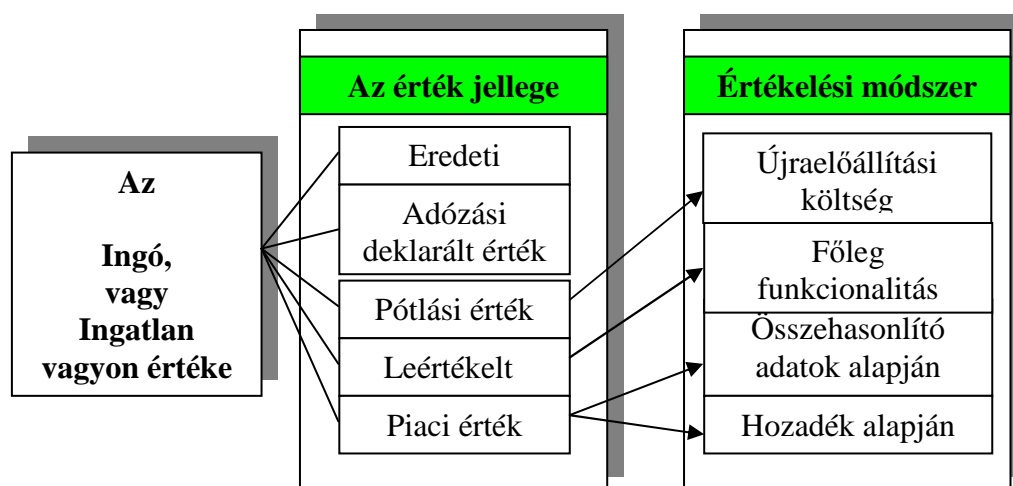
³⁴⁸ Vö. ROSTÁS, Z., *Fejezetek az építésgazdaságtanból, Az Ingatlan értéke*, in www.ekt.bme.hu, 2009-02-10

vagy biztosítási értékét; d) a javak leértékelt értékét; vagy e) a javak piaci értékét, ami független attól, hogy mennyi a javak főkönyvi értéke.

Az 1294. k. 1.§ előírja, hogy általában a javakat nem lehet elidegeníteni alacsonyabb áron, mint amire felértékelve vannak. Mégis a gyakorlat azt mutatja, hogy különösen sürgős esetekben, nem mindig lehetséges a valódi értéket megkapni értük, és így legtöbbször a piaci értékkel kell megelégedjünk.

A javak értékének meghatározására a vagyongekezelő van kötelezve, akinek azt megfelelő képlet alkalmazásával, és lelkiismeretesen kell megtennie. A törvénykönyv szakértők bevonását is kéri (1293. k. 1.§, 2.) akkor, ha a javak értéke meghaladja a püspöki konferencia által meghatározott minimum értéket. A szakemberek segíthetnek meghatározni, melyik a leghelytállóbb módszer, amit alkalmazni kell.

Az alábbi ábra a javak értékmegállapításánál figyelembe veendő tényezőket és módszereket mutatja be.³⁴⁹

³⁴⁹ Vö. ROSTÁS, Z., *Fejezetek az építésgazdaságtanból, Az Ingatlan értéke*, in www.ekt.bme.hu, 2009-02-10

V. TOVÁBBI PONTOSÍTÁSOK AZ ELIDEGENÍTÉS FOGALMA KAPCSÁN

Ahhoz, hogy az elidegenítés fogalmát, és annak tartalmát világosabban lássuk a fentiek után, tovább kell lépniünk, és pedig el kell határolnunk az elidegenítéstől minden olyan cselekményt, amely kinézetre azt a látszatot adja számunkra, legalábbis első ránézésre, hogy elidegenítésről van szó, holott csak vagyonkezelésről.³⁵⁰

1. Szabad tőke elköltése.

A „szabad tőke” alatt általában azt a jövedelmet szokás nevezni, amely korlátlanul felhasználható a működési költségekre, vagy a tőkét képező javak javítására. Másképpen fogalmazva, olyan javakat, melyek még nem lettek „immobilizálva”, és így nem lettek részei az állandó vagyonnak. Ezekre a javakra bár nem vonatkoznak az elidegenítési szabályok, mégis vonatkoznak rájuk a vagyonkezelési cselekményekre előírt normatívák, amelyeket mindig figyelembe kell venni.

2. Javak átruházása

A javak átruházása egyik egyházi jogi személyről a másikra, ha mindketten ugyanahhoz az egyházi intézményhez tartoznak (pl. egy rendháztól a provinciára, egyik provinciáról a másikra); vagy olyan átruházások, amikor egy egyházi jogi személyt felosztanak (pl. új egyházmegye, plébánia, tartomány, stb. létesítése alkalmával) vagy egyesítenek egy másikkal (plébánia, rendház, stb. alárendelése).

Általános vélemény, mondja Morrisey, hogy amikor egy plébánia önkéntesen átruház javakat (azaz adományoz) az egyházmegyének, az elidegenítés formáságaira

³⁵⁰ Felsorolása és magyarázata az egyes cselekményeknek - MORRISEY, F.G., „*The Conveyance of Ecclesiastical Goods.*” in *CANON LAW SOCIETY OF AMERICA, Proceedings of the Annual Convention* 38 (1976) pp. 123-137, esp. Pp. 128-133, nyomán történik, in MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 297-316.

nincs szükség, mivel végsősoron mindkét intézmény egyházi jogi személy, és mint olyan a megyéspüspök felügyelete alá tartozik. Ez viszont szerintünk, sem egyházjogilag, sem a világi jog szerint, nem állja meg a helyét, ugyanis, attól kezdve, hogy az egyházjog jogi személyiséget biztosít egy adott entitásnak, attól kezdve, mégha a püspöknek alárendelt jogi személyről is van szó, - egy a püspökségtől különböző egyházi jogi személy -, ezért szükséges az elidegenítésnek a törvényben megfogalmazott és előírt formáságainak és feltételeinek betartására.

Különösen érvényes ez akkor, ha az ügyben érintett egyházi jogi személyeket a világi jog is különálló jogi személyekként ismeri el és kezeli.

Ugyancsak be kell tartani az elidegenítésre vonatkozó szabályokat akkor is, ha az egyházmegye plébániai földeket, épületeket, stb. akarna elvenni egy adott plébániától. Szükség van mindkét fél részéről az egyetértésre, és az ilyenkor előírt, a vagyonkezelőt segítő szerveknek a megkérdezésére ill. egyetértésére is, ahhoz, hogy érvényes elidegenítés jöjjön létre, és főként, hogy a jogcselekmény az Egyház, és azon belül az érintett egyházi jogi személyek javait és céljait szolgálja. Ha az egyik fél részéről nem volna meg a szükséges egyetértés, ha meg is történne az elidegenítés, nem hozna létre jogos tulajdonviszonyt az egyházmegye számára. Sem egyházjogilag, sem a világi jog alapján (1259. k.).

3. A vagyon új polgári címen való bejegyeztetése.³⁵¹

Megtörténhet például, hogy egy egyházi intézmény, hogy javait védje, szeretné szétválasztani az anyaház, iskola, kórház stb, intézményes javait, megtartva ugyanakkor ugyanazokat a kánoni tulajdonságokat. Az elidegenítés ilyen esetben csak akkor merül fel, ha a jogi személy vagyonának kánoni felügyelete is átruházásra kerül, a felügyeleti jog fölöttük korlátozódik, vagy azt veszélyezteti;

³⁵¹ Vö. MORRISEY, F.G., „*The Conveyance of Ecclesiastical Goods.*” in *CANON LAW SOCIETY OF AMERICA, Proceedings of the Annual Convention*, 38 (1976) pp. 123-137, esp. Pp. 128-133. in MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316.

4. Jelzálogos tulajdon megszerzése.³⁵²

Akkor fordul elő, ha pl. egy jótevő olyan tulajdont adományoz egy egyházi jogi személynek, ami súlyosan meg van terhelve. Az ilyen tulajdon elfogadása nem esik az egyházi javak elidegenítésének fogalma alá, mert tulajdonképpen nem érint egyházi javakat. Mégis, a magában hordozó veszély miatt, ami a megterhelt tulajdon átvételével járna, nyilvánvaló, hogy a vagyonkezelés szabályait ez esetben mindenképpen be kell tartani, mivel a jogi személy nem vehet magára olyan kötelezettségeket, amiket nem tud teljesíteni (lásd. analóg módon az 1302 és 1304.k. 1.§);³⁵³

5. Jogcím cseréje hasonló jogcímre.³⁵⁴

Az értékpapírok cseréjénél, amikor egy értékpapírt más értékpapírra cserélünk ki, beszélhetünk jogcímcsereéről, de ezekre általában szintén nem vonatkoznak az elidegenítésre vonatkozó előírások. Hanem ebben az esetben is a vagyonkezelés szabályai az irányadóak. Ha az átruházás által, ingatlan átruházása történik, akkor már szó szoros értelemben elidegenítésről beszélünk. Egyes kánonjogászok szerint³⁵⁵ viszont – mondja Morrisey -, elképzelhető olyan eset, amikor a jogi személy jó vagyonkezelése megköveteli, hogy a jogi személyt tehermentesítsék bizonyos tulajdonoktól, mint például az olyan földtől, ami nem használható egyházi célokra, vagy olyan beépítetlen földtől, amin túl sok az adóteher, vagy olyan földtől, amelynek egyházhoz tartozása rosszindulatot kelt az Egyház ellen, és aláássa annak társadalmi hitelét, stb. – Szerintük, ha ilyen esetekben történik az adott javak elidegenítése, nem vonatkoznak rájuk az elidegenítés szabályai. Azonban nyilvánvaló, hogy az említett esetek csupán a törvényes

³⁵² Vö. MORRISEY, F.G., „*The Conveyance of Ecclesiastical Goods.*” in *CANON LAW SOCIETY OF AMERICA, Proceedings of the Annual Convention*, 38 (1976) pp. 123-137, esp. Pp. 128-133. ., in. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995) 293-316.Uo.

³⁵³ Uo.

³⁵⁴ Uo.

³⁵⁵ Ezen kánojogászok között említhető meg Heribert Schmitz, aki a SCHMITZ, H., *Die 'licentia' für Veräußerungen nach kanonischem Rect*, in AYMANS, W. – EGLER., A. – LISLTL, J., *Fides et ius*, Regensburg 1991, 189-202.- című munkájában erre egyértelmű utalást tesz.

elidegenítésre szolgáltatnak okot (lásd 1293. k.), de nem az elidegenítés normái alóli felmentésre.

6. Egyházi javak használata biztosítéku kölcsönökhöz.³⁵⁶

A szabad tőkét biztosítéku lehet használni. Hasonlóképpen, ha egy jogi személy kölcsönvesz vagy elad kötvényeket új építmény felépítéséhez, csak az építés alatt álló építmény nevét teszi biztosítéku, s ez nem az a fajta elidegenítés, amit az 1291. k. szabályoz. Ennek ellenére az az általános vélemény, hogy kötvények kiadása, elidegenítésnek számít, legalábbis az 1295. k. értelmében. Néhány köztisztelőnek örvendő egyházjogász szerint is, - mondja Morrisey -, amikor pénzt kölcsönöznek pusztán az egyházi intézmény hitelére anélkül, hogy jelzálogot vagy biztosítéku nyújtanának garanciaként, az nem számít elidegenítésnek az 1291. k. értelmében, mivel az egyházi javak tulajdonjoga érintetlen marad, és nem száll át másra. Noha ezt a véleményt számos egyházmegye és egyházi intézmény a gyakorlatban alkalmazza, mégis kijelenthető, hogy az adósságba keveredés miatt, főleg az eladósódás veszélye miatt legalább az 1295. k. normái alá esnek az ilyen jellegű cselekmények;

7. Pénz kölcsönzése.³⁵⁷

Gyakran a pénzkölcsönzés jó befektetésnek és felhasználásnak egy módja, de mint ilyen jellegű ügylet sokkal inkább rendkívüli vagyonkezelési cselekmény, mint elidegenítési cselekmény.

³⁵⁶ Vö. MORRISEY, F.G., „*The Conveyance of Ecclesiastical Goods.*” in *CANON LAW SOCIETY OF AMERICA, Proceedings of the Annual Convention*, 38 (1976) pp. 123-137, esp. Pp. 128-133. in. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995) 293-316.

³⁵⁷ Uo.

8. Kölcsönök újratárgyalása.³⁵⁸

Gyakran előfordul, hogy egy egyházmegye vagy intézmény megszilárdítani vagy újratárgyalni szeretné a kölcsöneit (kötvények, megbízási kötelezvények, stb...) úgy, hogy jobb helyzetet teremtsen a vagyonkezelés számára, pl. a kifizetések megtervezése által, vagy hogy a kedvezőbb kamatrátákat kihasználja, és így tovább. Még ha van is némi fizetendő késedelmi kamat bizonyos kölcsönök korai visszaváltása miatt, az ilyen cselekményt bevett üzleti gyakorlatnak tartják, és mint ilyen jellegű tett, nem képez elidegenítést.

9. Bútor és berendezés eladása.³⁵⁹

Úgy tűnik, a nem értékes bútor eladása azért, hogy nagyobb vagy egyenlő értékű bútorttal helyettesítsék, ami, pl. ami jobban megfelel a kor követelményeinek, nem képez elidegenítést az 1291. k. értelmében, hacsak nem olyan művészileg, vagy történelmileg értékes tárgyról van szó, amely ez utóbbi jellegükénél fogva, vagy az állandó vagyonhoz való tartozás révén, engedélyhez kötött, és elidegenítésnek számít.

10. Adományozók szándékának a betartása.³⁶⁰

A sajátos célra kapott pénzt, az adott célra kell felhasználni. Ebből az következik, hogy a pénz elköltése, az értékpapírok felszámolása, vagy az ingatlanokkal való rendelkezés azokra a célokra, amelyekre az adományozók adták nem az 1291. k. által szabályozott elidegenítés körébe tartoznak. Pl. ha egy jötevő úgy rendelkezett, hogy otthonát (házát) vagy földjeit egy egyházmegye vagy egy egyházi intézmény apostoli szolgálataira adományozza. Ezeket a javakat el lehet adni, és a pénzt a megjelölt

³⁵⁸ Vö. MORRISEY, F.G., „*The Conveyance of Ecclesiastical Goods.*” in *CANON LAW SOCIETY OF AMERICA, Proceedings of the Annual Convention*, 38 (1976) pp. 123-137, esp. Pp. 128-133. in. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995) 293-316.

³⁵⁹ Uo.

³⁶⁰ Uo.

intézmények apostoli szolgálataira fel lehet használni. Az ilyen tulajdon ugyanis még nem vált az adott egyházmegye vagy egyházi intézmény állandó vagyonának a részévé.

11. Tulajdonjog korlátozása gondatlanság által.³⁶¹

Az elévülést leszámítva, nem képez elidegenítést az ilyen eset, mert nincs szerződés; ennek ellenére, lehet rossz vagy gyenge vagyonkezelésnek minősíteni, és mint ilyentől, tartózkodni kell. (az 1289. k. értelmében). Pl. egy egyházi jogi személy megengedheti a szomszédságában lévő gyerekeknek, hogy köztulajdonú parkként használják a területet, és teszi ezt olyan hanyagsággal és bőkezűséggel, hogy olyan elvárásokat vagy hozzáállást kelt a területtel kapcsolatban a köz részéről, hogy később az morálisan lehetetlenné teszi vagy legalább nagyon nehézé az adott jogi személynek azt, hogy valaha is gyakorolhassa a szóban forgó föld fölötti tulajdonjogait. Az ilyet gondosan el kell kerülni, még ha az, táblák vagy megfelelő figyelmeztetések kihelyezése által történik is.

12. Ajándékok visszautasítása.³⁶²

Ajándék vagy adomány visszautasítása nem jelent elidegenítést, mivel a tulajdonjog ebben az esetben nem kerül átruházásra. Pontosabban fogalmazva nem szerzik be. Ennek ellenére, mint ahogy erről már említést tettünk, az 1267. k.2.§.-nak engedélyre vonatkozó előírásait be kell tartani, mielőtt egy ajándékot visszautasítanak.

³⁶¹ Vö. MORRISEY, F.G., „*The Conveyance of Ecclesiastical Goods.*” in *CANON LAW SOCIETY OF AMERICA, Proceedings of the Annual Convention*, 38 (1976) pp. 123-137, esp. Pp. 128-133. in. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995) 293-316.

³⁶² Uo.

13. Alapítványok elfogadása.³⁶³

Az alapítványok elfogadására vonatkozóan körültekintően kell eljárni, betartva a vonatkozó normákat, hogy elkerüljék a szükségtelen nehézségeket a jövőben, az egyházmegye vagy az egyházi intézmény részére (az 1304. k. értelmében), de, mint a fentebb említett esetek némelyikében, itt sem kerülnek átruházásra a meglévő egyházi javak, és így ezen tett sem számít elidegenítésnek.

14. Tulajdonról való kényszerű lemondás: kisajátítás, vagy államosítás.³⁶⁴

A tulajdon használatában való korlátozás környezetvédelmi okokból kifolyólag létrejött megállapodások és bizonyos típusú szolgálat létesítése által, nem számít elidegenítésnek az 1291. k. értelmében, feltéve, hogy a jogoknak ezt a korlátozását az állami hatóságok kényszerítik vagy a közművek miatt szükségesek. Ugyanez mondható el a föld, kórházak, és oktatási intézmények kisajátításáról is. Kanadában, pl. hasonló esetek történtek, amikor is a kormány egyházi egészségügyi intézményeket vont ki az egyház tulajdonából. A Szentszék megnyilatkozása ezen tettel kapcsolatban az volt, hogy az ő engedélyét nem kérték ki az ügylethez, és a tulajdonosoknak sem volt választási lehetőségük. Az így létrejött cselekmény, mivel hiányzott a tulajdonos hozzájárulása, nem elidegenítésnek számít, hanem kisajátításnak.

A kisajátítás azonban a jogállamokban, magában hordozza az elvett, kisajátított javakért való kárpótlás fizetését.

Főleg 1990 előtt nagy számban voltak olyan kommunista hatalom alatti, szocialista országok, ahol mind a magán személyektől, mind a gazdasági társulásoktól, de egyházaktól is elkobozták a javaikat, ill. javaik nagy részét, azaz államosították őket.

³⁶³ Vö. MORRISEY, F.G., „*The Conveyance of Ecclesiastical Goods.*” in *CANON LAW SOCIETY OF AMERICA, Proceedings of the Annual Convention*, 38 (1976) pp. 123-137, esp. Pp. 128-133. in. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995) 293-316.

³⁶⁴ Uo.

Ezt a tettet, mivel motivációjában hasonló volt, és eredményében szintén, sajátos kisajátításnak is nevezhetnénk.

Ezekre az így történt javaktól való megfosztásra az Egyház sosem tekintett úgy, mint legális cselekményekre, kiváltképp nem tekintette azokat elidegenítésnek, hiszen ezek sosem történtek a tulajdonos beleegyezésével, ill. hozzájárulásával. Nem beszélve, hogy általában ezen tettek eredménye a tulajdonosok, köztük az Egyháznak is az anyagi ellehetetlenítése volt.

Az 1990-es politikai fordulatot követően ezért az Egyház azonnal követelte vissza javait, amelyekről egyébként sohasem mondott le. Volt szocialista országok új alkotmányai már elismerik, mint alapvető jogot, a tulajdont, amely szent és sérthetetlen: Románia Alkotmánya a következőket jelenti ki és garantálja: „A magántulajdon egyenlő módon védelmezve van, függetlenül, hogy ki a tulajdonos.”³⁶⁵ Másrészt kijelenti: „Senkit sem foszthatnak meg tulajdonától, ez csak egyedül a közhaszon okán lehetséges, ami a törvényben van meghatározva, és csak jogos és mindenre kiterjedő kártérítés ellenében.”³⁶⁶ És kiegészíti: „A kárpótlás, amelyről a (3) és (4) pont szól, megállapítandó a tulajdonossal való közös megegyezés által, vagy ellentét esetén, a bíróság által.”³⁶⁷

Nos ezen alapvető jogok tudatában indult el az Egyház javainak visszaigénylése, és sok helyen ma is folyik. Különböző megoldások alakultak ki, a különböző országokban: volt, ahol a javakat egy az egyben kérték, és megkapták (pl. Lengyelország), volt, ahol egy az egyben kérték, de csak részben kapták vissza, részben kárpótlást, vagy más javakat kaptak elkobzott javaikért az egyházak. (pl. Románia,³⁶⁸ vagy Magyarország,³⁶⁹ és ilyen jött létre a Cseh Köztársaság területén is.)

³⁶⁵ *Constitutia României*, București 1991, Art. 41., p.2.: „Proprietatea privată este ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular.”

³⁶⁶ Uo. Art. 41.p.3.: „Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreapta și prealabilă despăgubire.”

³⁶⁷ Uo. Art- 41.p. 5: „Despăgubirile prevăzute în alienatele (34) și (4) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.”

³⁶⁸ *Legea Nr. 18/1991 în Monitor Oficial al României*, Partea I. Nr. 37 din 19.02.1991: „A mezőgazdasági területekből, a helyi bizottságok, a plébániák vagy más az egyházat képviselő szervezetek kérésére, tulajdonukba adnak – vidéken 5 hektárig terjedő szántó területet; minden egyes plébániának vagy remeteségnek, amelyek a törvény által elismert valláshoz tartoznak, vagy 10 hektárig terjedő mezőgazdasági területet a kolostorok esetében, akkor, ha ezek

Kijelenthető tehát, az államosítás általi tulajdonváltása az egyházi javaknak semmiképp nem nevezhető elidegenítésnek, mert a tulajdonos akarata ellenére történt, és kényszerrel.

az intézmények a múltban rendelkeztek mezőgazdasági területekkel, amit a TSz elvett tőlük, és jelenleg nincsenek területeik...”; - ezt a törvényt módosították több esetben is, elsőként a Legea Nr. 169/1997, amely szerint, a plébániákon kívül más egyházi intézmények is kaphattak vissza mezőgazdasági területet: „a) a pátriárkai székhelyek 200 Ha-ig, b) a püspöki székhelyek 100 Ha-ig, c) az esperességek 50 Ha-ig, d) a plébániák 10 Ha-ig, e) a filiák szintén 10 Ha-ig.”

Később 2000-ben megjelent a Legea 1/2000, amely további módosítást eszközölt az egyházi javak visszaszolgáltatása kapcsán.

A 23. Cikkely szerint: „A jelen törvény életbelépésekor már létező egyházakat képviselő szervek, visszaszolgáltatás révén, kapnak mezőgazdasági területet, azon egyházi alaptól, amelyhez tartoznak, a következőképpen: a) a püspökségek 100 Ha-ig, b) az esperességek 50 Ha-ig, c) kolostorok, szerzetesrendek 50 Ha-ig, d) a plébániák és filiák 10 Ha-ig. a 3. Cikkely 3.pontja pedig kijelenti, hogy: „Abban az esetben, ha nem lehetséges, teljes mértékben a tulajdonjog visszaállítása, a (2) általi előírások betartásával sem, kárpótlást fognak adni a vissza nem szolgáltatható földterületért.” A 4.pont pontosít: „A kárpótlást a legkisebb vissza nem szolgáltatható területegységtől kezdődően kell nyújtani.” Később 2000. június 29-én megjelent a 94. számú Sürgősségi Rendelet, amely azon egyházi ingatlanok visszaszolgáltatását szabályozza, amelyek belterületen helyezkednek el, ide értve a volt egyházi épületeket: plébánia, iskola, kórház, stb. és a hozzájuk kapcsolódó földterületeket. Ebben az esetben a törvény kijelenti, hogy az elvett egyházi ingatlanok épületeket, és földterületeket vissza kell szolgáltatni, bizonyos kitételekkel: 1. cikkely 10.p.: „Abban az esetben, ha a visszaszolgáltatandó épületben közszolgálati tevékenység folyik: tanítás vagy egészségügyi szolgáltatás... a (rég) új tulajdonosnak el kell tőnie 5 évig a visszaszolgáltatástól kezdődően ezt a tevékenységet az ingatlanában. Erre az időszakra a tulajdonos bérleti díjat kap, aminek összegét a Kormány határozza meg...” míg a földterületekre a következő rendelkezés található, 1. cikkely 4-6.pp: „Abban a helyzetben, amikor a területrészben foglalt, a szabad részt megkaphatja a volt tulajdonos, a fennmaradó elfoglalt részért pedig megfelelő kárpótlást állapítanak meg... Amikor a terület teljes egészében el van foglalva, akkor az egész területért kárpótlás jár.” Majd megjelent a Legea 247/2005 törvény, amely már az erdők visszaigénylését is lehetővé tette az egyházak részére, ill. a visszaigényelhető föld és erdő mennyiséget az 1945-ös vagyoni állás szintjéig terjesztette ki.

³⁶⁹ *Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek*, Budapest 1999, 212. 1999. évi LXX. Törvény, I. 1. cikkely: „A Magyar Állam tudomásul veszi a Megállapodás 2. számú mellékletében felsorolt volt egyházi ingatlanok átadására vonatkozó igényt. Az ingatlanokat a volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről az 1991. évi XXXII) törvény rendelkezéseinek megfelelően 1998-2011. között évenkénti egyenletes; értékarányos ütemezésben adja át az Egyház tulajdonába.”; 2. Cikkely: „(1) A Magyar Állam a II. fejezet 1. Cikkében említett törvény részleges alkalmazásaként a 2. számú mellékletben fel nem sorolt ingatlanok ellenértékét járadék forrásává alakítja, amely az Egyház hitéleti tevékenységének finanszírozását szolgálja.”

Más kérdés, hogy az Egyház egy-egy országban, amikor lemondott javairól, más javakért cserébe, vagy kárpótlásért, vajon az elidegenítésnek tekinthető-e?

Ilyen esettel állunk szemben a Cseh Köztársaság területén, ahol a megegyezés két tábor között jött létre: egyik az államot képviselte, a másik pedig az országban elismert 17 egyházat képviselte.³⁷⁰ Ebben a helyzetben, a hír szerint, csak a helyi egyház képviselői részéről történt a megegyezés az állammal, a volt egyházi javak sorsát illetően, bár az a tény, hogy a Vatikáni Rádió leközzölte a hírt, azt sugallja, hogy a Szentszék részéről erre felhatalmazást kaptak. Magyarország tekintetében viszont, tény, hogy az egyházi javak állammal való rendezése a Szentszékkel együtt történt, és így mint illetékes egyházi képviselők általi megegyezés történt, amit a törvény előír az elidegenítési jogcselekményre vonatkozóan.³⁷¹

Románia esetében viszont kissé bonyolult a helyzet, mert bár az alkotmány elismeri a tulajdonhoz való jogot, az egyházak számára is, mégis, az történik, hogy bár az Egyház „*restitutio in integrum*” módon kéri a javait, az állam ezt a maga módján teljesíti. Ez azt jelenti, hogy, ha voltak az egyháznak földjei, azokat sok esetben vagy nem adja vissza, vagy ha mégis, akkor máshol és sokszor más minőségűt ad helyette. Ahol nem tudja, vagy nem akarja visszaadni, kárpótlást biztosít helyette a törvény szerint, de annak összegét nem a volt tulajdonossal, hanem önállóan dönti el, úgymond a piaci árakat figyelembe véve.

Ugyanez vonatkozik a volt egyházi erdőkre is. De nem sokkal jobb a helyzet az elvett egyházi épületekkel: iskolák, kórházak, alapítványi épületek, szerzetesházak, stb.

³⁷⁰ <http://www.radiovaticana.org>, 2007.12.20: „December 13-án megegyezés született a Cseh Köztársaságnak az egyházakat és a szerzetesrendeket érintő kárpótlására vonatkozóan. A tárgyalásztalnál két bizottság volt jelen: az egyik az államot, a másik az országban elismert 17 egyházat képviselte... Az egyezmény tervezet szerint az egyházi intézmények visszakapják tulajdonaikat, valamint kb. 3 milliárd eurót 60-70 éves részletfizetéssel. Ez az összeg a kommunista kormány részéről 1948 februárjától végrehajtott kisajátításokat foglalja magában, amelyek ma már más formában hasznosított és vissza nem adható egyházi tulajdonban levő földekre és épületekre vonatkoznak...”

³⁷¹ *Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek*, Budapest 1999, 212. 1999. évi LXX. Törvény a Magyar Köztársaság és az Apostoli Szentszék között a Katolikus Egyház magyarországi közszolgálati és hitéleti tevékenységének finanszírozásáról, valamint néhány vagyoni természetű kérdéstről 1997. június 20.-án, Vatikánvárosban aláírt Megállapodás kihirdetéséről.

esetében sem. A törvény szerint, ahol meg van, ott visszajár, de olyan állapotban, ahogy van. (és sok esetben ez egy romos épületet jelent), ha már lebontották, akkor még kártérítés sem jár érte. Az ingóságokról nem is beszélve.

15. A tőkét képező javak átváltása.³⁷²

Régebben azoknak az ingatlanoknak az eladását jelentette, ami egy intézmény állandó vagyonának részét, törzstőkéjét képezte, és amely eladásából származó árbevétel, más törzstőkét képező ingatlan céljára fordították. Például új épület építése, vagy a meglévőhöz új rész építése, vagy a meglévő épületeken levő jelzálog kötelezettség csökkentésére vagy megszüntetésére fordították. Az ilyen ügylet nem jelent olyan ártuházást, mint amire az 1291. k. vonatkozik, hanem egyszerűen tőke javak átváltásának tekinthetők, egyik formáról egy másik formára.³⁷³

A közelmúlt gyakorlata viszont azt mutatja, hogy ezt az elvet, hogy a tőkék formájának cseréje, nem tartozna az elidegenítési cselekmények közé, nem igazán tartják elfogadhatónak, ami nem is csoda hisz, tulajdonképpen elidegenítés történik, hiszen ahhoz, hogy egy adott törzstőkéhez tartozó javat más törzstőkébe fektessék, szükség van előbb annak a vagyonnak az elidegenítésére.

16. Korunk által kreált új vagyoni jogi helyzetek³⁷⁴

A mai kor magával hozott sok új vagyoni jogi helyzetet, amelyekre vonatkozóan sokszor igen nehéz egyértelmű választ adni: az elidegenítés tartalma alá tartoznak-e vagy sem? Mivel a kialakult helyzetek igen bonyolultak, nagyon sokszor megtörténik, hogy egy-egy adott helyzetre, cselekményre vonatkozóan a kánonjogászok más-más választ adnak. A helyzet értékelésétől függően egy adott cselekedet lehet elidegenítés,

³⁷² Vö. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316.

³⁷³ Uo., valamint vö. HESTON, E.L., *The Alienation of Church Property in the United States: An Historical Synopsis and Commentary*, *Canon Law Studies*, no. 132. Washington, DC, The Catholic University of America Press, 1941, passim. Moreover, many of the ideas in this entire section are based on principles put forward under the 1917 legislation by Archbishop Heston.

³⁷⁴ Uo.

vagy nem. A mai üzleti világban számos olyan egyházi javakat érintő cselekmény van, amelyek megfelelő óvintézkedések nélkül, elidegenítést eredményezhetnek. Ilyen, pl. a beolvasztás, a fúzió, az átszervezés, stb. Ezekben az esetekben többnyire elidegenítésről lehet beszélni, különösen, ha az egyházi javakat, nem egyházi javakkal olvasztják egybe, pl. ha egy egyházi kórházat, egy állami vagy önkormányzati kórházzal egyesítenek.

a. Szponzorizált tevékenységek, intézmények³⁷⁵

Vannak olyan esetek, amikor az egyház intézményeiben folyó tevékenységet az egyház átadja az államnak. Vagy fordítva az állam bíz rá egy intézményt, annak működtetését az egyházzal. Pl. iskola, vagy kórház esetében fordul gyakran ez elő, különböző okok miatt: pl. amikor az egyház a közszolgálati tevékenységet állami szponzorizálás nélkül nem tudja ellátni, vagy az adott intézményt fenntartani. Vagy az állam karitatív, egészségügyi szolgáltatás átvételét kéri az egyháztól – a jobb, minőségibb munka érdekében-, úgy hogy a tevékenységet továbbra is ő finanszírozza. Ezekben az esetekben fontos, hogy a kánoni felügyelet biztosítva legyen, hogy az intézmény katolikus mivolta megmaradjon, és az Egyház javai számára megfelelő kezelést biztosítsanak.

Így tehát, ha pl. kórházzal, egyetemről vagy iskoláról van szó, amelyekben apostoli munka folyik, fontos, hogy a vezetőség megfelelően kijelölt számú személyekből álljon (azaz testületi tagokból), akik kellő súllyal rendelkeznek a tagságban ahhoz, hogy biztosítani tudják az intézmény katolikus jellegét, és védeni tudják az egyházi javakat. Abban az esetben viszont, amikor a vezetés közvetett testület, gondnokság révén történik, akkor ennek a testületnek kötelességévé kell tenni a rendszeres jelentést a gondnoki testület számára, azokról a civil vagy kánoni ügyletekről, amelyeket végbevisz. Ha ez a gondnoki testület (bármilyen néven is legyen meghatározva) a kánonjog előírásainak hatálya alá esik, akkor általában az a vélemény, hogy az Egyház

³⁷⁵ Vö. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316.

fenntartotta az intézmény ellenőrzését, és így nem történt tulajdon elidegenítés. Olyan ügyletek, amikhez szükséges az egyházi hatóság engedélye a következők:

- ha a jogi személy cégfilozófiáját határozzák meg, vagy azt megváltoztatják (ilyenkor, pl. egészségügyi intézmények esetében, fontos a püspöki konferencia által jóváhagyott orvos-etikai kódex betartása)
- az intézmény alapokmányának és szabályainak a módosítása
- az intézmény igazgatói testületének kijelölése vagy a közvetett testület tagjainak kinevezése, vagy az ügyvezető személyének a kijelölése, valamint ezeknek a személyeknek a hivatalból való elmozdítása;
- az intézmény beolvasztása, feloszlata, javainak elosztása

Fenntartott továbbá:

- a tőke meghatározása vagy a működési költségvetés jóváhagyása, vagy mindkettő
- hivatalos auditor kérése vagy a hivatalos könyvvizsgáló kijelölése, vagy mindkettő.

Amikor tehát egy katolikus intézmény társul egy másik intézménnyel a fenti feltételek figyelembevételével és betartásával, akkor az az általános vélemény, hogy nincs szó elidegenítésről, és a Szentszék engedélye sem szükséges az átszervezéshez, mindegy mennyi egyházi javat érint.

Be kell látnunk, hogy ilyen közvetítő testületek létrehozására gyakran szükség van, még hozzá komoly okokból kifolyólag: ügyfélkapcsolati célok miatt, képzett személyzet hiánya miatt, az Egyházzal kapcsolatos intézmények támogatására vonatkozó kormányzati politika miatt, és más hasonló okokból kifolyólag, de talán a legfontosabb, a laikusokat az Egyház apostoli küldetésébe közvetlenebb módon bevonni akaró őszinte óhaj miatt.

Gyakorlati szabályként leszögezhetjük, hogy: ha az apostoli vagy missziós tevékenység átszervezése úgy történik, hogy vagy a mindenre kiterjedő egyház felügyelet megmarad, vagy olyan más tett által, amely az állandó vagyon létét, annak teljességét nem veszélyezteti, nem történik elidegenítés.

Mindazonáltal, körültekintően kell eljárni, elkerülve a leegyszerűsített megoldásokat az átszervezések alkalmával, ugyanis pl. sok esetben az egyháziak pusztán többsége egy testületben nem elégséges annak biztosításához, hogy a testület a kánonjognak megfelelően fog tevékenykedni, vagy dönteni. Az előljárónak ti. nem áll jogában az

engedelmességi fogadalomra hivatkozni, hogy megmondja a testület egyházi tagjainak, hogy hogyan szavazzanak!

b. Vegyes vállalatok³⁷⁶

Egy másik terület, ahol a gyakorlat nehézkesnek mondható, ahol még nincsenek egyértelműen elfogadott normáink, a vegyes vállalatok. Ilyen helyzetekben igen gyakori az elidegenítés lehetősége. A vegyes vállalatoknak több típusát is megtaláljuk a mindennapok gyakorlatában, és az idő múlásával, elmondható, hogy egyre gyakoribbá válnak az ilyenfajta vállalkozásformák, mivel a kis intézmények manapság ritkán tudnak magukban fennmaradni. A gyakori formák között, talán az alábbiakat említhetjük meg:

-adott földrajzi területen, különböző egyházi intézmény együtt létrehoz, (pl. egy egészségügyi intézményt);³⁷⁷

-katolikus intézmény társul partnerként, egy másik katolikus intézménnyel (pl. két kis katolikus kórház ugyanabban a városban, azzal a szándékkal, hogy együttműködnek bizonyos ügyekben);

-egy katolikus intézmény társul egy nem katolikus intézménnyel (két kis kórház ugyanabban a városban megegyezik abban, hogy együttműködnek bizonyos ügyekben, mint pl. a mosoda, röntgenezés, tüdőbetegségek kezelése, stb.); vagy fordítva, egy nem katolikus intézmény óhajt csatlakozni egy katolikus intézményhez.

-katolikus intézmény társul egy tisztán világi intézménnyel vagy egy állami intézménnyel (pl. két kis kórház ugyanabban a városban megegyeznek abban, hogy bizonyos számú ügyekben együttműködnek).

Ezekben az esetekben az „együttműködés” –hez nemcsak a kánoni előírásokat kell betartani, hanem be kell tartani a morális-kérdésekre vonatkozó egyházi tanítást is. (például az, hogy milyen mértékben működhet együtt egy katolikus kórház, egy olyan

³⁷⁶ Vö. MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316.

³⁷⁷ Uo. *For instance, the Catholic Health Care Federation of Omaha, NE*, approved by the Holy See as a public juridical person, 8 June 1991 (prot.no. SpR 63/85), and grouping a number of healthcare apostolates of certain religious institutes. – alapján.

másik kórházzal, ahol abortuszokat végeznek, vagy sterilizálást hajtanak végre?). Ami a kánonjogot illeti, alapvető fontosságú feladat, a vegyes vállalkozásokra vonatkozóan, valamenyi érintett fél jogainak és kötelességeinek a meghatározása.³⁷⁸

Kérdések, amelyeket fel lehet vagy fel kell tenni mielőtt vegyes vállalkozásba kezdenek az egyházi intézmények, a következők:

- a vállalkozás célja megegyezik-e legalább egy, az Egyházi Törvénykönyv által meghatározott céllal a tulajdonra vonatkozóan (az 1254. k. értelmében)
- vagy a vállalkozás előbbre segíti-e az Egyház küldetését?
- a vállalkozás „egyházi tulajdonnak” minősül-e?
- „állandó vagyon” lesz-e vagy „szabad tőke”? És ki hozza majd a döntéseket?
- mi fog történni a vállalkozás által létrehozott jövedelmekkel?
- a partnerek filozófiája kompatibilis-e egymással és az egyházi értékrenddel?
- lesz-e megfelelő ellenőrzés arra nézve, hogy a jogi személy kánoni kötelezettségeit teljesíti-e?, stb.

Ezeket a kérdéseket, és más hasonlókat gondosan figyelembe kell venni még mielőtt bármilyen típusú közös vállalkozást előirányoznának. A rájuk adott válaszok fognak segíteni minket, meghatározni, hogy vajon az ügylet, az egyházi javak elidegenítését vonja-e maga után, vagy sem. Amint az nyilvánvaló, a fenti eseteket látva, nem lehet olyan kategórikus választ adni, amely minden esetben mérvadó lenne. Azonban nagy segítséget jelenthet, ha minden vegyes vállalkozást megelőzően jó, és pontos leltárt készítünk az egyházi intézmény javairól. Ugyanis egy pontos leltár segít világosan megkülönböztetni az Egyházhoz tartozó javakat, azoktól a javaktól, amelyek csak rábízott javak, és mint ilyenek nem képezik az adott egyházi jogi személy állandó vagyonát. Minden egyházi intézménynek pontosan meg kell határoznia a helyét, és javait egy adott intézményben, hogy mindenkor világos legyen, mi az Egyházé és mi az állami intézményé; azt hogy mi volt, amit az adományozók az intézményre bízottak, és amelyet meghatározott célra lehet felhasználni. Ez nagyon fontos, amikor a javak összekeverednek a vegyes vállalkozások különböző formáiban.

³⁷⁸ Vö. *Catholic Health Association Of The United State, Issues in Collaboration and Joint Venturing*, Saint Louis, MO, Catholic Health

Mivel az Egyházi Törvénykönyv szerint a ránk bízott javak „kezelői” vagyunk és nem tényleges tulajdonosuk, gondosan kell eljárunk az Egyháznak, és azoknak a szegényeknek a nevében egyaránt, akiket képviselünk, hogy ne kerüljenek kivitelezésre olyan ügyletek, amelyek veszélyeztetnék az Egyháznak azt a képességét, hogy a jövőben elővigyázatosan, de mégis embertszeretően válaszoljon a meglévő emberi szükségletekre.

17. Az elidegenítés és a vagyonkezelés³⁷⁹

Sok szerző az elidegenítést, a vagyonkezeléshez sorolja, különösen is a rendkívüli vagyonkezelési tettekhez,³⁸⁰ ügyletekhez sorolja, úgy hogy többek között, a rendkívüli vagyonkezeléshez sorolnak olyan tetteket, amelyek a fent felsorolt jogcselekmény típusokat is magukba foglalják. Így tesz, pl. Chiappetta, aki a következő ügyleteket sorolja a rendkívüli vagyonkezeléshez: ingatlanok vétele, cseréje, elidegenítése, jelentős értékű ingóságok vétele, cseréje, elidegenítése, az állandó vagyonhoz tartozó ingóságok elidegenítése, örökség, adomány elfogadása, róla való lemondás, főleg, ha teherrel és meghagyással járnak, építkezés, hasonló nagyberuházások, ingatlanok tartós bérbe adása, kötelmek vállalása, jelzálog (hipothéka), perbe bocsátkozás stb.³⁸¹ Világos, hogy ő és a hasonló módon gondolkodók, nem húznak határt a vagyonkezelés és az elidegenítés között. Ez pedig komoly veszélyt hordoz magában, ugyanis maga a Kódex, velük ellentétben, külön, mint sajátos vagyonhoz kapcsolódó jogviszonyt, tárgyalja a két különböző típusú cselekményt: a vagyonkezelést, azon belül a rendkívüli

Association of the United States, 1986, 27-32.

³⁷⁹ Uo. 32., - Vö. PUZA, R., *Die Verwaltung des Kirchenvermögens*, in *Handbuch des katholischen Kirchenrechts*, Regensburg 1983, 900-916; HEIMERL, H.- PREE, H.- PRIMETSHOFER, B. (Hg.) *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg 1993, 253-271; RUF, N., *Das Recht der katholischen Kirche nach dem neuen Codex Iuris canonici, für die Praxis erläutert*, Freiburg-Basel-Wien 1983, 322-326; CHIAPPETTA, L., *Il Codice di Diritto Canonico, commento giuridico-pastorale*, Napoli 1988 vol. II., 382-398; GHIRLANDA, G., *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, Roma 1990, 469-472., DE PAOLIS, V., *Amministrazione dei beni temporali ecclesiastici* in *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico* a cura di CORRAL, C.S., DE PAOLIS, V., GHIRLANDA, G. Milano 1993, 21-29.

³⁸⁰ Ide sorolható Chiappetta, De Paolis, Schuppe, Werz és Vidal.

³⁸¹ Vö. KUMINETZ, G., *A rendkívüli vagyonkezelési intézkedés a CIC szerint*, in *Teológia* 22 (1998), 30-42, 35., valamint CHIAPPETTA, L., *Il Codice II...*, 387.

vagyonkezelést és az elidegenítést, még hozzá úgy, hogy rájuk vonatkozóan más-más normatívát is alkalmaz. Felvetődik a kérdés, hogy: Mit lehet ilyen helyzetben tenni? Mikor kell egy adott cselekményre, a rendkívüli vagyonkezelésre vonatkozó normatívát, és mikor kell az elidegenítésre vonatkozó normatívát alkalmazni?

Hogy a felvetődött kérdésekre helyes választ tudjunk adni, fontos, hogy a vagyonkezelés lényegére világítsunk rá. Ebben segítségünkre vannak a kánonjogászok által alkotott definíciók. Ezekből lássunk most néhányat:

Velasio De Paolis szerint:

A vagyonkezelési cselekedet a következőkből áll: a. –megőrizni a meglévő dolgokat; b.- gyümölcsöztetni őket, tehát olyan cselekmények, amelyek által a javak jobbak lesznek, vagy többet gyümölcsöznek, vagy amelyek révén a hozott gyümölcsöket időben beszedik; c.-a hozott gyümölcsöket a személyek szolgálatára fordítják.³⁸²

Luigi Chiappetta pedig így fogalmaz:

A vagyonkezelés alatt, szoros értelemben, a kánonjogban, azon cselekmények összességét értjük, amelyek az egyházi vagyon megőrzésére és javítására irányulnak, ill. azok jövedelmeinek behajtására, fölvételére és megfelelő célra való fordítására irányulnak.³⁸³

Tabera a következő definíciót adja:³⁸⁴

A vagyonkezelés szorosán véve azon cselekedetek összessége, amelyek szükségesek vagy hasznosak, hogy a már meglévő javak megőrződjenek, természetük szerint gyümölcsöt hozzanak, amiket beszedünk, és saját célokra használunk föl. Természetes vagy törvényes célokra ill. hogy javítsák e javakat értékükben, termelékenységük hatásukban.

³⁸² Vö. DE PAOLIS, V., *Amministrazione dei beni...*, in *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, 23.: „In modo piú preciso l’atto amministrativo comprende: a.- la conservazione delle cose acquistate; b.- la loro fruttificazione: cioè tutti gli atti con cui i beni diventano migliori o piú fruttiferi o vengono percepiti i frutti a tempo debito; c.- e gli stessi frutti vengono usati a servizio delle persone.”

³⁸³ Vö. CHIAPPETTA, L., *Il Codice di Diritto Canonico*, 537.: „Per amministrazione in senso proprio s’intende, nel diritto canonico, il complesso degli atti diretti alla conservazione e al miglioramento del patrimonio ecclesiastico e alla percezione ed impiego dei suoi redditi e frutti.”

³⁸⁴ Vö. TABERA, A., *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961, 198.

Angelo Vizzari a rendes vagyonkezelést az alábbi módon határozza meg:³⁸⁵

Vagyonkezelésként értendő tehát, mindazon cselekmények, amelyek magukba foglalják azokat a tetteket, amelyek egy entitás javainak megőrzését és jobbítását célozzák meg, és őket termővé teszik, hogy mind természetes, mind polgári gyümölcsöket hozzanak, és ezeket a gyümölcsöket beszedik, majd természetük és az adományozók szándéka szerint, akik adták, jól használják fel őket, és a rendelkezésre álló pénzből, a napi bevásárlásokat elvégzik.

Végül álljon itt az általam készített definíció is egyházi vagyonkezelésről:

Az egyházi vagyonkezelés, az Egyház nevében és törvényeinek szellemében végzett, mindazon cselekmények összessége, amelyek az Egyház által már megszerzett javak állagmegőrzésére, gyümölcsöztetésére, a javak gyümölcsjeinek időbeni beszedésére, valamint az Egyház céljai szerinti felhasználására irányulnak.³⁸⁶

A felsorolt definíciók és De Paolis segítségével, megkísérelünk a problémára megoldást találni, a felvetett kérdésekre válaszolni, és a Kódex által kívántaknak megfelelően, a két intézkedési típust elkülöníteni egymástól.³⁸⁷

Jól láthattuk, hogy a vagyonkezelés (*administratio bonorum*) a már megszerzett és még el nem idegenített javak feletti rendelkezést jelenti, a szó szoros értelmében. Lényegében két alapvető cselekményből tevődik össze: a javak megőrzéséből és a gyümölcsök használatából.³⁸⁸ De, mint a vagyonnal való foglalkozás, ügyintézés, és jogcselekmény, tágabb értelemben ide sorolható a szerzés és az elidegenítés is. A vagyonkezelési intézkedésekről így elmondható, hogy létesítenek, módosítanak, vagy

³⁸⁵ Vö. VIZZARI, A., *L'amministrazione dei beni ecclesiastici* in AA.VV., *I beni temporali della Chiesa a cura Gruppo italiano Docenti di Diritto Canonico*, (XXII Incontro di Studio Passo della Mendola – Trento 3 luglio – 7 luglio 1995) Milano 1997, 71-92.

³⁸⁶ Vö. FÜGEDY, A.L., *A vagyonkezelés fogalma az 1983-as CIC-ben*, szakdolgozat, Budapest 2001, 63.

³⁸⁷ Vö. DE PAOLIS, V., *De bonis Ecclesiae temporalibus, Adnotationes in Codicem Liber V.*, Romae 1986, 77-78; ua., *Negoziio giuridico, quo conditio patrimonialis personae iuridicae peior fieri possit (cf. c. 1295.)*, in *Periodica* 83 (1994), 493-528; ua. *I beni temporali della Chiesa*, Bologna 1995, 197-221.

³⁸⁸ Vö. GRAZIAN, F., *Amministrazione e gestione dei beni nell'ordinamento canonico*, in ARIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull' Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 61-70.

megszüntetnek vagyoni jogi kapcsolatokat, többnyire valamely jogügylet segítségével. Mivel azonban a hatályos Kódex megkülönbözteti a vagyonkezelést a szerzéstől és az elidegenítéstől, és saját normákat ír elő velük kapcsolatban, a hatályos kánonjogi nyelvben a fogalmat szoros értelemben kell vennünk, úgy ahogy azt a felsorolt szerzők definícióiban is láttuk, méghozzá értve alatta a dolgok kormányzását,³⁸⁹ ami a *munus regendi*-hez tartozik, amint erre jól rávilágít a szerzetesjog, ahol az anyagi javakkal kapcsolatos intézkedések, a kormányzás címszó alatt találhatók

A vagyonkezelési intézkedés, szoros értelemben tehát, magában foglalja a megszerzett javak őrzését (*conservatio*), azok gyümölcsötetését (*fructificatio*) és a gyümölcsök használatát, az intézmény céljaira történő felhasználását. Ez Faltin szerint,³⁹⁰ konkrét formában, a következőket jelenti: 1. Gondoskodni mindazokról a szükséges és elégséges gazdasági eszközökről, melyek az illető jogi személy céljai megvalósításához szükségesek; 2. Szabályozni és összehangolni a jogügyleteket e cél hatékony megvalósítása érdekében; 3. Védelmesni a vagyoni, de a nem vagyoni jellegű jogokat, is, melyek a jogi személyhez tartoznak; 4. Pontosán nyilván kell tartani az egyes ügyleteket, hogy világos és áttekinthető legyen a számadás és esetlegesen az ellenőrzés; 5. Valamint a megfontolt beruházás tervezése.

Nos, ha a vagyonkezelési intézkedéseket úgy határoztuk meg, mint a megszerzett javak feletti rendelkezést, kizárva belőle az elidegenítést, akkor két intézkedési típussal van dolgunk. 1. A vagyonkezelés ott ér véget, ahol az elidegenítés kezdődik. Értve itt szűk értelemben az elidegenítést, vagyis ami a tulajdon teljes átruházását jelenti.

Az elidegenítésnek azonban létezik tág értelme is, amelyet a Kódex szintén ismer, nevezetesen, azt, amikor valamilyen dologi jogot enged meg a tulajdonon (haszonélvezet, szolgálat, örökhaszonbérlet, stb.). Az 1295. kánon szerint ugyanis,

³⁸⁹ Vö. GRAZIAN, F., *Amministrazione e gestione dei beni nell'ordinamento canonico*, in ARIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull' Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007. 61-70.: A vagyonkezelés a kormányzási cselekmények közzé inkadrálódik, amelynek céljaként a személyek vannak megjelölve (pontosabban szólva: „a lelkek üdvössége”, míg tárgyaként a dolgok, javak, hogy azon célok felé terelje őket, amelyek miatt megszerzésre kerültek. Tehát a vagyonkezelés nem más, mint „a már megszerzett javak kormányzása”.

³⁹⁰ Vö. Uo. 33., - FALTIN, D., *De iure patrimoniale Ecclesiae*, Romae 1973, 187.

mindazok az intézkedések, melyek a jogi személy vagyoni helyzetét rosszabbá tehetik, egyenlő elbírálás alá esnek az elidegenítéssel. Ezek az intézkedések, bár nagy hasonlóságot mutatnak a rendkívüli vagyoni kezelési intézkedéssel, mégsem azok.³⁹¹ Ebből pedig az következik, hogy nem a vagyoni kezelés, hanem az elidegenítésre vonatkozó előírások alkalmazandók rájuk. Felvetődik így a kérdés, hogy vajon a törvényhozó kiterjesztette volna a tág értelemben vett elidegenítési intézkedést a rendkívüli vagyoni kezelési intézkedésekre? Ezeket is magukba foglalják azok a jogügyletek, melyek révén a jogi személy vagyoni helyzete rosszabbá válhat? Avagy minden rendkívüli vagyoni kezelési intézkedés magában foglalja a tág értelemben vett elidegenítési intézkedéseket? Az 1295. kánon normatívája csak azokra az intézkedésekre vonatkozik, melyek hasonlóságot mutatnak az elidegenítéssel, vagy az összes rendkívüli vagyoni kezelési intézkedést is az elidegenítés szabályai alá vonta a törvényhozó?

A kérdés eldöntésében fontos támpontot ad számunkra az a tény, hogy a törvényhozó külön normatívát határozott meg a vagyoni kezelési és az elidegenítési intézkedésekre vonatkozóan.

A rendkívüli vagyoni kezelési intézkedésekre alapvetően a következő előírások vonatkoznak: A részleges jognak és a szabályzatoknak kell meghatározniuk azokat az intézkedéseket, melyek rendkívülieknek számítanak. Ha erről ezek hallgatnának, akkor a püspök kötelessége ilyen felsorolásról, kijelölésről gondoskodni. Az ilyen intézkedések érvényes foganatosításához mindig az illetékes előjáró előzetes engedélye szükséges.

Az elidegenítésnek tárgyát pedig csak azok a javak képezik, amelyek törvényes kijelöléssel az állandó vagyonihoz tartoznak, és egyúttal a jog által meghatározott értéket meghaladják. Ekkor és csakis ekkor szükséges az érvényes és megengedett elidegenítésükhöz az illetékes hatóság előzetes engedélye.

Közös a kétféle intézkedésben az, hogy védeni igyekeznek az Egyház javait, annak érdekében, hogy céljait megvalósíthassa. Különböznek viszont abban, hogy míg az elidegenítésre vonatkozó előírások a jogi személy állandó vagyoniát védik, addig a

³⁹¹ Vö. *Communicationes* 12 (1980), 396.

rendkívüli vagyonkezelési intézkedések inkább az ún. változó vagyon és jog által meghatározott összeg alatti állandó vagyont védik. Az előbbire az elidegenítés, az utóbbira pedig a vagyonkezelés előírásai vonatkoznak.

Megállapítható tehát, hogy az elidegenítési szabályozó törvény más *ratio legis* –re felel, mégpedig, célja az Egyház javai fölötti tulajdonjog teljességének a biztosítása. Az elidegenítés által ugyanis, a javaknak megszűnik az egyházi jellege, és visszatérnek a profán közegbe, így nem szolgálják többé az Egyházat.³⁹²

A két vagyonjogi cselekménytípus közötti lényeges különbség abból is látható, hogy elkülönített módon van szabályozva, a Kódexnek egy elkülönített címszava alatt; de abból is, hogy az elidegenítésre vonatkozó szabályozás különbözik a rendkívüli vagyonkezeléstől; és nem utolsósorban úgy, hogy az elidegenítési cselekedetek számára kilátásba helyezi a törvény a Szentszék közbelépését. Valójában az elidegenítés cselekedeteibe bekerülnek azok a javak, amelyeknek sajátos értéke van, akár vallási szempontból (fogadalmi ajándékok), akár kulturális okokból kifolyólag (értékes javak). Látható, hogy az elidegenítés egyedi voltának és szabályozásának stabil vonatkozási pontja nem más, mint az állandó vagyon fogalma. Az állandó vagyon fogalma nem egy elvont fogalom, hanem egy precíz és szükséges vonatkozási pont, amely segít az elidegenítés és a törvénykönyv által vele azonos értékűnek tekintett, elidegenítéshez sorolt, hasonló cselekedetek azonosításában. A Kódex mindenképp előtt szükségesnek tartja, hogy az állandó vagyont törvényes kijelölés által határozzák meg. (1291. k.) Másrészt azon javakat sorolja az állandó vagyonhoz, amelyek szükségesek a jogi személy fenntartásának, működőképességének biztosítására, így ezen javak természetük alapján tekintendők az állandó vagyon részének. Tehát a kijelölés nem történhet önkényesen, hanem a javak természete, valamint a jogi személy természete és rendeltetésének, sajátos céljainak kritériuma alapján.³⁹³

Kijelenthető tehát, amint az már az előbbieken is körvonalazódni látszott, hogy amíg elidegenítési cselekedetek az állandó vagyonhoz tartozó javakra irányulnak (1291. k.),

³⁹² Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporalis...*, 149-150., és GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione...*, 212.

³⁹³ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione...*, 277.

addig a rendkívüli vagyonkezelési cselekedetek a változó tulajdonra irányulnak³⁹⁴ és azokat a tetteket foglalják magukba, amelyek lényegesen új vagyoni helyzetet teremthetnek az adott egyházi jogi személy tulajdonjogi helyzetében.³⁹⁵

Három különböző cselekménytípus különbözethető meg, a rájuk vonatkozó szabályozást tekintve: 1. Az elidegenítés és a hozzájuk hasonló cselekedetek, amelyeket *ex lege* közvetlenül a Kódex határoz meg. 2. A rendkívüli vagyonkezelési cselekedetek, amelyek a részleges törvények által kerülnek meghatározásra, a Kódex által adott útmutatások alapján. 3. A rendes vagyonkezelési cselekedetek, amelyek azon cselekedetekre vonatkoznak, melyek nem kerültek besorolásra az előbbi két kategóriába.³⁹⁶

További különbség abban is megmutatkozik, hogy a Kódex jogorvoslati lehetőséget biztosít abban az esetben, amikor kánonilag érvénytelenül, de a világi jog szerint érvényesen idegenítettek el egyházi javakat,³⁹⁷ míg a rendkívüli vagyonkezelési intézkedések esetében erre nincs lehetőség.

Úgy kell tehát elgondolnunk a dolgot, hogy nem akármilyen rendkívüli vagyonkezelési intézkedés azonosítható azzal az intézkedéssel mely révén a jogi személy vagyoni helyzete rosszabbá válhat. Tehát nem azonosítható minden további nélkül azokhoz az intézkedésekhez, melyek hasonlóak és egyenlő elbírálás alá esnek az elidegenítési intézkedésekkel. Továbbá állítjuk, hogy a vagyonkezelési intézkedések, beleértve a rendkívüli vagyonkezelési intézkedést is, alapvetően nem érintik a jogi személy állandó vagyonát, következésképp működésének alapját. A vagyonkezelési intézkedések az egyházi jogi személy mindennapi életvitelét, annak egyensúlyát hivatottak biztosítani, a rendkívüli vagyonkezelési intézkedésekre vonatkozó normatíva pedig az ún. gazdaságossági egyensúlyra hivatott vigyázni, Pl. hogy az egyházi jogi személy ne kerüljön fizetésképtelenség állapotába.

³⁹⁴ Vö. DE PAOLIS, V., *L'amministrazione dei beni...*, 80.; GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione...*, 214-215.

³⁹⁵ Vö. VIZZARI, A., *L'amministrazione dei beni ecclesiastici* in AA.VV., *I beni temporali della Chiesa a cura Gruppo italiano Docenti di Diritto Canonico*, (XXII Incontro di Studio Passo della Mendola – Trento 3 luglio – 7 luglio 1995) Milano 1997, 71-92.

³⁹⁶ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione...*, 281.

³⁹⁷ Vö. CIC 1983, 1296.k.

Összefoglalva tehát, azt kell mondanunk, hogy a jogi személy vagyoni helyzetét rosszabbító intézkedéseket nem szabad azonosítani a rendkívüli vagyoni kezelési intézkedésekkel. Ez a fogalom sokkal tágabb értelmű annál. Tehát vannak olyan rendkívüli vagyoni kezelési intézkedések, melyek révén nem válik rosszabbá a jogi személy vagyoni helyzete, hanem legfeljebb annak megtörténtének kockázata állhat fenn, és ebből következik, hogy nem vonatkozik rá az 1295. kánon előírása. Az 1277., 1281. és az 1288. kánonok előírásai ki vannak zárva az 1295. kánon normatívájából.

A rendkívüli vagyoni kezelési intézkedések tehát: vagy a változó vagyont érintik, vagy pedig az állandó vagyoni feletti rendelkezést, amennyiben az nem éri el azt az értéket, amit a jog meghatároz az érvényes és megengedett, azaz a törvényes elidegenítéshez, ill. nem tartozik a speciális javak kategóriájába: vallási okból (ex voto), vagy történelmi, vagy művészeti jellegénél fogva. Ezekben az esetben, jóllehet javak elidegenítéséről van szó, mégis az intézkedésre a rendkívüli vagyoni kezelést szabályozó normatíva vonatkozik.

KÖVETKEZTETÉSEK

Miután végigkísértük az elidegenítés fogalmát és annak fejlődését a történelem folyamán és a különböző jogrendekben, és miután láthattuk a fogalom tartalmának különbözőségeit a Római Jog, a Világi jog, és az Egyházjog gondolatvilágában, eljött az ideje annak, hogy a szerzett ismeretek birtokában véleményt nyilvánítsunk az elidegenítés fogalmáról.

Visszatekintve a dolgotra megalapozottnak látszik törekvésünk, hogy a különböző jogrendekben található fogalmak tartalmát megismerjük, ahhoz, hogy egy pontos, világos tartalommal bíró fogalmi definíciót adhassunk az elidegenítésről. Láthattuk, hogy a történelem különböző korszakaiban, és a különböző jogrendekben az elidegenítés fogalma más-más tartalommal bírt, és bír. De az is látható, hogy bár az Egyház más tartalmú fogalmat használ, mégis vannak fontos és lényeges részletek a fogalommal, pontosabban annak tartalmával kapcsolatban, amely egy adott jogcselekményt takar, amelyekkel csak a világi jogban találkoztunk, de amelyek nem elhanyagolhatóak az egyházi jog terén sem, ha azt akarjuk, hogy mindenki jól lássa

kompetenciáját, azaz a jog által, az elidegenítésre vonatkozó lehetőségeit és jogosultságát. A világi jogban megtalálható, és definíciónkba bevett kiegészítés a következő:

A javak elidegenítésére a tulajdonos jogosult.³⁹⁸ Ezt a fontos részt egyik általunk ismert definíció sem említi meg, holott, ennek tudása, és tudatosítása eleve segítséget jelentene az egyházi vagyongazdálkodásban tevékenykedők számára. Ugyanis, ha tudja, és tudatosítja magában, hogy ő nem tulajdonosa az egyházi javaknak, csak intézője, azaz vagyongazdálkodója, akkor eleve sok olyan jogcselekménytől tartja távol magát, amelyet egyébként megtenne.

Másrészt, ha ez tudatosulna mind a világi, mind pedig az egyházi eljárásokban, akkor sokkal kevesebb eset keletkezne a vagyongazdálkodók hatáskör túllépése miatt, ami az Egyház javainak elidegenítését illeti. Ez utóbbi akkor valósulna meg igazán, ha az Egyháznak sikerülne a világi törvényhozókkal, az egyház javaira vonatkozóan is elismertetni a világi jog keretében, az Egyház törvényeit. Ez azért is sürgető, és fontos feladat, mert mint azt láthattuk az előzőekben az Egyház gondolatvilágában az elidegenítés tágabb tartalommal bír, mint a világi jog világában. Az elidegenítés tartalmába besoroltatnak mindazon jogcselekménytípusok is, amely által ugyan az egyház tulajdona a javak felett érintetlen marad, mégis a javak egy adott szerződés révén átkerülnek az egyházi használatból a világi használatba.

Tehát, ha a világi jog által elismerésre kerül az egyházi jog ilyen vonatkozásban is, akkor, pl. ha egy egyházi vagyongazdálkodó, eltekintve az egyházi törvénytől, akár tudatlanságból, akár pedig szándékosan, akarna az egyházi jog szerint elidegenítésnek minősülő tettet végrehajtani, nem tudná végbevinni, mert maga a közjegyző visszautasítaná kompetencia túllépés miatt, utalva az egyházi törvényre. Illetve utólag megtámadható lenne a jogcselekmény érvényessége a civil bíróságon.

³⁹⁸ Azok a személyek, akik a vagyongazdálkodással vannak megbízva az Egyházban, nem kezelhetik az egyház javait úgy, mint saját javaikat, hanem állandóan szemük előtt kell tartásuk azokat a célokat, amelyeket nekik meghatároztak. Ami lényegében nem más, mint a Jézus Krisztus által meghirdetett misszió. Vö. VIZZARI, A., *L'amministrazione dei beni ecclesiastici...*, 71-91.

Az egyházi jogot alapul véve, a világi joghoz viszonyítva pedig a következőket kell mondanunk:

1. Az egyházi törvénykönyv szerint, akkor beszélhetünk elidegenítésről, ha az elidegenítés egyházi javakat érint, és azon belül csakis akkor, ha a törvényesen kijelölt állandó vagyonhoz tartozó ingó vagy ingatlan egyházi javakra vonatkozik.

Ez a kitétel szinte mindegyik általunk ismert defínióból hiányzik. Pedig ennek megemlítése is segít világosan körülhatárolni a fogalom tartalmát.

Ez tulajdonképpen azt jelenti, hogy azon esetekben, amikor egyébként elidegenítés történik, mert bizonyos egyházi javakat – amelyek nem tartoznak az állandó vagyonhoz - más személyre ruháznak át, az egyházi törvény értelmében, mégsem történik elidegenítés, legfeljebb rendkívüli vagyonkezelés.

De maga a világi jog sem ismer ilyen kitételet, ami tehát az elidegenítés fogalmának más tartalmat ad az egyházjogban.

2. Egy másik fontos szempont, amelyet a defíciókban nem találunk meg, hogy az elidegenítési cselekmény kimerítéséhez az állandó vagyonhoz való tartozáson kívül, szükséges, hogy az adott javak a püspöki konferencia által meghatározott összeghatár fölött legyenek. Így ha az elidegenítés olyan javakat érint, amelyek az állandó vagyonhoz tartoznak ugyan, de nem érik el a püspöki konferencia által megszabott elidegenítési értékhatárt, nem tekintendők egyházjogilag elidegenítésnek, legfeljebb, ahogy az előbb említett esetben is mondtuk, rendkívüli vagyonkezelésnek.

Erre a kánonjogi kitételekre is érvényes, hogy a világi jog ezt nem ismeri. Ott nincsenek értékhatárok. Sem alsó, sem felső. Egyszerűen csak a javak átruházásáról tud.

3. A világi joghoz képest még van egy tartalmi többlete az Egyház által használt elidegenítés fogalmának, mégpedig: - hogy azon ügyleteket is a fogalom keretébe sorolja, amelyek révén az Egyház vagyoni helyzete rosszabbá válhat, és amely ügyletek egyébként, bár ismertek a világi jogban, mégsem sorolják őket az elidegenítés jogcselekményébe, hanem a rendelkezési jog keretében foglalnak helyett, mint egy a sok közül, mindegyik más-más tartalommal, akárcsak az elidegenítés is.

Ami az egyházjog világát, és főként irodalmát illeti, elmondható, hogy ezzel a kitételrel csak L. Chiappetta, Aznar Gill, és Kuminetz Géza definíciójában találkoztam kifejezetten, míg Rovera definíciója csak rövid utalást tesz rá.

A többi definíciók legfeljebb közvetve utalnak rá, ha annak tekinthető, a különböző ügyletek felsorolása, amelyeket, ugyan ők nem, mint az Egyház vagyoni jogi helyzetének rosszabbá tevését előidézőként sorolnak fel, hanem, mint olyan ügyleteket, amelyek révén az Egyház közvetlen tulajdona ugyan nem ruházódik át, csak a tulajdonára vonatkozó tulajdonosi jogok egy része, mondván ebben az esetben beszélhetünk tág értelemben vett elidegenítésről.

Mindezeket látva, elmondható, hogy nem elég csupán elidegenítésről beszélni általánosságban, hanem az Egyházi életben fontos, hogy „egyházi elidegenítésről” beszéljünk, ahogyan erre tesz javaslatot már Schuppe is, hiszen a világi és az egyházi fogalom teljesen más tartalommal bír. És ez a lényeges tartalmi különbség, különösen most a CIC 1983 jogrendjében, nem egyszerűsíthető, és főként nem oldható fel a fogalomnak szorosabb és tágabb értelmezésével sem.

A fejezet lezárásaként összegezve az elidegenítés fogalmának elemzése kapcsán felmerült ismereteket, elmondható az általunk alkotott új definíció teljesebb, és világosabb meghatározását nyújtja az elidegenítés, pontosabban az egyházi elidegenítés fogalmának, meghagyva a múltban kialakult kettős szintet: a szorosabb és a tágabb értelmezését a fogalomnak, amely lényegében követi az Egyházi Törvénykönyv által különböző kánonokban megjelölt elidegenítési határokat:

Az elidegenítés szoros értelemben az a jogi tett, amely által az érintett javak tulajdonosa (az Egyház), vagy az általa feljogosított személy, a tulajdonában levő, az állandó vagyon részéhez tartozó, de a püspöki konferencia által meghatározott minimális összegértékfölötti, (értékes) ingó vagy ingatlan dolgot, szabad akaratából, átruházza más személyre, eladás, ajándékozás, vagy csere által.

Tág értelemben az elidegenítés jelenti még az állandó vagyon részéhez tartozó, (értékes) ingó vagy ingatlan dolog fölötti, bizonyos tulajdonosi jogoknak az átruházását más személyre, úgy hogy közben a közvetlen tulajdon érintetlen marad. Ide értendő

minden olyan tett, cselekmény vagy ügylet is, ami módosíthatja vagy rosszabbíthatja egy egyházi jogi személy vagyoni jogi helyzetét (1295. k.). Különösen, ha az a javak elvesztésének veszélyét hordozza magában. Ide sorolandó általában: bérbeadás, különösen a hosszabb időre szóló bérbeadás, zálog, jelzálog, örökhaszonbérlet, koncesszió, szolgálat létesítése, életjáradék fizetésének kötelezettsége, vagy kezesség vállalása, örökségről vagy ajándékról való lemondás.

VI. AZ EGYHÁZI JAVAK ELIDEGENÍTÉSÉRE JOGOSULTAK³⁹⁹

1. Általában

Mindezek után feltevődik a kérdés: - Ki a jogosult véghezvinni az elidegenítés cselekményeit? Kinek kellene megtennie? A Kódex nem látszik mindig egyértelműnek a témában. Az 1254. k. 1.§, kijelenti, hogy „a katolikus egyháznak született joga, a világi hatalomtól függetlenül, szerezni, birtokolni, kezelni és elidegeníteni javakat.” A kánon a katolikus egyház - javaira vonatkozó - eredeti elidegenítési jogáról szól. Az 1255. k. pontosítja ezt a jogot, meghatározva utólagosan az elidegenítésre képes alanyokat. A következőket mondja: „Az egyetemes egyház és az Apostoli Szentszék, valamint minden más, akár hivatalos, akár magánjellegű jogi személy jogképességgel rendelkezik anyagi javak szerzésére, birtoklására, igazgatására és elidegenítésére a jognak megfelelően.”

A szöveg alapján azonban elmondható, hogy az Egyház anyagi javainak elidegenítésére egyedül a jogi személyek jogosultak. Az 1256. kánon pedig kijelenti, az Egyház anyagi javainak tulajdonjogáról, hogy ahhoz a jogi személyhez tartoznak, amely azokat törvényesen megszerezte. A magán jogi személyekkel kapcsolatban, - akik képesek saját javaik elidegenítésére, amely javak nem egyházi javak, de amelyeknek egy meghatározott hovatarozása van -, kijelenti a Kódex, hogy a saját statutumuk az irányadó. Ezeknek a statutumoknak kell szabályozniuk az elidegenítés cselekményeit és meghatározni, hogy milyen rendeltetése lesz a javaknak abban a helyzetben, ha a jogi személy megszűnik. (123. k.) Nem fektet hangsúlyt a törvényhozó a Kódexben arra, hogy a magánjogi személyek esetében meghatározza az elidegenítés tetteit, ugyanis kijelenti saját statutumaik hivatottak arra, hogy szabályozzák saját elidegenítési tetteiket.

³⁹⁹ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di Amministrazione e di Alienazione nel Codice di Diritto Canonico*, Roma 2002, 245.

De a jogi személyek, mint olyanok, nem tudnak de facto elidegenítést végrehajtani, ezért feladatunk az, hogy megkeressük a jogi személyen belül azt, akinek a feladata az elidegenítés jogának a gyakorlása. Az 1281. k. 1.§ azt mondja, hogy: „a vagyonkezelők érvénytelenül hoznak olyan intézkedéseket, amelyek meghaladják a rendes vagyonkezelés határait és módját, hacsak előzőleg az ordináriustól írásbeli felhatalmazást nem kaptak rá.” A kánon általánosságban említi meg a vagyonkezelőt, minden konkretizálás nélkül, így nem tudni, hogy az egyházi javak kezelőjére utal, vagy a magánjogi személyek vagyonkezelőjére is utal. Ettől függetlenül, teljes bizonyossággal kijelenthetjük, az elidegenítési cselekmény olyan cselekmény, mely meghaladja a rendes vagyonkezelés határait és módját. Összességében, a tisztán látás kedvéért, az 1281. kánon nem jelenti ki, egyértelműen, hogy ezekre a tettekre a vagyonkezelő nem képes, hanem azt mondja, hogy csak az ordinárius írásbeli engedélyével megengedett. Tehát kánon érintetlenül hagyja az 1279.k. által megfogalmazott elvet, miszerint az illetékes a javak elidegenítésére, aki azt a jogi személyt közvetlenül igazgatja – qui immediate regit – akihez az adott javak tartoznak. Kánon ugyanis, amikor az írásbeli engedélyről szól, nem az elidegenítésre jogosult személyt akarja megjelölni, hanem egyszerűen az elidegenítés során betartandó formalitásokat és határokat akarja megadni.

A Kódex azt próbálja sugallni, hogy az említett vagyonkezelő az alanya, mindig a jogi személy anyagi javakra vonatkozó bármely tettének. Meghagyva a jogi személyek statutumai számára, hogy megállapítsák, hogy pontosan ki legyen jogosult és képes a jogi személy nevében elidegenítési cselekményt végrehajtani.: egy személy vagy egy kollégium.⁴⁰⁰

A javakra vonatkozó normatíva szerzetes intézmények esetében, a vagyonkezelést illetően, kettős illetékességet említ meg, mégpedig „a gondnokot....a nagyobb előljáró vezetése alatt” (636. k. 1.§). A 638. k. 2.§ viszont az érvényes vagyonkezelésről szólva, azt mondja, hogy azt az előljárókon kívül, a kijelölt tisztségviselők is véghezvihetik.⁴⁰¹

⁴⁰⁰ Vö.GRAZIAN, F., *La nozione di Amministrazione e di Alienazione nel Codice di Diritto Canonico*, Roma 2002, 246.

⁴⁰¹ Vö.DE PAOLIS, V., *L'amministrazione dei beni...*, 70, nt 28. nyomán.

Ugyanezen kánon 3.§-a már kifejezetten szól az elidegenítésről, aminek érvényességéhez, szükséges „az illetékes előjáró, írásban, - tanácsának beleegyezésével - adott engedélye.” A kánon szövegéből levezethető, hogy az elidegenítéshez, nem a vagyonkezelés esetében említett előjáró van megjelölve, hanem egy nagyobb rangú előjáró. A rendes vagyonkezelést meghaladó cselekmények meghatározását, a Kódex a statutumokra bízta (638. k. 1. §)⁴⁰²

Kifejezetten megemlített illetékesség, amit a Kódex említ, az a megyéspüspök illetékessége, az 1292. k. 1.§-ban, ahol kijelenti, hogy: a püspöknek szüksége van két testület - a gazdasági tanács, és a tanácsosok testületének – hozzájárulására, ahhoz hogy elidegeníthessen, - a minimum és a maximum összeg közötti-, értékű javakat. Ez viszont arra utal, hogy az egyházmegye javainak elidegenítése az ő illetékességébe tartozik.

De Paolis az 1279. k. kapcsán, mely szerint: „az egyházi javak kezelésére az illetékes, aki közvetlenül igazgatja azt a személyt, amelyhez a javak tartoznak...” a következőket mondja: „a kánoni rend két hivatalt irányoz elő, amely saját kompetenciával rendelkezik: az előjáróét és a vagyonkezelőét. A két hivatalt lehet egyesíteni egy személyben, ahogy lehet szétválasztani is azért, hogy minden jogi személynek garantálva legyen a saját vagyonkezelője. Az 1279. k.1.§ elvi szinten leszögezi: az előjáró legyen a vagyonkezelő is. Azonban ugyanezen jogi rendelkezés előírja, hogy a nagyobb jelentőséggel bíró intézmény esetében, pl. püspökség, nem csak lehetséges a két hivatal elválasztása, hanem szükséges is.”⁴⁰³

De Paolis szerint tehát, a törvényhozó világosan különbséget tesz a két hivatal, a vagyonkezelő és az előjáró között. Ugyanakkor az is világos a kánon értelmében, hogy

⁴⁰² Megjegyezzük, hogy itt a Kódex két különböző szabályozást kínál azon cselekedetekre, amelyek meghaladják a rendes vagyonkezelés határait: egyet az elidegenítésre, és egyet a hozzá hasonló cselekményekre. Miközben a saját jogra, (a statutumokra) hagyja a rendes vagyonkezelést meghaladó cselekmények megvalósulási formáinak meghatározását, ő maga egyenesen meghatározza az elidegenítés megvalósulási formáit. - GRAZIAN, F., *La nozione di Amministrazione e di Alienazione nel Codice di Diritto Canonico*, Roma 2002, 247.

⁴⁰³ Vö. DE PAOLIS, V., *L'amministrazione dei beni...*, 81 in GRAZIAN, F., *La nozione di Amministrazione e di Alienazione nel Codice di Diritto Canonico*, Roma 2002, 248.

a rendkívüli vagyonkezelés tettei az előjáró illetékességébe tartozik és nem a vagyonkezelőébe. A vagyonkezelő a hivatalának erejénél fogva, amennyiben különbözik az előjárótól, csakis a rendes vagyonkezelési cselekményekre vonatkozóan illetékes. Amikor a rendkívüli vagyonkezelésről vagy a nagyobb jelentőségű vagyonkezelési cselekményekről tárgyal, vagy az elidegenítés tetteiről, akkor szükséges az ő előjárójának is a közbelépése, aki vagy önmaga végrehajtja, vagy megadja hozzá az ő egyetértését, felhatalmazását vagy engedélyét, a részleges jog vagy a statutáris jog alapján.

Persze a fentiek nem azt jelentik, hogy az előjárónak kell a rendkívüli vagyonkezelést, vagy az elidegenítést végrehajtani. Az ilyen jellegű tetteknek a végrehajtása is annak feladata, aki az adott jogi személyt kormányozza – *qui immediata regit* -, és ugyancsak az övé a felelősség is. Minden más közbelépés, csak a javak és velük kapcsolatos tetteknek az ellenőrzését és felügyeletét jelenti.

2. Konkrétan:

2.1. A Római Pápa

Amennyiben a Római Pápa az egyházi javaknak legfőbb vagyonkezelője, bizonyosan van hatalma az elidegenítés tetteinek végrehajtására is, nem csak azon javak vagyonkezelésére, amelyek a Szentszékhez vagy a Római Egyházhoz tartoznak, hanem az egyházi jogi személyek javainak kezelésére is, vagyis az egyházi javak kezelésére. Hatalma rendes „legfőbb, teljes, közvetlen és egyetemes” (331. k.) és kiterjed az összes egyházi intézményre. Ezért az ő esetében nem egy egyszerű felügyeleti feladatról tárgyalunk, mint ami lehetséges az ordinárius esetében az ő joghatósága alá tartozó személyek felé, hanem egy igazi és saját vagyonkezelési feladatról, amelybe beletartozik az elidegenítés is, kivételes esetekben, vagy a rendeltetés megváltoztatása vagy néhány dolog tulajdonjogának áttétele egyik jogi személyről egy másikra.

A Római Pápanak tehát hatalma van arra is, hogy elidegenítést is végrehajtson az összes egyházi javakon.

2.2. Az ordinárius

Az Ordinárius közbelépésével kapcsolatban, amit a Kódex bizonyos vagyoni jogi cselekményeknél előír, egyes szerzők azt hangoztatják, hogy az a vagyongazdálkodásnak egy felsőbb, „közbülső szintje”⁴⁰⁴ és egészen addig elmennek, hogy kijelentsék: „elégészes az Ordinárius kompetenciájának tulajdonságai, - akár általánosak, (az 1276. k. szerint) akár specifikusak -, ahhoz, hogy kijelentsék: az összes jogi személy egyházi javainak vagyongazdálkodása az ő felelősségükhöz tartozik.”⁴⁰⁵

Az 1276. k. pontosítja, hogy miről is van szó az ordináriusok esetében, a vagyongazdálkodásra vonatkozóan: „az ordinárius feladata gondosan felügyelni mindazoknak a javaknak a kezelésére, melyek a neki alárendelt hivatalos jogi személyekhez tartoznak,”⁴⁰⁶ hogy az egyházi javak, a Krisztus által meghatározott célok elérését szolgálják.⁴⁰⁷ A kánon, amint azt láttuk, nem kimondottan a vagyongazdálkodási hatalomról beszél, hanem a felügyeletről és az ellenőrzésről szól.⁴⁰⁸ Ezek a fakultások nem alapjai a

⁴⁰⁴ Vö. WERNZ, F.X.- VIDAL, P., *Ius canonicum IV.*, De rebus, vol. II, Romae 1935, n. 746; MARTIN DE AGAR J.T., *Bienes temporales y misión de la Iglesia* in AA.VV., *Manual de derecho canónico*, Pamplona 1991², 707; SCHOUPPE J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 1997, 148.

⁴⁰⁵ Vö. SCHOUPPE, J.P., *Elementi di diritto...*, 138.

⁴⁰⁶ A felügyeletnek (fogalmát és annak tartalmát tekintve) pozitív szerepe van, amennyiben a Kódex által meghatározott célja a javak kezelése kapcsán, a koordináció, a garancia, a kollegiális segítség, a kommúnió és a közös felelősség kinyilvánítása. – Vö. GRAZIAN, F., *Amministrazione e gestione dei beni nell'ordinamento canonico*, in ARIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull' Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 61-70.; PERLASCA, A., *Commento al canone 1284 § 2, 6°*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 11 (1998), 382-394.: - A törvény által említett Ordináriusi közbelépést, egészében véve, nem csak úgy kell tekinteni, mint „ellenőrzést” vagy „kontrollt”, hanem úgy is, mint segítséget és testvéri együttműködést.

⁴⁰⁷ Vö. VIZZARI, A., *L'amministrazione dei beni ecclesiastici...*, 71-91.; De Paolis szerint is, mondja Ridella: - az előljáró felügyeleti feladatának nem az az egyedüli célja, hogy egy adott egyházi jogi személy javai egyházi környezetben maradjanak, hanem az is, hogy védelmezze az entitás állandó vagyonát.- Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione dei beni ecclesiastici. prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 94.

⁴⁰⁸ A felügyeletet nem szabad összekeverni, méginkább azonosítani a vagyongazdálkodással. A felügyelet rendeltetése az egyházi jogi személyek fölött, hogy elérjék céljaikat, amely céloknak az egyház céljaival kell összhangba lenniük. Általa tehát, az előljáró a közérdek védelmében jár el.- Vö. LONGHITANO, A., *L'amministrazione dei beni: La funzione di vigilanza del Vescovo Diocesano (cann. 1276-1277 CIC)*, in *I beni temporali della Chiesa (Studi Giuridici 50)* Città del Vaticano (1999), 83-101.

dolgok fölötti hatalom közvetlen gyakorlásának, hanem egy általánosabb, végrehajtó hatalom a jogi személyek fölött.⁴⁰⁹

Ez, a hatalomnak és a végrehajtásnak egy típusa, mely nem tévesztendő össze a Római Pápával, amely közvetlen hatalmat gyakorol a javak fölött. A Kódex tehát nem hagy közvetlen közbelépést az Ordináriusnak a javak vonatkozásában. Ő adhat engedélyt a rendkívüli vagyonkezelés vagy az elidegenítés végrehajtásához, ahol elő van írva az ő engedélye, de nem gyakorolhat közvetlen hatalmat a javak fölött. Ő képes közbelépni, figyelmeztetni, vagyonkezelőt kinevezni, aki közvetít a jogi személyek javaira vonatkozóan.

Összegzésképpen elmondhatjuk és fontos megerősíteni az elidegenítési aktusokra vonatkozóan: az általános alanya az elidegenítési aktusoknak, mindig is a jogi személy, amely a javakat birtokolja, ill. az azt közvetlenül igazgató, törvényesen kinevezett vagy kijelölt személy. Persze ezzel nem azt akarjuk mondani, hogy az illetékes előljáró hatóság engedélyére nincs szükség, és hogy tőle függetlenül történik a vagyonkezelés. Szükséges ugyanis az ő jelenléte, de mint a cselekményeknek, s azok végrehajtása kapcsán alkalmazandó óvatosságnak az ellenőrző szerveként. Tehát nem az övé a tettekkel kapcsolatos felelősség és az illetékesség. Az továbbra is a jogi személy sajátja marad.⁴¹⁰

⁴⁰⁹ Vö. DE PAOLIS, V., *L'amministrazione dei beni...*, 64-65.

⁴¹⁰ Vö. PONTIFICIUM CONSILIUM DE LEGUM TEXTIBUS, *Nota esplicativa. La funzione dell'autorità ecclesiastica sui beni ecclesiastici, 12 febbraio 2004*, in *Communicationes* 36 (2004), 32.: „amikor a Szentszék engedélyt ad egy egyházi vagyon elidegenítésére, ő nem vállal gazdasági felelőséget az elidegenítéssel kapcsolatosan, hanem csupán azt szavatolja, hogy az elidegenítés összhangban van az egyházi tulajdon céljával.” – a dokumentumot idézi BEGUS, C., *Diritto patrimoniale canonico*, Città del Vaticano 2007, 228.

3. Az illetékes előjárót döntésében segítő szervek:

a. A gazdasági tanács és a tanácsosok testülete⁴¹¹

A gazdasági tanács az új Egyházi Törvénykönyv által kijelölt szerv, amelynek az a rendeltetése, hogy a mai történelmi helyzetben tevékenykedő, és élő Egyházban, segítséget nyújtson az egyházi jogi személy élére kinevezett vagyongazdálkodónak, a vagyongazdálkodás terén, hogy az bölcsen és körültekintően járjon el, az Egyház természete és sajátos küldetésének megfelelően.⁴¹² Ugyanakkor ez az a szerv, amely révén az Egyház lehetőséget biztosít a híveknek, hogy bekapcsolódjanak, tevékeny módon, az Egyházmegye és a Plébánia gazdasági vezetésébe. Ha a hívek kötelesek hozzájárulni az Egyház szükségleteihez (vö. 222. k. 1.§), akkor ez illetékessé teszi arra is őket, hogy együttműködjenek Krisztus Testének építésében (vö. 208. k) és tudásuk, szakértelmük és tekintélyük alapján, joguk van arra is, hogy feltárják véleményüket pásztoraiknak, az Egyház javát érintő dolgokról (vö.212. k.).

A hatályos Kódex minden egyházi jogi személy számára előírja a gazdasági tanács létrehozatalának kötelezettségét. Vö. 1280. k. (az egyházmegye számára a 492. k.), (a plébániák és más hasonló megítélés alatt álló intézmények számára az 537. k.).

⁴¹¹ Vö. DE ANGELIS, A., *I consigli per gli affari economici: Statuti e indicazioni applicative* in *Monitor Ecclesiasticus* 111 (1986) 57-68.; Az egyházi gyakorlatban azonban elmondható, mindig is volt egy bizonyos fajta közöscselekvés az anyagiak terén, és nemcsak ott. Egyes régebbi egyházi törvények ugyanis – mondja Tomcsányi Lajos S.J. - megyéspapokat óhajtottak látni a vagyongazdálkodásnál a püspök mellett, és ezt azért kívánták, mert a püspök bokros teendői mellett, az egyházi javaknak kezelésénél, rászorul bölcs tanácsadók támaszára. – Vö. TOMCSÁNYI, L., *Az egyházi vagyon a püspökök felügyelete alatt*, Budapest 1924, 27.; pl. I. Leó pápa levelében (447. évben) egy kitétel, miszerint a püspök elajándékozhatja, elcserélheti vagy eladhatja saját részegyházának javait, feltéve, hogy azt az Egyház jobb helyzete érdekébe teszi. Ezen és a hasonló cselekmények esetében, megkívánja a törvény, hogy konzultáljon az egyházmegye papságával, hogy a dolog kellőképpen legyen mérlegelve, és ne származzon belőle kár az Egyháznak. Abban az esetben, ha püspök, a törvény által megjelölt személyekkel a konzultációt mellőzné, az ügylet semmisnek tekintendő.- Vö. RIDELLA, S., *La valida alienazione de beni Ecclesiastici. Prospettive di diritto canonico e civile*, Roma 2003, 14.

⁴¹² Vö. VIZZARI, A., *Il consiglio diocesano per gli affari economici, I-II.* in *Monitor Ecclesiasticus* 1994, 269-290; 385-432. (vö. AA 10, 22; AG 16, 38; GS 64-65; LG 31; PO 17-22.)

Azonban fontos kihangsúlyozni, hogy a gazdasági tanácsnak, a jogi személy vagyonnal kapcsolatos ügyintézésére vonatkoztatva, sok esetben, főként tanácsadói szerepe van, és nem döntéshozó szerepe.⁴¹³ Ugyanis, mint azt már fentebb láthattuk, (az 1279. k értelmében), az egyházi javak kezelésére az illetékes, aki közvetlenül igazgatja azt a jogi személyt, amelyhez ezek a javak tartoznak, és ugyancsak a jogi személy előljárója az elidegenítési cselekmények alanya is. A gazdasági tanács feladata: elsősorban a segítségnyújtás, az intézményt vezető személy számára, a vagyonkezelés feladatában (vö. 537 és 532. kk.).

Ami a megyéspüspök vagyonkezelését illeti, az 1277. k. előírása szerint, a nagyobb jelentőségű intézkedések előtt, neki meg kell hallgatnia a gazdasági tanácsot, különben a cselekménye, érvényteleníthető. A rendkívüli vagyonkezelés alá tartozó ügyekben, az intézkedések fogantatása előtt, - továbbá az alapító okmányokban különlegesen megjelölt eseteken kívül - , és az egyetemes jogban előírt esetekben, ugyancsak ezen testület beleegyezésére van szüksége. Vagyis a testület beleegyezése nélkül a püspök érvénytelenül jár el.⁴¹⁴ Az egyházi javak elidegenítéséhez viszont már nemcsak a gazdasági tanács, hanem a tanácsosok testületének hozzájárulására is szüksége van a püspöknek. Ugyancsak ezen testületek beleegyezésére van szüksége az alája tartozó jogi személyek javainak elidegenítéséhez szükséges, törvényben előírt, érvényességet érintő engedély megadásához is, az 1292. k értelmében.

b. Az egyházmegyei vagyonkezelő

Az Egyházi Törvénykönyv, az egyházmegyei javak vagyonkezelésére vonatkozóan, előírja, hogy „a püspök a tanácsosok testülete és a gazdasági tanács meghallgatásával minden egyházmegyében nevezzen ki vagyonkezelőt” (vö. 494. k. 1.§). Ugyanezen kánon 3.§-a meghatározza a vagyonkezelő feladatát is: „feladata, hogy a gazdasági

⁴¹³ Vö. DE PAOLIS, V., *Il Consiglio Parrocchiale per gli affari economici e i beni patrimoniali della Parrocchia*, in AA.VV, *La Parrocchia*, (Studi giuridici XLIII.) Città del Vaticano 1997, 267-288.

⁴¹⁴ Vö.KUMINETZ, G., *Az anyagi javak felügyelete az egyházban*, in *Egyházfórum* 9 (1994) 20-26.

tanács által megszabott rend szerint az egyházmegye javait a püspök felügyelete alatt igazgassa”

Tehát a Kódex, az egyházmegyei javak kezelésében, a püspök számára, előír egy plussz segítséget, az egyházmegyei vagyonkezelő személyében,⁴¹⁵akinek gazdasági ügyekben jártasnak, és kiválóan becsületes embernek kell lennie (vö. 494. k. 1.§). Ugyancsak az ő (econo) feladata, a püspököt segíteni, a neki alárendelt jogi személyek vagyonkezelésének felügyeletében (vö. 1276. k.).⁴¹⁶

⁴¹⁵ Vö. MIÑAMBRES, J., *La responsabilità nella gestione dei beni ecclesiastici dell'ente diocesi*, in ARIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sul'Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 71-86.

⁴¹⁶ Vö. MESTER, S., *I beni temporali della Chiesa (Le novità apportate dal nuovo codice)*, in AA.VV., *Il nuovo Codice di Diritto Canonico*, Roma 1983, 296-306.

VII. AZ ÉRVÉNYES ELIDEGENÍTÉS FELTÉTELEI.

Amikor az elidegenítendő javak értéke meghaladja a törvény által meghatározott minimum értéket, és amely javak az állandó vagyonhoz tartoznak, a következő feltételeknek kell meglenniük, ahhoz, hogy a javak elidegenítése érvényes és megengedett legyen:

1. Megfelelő ok (iusta causa):

Megfelelő ok, sürgős szükség (pl. rendkívüli javítás), nyilvánvaló hasznosság (pl. egy terméketlen terület eladása), kegyesség, segítő szeretet vagy más súlyos lelkipásztori indok. (1293. k. 1.§ értelmében) A megfelelő okot „az érvényesség feltételeként” mindig kéri, mindahányszor az engedélyt a Római Pápánál alacsonyabb hatóság kell, hogy megadja.⁴¹⁷

A kódex által megnevezett ok azonban nem azonosítható a világi jogban, a szerződéseknél megnevezett okkal. Az a megfelelő ok, amelyre a Kódex utal, mint feltétele az érvényes engedély megadásának, az egészen más tartalommal és céllal bír. Tartalmát tekintve az elidegenítés jogcselekményének kellő alátámasztására hivatott. Ez azt jelenti, hogy a törvényhozó védendő az Egyház javait, és érdekeit, nem fogadja el, ha az adott egyházi jogi személy vagyonkezelője, az Egyház érdekeinek, helyzetének, szükségéinek és lehetőségeinek mérlegelése nélkül dönt az egyházi jogi személy javainak elidegenítéséről.

Másrészt ez a követelmény az illetékes elöljárót hivatott segíteni döntésében, aki mivel nem az adott jogi személy vezetője, nincs honnan ismerje annak helyzetét. A helyzet ismeretének hiányában pedig, nem tud bölcs, az Egyház érdekeit, javát szolgáló döntést hozni.

⁴¹⁷ Vö. ROVERA, V., *I Beni temporalì della Chiesa*, in AA.VV., *La normativa del nuovo Codice*, a cura di Cappellini, E., Brescia 1983, 261-283.; CHIAPETTA, L., *Il Codice di Diritto Canonico II*, 562.

A kánonjogászok között véleménykülönbség van viszont abban, hogy a kellő ok hiánya, az elidegenítés érvényességét érinti-e vagy csak a megengedettségét. A véleménykülönbség oka abban rejlik, hogy csak a Szentszéknél alacsonyabb hatósághoz való folyamodáskor kötelező a megfelelő ok megjelölése, míg a Szentszékhez való folyamodás esetén nem. Ebből sokan arra a következtetésre jutottak, hogy mivel a Szentszékhez folyamodásnál nem érinti a megfelelő ok hiánya a tett érvényességét, akkor ennek igaznak kell lennie alsóbb szinten is, ami azt jelenti, hogy az elidegenítés érvényes lesz ugyan, de meg nem engedett.

El kell mondanunk, hogy ha igaz is volna az, hogy az elidegenítés megfelelő ok hiányában érvényes, akkor is érvénytelen lesz, mert a törvényhozó megköveteli az illetékes felsőbb elöljáró engedélyét, méghozzá az érvényesség terhe alatt. Aki viszont a törvény értelmében köteles mindig kérni az engedélykéréskor, mint törvény által szabott feltételt, a megfelelő ok megjelölését.⁴¹⁸

Ami azonban a Szentszék gyakorlatát illeti, fontos megjegyezni, hogy a Szentszék ha nem is kéri a megfelelő ok megjelölését a hozzá való folyamodás alkalmával, mindig kér egy hatástanulmányt/elemzést, amely mondhatni, tulajdonképpen a kellő ok megjelölésének hiányát hivatott szolgálni, annál is inkább mivel ezt az elemzést kötelező módon a közvetlen felettes hatóságnak kell hitelesíteni, aki az első engedélyt adja meg.⁴¹⁹

Az indoklásnak igen megalapozottnak kell lennie, ugyanis döntésében a megyéspüspököt az egyházmegyei gazdasági tanács és a tanácsosok testülete hivatott segíteni. Azaz mielőtt a megyéspüspök döntene az ügyben meg kell kérdeznie az említett két tanácsot is, akiknek az egyetértésére van szüksége ahhoz, hogy egy ilyen ügyben érvényes engedélyt adhasson.⁴²⁰

⁴¹⁸ Vö. CENTURIONI, L., *L'amministrazione dei beni ecclesiastici: le competenze del vescovo diocesano*, Pontificia Università Lateranense, Roma 1996, 92-93.

⁴¹⁹ Uo.

⁴²⁰ Uo.

2. Becsérték meghatározása (aestimatio):

A becsértéket megbízható szakemberekkel kell végeztetni, amely szakvéleményt írásba kell foglalni (vö. 1293.k. 1.§, 2.). A kánon szakértőkről beszél, ami azt jelenti, hogy nem elegendő egy személynek az értékelése, hanem szükség van legalább két szakértő személy szakvéleményére az elidegenítés előtt. Bár a szerzők általános véleménye az, hogy ez a fajta szakvélemény megléte, az elidegenítésnek csak a megengedettségi feltétele és nem az érvényességi feltétele.⁴²¹

Mindazoknak pedig, akiknek a szükséges szakvéleményt meg kell adniuk, kötelesek azt felelősen és becsületesen megadni (vö. 1292. k. 4.§, és 127. k. 3.§). Ez egy, a jogi kötelezettség fölötti, morális kötelezettség is.⁴²² Az említett kánonok konkrétumokat is megjelölnek, ahogyan ezt meg kell valósítani:

- pontosan tájékozódjanak az elidegenítést szándékozó jogi személy gazdasági helyzetéről,
- és a már megtörtént elidegenítésekről.

3. Felosztható javak elidegenítése⁴²³(1292. k. 3.§):

A jogi személy azon javait, melyek feloszthatóak, feloszthatóságuk ellenére, egy dologként kell kezelni. Épp ezért az olyan javak egy részének elidegenítéséhez, amelyek fizikailag vagy moráliter egységet képeznek, a felosztható javak összértékére vonatkozóan kell, és szükséges engedélyt kérni. Ez azt jelenti, hogy ha az elidegenítés

⁴²¹ Vö.KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, 110.; CHIAPETTA, L., *Il Codicedi Diritto Canonico II*, 562.

⁴²² Fontos tudni, hogy a kánoni törvények lelkiismeretben is mindig, de nem feltétlen mindenkor köteleznek. Abban az esetben, pl. ha életszerűtlenné válnak, és így teljesíthetlenné lesznek, akkor nem köteleznek. De ameddig összhangban vannak az isteni joggal, és az Egyház céljaival, lelkiismeretben is köteleznek. Kivéve, ha egy adott törvényt, a törvényhozó eltöröl, ill. hatályon kívül helyez.

⁴²³ Vö.PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni (can. 1291-1298)*, in *I beni temporalis della Chiesa (Studi Giuridici 50)* Città del Vaticano 1999, 157.

olyan javakat érint, amelyek feloszthatóak, akkor az elidegenítés iránti kérelemben meg kell jelölni a korábban már elidegenített részeket, különben az elidegenítés, mégha az engedélyt megkapták is hozzá, érvénytelen lesz. Az érvénytelenség alapja a 63. kánonban található, amely kimondja, hogy: „az igazság elhallgatása érvénytelenné teszi a leiratot, ha olyan adatot hallgattak el, amit a törvény előír, a hivatali ügyintézési szokások és a kánoni gyakorlat szerint, az érvénytelenség terhe alatt közölni kell.”

Felosztható javakról akkor beszélünk, ha a javak feloszthatók anélkül, hogy elveszítenék a gazdasági felhasználhatóságukat: a különböző darabokat, résznek nevezzük; pl. többemeletes épület, egy könyvtár, egy festménygyűjtemény, stb.

4. Engedély kérése.⁴²⁴

Az egyházi jogi személy javainak elidegenítéséhez mindig engedélyt kell kérnie a vagyonkezelőnek, az illetékes előljárótól. Az engedély kérése az illetékes hatóságtól, az elidegenítés „érvényességi” feltétele.⁴²⁵ (vö. 1291. k.) Az engedélykérés kötelezettsége, az illetékes hatóság által adott engedély, amelyet mindig írásban kell megtenni, magában kell foglalja, a következőket:

- a. Azok a javak, amelyekre vonatkozik, szoros értelemben egyházi javak kell, hogy legyenek, és egy adott egyházi jogi személyhez kell, hogy tartozzanak. (1257. k. 1.§).
- b. Az említett javak azon entitásnak a törvényesen kijelölt (ex legitima assignatione) állandó vagyonának részét kell, hogy képezzék: pl. egy épület, egy alap, és akár ingó dolgok is (1285. k.) amelyek az entitás „adottságát” képezik, jobban mondva a gazdasági alapját, amely szükséges az ő életéhez és tevékenységéhez.

⁴²⁴ Vö. CHIAPETTA, L., *Il Codice... II*, 558.

⁴²⁵ D'Ostilio is hasonlóképpen fogalmaz: „azon javak érvényes elidegenítéséhez, amelyek a törvényes kijelölés által az állandó vagyonához tartoznak az egyházi jogi személynek, és amelynek értéke meghaladja a jog által megjelölt értékhatárt, a törvény (1291.k.) értelmében, szükséges az illetékes előljáró engedélye.- vö. D'OSTILIO, F., *Prontuario del Codice di Diritto Canonico*, Città del Vaticano 1998³, 478.

- c. Az elidegenítésre kijelölt javak értéke meg kell, hogy haladja a törvény által meghatározott értéket.
- d. Ha felosztható javakról van szó, akkor az engedélykérekor meg kell említeni a már eladott részeket is, ill. az elidegenítés után megmaradó részeket.

Itt jegyezzük meg, hogy az engedély megadása az előljáró részéről, nem jelenti egyben azt, hogy övé a vagyongazdálkodási cselekményre vonatkozó felelősség. A felelősség továbbra is azé, aki a jogi személyt közvetlenül irányítja és a vagyongazdálkodási cselekményt, az elidegenítést is végbevitte. Ugyanis az előljáró azáltal, hogy engedélyt ad egy cselekményhez, nem megbízást ad, hanem egyszerűen csak törvényessé tesz egy cselekményt, szabad utat engedve, anélkül, hogy a felelősséget magára vállalná. Az engedély megadása tehát a felügyeleti hatalomhoz tartozik és nem az adminisztrációs hatalomhoz.⁴²⁶

5. Egyéb óvintézkedések.⁴²⁷

A felsoroltakon kívül egyéb óvintézkedéseket is meghatározhat a részleges jog, pl. az egyházmegyei zsinat határozata, a megyéspüspök utasításai, a jogi személy szabályzata, a statutumai, stb. Ezek az óvintézkedések minden elidegenítendő javakra vonatkoznak, akár a meghatározott összeg felettiekre, akár az azok alattira is. Ilyen óvintézkedésnek mondható:

- a. - hogy a javak elidegenítése, értéküknek megfelelően kell, hogy történjen, legalább olyan áron, amelyet a szakértők meghatároztak. Hogy alacsonyabb árat is elfogadjanak, megfelelő okra van szükség, amelynek fennállását az a hatóság vélelmezi, amely az előírt engedélyt megadja az elidegenítéshez, pl. egy pereskedés megoldása.
- b. A régi Kódex hivatalos árverést írt elő a javak elidegenítésére (1531. k. 2.§9). Ez azonban nem került bele az új Kódexbe; ám ezt a módot az Új

⁴²⁶ Vö. DE PAOLIS, V., *I beni temporalis della Chiesa (Il Codice del vaticano II)*, Bologna 1995, 152.

⁴²⁷ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyongazdálkodás alapjai*, 110-111.

Kódex nem is tiltja, tehát igénybe vehető ma is. Prudenciális kérdés a mód megválasztása. Ha csak sajátos okok nem állnak fenn, azoknak kell eladni az elidegenítendő javakat, akik a legtöbbet kínálják érte, vételárként (vö. 1294. k. 1.§)

- c. Az említett kánon második paragrafusa pedig az elidegenítésből származó pénz rendeltetésével kapcsolatban ad útmutatást, nehogy az Egyházat károsodás érje. Az így szerzett összeget a jogi személy javára kell beruházni, a megtartandó óvintézkedések megtartásával. A Zsinati Kongregáció 1951. december 17. válaszában úgy rendelkezett, hogy ezeket a pénzeket ingatlanokba kell fektetni. De ez a rendelkezés, a mai gazdasági-társadalmi feltételek között, nem tekinthető minden esetben érvényesnek, ugyanis az ingatlan szerzése nem feltétlen, és nem mindig, a legjobb beruházási mód. A másik megoldás: a pénzt okosan, azon célokra kell fordítani, amiért az elidegenítés szükségessé vált.

VIII. AZ ELIDEGENÍTÉS ENGEDÉLYEZÉSÉRE VONATKOZÓ FEGYELEM⁴²⁸

A. Az elidegenítéskor követendő szabályok, különös tekintettel az engedélykérésre:

1. Ha olyan **javakról** van szó, melyek az egyházmegyéé vagy más olyan jogi személyé, **amit a megyéspüspök kezel**, és az elidegenítendő javak a törvényben meghatározott **minimális érték fölött** vannak, elégséges a megyéspüspök határozata, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével, és azok megkérdezése, akik az ügyben érdekeltek.

Ahhoz, hogy a tanácsok kifejezhessék egyetértésüket, szükséges összehívni a testületet, a nap, a hely és az óra megjelölésével, a 166. k. által előírtak szerint. A cselekmény, ezúttal a consensus, érvényességéhez szükséges, a 127. k. 1.§ értelmében, a jelenlevők abszolút többségének a beleegyezése. Ha a törvényben megjelölt testületek beleegyezésének kikérését elmulasztják, az előljáró, esetlegesen elkövetett tette érvénytelen lesz, amit nem lehet többé orvosolni egy utólagos egyetértés kikérésével, mert „non firmatur tractu temporis quod de iure ab inito non existit”.

Azon elidegenítések és más, a tulajdonjogi helyzetet rontható ügyletek érvényességéhez, amelyek a jogi személy olyan javait érintik, amelyek **a törvényben meghatározott érték alatt** vannak, nem alkalmazandó az 1291. k., és **nem kell kérni semmilyen jóváhagyást**.

Azon javak elidegenítése alkalmával, amelyek nem képezik a törvényesen kijelölt állandó vagyon részét, akkor is, ha meghaladják a törvény által meghatározott minimális összeget, az 1277. k. által előírt normatíva alkalmazandó, mint minden rendkívüli vagyonkezelés esetében, amit a Püspöki Konferencia határoz meg. Szükséges és

⁴²⁸ Vö. PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni (can. 1291-1298)*. in *I beni temporalis della Chiesa (Studi Giuridici 50)* Città del Vaticano 1999, 146-155.

elégés a megyéspüspök által előírt óvintézkedések megtétele, amit ő a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével alkot; nem szükséges kikérni egyetlen olyan esetben sem az előjáró engedélyét, amikor az ügylet értéke nem az 1295. kánon által előírtak alá tartozik.

2. Ha olyan jogi személyek javairól van szó, amely **a megyéspüspök fennhatósága alatt** vannak (pl plébániák, templomok, szeminárium, stb.) és az értékük meghaladja a számukra előírt minimális határt, de a **maximális érték alatt** van, szükséges mindig a megyéspüspök engedélye, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével, és azok megkérdezésével, akik az ügyben érdekeltek.

Azon javak elidegenítéséhez vagy ügyletek véghezviteléhez, amelyek ronthatják a vagyoni jogi helyzetét az intézménynek, de értékük a meghatározott minimális összegérték alatt van, szükséges az Ordinárius engedélye, de ez az engedély, amelyet a statutumuk vagy a püspöktől kapott szabályzat előír, azon tettekre vonatkozó engedély, melyeket rendkívüli vagyonkezelésnek minősít (vö. 1281. k. 1.§).

3. Azon **javak** elidegenítéséhez vagy azon ügyletekhez, amelyek ronthatják a jogi személy vagyoni jogi helyzetét, és **értékük meghaladja a törvény által meghatározott maximális értéket**, legyen az egyházmegye, vagy olyan jogi személy, amelyet a püspök kezel, vagy plébánia és más egyházi jogi személy, amely a püspök joghatósága alá tartozik, a fent leírtak fölött szükség van, az érvényességhez a Szentszék engedélyére is, amit a Római Kúria illetékes hatósága bocsát ki. Az illetékes hatóság a római Kúrián belül, az a hatóság, amelyhez az adott jogi személy tartozik.⁴²⁹

Ugyancsak a Szentszék engedélyére van szükség, az érvényes elidegenítéshez, akkor is, ha fogadalmi tárgyról van szó, vagy valamely művészileg, történelmileg értékes dologról, még ha ezen javak a törvényben meghatározott összeghatár alatt vannak. A

⁴²⁹ A 361.k. értelmében a Szentszék kifejezés, nem csupán a Pápára vonatkozik, hanem ha szövegösszefüggésből ellenkezője nem nyilvánvaló, jelenti az Államtitkárságot, az Egyházi Közügyek Tanácsát, és a római Kúria többi intézményét is. Ami az szükséges engedélyezést illeti, ebben az Szentszék alatt az illetékes kongregációt kell érteni, ami normális körülmények között a Klérus Kongregáció.- Vö. IOANNIS PAULUS PP.II, *Constitutio Apostolica*

Szentszéki engedély, magában foglalja minden esetben tehát, az elidegenítésre és az 1296. k. jelzett ügyletekre vonatkozóan, az 1292. k. 1.§-ban megjelölt szervek beleegyezését is.

4. Külön érdemes említést tennünk **a papság ellátására létesített egyházmegyei intézményről**, amely nem a Kúria egyik hivatala, és nem is egy egyházmegyei alap, de amely egyházi jogi személy is lehet (a 114-116. kk. értelmében). Autonóm tulajdoni alapítású, a püspök által jóváhagyott saját statutummal, az egyetemes jog alapján. Ezen intézmény számára is az engedélyadásra kijelölt illetékes hatóság a püspök, akárcsak a többi joghatósága alá tartozó jogi személy esetében, természetesen ez esetben is a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésének birtokában, és azon cselekedetekre, amelyeket az 1291-1295. kánonok előírnak.

5. Azon **jogi személyek** javai esetében, **amelyek nem a püspök fennhatósága alá tartoznak**, hanem pápai jogból eredően léteznek, vagy a Püspöki Konferencia hozott létre, vagy más hatóság, amelynek Apostoli privilégium folytán volt rá fakultása (a megyéspüspök írásos engedélyének birtokában, amelynek területén létrehozták és működik), az engedély megadására illetékes hatóság, az elidegenítésre és más vele egyenértékűként tekintett ügyletek vonatkozásában, az egyházi hatóságtól jóváhagyott statutumukban, megjelölt hatóság (vö. 314. k.). Az a hatóság, aki fölöttük egyébként a felügyeletet és az ellenőrzést is gyakorolja, amennyiben az Egyház nevében cselekszenek. A joghatóságot a Szentszék, és a helyi ordinárius gyakorolja (vö. 305. k. 2.§)⁴³⁰ azonban nem léphetnek közbe a javaik kezelésében (tekintettel az 1301-1302. kk.-ra), kizárólag felügyeleti joguk van, amelyet fölöttük, az egyházmegye egészét tekintve gyakorolnak.

6. Azon javak tekintetében, amelyek a **Megszentelt élet** azon intézményeihez vagy az **Apostoli élet** azon társaságához tartoznak, és amelyek **egyházmegyei jogúak**, és

Pastor bonus, De Romana Curia, 28 iunii 1988, in AAS 80 (1988), 841-912., art. 98.

⁴³⁰ Vö. *Communicationes* 18 (1986), 232. 6.

amelyeket a püspök hozott létre (vö. 589. k.), a megyéspüspök különleges felügyelete alatt vannak (vö. 594. k.), ami magában foglalja a vagyonkezelés és a gazdasági ügyvitel ellenőrzését is (vö. 637. k.). Ugyanez vonatkozik az önálló monostorokra is a 615. k. szerint. Ezen monostorok kötelesek évente számot adni a helyi ordináriusnak a vagyonkezelésükről (vö. 637. k.).

Ezek a jogi személyek, az 1291-1295.k.-ban jelzett esetekben, kettős kontrollnak az alanyai: a saját elöljárójuk, a saját tanácsuk egyetértésével, és az egyházmegyei ordinárius, figyelembe véve azokat az értékhatárokat, amelyeket a Szentszék megszabott a 638. k.-nak megfelelően.

7. Azon **szerzetesi intézmények**, világi intézetek és az Apostoli Élet társaságai esetén, amelyek nem egyházmegyei jogúak, hanem az **egyetemes jog hatálya alá tartoznak** (718, 741. k. 1.§) az esetükben a 638. k. 3.§ az irányadó. Vagyis, az intézmény alapszabályzatában megjelölt elöljáró és tanácsának beleegyezése által adott engedély szükséges a kéréses javak elidegenítéséhez. Az ő esetükben a minimális és a maximális összeget nem a püspöki konferencia határozza meg, hanem közvetlenül a Szentszék az egyes országok, ill. régiók számára.

Az ő esetükben is érvényes, hogy a számukra megszabott maximális értéket meghaladó javak elidegenítéséhez, a Szentszék engedélye is szükséges.

A teljesség kedvéért, a témához kapcsolódóan azt is meg kell említenünk, hogy vannak szerzők, akik szerint a hívek lelki java érdekében a 87. k. 1.§ és a 381. k alapján a megyéspüspök az elidegenítést tiltó jelen előírások alól esetenként felmentést adhat. Fontos azonban kihangsúlyoznunk, hogy a felmentés olyan jogintézmény, mely valamely jogrend rugalmasságát hivatott szolgálni. A felmentés a törvény kötelező erejét részleges esetre függeszti fel csupán, vagyis nem szünteti meg magát a törvényt, és külön objektív jogot sem teremt, mint a kiváltság. Szerepe annyiban hasonló a kiváltságéhoz, hogy a törvény általánossága és az egyedi helyzetek közti távolságot igyekszik áthidalni.⁴³¹

⁴³¹ Vö.ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest 2001, 94.

Továbbá érdemes azt is tudni, hogy egy 1929-ből származó hiteles törvénytárgyalás szerint, a Szentszék engedélye szükséges akkor is, hogyha a különböző dolgok egyidejű elidegenítésére kerül sor, és azok globális összege meghaladja a törvényesen kiszabott maximális értékhatárt.⁴³²

És végül jó tudni azt is, hogy a javak engedély nélküli elidegenítése, büntetendő cselekmény (1377. k.)⁴³³

B. Kánonjogilag érvénytelen, de a világi jog szerint érvényes elidegenítés⁴³⁴

Amint azt a szerződések elemzésekor láthattuk, az egyházi törvény a 22. és az 1290. kánonok értelmében, magáévá teszi, azaz kanonizálja a világi jogot, ha csak az nincs ellentétben a pozitív és természetes isteni joggal, illetve nem ellenkezik a kánonjog normáival. A szerződéseket illetően, a világi törvényhozás sajátos feltételeket és formákat ír elő. A világi jog azonban, szemben a kánonjoggal, egy-két ország jogszabályait kivéve,⁴³⁵ általában, ebben a témában nem szokott foglalkozni a kánoni rendelkezésekkel, következésképpen a kánoni rendelkezéseknek nincs jogi hatályuk a világi jogban. Így könnyen előfordulhat, hogy a világi jog szerint, érvényes valamely

⁴³² Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog...109.; PCI, Resp., 1929. VII. 20. in AAS (1929) 574.; ALARCÓN, L., I beni...*, 918.

⁴³³ Uo. „Aki az előírt engedély nélkül egyházi javakat elidegenít, megfelelő büntetéssel büntetendő”.

⁴³⁴ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, 112., ALARCÓN, L., *I beni temporali in Codice di Diritto Canonico*, a cura di Lombardia, Arieta, Roma 1987, 920-921; HEIMERL, H. – PREE, H. – PRIMETSHOFER, B., *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg 1993, 321-323.

⁴³⁵ Románia Alkotmánya és a vonatkozó Vallásügyi Törvény (Legea Cultelor 489/2006) utal az egyházak belső jogára, amikor az ő ügyeikről van szó, őket érinti, mint olyan jogra, melyet figyelembe kell venni a világi jog területén is. A gyakorlat viszont már nem annyira egyértelmű, mert a közjegyzők nagy többsége Romániában ortodox (görög-keleti) és ők mivel csak a saját egyházuk vonatkozó szabályait ismerik, annak alapján kezelik a többi egyházak ügyeit is. Érdemes tudni, hogy a görög-keleti egyház törvénye értelmében, elidegenítéshez, elegendő csupán, az egyházi jogi személy (pl. plébánia) képviselőtestületének írásban adott egyetértése. De mégis fontos fogódzópont tud lenni, az 1296. k. által felvetett Egyházi jog érvényesítése kapcsán.

szerződés, ám a kánonjog szerint, érvénytelen. Különösen fontos ezt tudatosítani az elidegenítésekkel kapcsolatban, ugyanis láthattuk a világi jog, egészen más tartalmat tulajdonít az elidegenítésnek, mint a kánonjog. Ha mégis bekövetkezik, abban az esetben a kánonjog rendelkezése a következő:

Ha egyházi javakat a kellő kánoni formaságok nélkül idegenítenek el, de az elidegenítés a világi jog szerint érvényes volt, az illetékes hatóságnak kell az összes körülmények érett megfontolása után eldöntenie, hogy indítanak-e pert az Egyház jogainak érvényesítésére, s ha igen, személyi, vagy dologi keresettel éljenek-e, és hogy ki indítsa a pert és ki ellen. (1296. k.)

Tehát dönteni kell a kereset mikéntjét illetően, és dönteni kell abban a vonatkozásban is, hogy az elidegenített javak visszaszerzése, vagy értük kapott kártérítés fizetése legyen a percím. Az új normatíva, az illetékes hatóságra hagyja ennek felelősségét, hogy „az összes körülmények érett megfontolása után” döntsön, a konkrét helyzetre vonatkozóan. Nem pontosítja, hogy ki kellene, hogy legyen az általa említett illetékes hatóság. Azonban a törvények értelmében arra lehet következtetni, hogy a Helyi Ordinárius, és az ő utódja, ha neki kellett volna az engedélyt adni; a Szerzetesi legfőbb elöljáró, a 635. k. 1.§, a 718. k. és a 741. k. 1.§ -ban található utalások erejében, és az Egyház javaira vonatkozó szabályok alapján: és azon jogi személyek esetében, amelyek nem alárendeltjei a megyéspüspöknek, a statutumokban megnevezett illetékes elöljáró.

Az említett elöljáróknak kell dönteniük. Nincs előírás arra, hogy ilyen döntéskor meg kell-e kérdeznie a gazdasági tanácsot vagy a tanácsosok testületét, de az „érett megfontolás”-hoz szerintünk, morálisan hozzátartozik mindenképpen.

Nos az illetékes elöljárónak kell dönteni:

a) **dologi keresettel élnek-e**, amely az elidegenített javak visszaszerzését célozza, **vagy személyi keresettel** az ellen, aki a javakat felhatalmazás és engedély hiányában elidegenítette, kérve az okozott kár megtérítését a 128. k. értelmében;

b) **kinek kell ezt a keresetet (pert) kezdeményeznie**: az elöljárónak vagy a jogi személynek, amely végrehajtotta az elidegenítést, feltételezve, hogy a jogi személy vagyonkezelője tette, a vezetőség tudta nélkül.

c) **ki ellen kell pert indítani**, ha nem világos, hogy a szervezeten belül ki kezelte a jogi személy javait (a vagyonkezelő, a törvényes képviselő, stb.), vagy a vevőkkel szemben.

d) **egyházi fórumhoz vagy világi fórumhoz** fordulnak-e jogorvoslatért.

e) hogy **kiszabnak-e és milyen büntetést** arra, aki a törvénytelen elidegenítést végbevitte, az 1377. kánon értelmében, vagy megfontolva az összes körülményeket, időt, és helyet, a jogok érvényesítésétől eltekintenek.⁴³⁶

Ez utolsó esetben nem szabad figyelmen kívül hagyni két dolgot: Egyrészt, hogy az 1389. k. 2.§. kötelező, de meghatározatlan büntetést ír elő. Másrészt, hogy a 86. kánon előírása értelmében, érvénytelen szerződést, egyetlen a római pápánál alacsonyabb hatóság sem szanálhat (Vö. Leges, I. n. 181., coll. 205-207.).⁴³⁷

C. Elidegenítési tilalom a rokonok vonatkozásában

Az 1298. k. még ad egy kiegészítést az elidegenítésre vonatkozóan:

Hacsak a dolog nem nagyon kis jelentőségű, az egyházi tulajdont nem szabad saját vagyonkezelőjének vagy a vagyonkezelő negyedfokú vagy annál közelebbi rokonának vagy sógorának eladni, vagy bérbe adni, az illetékes hatóság külön írásbeli engedélye nélkül.

Óvatossági intézkedésről van szó itt is, amely a javak tisztas kezelését akarja garantálni. A kánon két feltételhez köti az esetleges engedélyt: 1. Kis jelentőségű dolog esetén maga a törvény adja meg az engedélyt; 2. Nagy jelentőségű dolog esetén az illetékes hatóság írásbeli engedélyével lehetséges a bérbeadás vagy az eladás.⁴³⁸

A rokonsági fok számításánál, a 108-109. kánonok előírásait kell figyelembe venni.

⁴³⁶ Vö. PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni (can. 1291-1298)*. in *I beni temporali della Chiesa (Studi Giuridici 50)* Città del Vaticano 1999, 146-155.

⁴³⁷ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonjog alapjai*, 112.

⁴³⁸ Uo. 113.

A tilalom nemcsak azokra az egyházi javakra vonatkozik, amelyeket a vagyonkezelő közvetlenül kezel, hanem minden és bármely egyházi vagyona, hogy elkerüljön egy esetleges visszaélést vagy összejátszást, vagy hogy azok, akik magán érdekből kifolyólag ügködnek, egymás között kicserélik, saját javukra és kölcsönösen a javak koncesszionálását.

Ha, az illetékes hatóság megítélése szerint, nem áll fenn semmilyen veszély lehetősége, és szükséges az anyagi javak bérbeadása, az egyház tulajdonának megmentése érdekében, jóváhagyhatja az érintett egyházi javak eladását vagy bérbeadását, megadva az engedélyt, ami az ügylet érvényességéhez szükséges.

Az 1298. kánon lényegében a régi Kódex 1540. kánonját írja újra, amely a tilalmat csak az ingatlan javakra vonatkozóan írta elő, és meghatározta, hogy az engedély megadására a helyi ordinárius illetékes. Az Új Kódex előírása tágabb, ugyanis a benne foglalt tiltás, kiterjed minden egyházi vagyona, és ugyanakkor az engedély megadását nem csak a helyi ordináriusnak tartja fenn, hanem más hatóságokat is illetékesnek jelöl ki, pl. a Szentszéket, a Püspöki Konferenciát, a 312. k. 1.§, 1-2. p. értelmében (azon javak tekintetében, amelyek nemzetközi társulásokhoz tartoznak) vagy a püspököknek egy csoportját az egyházmegyei vagy nemzeti közösségi alapok számára (vö. 1275. k.), azon eljárás szerint, amelyeket ők, a szerződésükben hasznosnak véltek az intézmények számára.⁴³⁹ A Magyar Püspöki Kar rendelkezése értelmében, az az illetékes hatóság, amelynek a joghatósága alá tartozik közvetlenül az adott jogi személy.⁴⁴⁰

⁴³⁹ Vö. PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazioni e di locazioni (can. 1291-1298)*, in *I beni temporali della Chiesa (Studi Giuridici 50)* Città del Vaticano 1999, 146-155.

⁴⁴⁰ Vö. KUMINETZ, G., *Az Egyházi vagyonyjog alapjai*, 113.

D. A Püspöki Konferenciák illetékessége

– az elidegenítési szabályok alkotásában.

A hatályos Kódex, főbb elvi szabályok megadásával foglalkozik, a jogi kereteket megadva az elidegenítéssel kapcsolatban, de a részletes szabályozást, beleértve a minimális és a maximális értékhatárt is, a püspöki konferenciák hatáskörébe utalja. Ez akkor is igaz, ha ez maga után vonja mindig a Szentszéki jóváhagyás kötelezettségét. Hogy képünk legyen arról, hogy ez miként történik, az alábbiakban bemutatunk néhány ilyen részleges, kiegészítő szabályozást az egyes országok püspöki konferenciáinak részéről:

1. EURÓPA

1. 1. Ausztria

Ausztriában legutóbb az euró bevezetése alkalmából volt frissítve a vagyonkezelésre és az elidegenítésre vonatkozó kiegészítő normatíva.⁴⁴¹

Eszerint Ausztria területére vonatkozóan érvényes:

- Ha olyan ingó vagy ingatlan javak elidegenítéséről van szó, amely javaknak értéke meghaladja a 80.000 eurót (1285,1291 és 1292.k.), akkor a Püspök engedélye szükséges.
- Ha olyan ingó vagy ingatlan javak elidegenítéséről van szó, amely javaknak értéke meghaladja a 1.500.000 eurós felsőhatárt, akkor a Püspök engedélye mellett, szükség van a Szentszék engedélyére is.
- Ha az elidegenítés értéke 30.000 és 80.000 euró között van, a döntési jog az Egyházmegyei gazdasági tanács jogkörébe tartozik.

⁴⁴¹ Vö. <http://www.graz-sechau.at>, *Diözesaner Wirtschaftsrat, Anhang zu den Statuten – Änderung* (benne utalás történik az Osztrák Püspöki Konferencia 1998. november 5. határozatára) in *Kirchliches Verordnungsblatt für die Diözese Graz-Seckau* 2000, IV 34, 35.

- A 30.000 euró összeg alatti javak elidegenítése a jogi személy vagyongazdálkodójának hatáskörébe tartozik.

Egyéb ügyletek és szerződések:

Ha az ügylet értéke meghaladja a 80.000 eurót vagy szerződések esetében, az időtartam több mint 20 évre szól, vagy meghatározatlan időre, illetve, ha az Egyházat képviselő, a szerződésben lemond a 20 évnél hosszabb felmondási jogáról (1295.k.), különösen is értendőek itt a szolgalmi szerződések, építési jogról való lemondás, egyezségek kötése, kölcsön- és hitelfelvétel, és kezesség, vagy felelősség átvállalása történik, a megyéspüspök engedélyére van szükség.

Azon szerződések esetében, amelyeket 20 évre szóló időre kötnek vagy határozatlan időre, vagy állandó időtartamra kötnek, és az értékük 30.000 és 80.000 euró között helyezkedik el; ugyancsak letéti összegek kivételénél, vagy az előfinanszírozásoknál, a megyéspüspök hozzájárulási joga az egyházmegyei gazdasági tanácsra van delegálva.

Ha azonban az értékük nem haladja meg a 30.000 eurót, akkor az ügylet a vagyongazdálkodó kompetenciájába tartozik.

1. 2. Németország

A Német Püspöki konferencia kiegészítő szabályozása szerint,⁴⁴² amely az euró bevezetését követően, 2002. október 1-én lépett hatályba⁴⁴³, azon egyházi jogi

⁴⁴² Vö. <http://www.drs.de>, *Vollversammlung der Deutschen Bischofskonferenz am 24.-27. september 2001 bzw. 18.-20. februar 2002 beschlossen, durch Dekret der Bischofskongregation vom 13. Juni 2002* rekognoszierten Änderungen der Partikularnormen Nr. 18 und 19 mit Wirkung vom 01. Oktober 2002 in Kraft., olvasható LÜDICHE, K., *Müsterischer Kommentar zum Codex Iuris canonici*, Essen 1985-2005, valamint foglalkozik vele Vö. ZALBIDEA, D., *La legislazione particolare di alcune Conferenze Episcopali sull'alienazione dei beni appartenenti al patrimonio stabile* in ARRIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull'Instruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 139-161., valamint ALTHAUS, R., *Wi(e)der den Partikularismus – Zur Problematik der Partikularnorm Nr. 19 der Deutschen Bischofskonferenz zu c. 1292 § 1 CIC*, in *ThGl* 87 (1997) 409-422.

⁴⁴³ Vö. ZALBIDEA, D., *La legislazione particolare di alcune Conferenze Episcopali sull'alienazione dei beni appartenenti al patrimonio stabile* in

személyek esetében, amelyek a megyéspüspök fennhatósága alá tartoznak, állandó vagyonuknak elidegenítésére és az állandó vagyont érintő elidegenítésszerű jogügyleteire, a következő szabályok vonatkoznak.

I. A felső határ a CIC 1983. 1292. k. 1.§ -nak megfelelően

Elidegenítéseknél (1291. k.) és elidegenítésszerű jogügyleteknél (1295. k.) a felső összeghatár 5 millió euróban van meghatározva. Ha egy elidegenítés vagy egy elidegenítésszerű jogügylet ezt az értéket túllépi, a jogügylet érvényességéhez, a megyéspüspök engedélye mellé, a Szentszék engedélye is szükséges.

II. Alsó határ a CIC 1292. k. 1.§ és az 1297. k. értelmében

1. Elidegenítéseknél az 1292. k. értelmében, az alábbi alsó határok érvényesek:

- a). Minden telek-elidegenítéséhez – értékhatártól függetlenül – szükséges a megyéspüspök engedélye; a megyéspüspököt köti a maga részéről az 1292. k. 1.§, amelynek értelmében az engedélyt csak a gazdasági tanács, a tanácsosok testületének (ennek szerepét Németországban általában a Szekese gyházi Káptalan tölti be), és az érintettek hozzájárulásával adhatja meg, ha az érték meghaladja a 100.000 eurót.
- b) Minden más elidegenítési ügyletre vonatkozóan, az alsó összeghatár 15.000 euró. Csak akkor szükséges a megyéspüspök engedélye, ha az elidegenítési ügylet ezt az értéket meghaladja.

2. Az elidegenítésszerű jogügyletekre az alábbi alsó határok érvényesek az 1295. k.-nak megfelelően:

- a). Telkek megterheléséhez és telekhez kapcsolódó jogokhoz (jelzálog, telekadósságok, felülépítményi/örökhaszonbérleti jogok létesítése esetén) – értékhatártól függetlenül – a megyéspüspök engedélye szükséges, aki a maga részéről a II. bekezdés 1. pontjában megnevezett határokhöz kötött, ha az érték meghaladja a 100.000 eurót.

b). Nem sértve az államegyházi jogi határozatokat és szokásokat, amelyek a megyéspüspöknek további jogokat adnak, valamint a c) pontban foglalt külön rendelkezéseket, a bérleti és haszonbérleti szerződésekre vonatkozóan, és minden más elidegenítésszerű jogügyletre vonatkozóan (1295. k.) az alsó értékhatár 15.000 euró. Így csak ezen értékhatár fölött szükséges a megyéspüspök engedélye. Akit a II. bekezdés 1. pontjában említett szabály köt, ha a jogügylet értéke túllépi a 100.000 eurót.

c). Bérleti és haszonbérleti szerződésekhez, az 1297. k. értelmében a következő szabályok érvényesek:

(1) A megyéspüspök engedélye szükséges

- határozatlan idejű bérleti vagy haszonbérleti szerződésekhez,
- olyan bérleti vagy haszonbérleti szerződésekhez, amelyeknek a futamideje hosszabb egy évnél
- olyan bérleti vagy haszonbérleti szerződésekhez, amelyek bérleti vagy haszonbérleti kamata évente túllépi a 15.000 eurót.

(2) ha túllépi az évi bérleti vagy haszonbérleti kamat a 100.000 eurót, akkor a megyéspüspök az engedélyt csak a II. bekezdés, 1. pontjában említett feltételek betartásával (vagyis a gazdasági tanács, a tanácsosok testülete, és az érintettek hozzájárulásával) adhatja meg.

(3) A megállapodásban levő kamat, a helyileg alkalmazott szokásos bérleti – és haszonbérleti kamatokhoz kell igazodjon.

3. Egyházi kórházak és otthonokra vonatkozóan, az 1292. k. 1.§, 1295. k. és az 1297. k. értelmében, figyelembe véve sajátos jogi formájukat, és azokat nem sértve, az alábbi alsó határok érvényesek:

a). tekintet nélkül a tárgyi értékre, az 1292. k. 1.§, 1295. k. és az 1297. k. értelmében, az elidegenítési és elidegenítésszerű jogügyletek, engedélykötelesek: telek-elidegenítés esetén, és a II. 1. a) –ban foglaltak.

b) minden egyéb elidegenítési ügylet, amely 150.000 euró alsó értékhatárt meghaladja.

c) elidegenítésszerű jogügyletek az 1295. k. értelmében:

- (1) alsó értékhatárnélkül, a telkek és a telkekre vonatkozó jogok megterhelése, valamint az üzleti részesedés megszerzése, és elidegenítése, vezető beosztásban levő alkalmazottak szolgálati és munkaszerződésének felbontása vagy módosítása, különösképpen, ha az főorvosokra és vezető főorvosokra, igazgatókra, otthonvezetőkre és ápolói szolgálat vezetőire és gyakornok orvosokra vonatkozik, azokat érint.
- (2) Minden egyéb elidegenítésszerű jogügylet, amely meghaladja a 150.000 euró értéket.
- (3) Bérleti és haszonbérleti szerződések, amelyek bérleti és haszonbérleti kamata túllépi az évi 150.000 eurót.

A 100.000 euró alatti jogügyletekre vonatkozóan a II. 1., 2., 3. a) foglalt normák az egyes egyházmegyékben akkor lépnek érvénybe, ha azt a megyéspüspök elrendeli.

1. 3. Olaszország

Olaszországban, az Olasz Püspöki Konferencia is az euró bevezetése kapcsán frissítette a kiegészítő szabályzatát a vagyonkezelési és elidegenítési cselekményekre vonatkozóan.⁴⁴⁴

Eszerint, az elidegenítésre vonatkozóan, addigi minimális összeg 500 millió líra és a maximális összeg 2 milliárd líra, 2000 január 1-től a következőképpen alakul: minimális összeg 250.000 euró, a maximális összeg pedig 1.000.000 euró lesz.

És a következő szabályozás vonatkozik rá:⁴⁴⁵

⁴⁴⁴ Vö. Conferenza Episcopale Italiana. *Decreto n. 398: „Modifica della misura della somma minima e massima per la alienazione dei beni”*, 27 marzo 1999., in *Atti*, Roma, 9-10 febbraio 2004.

⁴⁴⁵ Vö. Luigi Conti megyéspüspök, 2004. szeptember 1.kiadott 24/2004-V. sz. körlevele, Sede vescovile di Macerata; Valamint: *Il Concordato del 1984, la normativa patrizia e le posizioni attuative nell’ordinamento civile e canonico*, F.A.C.I. in *L’Amico del Clero*, Roma 1989.; C.E.M., CONCILIO PLENARIO MARCHIGIANO, Loreto 1989.; *Istruzione in materia amministrativa*, Notiziario della CEI, n.3, 1 aprile 1992.; CEI, *Seminario di aggiornamento giuridico-amministrativo*, *Atti*, Roma, 9-10 febbraio 2004.

JOGI SZEMÉLY → ESET ↓	EGYHÁZMEGYE ÉS A PÜSPÖK ÁLTAL VEZETET INTÉZMÉNY	PLÉBÁNIA ÉS A MEGYÉS PÜSPÖK ALÁ RENDELTE INTÉZMÉNY	EGYHÁZMEGYEI JOGÚ SZERZETESI INTÉZMÉNYEK ÉS SUI IURIS MONOSTROROK
Olyan javak elidegenítése, melyek az állandó vagyonhoz tartoznak, de 250.000 euró alatti értékűek.	Semmilyen engedély nem kell	A helyi ordinárius engedélye, abban a helyzetben és értékben, amit a statutumuk előír, ha az hallgat, a Püspök (1281.k. 2.§), és amelyek rendkívüli vagyonkezelésnek vannak nyilvánítva	Az illetékes előljáró engedélye az ő tanácsának és a helyi ordináriusnak az egyetértésével.
Azon javak elidegenítése esetén, amikor a javak az állandó vagyonhoz tartoznak, de értékük 250.000 euró és 1 millió euró között van.	Szükséges a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértése.	A megyéspüspök engedélye, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével.	Az illetékes előljáró engedélye az ő tanácsának egyetértésével.
Azon javak elidegenítésekor, amelyek az állandó vagyonhoz tartoznak, de meghaladják a maximális 1 millió eurós értékhatárt, vagy fogadalmi, vagy történelmi értékkel bírnak	Szükséges a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértése, és mellette a Szentszék engedélye is.	A megyéspüspök engedélye, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével, és a Szentszék engedélye	Az illetékes előljáró engedélye az ő tanácsának és a helyi ordináriusnak az egyetértésével, és a Szentszék engedélye.
Ügyletek, amelyek ronthatják a tulajdonjogi helyzetét az intézménynek, és az értékük a 250.000 euró és az 1 millió euró között van	Szükséges a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértése	A megyéspüspök engedélye, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével	Az illetékes előljáró engedélye az ő tanácsának és a helyi ordináriusnak egyetértésével.
Ügyletek, amelyek ronthatják a tulajdonjogi helyzetét az intézménynek, és az értékük meghaladja az 1 millió euró maximális értéket	Szükséges a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértése, és mellette a Szentszék engedélye is.	A megyéspüspök engedélye, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével, és a Szentszék engedélye	Az illetékes előljáró engedélye az ő tanácsának és a helyi ordináriusnak az egyetértésével, és a Szentszék engedélye.

Olyan ingatlanok bérbeadása, amelyeknek az értéke a 250.000 euró alatt van.	Semmilyen jóváhagyás nem kell	A helyi ordinárius engedélye	Esetleges, a statutum által előírt engedély
Olyan ingatlanok bérbeadása, amelyeknek az értéke meghaladja a 250.000 eurót	A gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértése (kivéve, ha a bérlő, egyházi intézmény	A helyi ordinárius engedélye	Esetleges, a statutum által előírt engedély
Olyan adomány elfogadása, mely kötelezettséggel, vagy más feltételekkel terhelt (megjegyzendő, hogy ezek besorolandók azon ügyletek közé, melyek ronthatják a tulajdonjogi helyzetet /1295.k./): 1267.k. 2.§	Semmilyen engedély nem kell	A helyi ordinárius engedélye	Esetleges, a statutum által előírt engedély
Visszautasítása az adománynak (1267.k. 2.§)	Semmilyen engedély nem kell	A helyi ordinárius engedélye	Esetleges, a statutum által előírt engedély

A bérbaadandó ingatlan értékének meghatározása a kataszteri hivatal által meghatározott összeg, amelyet a mindenkori Olaszországi törvénykezés határoz meg.⁴⁴⁶

⁴⁴⁶ Vö. Luigi Conti megyéspüspök, 2004. szeptember 1.kiadott 24/2004-V. sz. körlevele, Sede vescovile di Macerata; Valamint: *Il Concordato del 1984, la normativa patrizia e le posizioni attuative nell'ordinamento civile e canonico*, F.A.C.I. in *L'Amico del Clero*, Roma 1989.; C.E.M., CONCILIO PLENARIO MARCHIGIANO, Loreto 1989.; *Istruzione in materia amministrativa*, Notiziario della CEI, n.3, 1 aprile 1992.; CEI, *Seminario di aggiornamento giuridico-amministrativo*, Atti, Roma, 9-10 febbraio 2004.

1. 4. Svájc

A Svájci Püspöki Konferencia⁴⁴⁷ az egyházi javak elidegenítésére vonatkozóan, és az elidegenítéshez hasonló ügyletekre vonatkozóan, (az 1292. k. 1§ értelmében) a következő összeghatárokat határozta meg: maximális értékhatár 5.000.000 svájci frank
Ami a minimális összeghatárt illeti a Püspöki Konferencia a következőképpen határozott:

- a) Minden egyházi vagyon elidegenítését – amelynek összege fölötté van a minimális összegnek - a megyéspüspöknek kell jóváhagynia. Az ő részéről szükség van a gazdasági tanács és a tanácsok testületének egyetértésére, valamint az érdekeltekére, amikor az összeg fölötté van 20.000 svájci franknak.
- b) Minden más elidegenítés esetén, alsó értékhatárként 20.000 svájci. frank van meghatározva. A megyéspüspök egyetértése akkor szükséges, ha ezt a határt túllépik. A megyéspüspöknek viszont, szüksége van az 1292. k. 1.§-ban megnevezettek egyetértésére.

1.5. Spanyolország⁴⁴⁸

A Spanyol Püspöki Konferencia számos kiegészítő szabályozást adott ki a Kánonjogi Kódexhez a vagyonkezelésre és az elidegenítésre vonatkozóan.⁴⁴⁹

A konferencia a rendes vagyonkezelés körébe sorolja mindazon vagyonkezelői jogcselekményeket, amelyeket az éves költségvetésbe belevesznek, és amely költségvetést, a konferencia által kiadott formában jóváhagyja a felsőbb hatóság.

Az 1292. kánon által megkívt, elidegenítési maximális értékhatárt 600.000 euróban határozta meg, míg az alsó, minimális értékhatárnak a 60.000 eurót jelölte ki.

⁴⁴⁷ Vö. DE AGAR, J.T.M., *Legislazione delle Conferenze Episcopali Complementare al C.I.C.*, Milano 1990, 704-705.

⁴⁴⁸ Vö. ZALBIDEA, D., *La legislazione particolare di alcune Conferenze Episcopali sull'alienazione dei beni appartenenti al patrimonio stabile in* ARRIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull'Instruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 139-161.

⁴⁴⁹ Legutóbbi 1992. Április 11-én került kihirdetésre in *Boletín Oficial de la Conferencia Episcopal Española* 9 (1992), 151.

Továbbá, az Egyházi törvénykönyv követelményének megfelelően besorolta a bérbeadást, az elidegenítéshez hasonló, ill. vele azonos súlyú jogcselekmények közé.

1. 6. Portugália⁴⁵⁰

A Portugál Püspöki Konferencia az 1291, 1292 és az 1295 kánonok értelmében miután bevezetésre került Portugáliában is az euró, mint új pénznem, megújította az 1990. szeptember 3.-án kiadott, a rendkívüli vagyonkezelésre és az elidegenítésre vonatkozó kiegészítő rendelkezéseit.

Ennek értelmében az elidegenítéshez engedélyre van szükség a következő esetekben:

1. A Szentszék engedélyére van szükség a kiemelkedő ereklyék, és olyan ereklyék elidegenítéséhez, amelyek a nép körében nagy tiszteletnek örvendenek. Ugyancsak azon képek elidegenítésére amelyek a templomban a nép nagy tiszteletének örvendenek (vö. 1190.k. 2.,3.§); a 638.k.3.§ értelmében a Szentszék engedélyét kell kérni – a megyéspüspök engedélye fölött, aki az engedélyt a Gazdasági tanács és a Tanácsosok testületének (vagy a Káptalan) egyetértésével adhatja meg – a fogadalmi tárgyak, ill. művészileg vagy történelmi szempontból értékes dolgok elidegenítéséhez, és azon javak elidegenítéséhez, amelyek az állandó vagyonhoz tartoznak és értékük egyenlő vagy meghaladja az 1.500.000 eurót (vö. 1292.k.2.§);
2. A megyéspüspök engedélyét kell kérni, aki azt a Gazdasági tanács és a Tanácsosok testületének (vagy a Káptalannak) egyetértésével adhatja meg azon javak elidegenítéséhez, amelyek az állandó vagyonhoz tartoznak és értékük 250.000 és 1.500.000 euró között van;
3. A helyi ordinárius engedélyére van szükség, akinek a Gazdasági tanács véleményét kell kikérnie, azon javak elidegenítéséhez, melyek az állandó vagyonhoz tartoznak és értékük 75.000 és 250.000 euró között van;
4. A helyi ordinárius engedélyére van szükség azon javak elidegenítéséhez, amelyek az állandó vagyonhoz tartoznak és értékük 7.500 és 75.000 euró között van.

⁴⁵⁰ Vö. VECCHI, F., *Un decreto per l'alienazione dei beni ecclesiastici della Conferenza Episcopale Portoghese proposto per la recognito in Quaderni di diritto ecclesiale* 20 (2007), 270-277.

Megfigyelhető, hogy ahogy három esetben, az elidegenítendő javak értékének megfelelően, a megyéspüspök a döntését, azaz az engedélyét csak a Gazdasági tanács, és a tanácsosok közbelépésével, hozhatja meg.

Ez az alkalmazás összhangban van az egyház ősi hagyományával, és a hatályos egyházi törvénnyel, amely megkívánja, hogy a püspök a vagyonkezelés alkalmával, vegyen maga mellé olyan szakértő embereket, akik segítségére lehetnek abban, hogy vagyonkezelési ügyekben is bölcsen, és az Egyház javát szolgálóan dönhessen.

1. 7. Magyarország

A Magyar Püspöki Konferencia kiegészítő szabályozása,⁴⁵¹ 14. cikkelyében az alábbi határozat olvasható az elidegenítések alsó és felső értékhatáráról:

A Püspöki Konferencia úgy rendelkezik, hogy a hivatalos egyházi jogi személyek állandó vagyonához (törzsvagyon) tartozó dolgok elidegenítéséhez az 1292. k. 1. § szerinti hatóság engedélye szükséges, ha a dolog értéke 10.000 USD-nál nagyobb.

Ha a dolog értéke meghaladja az 1 millió USD-t, a fentiekén kívül még az Apostoli Szentszék engedélye is szükséges az elidegenítéshez (vö. 1292. k. 2.§)

A 15. Cikkely pedig az egyházi javak bérbeadásáról szól (1297. k.):

A bérbeadásról mindig írott szerződést kell kötni. Az ordinárius engedélye szükséges hozzá, ha azok a megyéspüspök fennhatósága alá tartozó egyházi jogi személyek tulajdonában, vagy használatában vannak. Egyéb egyházi jogi személyek ingatlanjainak bérbeadásához annak az egyházi hatóságnak az engedélyét kell kikérni, mely alá az illető jogi személyek tartoznak. A bérleti szerződések megkötésekor gondosan követni kell a hatályos állami jogszabályokat.

⁴⁵¹ Vö. *A Magyar Püspöki Konferencia kiegészítő szabályai az Egyházi Törvénykönyvhöz* in ERDŐ, P., *Az Egyházi Törvénykönyv*, Budapest 2001, 1161-1170.

2. Amerika

2. 1. Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államok Püspöki Konferenciája több alkalommal hozott határozatot az elidegenítésre vonatkozóan és más vagyoni jogi kérdésben.⁴⁵² A legutóbbi változat szerint, az 1292. k. 1.§-nak értelmében, az Egyesült Államokbeli Püspöki Konferencia, az előző összeghatárokat, a fogyasztói árindexhez igazította, és ennek megfelelően, az alábbiakat rendelte el:

1. Az elidegenítésre, és bármely más ügyletre vonatkozóan, amely a jogi előírásokat figyelembe véve, a tulajdonjogi helyzetet ronthatja, a maximális értékhatár 11.397.000 USD (eredetileg 10.000.000 USD volt) a félmillió vagy ennél több katolikus lakosságú egyházmegyék esetében. A többi egyházmegye számára a maximum értékhatár 5.699.000 USD (eredetileg 5.000.000 USD volt) (lásd 1295. k.).
2. Az elidegenítésre, és bármely más ügyletre vonatkozóan, amely a jogi előírásokat figyelembe véve, a tulajdonjogi helyzetet ronthatja, 1.140.000 USD (eredetileg 1.000.000 USD volt) a félmillió vagy ennél több katolikus lakosságú egyházmegyék esetében. A többi egyházmegyére vonatkozóan a minimális értékhatár 570.000 USD (eredetileg 500.000 USD volt).
3. A megyéspüspöknek alárendelt más egyházi jogi személyek tulajdonának elidegenítésére vonatkozóan, a maximum határ 5.699.000 USD (eredetileg

⁴⁵² 2002. november 13-án először az 1292. k. 1.§ alapján az Amerikai Egyesült Államokbeli Latin egyházmegyék részére, amelyet a Püspöki Kongregáció jóvá is hagyott a Pastor Bonus Apostoli Konstitúció 82. sz. cikkelyében foglaltaknak megfelelően és a 296/84. számmal kihirdetett 2003. június 3-án. 2004. március 31-én azonban egy újabb, rendelet született, amely kétévre meghosszabította. 2006. január 31-én pedig a Kongregáció a határozatot újabb két évre meghosszabította, és végül 2008. március 31-én újabb két éves hosszabbítást kaptak. Vö. Diocesan Fiscal Management Conference határozata: „Az inflációs rátához igazított, elidegenítésre vonatkozó minimum és maximum összegek.” címmel.- *Maximum and Minimum Sums for Alienation, Adjusted for the Rate of Inflation in the United States in* <http://www.lectlaw.com>, Data: 2008.10.02.

5.000.000 USD volt), illetve a minimum határ 28.495 USD (eredetileg 25.000 USD volt), vagy az előző év jövedelmi átlagának 5% -a, ha az, magasabb.

4. Az adott régió belül, a minimális és a maximális összegérték, az Egyesült Államokbeli Statisztikai Hivatal által évente meghatározott fogyasztói árindexhez igazodik, amelyet az Egyesült Államokbeli Püspöki Konferencia továbbít a Szentszék illetékes hivatalának és a Konferencia tagoknak.
5. A maximális értékhatárt meghaladó javak elidegenítésén túl, a Szentszék engedélyére van szükség a fogadalmi ajándékok, vagy olyan javak elidegenítésekor is, amikor a javak, művészeti vagy történelmi szempontból értékes javaknak bizonyulnak. (1292. k. 2.§)

2. 2. Dél Amerika: Brazília⁴⁵³

Braziliában, az 1292. k. 1.§ értelmében, az elidegenítés értékhatárai a Brazíliai Püspöki Konferencia részéről és a Szentszék részéről, a következőképpen kerültek meghatározásra:

A maximális összeg, az 1292. k. értelmében, a mindenkor érvényben levő minimálbér értékének a 3.000-szerese., míg a minimális összeghatár, az ugyanazon mindenkor érvényes minimál bér értékének a 100-szorosa.

Az ilyenkor, az érvényességhez szükséges engedély megadására illetékes hatóság a minimális értékhatár és a maximális értékhatár közötti, javak elidegenítése esetén, a megyéspüspök, a gazdasági tanács és a tanácsosok testületének egyetértésével.

⁴⁵³ Vö. DE AGAR, J.T.M., *Legislazione delle Conferenze Episcopali Complementare al C.I.C.*, Milano 1990,125. és *Estatudo do Colégio dos Consultores 26 de fevereiro de 2001* in www.bispado.org.br.

3. Ausztrália⁴⁵⁴

Az Ausztrál Püspöki Konferencia Kiegészítő szabályzatában a következő szabályozást olvashatjuk az elidegenítésről (1292. k.):

Az 1292. k. 1.§-ban jelzett maximális értékhatár az elidegenítésre vonatkozóan, 2.000.000 ausztrál dollár, amely az éves infláció függvényében indexálnak, amely értéket a civil hatóság határoz meg.

A minimális összeghatár pedig, amelyről az 1292. k.1.§. szól, 10.000 ausztrál dollár, amely a felső összeghatár függvényében indexálódik.

Ami az egyházi javak bérbeadását illeti (1297. k.), kijelenti, hogy be kell tartani a hatályos civil törvényt. Kivételt képeznek azon esetek, amelyeket a Kódex említ.

A 9 év fölötti időszakra vonatkozó bérlethez, szükséges beszerezni az 1292. k.1.§-ban említett, illetékes hatóság egyetértését is.

⁴⁵⁴ Vö. DE AGAR, J.T.M., *Legislazione delle Conferenze Episcopali Complementare al C.I.C.*, Milano 1990,66-67.

IX. JAVASLAT OLYAN ORSZÁGOK SZÁMÁRA, AHOL HIÁNYZIK A KIEGÉSZÍTŐ JOGSZABÁLY, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL ROMÁNIÁRA

Nagyon sok ország van még a felsoroltakon kívül, akiknek püspöki konferenciái megalkották a vagyonkezelésre és az elidegenítésre vonatkozó szabályokat. Azonban ugyanígy igaz az is, hogy vannak országok, ahol mind a mai napig hiányzik a vonatkozó törvényi szabályozás a püspöki konferenciák részéről. Ide tartozik Románia is.

Most a dolgozatunkban összegyűjtött ismeretek birtokában az ilyen esetekre próbálunk javaslatot tenni. Milyen irányelvek alapján járjanak el, mindaddig, míg nem lesz jogszabály, ill. milyen jogi szabályozás volna számukra jó?

Mindenek előtt fontos leszögezni, és kihangsúlyozni az Egyház földi javakra vonatkozó tanítását, főként az Egyház és az anyagi javak viszonyában, valamint azt, hogy melyek azok az elvek, amelyek az Egyházat az elidegenítés terén vezetik, és kell, hogy vezessék. Ezek alapján, figyelembe véve a helyi egyházak politikai és anyagi lehetőségeit, alkothatunk egy életszerű, azaz az életben kivitelezhető, az Egyház javát és a lelkek üdvét szolgáló jogszabályt, azaz jogszabályjavaslatot.

Mint azt láttuk, az előzőekben az Egyház kezdetektől nemcsak lelki javakkal, hanem anyagi javakkal is rendelkezett. Ezek a javak a különböző személyek adományaként kerültek az Egyházhoz, mint Istennek és az ő művének szánt javak. Az Egyház az anyagi javakról vallja, azok Isten adományai, amit „Isten minden ember javára és minden nép használatára szánt”,⁴⁵⁵ beleértve Isten népét is. Ezért a javakat, különösen az egyházi javakat, Isten tervei és Jézus Krisztus tanítása szerint kell kezelni.

Másrészt azt is tanítja az Egyház, hogy: „A magántulajdon vagy az anyagi javakkal való rendelkezés egy bizonyos lehetősége azt a mozgási teret biztosítja minden egyes ember (általában véve: személy) részére, amely feltétlenül szükséges a személyi és családi önrendelkezéshez. Ebből következik, hogy az Egyház önrendelkezésének is egyik feltétele, hogy anyagi javakkal rendelkezzen, mint olyan társaság, amely nem e

világból való, de amely ebben a világban él, és küldetése ebben a világban szól a föld végső határáig. Tehát küldetése szükségessé teszi számára az anyagi javak használatát⁴⁵⁶ a hit fényében, a lelkek üdvössége érdekében. Ezért a papokhoz szólva kéri a Zsinat: „csak olyan célra használjanak fel múlandó javakat, amelyekre szabad felhasználni Krisztus Urunk tanítása és Egyházának rendelkezése alapján.”⁴⁵⁷

Az Egyház tehát az anyagi javakkal való kapcsolatát a Krisztustól kapott küldetésének függvényében tekinti. Mindaddig a szintig, amíg az anyagi javak ezen küldetést segítik, addig jogot formál rá. Ha azonban bizonyos javak, vagy a javak nagysága Krisztusi küldetését akadályozza, akkor kész azoktól búcsút venni.⁴⁵⁸ „Az Egyház ugyanis nem úgy kíván jelen lenni a világban, mint jelentékeny javak birtokosa, hanem mint azon javak birtokosa, melyek szükségesek és elégségesek céljai elérésére.”⁴⁵⁹

Az Egyház csak olyan, és csak annyi földi eszközre tart igényt és azt használja, amelyek megfelelnek az evangéliumnak.⁴⁶⁰

Mindebből az következik, hogy, amikor az egyházi javak elidegenítésére kerül sor, ill. az arra vonatkozó szabályalkotásra, mindig szem előtt kell tekinteni, hogy:

1. **Az anyagi javaknak az Egyház önrendelkezését kell szolgálniuk.** Ez azt jelenti, hogy megfelelő mennyiségű anyagi javak kellenek a tulajdonában legyenek, ahhoz hogy kifejthesse küldetését a világban, és akár azon belül egy adott helyen. A javak bizonyos része, különösen: föld és az épület (templom, közösségi ház) biztosítani tudják, hogy az Egyház egy adott helyen látható formában létezhesen.
2. **Az anyagi javaknak másik rendeltetése az adott helyen való működés, tevékenykedés biztosítása,** hisz ez is anyagi javakat igényel: alkalmazottak

⁴⁵⁵ Vö. GS 69.

⁴⁵⁶ Vö. OCHOA, J., *Ratio Bonorum temporalium in Ecclesia et institutionis perfectionis post Concilium vaticanum II*, in *CpRM* 46 (1967), 339-348.

⁴⁵⁷ Vö. PO 17.

⁴⁵⁸ Vö. GS 76.

⁴⁵⁹ Vö. KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyonyjog alapjai*, Veszprém 1995. 24.

⁴⁶⁰ Vö. GS 76, LG 13., valamint. HEIMERL, H. – PREE., H., *Handbuch des Vermögensrechts*, 54. N. 1/9.

fizetésének biztosítása, ruházat, kegytárgyak, utazások, könyvek, egyéb költségek: fűtés, villany, stb.

Tehát amikor az egyházi javakra vonatkozó vagyonkezelést ill. elidegenítést érintő szabályozás megalkotásra kerül, ezeket a szempontokat figyelembe kell venni, azaz, hogy az Egyháznak legyen hol missziós küldetését betölteni, és arra is figyelni kell, hogy erre képes legyen. Azaz mind létezésében, mint tevékenységében, ne függjön másoktól, és azt zavartalanul tudja megtenni.

Csak ezen javak fölötti rész lehet az elidegenítés tárgya: vagy azért mert javainak sokasága küldetésének hitelét veszélyezteti az emberek körében, vagy mert a velük való törődés elvonja az evangéliumi munkától az energiát. Gondoljunk itt a javadalmi rendszer idején kialakult helyzetekre, amikor sok esetben a javadalom gyümölcsöztetése volt az elsőrendű cél, és nem az evangélium hirdetése, a lelkek üdvösségének szolgálata. Ezt, és ezen a téren megmutatkozó elferdüléseket akarta kiküszöbölni az Egyház, amikor a II. Vatikáni Zsinaton eldöntötte a javadalmi rendszer eltörlését, a javadalmak felszámolását illetve átalakításukat, úgy hogy az Egyház küldetését segítse elő.⁴⁶¹

Az elidegenítés gondolata sok esetben akkor vetődik fel, különösen Romániában, amikor olyan, a kommunista hatalom által államosított javakról van szó, amelyek ma már olyan feladatot töltenek be, amelyeket az Egyház már jelenlegi anyagi helyzetében, vagy híveinek megfogyatkozása miatt nem tud betölteni: kórházak, iskolák, vagy éppen plébániák épületei, ill. földek.

Ezekben az esetekben is igaz, hogy róluk lemondani, főként ellenérték nélkül nem szabad. Azonban szabad és kell mérlegelni, hogy az hasznosabb-e az Egyháznak, ha azokat kivétel nélkül, egy az egyben visszaszerzi (sokszor leromlott állapotában), vagy annak ellenértékére tart igényt. Hiszen mit ér az olyan egyházi kórház, amely nem egyházi szellemben működik, nem keresztény értékrend alapján bánnak benne a betegekkel? Vagy mit ér az olyan iskola, amelyben, bár egyházi tulajdonú, de az Egyház tanításával ellenkező nevelés folyik? Vagy egy plébániái épület, ingatlan,

⁴⁶¹ Vö. PO 20.

amely mögül a hívek eltűntek, amelynek állandó fenntartása olyan anyagi terhet ró az egyházmegyére, vagy szomszéd plébániára, hogy annak működését megbénítja?

A tehetetlenség az Egyházban is nagyon erős tényező. Ennek következtében hajlamos arra, hogy az egyszer megszerzett javakat és pozíciókat védelmezze, - így aztán – „Sokkal több... az egyházi intézményünk, mint amit egyházas lelkülettel el tudunk látni. S éppen ez támaszt az Egyház iránt bizalmatlanságot, hogy ragaszkodik intézményeihez akkor is, ha valójában már nem áll mögöttük.”⁴⁶²

Ilyen és hasonló helyzetekben mérlegelni kell tehát a kialakult helyzetet, és feltenni a kérdést: Mi a jó megoldás ebben a helyzetben? Mi a jó megoldás az Egyház és küldetése szempontjából rövid és hosszútávon egyaránt?

Ide kapcsolódik egy másik fontos szempont, amit figyelembe kell venni a kérdés mérlegelése kapcsán: Mik a lehetőségek? Milyen bevétel származhat az Egyháznak az elidegenített javak után, és mire lehet azt felhasználni és mi módon, hogy az a jövőben is, lehetőleg minél tovább, az adományozók szándékának megfelelően az Egyház javát, és a lelkek üdvösségét szolgálja?

Az Egyházi joggyakorlat és hagyomány, kiegészítve a Kódex előírásaival, ad ezirányú útmutatást, de az adott pillanatban, az adott helyzetben nekünk, törvényalkalmazóknak kell megtalálnunk a helyes megoldást.

Irányelvek az elidegenítéshez:

1. Megfelelő ok: ide sorolhatók a fent említett esetek: egyházi kórház, iskola, stb. egyházi lelkület, jelenlét nélkül, plébániai ingatlan mögül elfogyott hívek, különlegesen nagy, a mindennapi egyházi életet, tevékenységet megbénító anyagi teher, az evangéliumi misszó hitelének megkérdőjelezése az emberek részéről.
2. Az elidegenítés szükségességét a vagyongazdálkodó a jogi személy gazdasági tanácsával mérlegelje, majd ha szükségesnek ítélik, akkor kérje az előjáró engedélyét.
3. Mérlegelni kell, hogy az adott javak elidegenítése nem fogja-e az adott jogi személy életvitelének, működésének kiegyensúlyozottságát megzavarni, vagy éppen lehetetlenné tenni.

⁴⁶² Vö. RATZINGER, J., *A föld sója, Kereszténység és Katolikus Egyház az Ezredfordulón*, Budapest 2005, 140.

4. A javak elidegenítése előtt kérjék ki értébecslő szakértő véleményét, és ne adják el, azaz ne idegenítsék el az Egyház javait értékük alatt.
5. Lehetőleg tartsanak árverést, licitet, hogy minél jobb áron tudják eladni.
6. A kapott összeget fektessék olyan anyagi javakba, amelyek az állandó vagyonhoz hasonlóan, elősegítik és biztosítják az adott egyházi jogi személy hosszútávú működését.
7. Másrészt mivel az egyházi jogi személyek között szakrális jellegű javak is vannak: templom, kegytárgyak, templomi felszerelések, stb. azon kívül, hogy elidegenítésükhöz többnyire Szentszéki engedély szükséges, fontos, hogy azok ne profánkézbe kerüljenek, hanem lehetőleg egy másik egyházi jogi személyhez.
8. Ami az állandó vagyonhoz tartozó javak elidegenítési értékhatárának meghatározását illeti, érdemes az értékhatár megállapításához figyelembe venni az Egyháznak, és ezen belül az egyházi jogi személyeknek a vagyoni helyzetét, és azt a helyi viszonyok függvényében vizsgálni. Ugyanis más anyagi helyzetben van egy adott egyházi jogi személy Ausztriában, más helyzetben van Kubában, és más helyzetben van Magyarországon vagy Romániában. Ami az egyik helyen nem okoz nehézséget, az a másik helyen komoly, akár kilátástalan helyzetbe hozhatja az Egyházat, már ami az anyagi stabilitását, működésének anyagi háttérbiztosítását jelenti. Valószínűleg ezért van az, hogy minden ország püspöki konferenciája más más értékhatárt szabott meg.⁴⁶³

A felsorolt irányelveket és a különböző püspöki konferenciák szabályozását alapul véve, ismerve a Katolikus Egyház, és a hívek anyagi helyzetét Romániában, beleértve az egyházi jogi személyekét is, a következő jogszabály tervezetet látom reálisnak Románia számára:

- 1.§. **Az Elidegenítéseknél** az 1292. k. értelmében a következőképpen kellene eljárni:
- a. **Az ingatlanok:** épület és telek (föld, erdő stb), és szakrális jelleggel bíró tárgyak valamint történelmi, vagy művészeti értéket képviselő tárgyak esetében, amely az

⁴⁶³ Vö. AGAR, J.M., *Legislazione delle Conferenze Episcopali Complementare al C.I.C.*, Milano 1990, 30.

egyházi jogi személy állandó vagyonát képezik – **értékhatártól függetlenül** - szükséges a püspök engedélye;⁴⁶⁴

- b.** A megyéspüspök az 1292. k. 1.§. előírásának megfelelően, az engedélyt csak a gazdasági tanács, a tanácsosok testülete és az érintettek hozzájárulásával adhatja meg, ha az összeg 5.000 euró alsó összeghatár fölött van, de nem éri el a felső 1.000.000 eurós értékhatárt.
- c.** Ha az elidegenítendő – az állandó vagyonhoz tartozó - javak függetlenül, hogy ingó vagy ingatlan javak, a felső 1.000.000 eurós értékhatárt meghaladják, akkor a Szentszék engedélyére is szükség van.
- d.** A püspök engedélyén felül, a Szentszék engedélyére van szükség a kiemelkedő ereklyék, és olyan ereklyék elidegenítéséhez, amelyek a nép körében nagy tiszteletnek örvendenek. Ugyancsak azon képek elidegenítésére, amelyek a templomban a nép nagy tiszteletének örvendenek (vö. 1190.k. 2.,3.§); valamint a fogadalmi tárgyak, ill. művészeti vagy történelmi szempontból értékes dolgok elidegenítéséhez. (vö. 1292.k.2. §);⁴⁶⁵
- e.** Minden más az egyházi jogi személy állandó vagyonához tartozó javaknak az elidegenítéséhez, amelyek 5.000 euró alsó értékhatár alatt vannak, a jogi személy vagyonkezelőjének, elegendő a jogi személy gazdasági tanácsának egyetértésével bírnia.

2.§. Az 1297. k. értelmében pedig a következők elrendelését tartjuk kívánatosnak:

1. Az elidegenítésszerű jogügyletekre vonatkozóan, - telkek, épületek megterheléséhez és telekhez, épülethez kapcsolódó jogokat érintő jogügyletek esetében – a rendes vagyonkezelést meghaladó 9 év fölötti szerződések esetében - értékhatártól függetlenül, szükséges a megyéspüspök engedélye, ha azok a javak olyan egyházi jogi személy birtokában vannak, amelyek a megyéspüspöknek vannak alárendelve. A megyéspüspökre itt is vonatkoznak az 1.§, b. pontjában leírtak, azaz, ha az értékhatár meghaladja az 5.000 eurót vagy hosszabb távra szól a szerződés, pl. 15, 25 év, vagy netán több évre, illetve örökhaszonbérleti szerződésről van szó.

⁴⁶⁴ Itt a német rendelkezést javasoljuk, mint precedens jogot.

⁴⁶⁵ Itt a portugál rendelkezést javasoljuk, mint precedens jogot.

2. Az elidegentésszerű jogügyletekre is, az 1295. k-nak megfelelően, az elidegenítésknél, alkalmazott összeghatárok érvényesek: Alsó összeghatár 5.000 euró, felső összeghatár 1.000.000 euró. Ennek értelmében a felső 1.000.000 értékhatár fölötti jogügylethez szükséges a Szentszék engedélye is.
3. Minden jogügylet esetében, beleértve a bérbeadást is, mindig írott szerződést kell kötni, és gondosan követni kell az egyházi jogszabályok mellett, a hatályos állami jogszabályokat is.

Magyarázat: Az 1.§-ban levő kitétel, mely szerint - az ingatlanok: épület, telek, erdő elidegenítése értékhatártól függetlenül kellene, hogy engedélyköteles legyen, - azért van, mert a Romániai közösségek, leszámítva néhányat közülük, eléggé forrás-hiányosak, már ami az anyagiakat illeti. A hívek aránylag kis jövedelműek, vagy kevesen vannak, és így minden anyagi forrásra szükség van a kiegyensúlyozott működéshez.

Az alsó javasolt értékhatárt is azért olyan alacsony, mert Romániában a 2.500 euró is nagy értéknek számít, és annak hiánya, mind rövid, mind hosszabb távon zavart okozhat egy adott egyházi jogi személy életében, működésében.

Még egy fontos tanács: - addig, míg meg nem születik egy hasonló kiegészítő jogszabály, a fenti jogügyletek kapcsán, mielőtt döntést hoznak a vagyonkezelők, ill. az engedély megadására illetékes eljáró -, ajánlatos, ha nem is kötelező, kikérni mindig a gazdasági tanács, püspök esetében a tanácsosok testületének véleményét is.

EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA

Körültekintve az elidegenítés fogalmával és szabályozásával kapcsolatos irodalomban azt vettük észre, hogy a fogalom kapcsán az álláspontok mind a mai napig nem jutottak nyugvópontra. Ezért azt tűztük ki dolgozatunk céljaként, hogy ezen a téren tegyünk egy lépést előre, azaz munkánkkal pontosítsuk tovább, a kánonjogban használt elidegenítés fogalmát. Azaz meghatározzuk, mit foglal magában pontosan a fogalom, hogy így segítsük elő a vagyongazdálkodók helyzetük tisztánlátását, hogy világosan lássák milyen esetekben van kompetenciájuk és mikor nincs. Hogy adott esetben kell-e engedélyt kérniük vagy nem, és hogy kitől kell kérniük az engedélyt. Valamint, azt is célul tűztük ki, hogy tudatosítsuk a vagyongazdálkodókban, hogy az ő legfontosabb feladatuk, az Egyház javával kapcsolatos tevékenységükben, hogy a javakat az Egyház szándéka szerint kezeljék, és hogy garantálják az egyházi javak számára meghatározott sajátos célok szolgálatát.⁴⁶⁶

Ahhoz, hogy ezen tervünk megvalósuljon különböző jogrendeket, és az általuk használt elidegenítés fogalmát, annak tartalmát hasonlítottuk össze, kezdve a Római joggal, a Világi joggal át, az Egyházi jogig. Megfigyelhettük, hogy a különböző jogrendek, más-más tartalommal használják az elidegenítés fogalmát.

A Római Jogban az elidegenítés még kezdetleges formában, és tartalommal található meg. Eleinte csak egyesek, pontosabban a Római polgárok joga volt, és csak a kézzel fogható dolgokra vonatkozott. Később kiterjesztették azon javakra is, amelyeket nem lehetett ugyan kézbe venni, de lehetett jogilag birtokba venni, vagyis az ingatlanokra is. Lényegét tekintve egy adott dolog, tulajdon átruházását jelentette egy másik személyre.

A világi jogban már, az elidegenítésre vonatkozóan, pontosabb tartalommal találkozunk. A világi jog, az elidegenítés alatt az adás-vételt érti, amely révén egy adott tulajdon gazdát cserél, vagy átruházódik egyik személyről, egy másikra.

Aztán elérkeztünk a Kánonjoghoz, és láttuk, hogy ott sem volt mindig egyforma tartalommal bíró a fogalom. Sőt azt láthattuk, hogy az egyházjog nem is igen

⁴⁶⁶ Vö. MIÑAMBRES, J., *La responsabilità nella gestione dei beni ecclesiastici dell'ente diocesano*, in ARRIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull'Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 71-86.

foglalkozik, különösen az első időkben az elidegenítés tartalmával, inkább arra helyezi a hangsúlyt, hogy védve az Egyház javait és jogait, megtiltsa az elidegenítést, akár úgy is, hogy aki azt mégis végbeviszi, tettét semmisnek tekintse.

Az idő teltével az elidegenítési tilalom enyhült, és akkor már elkezdtek foglalkozni a törvények is, azzal, hogy ki, mikor és milyen feltételekkel idegeníthet el javakat. Itt-ott különböző kijelentéseket tettek az elidegenítésről, elősegítve a különböző szerzőknek a fogalom meghatározását. Az első ilyen jelentős szabályozásnak az *Ambitiosae* konstitúció tekinthető, amely fontos szempontokat emelt ki, és tett nyilvánvalóvá: „Ha azonban valaki, a mi ezen tiltásaink ellenére, elidegeníteni merészel bármilyen kiválasztott dolgot vagy javat: elidegenítés, zálog, koncesszió, bérlet, és örökös alárendeltséget eredményező bérleti szerződés által. Kijelentjük, hogy ezen tetteknek nincs hatékonyságot kifejtő erejük...”⁴⁶⁷

A Konstitúcióban először kerültek említésre az elidegenítési tilalommal megjelölt javak: az ingatlan és értékes ingó javak. Aztán ő az, aki először szolgál hasznos jogi pontosítással az elidegenítésre vonatkozóan, amikor is utalást tesz azon cselekménytípusokra, amelyek átruházzák a dolog fölötti tulajdont. Ugyanakkor ezektől megkülönböztet más cselekménytípusokat, amelyek nem eredményezik a javak átruházását, de mert a tulajdonosi jogokat korlátozzák, az elidegenítéssel egyenértékűnek tekinti.⁴⁶⁸

Az CIC 1917 előtti jogszabályok elemzése után, megismerkedtünk a korabeli szerzők definícióival, akik a rendelkezésükre álló jogszabályok alapján próbálták körülhatárolni az elidegenítés fogalmát, de a jogszabályok hatása alatt mégsem a fogalom tartalmának a megvilágítására törekedtek, hanem sokkal inkább az Egyház javainak védelmét célozták meg, erősítve az elidegeníthetlenség elvét. De már fellelhető egy újabb pontosítás náluk, mégpedig az elidegenítés tilalmának tárgyát illetően: ami nem más mint minden értékes ingó és ingatlan vagyon, amely Istennek van szentelve.⁴⁶⁹

Kijelentik, hogy: „azon anyagi javak, amelyek egyszer az Egyház birtokába kerültek, szent jelleget kapnak, és nem lehet többé azoktól az Egyházat megfosztani.”

⁴⁶⁷ Vö. Extrav. Com., 3.4,1.

⁴⁶⁸ Vö. GRAZIAN, F., *La nozione di Amministrazione e di Alienazione nel Codice di Diritto Canonico*, Roma 2002, 62-64.

⁴⁶⁹ Uo. 110.

Összesítve a korabeli jogban, és a kor szerzőinek definícióiban fellelhető információkat, elmondható, hogy a 17-es CIC előtti korban az elidegenítés jelentette: az Egyház értékes ingó és ingatlan javainak eladás, vagy ajándékozás általi átruházását, a javak cseréjét, elzálogosítását, koncesszióját, bérbeadását, és mindazt a szerződést, amely alárendeltséget vagy örökhaszonbérletet eredményezett az Egyház javai fölött, más személy részéről.

Ami a CIC 1917 megjelenését követő időt illeti, elmondható, hogy nem történt nagy változás az elidegenítés fogalmával kapcsolatban. Továbbra is, általánosságban, maradt az elidegeníthetlenségi tilalom. A korabeli szerzők definíciói alapján a következőképpen írható le az elidegenítés: Az elidegenítés szoros értelemben a tulajdon teljességének átruházását jelenti, ami által a közvetlen tulajdon átruházódik; ilyen az ajándékozás, eladás vagy a csere; míg tág értelemben: minden olyan tettet is jelent, amely által a dolog fölötti tulajdonosi jogok egyrésze, másokra átengedődik, vagy átruházódik, kibővítve a közvetlen tulajdont, ezen értelemben magában foglalja: a zálogot, a speciális jelzálogot, a haszonkölcsönt, örök-haszonbérletet, a bérbeadást, kiváltképpen 9 év fölött, birtok megváltását vagy egy éves adót. Egyszóval bármely szerződést, amelyben a javak ki vannak téve az elvesztés veszélyének.

Így értünk el a II. Vatikáni Zsinathoz és azt követő CIC 1983 korához, és itt arra az újdonságra lettünk figyelmesek, hogy az Egyház már nem ragaszkodik többé annyira az anyagi javakhoz. Arra törekszik, hogy az anyagi javakat missziós küldetésével tegye összhangba. A javak megszerzését, birtoklását, kezelését, és elidegenítését attól teszi függővé az Egyház, hogy az sajátos céljaival és küldetésével összhangban van-e. Segíti céljai elérésében vagy akadályozza őt? Kijelenti, hogy kész megválni azon anyagi javaktól, amelyek az ő küldetését, hitelét, a lelkek üdvössége érdekében kifejtett munkáját akadályozná, vagy gyengítené.⁴⁷⁰

S bár nem adja meg továbbra sem, sem a Zsinat, sem a CIC 1983 az elidegenítés definícióját, mégis sok új információval szolgálnak számunkra egy definíció megalkotásához. Ilyen fontos információ és újdonság, az állandó vagyon fogalma, valamint a püspöki konferencia által meghatározandó elidegenítési értékhatár. Ezzel egy sajátos

⁴⁷⁰ Vö. LG 76.

kánonjogi tartalmat adnak az elidegenítésnek, amellyel csakis a kánonjogon belül lehet találkozni. Elidegenítés ott kezdődik, ahol az egyházi javak a törvényesen kijelölt állandó vagyonhoz tartoznak és meghaladják a püspöki konferencia által meghatározott, és a Szentszék által jóváhagyott alsó elidegenítési értéket.

Ami a definíciót magát illeti, a korabeli szerzők többnyire kettős szinten határozzák meg: szoros és tág értelemben. Szerintük, a szoros értelmezésbe az a tartalom fér bele, amit a világi jog alkalmaz. Míg a tág értelmezésbe mindazon cselekmények, ügyletek, amelyek által a közvetlen tulajdon érintetlensége mellett, egy adott tulajdonosi jog kerül átruházásra, ami módosíthatja vagy rosszabbíthatja a jogi személy vagyoni helyzetét (1295. k.) És magában foglalja: a cserét, a szolgálat létesítését vagy az adóságot, életjáradék fizetését, a jelzálogot, zálogot, egy jogról, egy örökségről vagy ajándékról való lemondást, a kezességet, stb....

Azonban mindent összevetve el kell mondanunk, hogy sok olyan információ maradt ki a szerzők definícióiból, amelyek hiánya nem teszi lehetővé az elidegenítés fogalmának, az Egyházban használt teljes, és sajátos tartalmát. Ha pedig nem látunk világosan, akkor fenn áll a veszélye annak, hogy tévesen cselekszünk, akár annak kockázatával, hogy tettünkkel, az Egyháznak jelentős kárt okozunk. Ezért került sor általunk új meghatározás alkotására, amely, ha nem is tökéletes, de az elidegenítés fogalmának tartalmát a maga egészében kívánja bemutatni, hogy segítségére legyen azoknak, akik a jogot a mindennapi életben alkalmazzák.

Az általunk alkotott definíciót végigelemeztük, annak részleteiben, hogy láthassuk annak mind gazdagságát, mind jogi megalapozottságát. Az elemzést követően elmondhatjuk, hogy az új definíció valóban jobb, teljesebb, mert világosabban feltárja az elidegenítés egyházi jogi tartalmát, megkülönböztetve azt a világi jogi, egészen más tartalomtól. A következőképpen fogalmaztunk:

Az elidegenítés szoros értelemben az a jogi tett, amely által az érintett javak tulajdonosa (az Egyház), vagy az általa feljogosított személy, a tulajdonában levő, az állandó vagyon részéhez tartozó, de a püspöki konferencia által meghatározott minimális összegérték fölötti, (értékes) ingó vagy ingatlan dolgot, szabad akaratából, átruházza más személyre, eladás, ajándékozás, vagy csere által.

Tág értelemben az elidegenítés jelenti még az állandó vagyon részéhez tartozó, (értékes) ingó vagy ingatlan dolog fölötti, bizonyos tulajdonosi jogoknak az átruházását más személyre, úgy hogy közben a közvetlen tulajdon érintetlen marad. Ide értendő minden olyan tett, cselekmény vagy ügylet is, ami módosíthatja vagy rosszabbíthatja egy egyházi jogi személy vagyoni jogi helyzetét (1295. k.). Különösen, ha az a javak elvesztésének veszélyét hordozza magában. Ide sorolandó általában: bérbeadás, különösen a hosszabb időre vonatkozó bérbeadás, zálog, jelzálog, örökhaszonbérlet, koncesszió, szolgálat létesítése, életjáradék fizetésének kötelezettsége, vagy kezesség vállalása, örökségről vagy ajándékról való lemondás.

Miután új definícióknak megszületett, dolgozatunkban összegyűjtöttük és elmélyítettük az elidegenítésre vonatkozó törvényeket, beleértve a különböző püspöki konferenciák által hozott részleges törvényeket is. Ezt tettük nemcsak azért, hogy az új ismeretek birtokában lássuk, hogy mi a teendő egy-egy esetben, hanem azért is, hogy útmutató irányelveket, ill. törvénytervezetet alkossunk azon országok számára, ahol nem létezik még részleges jog, mert a püspöki konferencia ott még nem alkotott olyat. Ilyen helyzetet vettünk alapul Románia esetében.

A törvénytervezet megalkotásánál, alapul vettük az egyházi jogi hagyományt, és a már létező püspökkari konferenciák általi szabályozásokat.

Elmondhatom végezetül, hogy a kitűzött terv sikerült. Dolgozatunk által sok-sok ismeret került előtérbe az elidegenítésre vonatkozóan, akár a fogalmat illetően, akár a jogcselekményt érintő jogszabályokat illetően. Mind régieket, mind újakat összegyűjtöttem, a példabeszédbeli, jó családapa gondosságával.⁴⁷¹ De legfőképpen azért sikerült a terv, mert az összegyűjtött ismeretek alapján új definíciót sikerült alkotnunk, mely által szerintünk, világosabban sikerült körülhatárolni az elidegenítés tartalmát és célját, segítve ezzel annak megértését és fontosságát az Egyház érdekében. Tettük ezt azért, hogy az egyházi vagyonkezelés, és az elidegenítés is, mindenkor a lelkek üdvösségét tartsa szem előtt, és azt szolgálja, ahogy arra a Megváltó példát és megbízást adott, és amelyet az Egyházi törvénykönyv legfőbb törvényként megfogalmazott.⁴⁷²

⁴⁷¹ Mt 13,52.

⁴⁷² Vö. 1752.k.

CONCLUSIONI

Guardando alla letteratura circa la definizione e la regolamentazione dell'istituto dell'alienazione emerge il fatto che fino al presente non si è giunti ad una posizione comune al riguardo. Abbiamo perciò prefisso, quale scopo della presente tesi, quello di fare un passo in avanti, cercando di precisare ulteriormente il concetto canonistico dell'alienazione. Mirando alla definizione di cosa comprenda precisamente tale concetto, si è voluto facilitare il discernimento degli economisti circa la loro competenza in materia. Se cioè debbano chiedere, e da chi, l'autorizzazione in un determinato caso. Si è voluto inoltre aumentare negli economisti la coscienza del loro compito primario riguardo ai beni della Chiesa, cioè di dover amministrare i beni secondo la mente della Chiesa, garantendo le finalità proprie dei beni ecclesiastici.⁴⁷³

Abbiamo pertanto comparato il concetto dell'alienazione presente nei diversi ordinamenti giuridici, dal diritto romano al diritto civile e a quello canonico, constatando una diversità di contenuti del concetto stesso di alienazione.

Il diritto romano contempla l'alienazione ancora in forme e con contenuti primitivi. All'inizio essa fu un diritto di pochi, precisamente dei cittadini romani, e veniva riferito solo a cose tangibili, mentre più tardi fu esteso anche ai beni immobili. Si trattava, in sostanza, della cessione ad un'altra persona del diritto di proprietà su una determinata cosa.

Nel diritto civile si riscontra un contenuto più preciso dell'alienazione. Esso intende per alienazione la compravendita implicante il cambio di proprietà di un determinato bene, il quale passa da una persona a un'altra.

Né nel diritto canonico il concetto ebbe sempre lo stesso contenuto. Anzi, si è riscontrato che, specialmente nei primi tempi, il diritto della Chiesa non si interessava molto del contenuto dell'alienazione. L'accento veniva posto piuttosto sulla difesa dei beni e dei diritti della Chiesa, vietandone l'alienazione e, se avvenuta, dichiarandola addirittura nulla.

⁴⁷³ Cfr. MIÑAMBRES, J., *La responsabilità nella gestione dei beni ecclesiastici dell'ente diocesi*, in ARRIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull'Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 71-86.

Con il passare del tempo il divieto di alienazione divenne meno severo e le leggi cominciarono a trattare le condizioni soggettive e oggettive dell'alienazione dei beni. Da qualche parte si trovarono già diverse affermazioni circa l'istituto dell'alienazione, facilitandone la definizione da parte dei diversi autori. È la Costituzione *Ambitosae* da considerarsi la prima disciplina rilevante in materia, dalla quale emergono spunti importanti: “Ma se qualcuno contro queste nostre proibizioni, osa alienare qualcuna delle cose o dei beni elencati: alienazione, ipoteca, concessione, locazione, conduzione e infeudamento, tali atti non abbiano forza ed efficacia...”⁴⁷⁴

È in questa Costituzione che vengono nominati per la prima volta i beni soggetti al divieto di alienazione: beni immobili e beni mobili preziosi. Ed è pure in essa che si hanno per la prima volta delle importanti precisazioni giuridiche circa l'alienazione, elencando i vari tipi di atti che comportano la cessione della proprietà di una determinata cosa. Allo stesso tempo, da quest'ultimi vengono distinti quelli che, pur non comportandone la cessione, limitano il diritto di proprietà e quindi sono da considerarsi equivalenti all'alienazione.⁴⁷⁵

Dopo l'esame delle norme precedenti il Codice del 1917 abbiamo considerato le definizioni rese dai diversi autori dell'epoca. I quali, pur cercando di circoscrivere il concetto di alienazione in base alle norme a loro disposizione, non mirarono tanto ad illuminarne i contenuti, quanto alla difesa dei beni ecclesiastici, rafforzando il principio di inalienabilità. Eppure da essi si riscontra una ulteriore precisazione riguardo all'oggetto del divieto di alienazione: si tratta di tutti i beni mobili preziosi e immobili che sono stati dedicati a Dio.⁴⁷⁶ Affermando che i beni temporali, una volta entrati in possesso ecclesiastico, acquisiscono un carattere sacro in modo che non è più possibile privarne la Chiesa.

Riassumendo le nozioni riscontrabili nel diritto e negli autori dell'epoca si può affermare che l'alienazione del periodo precedente il Codice del 1917 comprendeva la cessione per compravendita o donazione, la permuta o scambio, l'ipoteca, la concessione, la locazione dei beni ecclesiastici immobili o quelli mobili preziosi, e

⁴⁷⁴ Cfr. *Extrav. Com.*, 3.4,1.

⁴⁷⁵ Cfr. GRAZIAN, F., *La nozione di Amministrazione e di Alienazione nel Codice di Diritto Canonico*, Roma 2002, 62-64.

⁴⁷⁶ *Ibid.* 110.

inoltre tutti i contratti che comportavano l'inf feudamento o l'enfiteusi sui beni ecclesiastici da parte di terzi.

La promulgazione del Codice del 1917 non ha introdotto grandi cambiamenti circa il concetto di alienazione: permane, in via generale, il divieto di alienazione. Seguendo le definizioni degli autori dell'epoca si può descrivere l'alienazione in senso stretto come la piena cessione della proprietà, per cui viene ad essere trasferita la proprietà diretta, come nella donazione, nella compravendita o nella permuta. Mentre in senso lato essa comprende pure tutti gli atti per i quali viene concessa o trasferita ad altri una parte dei diritti di proprietà su un bene, come l'ipoteca, il comodato, l'enfiteusi, la locazione – specialmente quella oltre ai nove anni – l'affrancamento e il tributo annuale. Ossia ogni contratto per il quale i beni sono soggetti al pericolo di perdita.

Giunti all'epoca del Vaticano II e del nuovo Codice di Diritto Canonico la novità principale è che la Chiesa non è più tanto attaccata ai beni temporali, ma cerca di sintonizzarle con il suo mandato missionario. Diviene condizione essenziale dell'acquisizione, del possesso, dell'amministrazione e dell'alienazione dei beni la loro sintonia con gli speciali scopi e missione della Chiesa. Ossia se essi aiutino o impediscano il compimento della sua missione. La Chiesa viene ad affermare di essere pronta a separarsi da quei beni temporali che impedissero la sua missione ed il suo operato a favore della salvezza delle anime o che indebolissero la sua credibilità.⁴⁷⁷

Seppure il Concilio e il Codice del 1983 non ci diano una definizione dell'alienazione, ne possiamo ricavare tante informazioni utili allo scopo. Importanti novità sono il concetto del patrimonio stabile nonché quello del limite di valore da determinarsi a cura della conferenza episcopale. Con ciò si dà uno speciale contenuto canonistico al concetto di alienazione non riscontrabile al di fuori del diritto canonico. Di alienazione si tratta cioè nel caso di beni ecclesiastici che costituiscono per legittima assegnazione il patrimonio stabile ed eccedono il valore minimo di alienazione stabilito dalla conferenza episcopale e approvato dalla Santa Sede.

Per quanto riguarda la definizione stessa, gli autori contemporanei di solito ne danno una in senso stretto ed una in senso lato. La sua accezione in senso stretto comprenderebbe il contenuto applicativi dal diritto civile. Quella in senso lato, invece,

anche tutti gli atti e negozi giuridici per i quali, pur restando intatta la proprietà diretta, viene ad essere trasferito un dato diritto di proprietà, in modo da intaccare lo stato patrimoniale della persona giuridica (can. 1295). E comprende cioè la permuta, l'istituzione di servitù, debito o rendita, l'ipoteca, il mutuo, la rinuncia ad un diritto, eredità o donazione, la fideiussione ecc.

Dobbiamo però constatare nelle definizioni dei vari autori la mancanza di molti elementi che non permette una definizione del senso pieno dell'alienazione in uso nella Chiesa. La mancanza di chiarezza può però comportare il rischio di errori, e quindi il serio pericolo di provocare danni rilevanti alla Chiesa. Abbiamo pertanto voluto offrire una definizione la quale, pur non essendo perfetta, ambisce a presentare il contenuto del concetto di alienazione nella sua interezza, per essere di ausilio a quanti sono chiamati ad applicare il diritto nella vita quotidiana. Dopo un'analisi dettagliata della nostra definizione, volta a dimostrarne la completezza e la fondatezza, possiamo affermare che essa sia veramente migliore nell'illustrare il contenuto canonistico dell'alienazione, differenziandolo da quello civile, del tutto diverso. Abbiamo pertanto definito l'alienazione nei seguenti termini:

L'alienazione in senso stretto è l'atto giuridico per cui il proprietario (la Chiesa), oppure una persona da esso autorizzata, trasferisce, di sua libera volontà, ad altra persona, tramite compravendita, donazione o permuta, un bene immobile o un bene mobile (prezioso) di sua proprietà, parte costituente del suo patrimonio stabile, di un valore eccedente quella minima stabilita dalla conferenza episcopale.

In senso lato l'alienazione comprende inoltre il trasferimento ad altra persona di determinati diritti di proprietà su un bene (prezioso) mobile o immobile, parte costituente del patrimonio stabile, pur mantenendo intatta la sua proprietà diretta. Inclusi gli atti, azioni o negozi giuridici che possano intaccare lo stato patrimoniale della persona giuridica ecclesiastica (can. 1295), specialmente se comportano il rischio di perdita del bene stesso. A questa categoria appartengono in generale la locazione – specialmente se riguarda un periodo lungo – l'ipoteca, il mutuo, l'enfiteusi, la concessione, l'istituzione di servitù, di rendita o di fideiussione, inoltre la rinuncia a eredità o donazione.

⁴⁷⁷ Cfr. LG 76.

Dopo aver coniato la definizione abbiamo raccolto ed approfondito le norme sull'alienazione, incluse quelle particolari promulgate dalle diverse conferenze episcopali. Lo abbiamo fatto non solo per trarne profitto nei casi concreti ma anche per preparare degli orientamenti, ossia un progetto di legge per quei Paesi, nei quali la conferenza episcopale non abbia ancora promulgato norme di diritto particolare. Nella stesura abbiamo tenuto conto della tradizione ecclesiastica e della normativa esistente prodotta dalle conferenze episcopali.

A conclusione possiamo affermare di aver tratto molte notizie, raccogliendo circa l'alienazione cose antiche e nuove con la diligenza del buon padre di famiglia⁴⁷⁸, sia per quanto riguarda il concetto stesso, sia per quanto riguarda la normativa. Il risultato maggiore è da considerarsi quello di aver coniato una nuova definizione, la quale rende possibile una delimitazione più precisa dei contenuti e delle finalità dell'alienazione, contribuendo così ad aumentarne la coscienza nella vita della Chiesa. Lo abbiamo fatto affinché l'amministrazione dei beni temporali della Chiesa, e con essa l'alienazione, possa prefiggersi sempre il servizio della salvezza delle anime, del quale il Redentore ci ha dato l'esempio e il mandato, e definito dal Codice di Diritto Canonico quale legge suprema nella Chiesa.⁴⁷⁹

⁴⁷⁸ Mt 13,52.

⁴⁷⁹ Cfr. Can. 1752

RÖVIDÍTÉSEK

AAS	Acta Apostolicae Sedis.
AA.VV.	Autores varii (különböző/több szerző)
k./kk.	kánon/kánonok
CIC	Codex iuris canonici
CIC 1917	1917-es Kódex
CIC 1983	1983-as Kódex
CCEO	Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium (1990)
CpRM	Commentarium pro Religiosis en Missionariis, Roma 1920 ev.
ed.	editor, edited (kiadó/szerkesztő)
GS	II. Vatikáni Zsinat, lelkipásztori konstitúciója: a Gaudium et Spes
LG	II. Vatikáni Zsinat, dogmatikus konstitúciója: Lumen Gentium
PO	II. Vatikáni Zsinat, Határozat a papi szolgálatról és életről: Presbyterorum Ordinis
AA	II. Vatikáni Zsinat, határozat a hívek apostolkodásáról: Apostolicam Actuositatem
KEK	A Katolikus Egyház Katekizmusa, SZIT., Budapest, 1994.
SZIT	Szent István Társulat
ThGl	Theologie und Glaube
d.a/d.p.	Dicta nel Decretum Gratiani, dictum ante/dictum post
DDC	Dictionnaire de droit canonique
EncD	Enciclopedia del Diritto, Milano 1958
ME	Monitor Ecclesiasticus
NDigI	Nuovo Digesto Italiano, Torino 1937-1940
NssDigI	Nuovissimo Digesto Italiano, Torino 1957-1975
QDE	Quaderni di Diritto Ecclesiale
PUG	Pontificia Università Gregoriana, Roma
PTK	Magyar Polgári törvénykönyv

FORRÁSOK

Codex iuris Canonici, Romae 1917 (teljes egészében hiteles kiadás, először az AAS – ben jelent meg) *Codex iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico ab Em.o Petro Card. Gasparri auctus*, Typ. Pol. Vat. 1926 XIV, 27.

Codex Iuris Canonici, Città del Vaticano 1983 (teljes egészében hiteles kiadás, először az AAS-ben jelent meg) *Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Fontium annotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Città del Vaticano 1989.

IOANNES PAULUS II, *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, 18. X. 1990 in AAS 82 (1990) 1061-1363.

GASPARRI, P., ed., *Codicis iuris canonici fontes*, I-IX, Romae 1926-1939.

AGAR, J.M., *Legislazione delle Conferenze Episcopali Complementare al C.I.C.*, Milano 1990.

Az Egyházi Törvénykönyv, A Codex Iuris Canonici hivatalos latin szövege magyar fordítással és magyarázattal. Szerkesztette, fordította és a magyarázatot írta ERDŐ P., Budapest 2001⁴.

A II. Vatikáni Zsinat Tanítása, A zsinati döntések magyarázata és okmányai, szerk. CSERHÁTI J., - FÁBIÁN Á., SZIT, Budapest 1986³

A II. Vatikáni Zsinat dokumentumai, szerk. DIÓS I., SZIT, Budapest 2000.

A Katolikus Egyház Katekizmusa, SZIT, Budapest, 1994.

HOLLÓS, J., *Jegyzetek a keleti egyházak törvénykönyvéhez, I-II.köt.*, Budapest 2004.

Codul canoanelor bisericilor orientale, Text paralel Latin-Român, Traducere și editare de MUNTEAN, I.V., Cluj-Napoca 2001.

Constituția României, București 1991.

Legea Nr. 18/1991 in Monitor Oficial al României p.I., Legea fondului funciar

Legea Nr. 169/1997 in Monitor Oficial al României p.I., pentru modificarea Legii fondului funciar nr. 18/1991

Legea Nr. 1/2000 in Monitor Oficial al României p.I., pentru reconstituirea dreptului de proprietate

Legea Nr. 247/2005 in Monitor Oficial al României p.I., privind reforma in domeniile proprietății.

Legea Nr.489/2006 in Monitor Oficial al României p.I., Legea privind libertatea religioasă și regimul general al cultelor

1999. évi LXX Törvény I. 1. cikkely. in Magyarországi egyházak, felekezetek, vallási közösségek, Budapest, 1999. 212.

Egyházakra vonatkozó Hatályos Jogszabályok Gyűjteménye 2009, Szerk. GALIK G.,- PESTI GY., Oktatási és Kulturális Minisztérium, Budapest 2009. március 31.

IRODALOM

KÖNYVEK:

- AA.VV., *Commentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, IV/1., Pamplona 1997². ,(Alienatio 153).
- AA. VV., *Enciclopedia del Derecho*, vol. II. (Ali-Are) - Alienazione, Varese 1958
- AA.VV., *I beni temporali della Chiesa* (Quaderni della Mendola 4), Milano 1997.
- AA. VV., *Polgári Jog (Kommentár a gyakorlat számára)*, Szerk. Dr. Petrik Ferenc, Budapest 2001².
- AA. VV. Ókeresztény Írók, Szerk. Vanyó László, 5. köt. , Budapest 1985.
- AA.VV.,*Codice di Diritto Canonico Commentato*, a cura della Redazione di Quaderni di diritto ecclesiale, Ancora 2001.
- AA.VV.,*Codice di Diritto Canonico*, a cura di LOMBARDIA, P. - ARIETA, J.I., vol. 1-3., Roma 1987.
- AA.VV.,*Codigo de Derecho Canonico*, (dir.) POVEDA, A.B., Valencia 1993.
- AZNAR, G., F.R., *La administración de los bienes temporales de la Iglesia. Legislación universal y particular española* (Bibliotheca Salamanticensis, Estudios), Salamanca 1993².
- BADÓ, A.- LOSS, S. szerk., *Betekintés a jogrendszerek világába*, Budapest, 2003
- BÁNK, J., *Kánoni jog*, II., Budapest 1963.
- BÁNKUTI – JAKABNÉ-KLEEGERG – PERECZ, *Jogtudományi Alapismeretek*, Budapest, 2000
- BEAL, J.P.- CORIDEN, J.A. – GREEN, T.J., *New commentary on the code of canon law*, New York 2000.
- BEGUS, C., *Diritto patrimoniale canonico*, Città del vaticano 2007.
- BENEDEK, F., *Római jog (Dologi és kötelmi jog)* Institutiones Iuris, Pécs 1995.
- BRIDE, A., *De bonis Ecclesiae temporalibus*, Roma 1969.
- BRÓSZ, R. – PÓLAY, E., *Római Jog*, Budapest 1995¹⁰.
- BOUIX, D., *Tractatus de parochia ubi et de vicariis parochialibus, necnon monialium, militum et xenodochiorum cappellanis*, Parisiis 1855.

- CENTURIONI, L., *L'amministrazione dei beni ecclesiastici: Le competenze del Vescovo Diocesano*, (Pontificia Università Lateranense) Roma 1996.
- CHIAPPETTA, L., *Il Codice di diritto canonico, Commento giuridico-pastorale*, I-III, Roma 1996².
- CHIAPPETTA, L., *Prontuario di diritto canonico e concordatario*, Roma 1994.
- COCCHI, G., *Commentarium in Codicem iuris canonici ad usum scholarum*, Liber III. De rebus, Taurinorum Augustae 1932⁴.
- COCCOPALMERIO, F., *Diritto patrimoniale della Chiesa*, Roma 1979, in AA.VV., *Il diritto nel mistero della Chiesa*, IV, (Quaderni di Apollinaris), Roma 1980, 1-70.
- COCCOPALMERIO, F., *La Paroecia*, Roma 1991.
- COCCOPALMERIO, F., *La Parrocchia, Tra Concilio Vaticano II. e Codice di Diritto Canonico*, San Paolo 2000.
- Commento al Codice di Diritto Canonico, Corpus Iuris Canonici I.*, a cura di PINTO, P.V., (Studium Romanae Rotae), Città del Vaticano 2001².
- CORIDEN, J.A. – GREEN, T.J. – HEINTSCHEL, D.E., *The Code of Canon Law, A Text and Commentary*. Commissioned by the Canon Law Society of America, New York 1985.
- CSIKY, G., *Az egyházjog tankönyve (Különös tekintettel a Vatikáni Zsinatra és a magyarországi jogviszonyokra)*, Temesvár 1873.
- DE PAOLIS, V., *De bonis Ecclesiae temporalibus. Adnotationes in Codicem: Liber V*, Romae 1986.
- DE PAOLIS, V., *I beni temporali della Chiesa (Il Codice del Vaticano II)*, Bologna 1995.
- DE PAOLIS, V. – MISTÓ, L. – MOGAVERO, D., *Non per denaro – Il sostegno economico della Chiesa*, Saronno 2000.
- D'OSTILIO, F., *Il diritto amministrativo della Chiesa*, Città del Vaticano 1995.
- EGBUNA, M.P., *The right to acquire posses, administre and alienate ecclesiastical goods in religious intitutes*, (dissertatio ad Doctoratum in facultate iuris canonici), Pontificiae Universitatis Gregoriana, Roma 1993.
- ELŐD, I., *Egyháztan*, (Katolikus teológiai főiskolai jegyzetek), Budapest 1980².

- EÖRSI, GY., *Összehasonlító Polgári Jog (Jogtípusok, jogcsoportok és a jogfejlődés útjai)*, Akadémiai Kiadó, Budapest 1975;
- ERDŐ, P., *Az Egyházjog forrásai*, Budapest 1998
- ERDŐ, P., *Az Egyházjog teológiája*, Budapest 1995.
- ERDŐ, P., *Egyházjog*, Budapest [1991]².
- ERDŐ, P., *Hivatalok és közfunkciók az Egyházban*, Budapest 2003.
- ERDŐ, P., *Latin-magyar egyházjogi kyszótár*, Budapest 1993.
- ESCUADERO, G., *Il nuovo diritto dei religiosi*, Roma 1971
- FALTIN, D., *De iure patrimoniali Ecclesiae*, Roma 1973.
- FERRARIS, F.L., *Bibliotheca canonica, iuridica, moralis, theologica nec non ascetica, polemica, rubricistica, historica. I. Voces: Administratio, Alienatio, Bona*, (S.C. de Propaganda Fide), Romae 1885²
- FILIPESCU, I.P.- FILIPESCU, A.I., *Drept Civil. Drept de proprietate si alte drepturi reale*, București 2002.
- FÖLDI, A., - HAMZA, G., *A római jog története és intézményei*, Budapest 1996.
- GHIRLANDA, G., *Il diritto nella Chiesa mistero di comunione*, San Paolo 1993².
- GIRASOLI, N., *Significato ecclesiale dei beni temporali della Chiesa – Studi dei documenti conciliari e del libro V del Codice di Diritto canonico*, Roma 1990. –X !
- GRAZIAN, F., *La nozione di amministrazione e di alienazione nel codice di diritto canonico*, Roma 2002.
- HEIMERL, H.-PREE, H., *Handbuch des Vermögensrechts der katholischen Kirche*, Regensburg 1993.
- HERIBERT, J., *Gesetzbuch des kanonischen Rechtes*, Paderborn 1940.
- JOBÁGYI, G. – FAZEKAS, J., *Kötelmi jog*, SZIT, Budapest 2004.
- KAZALY I., *A katolikus egyházjogtan kézikönyve (Különös tekintettel Magyarországi jogi viszonyaira)*, I-II. köt., Vác 1888⁴.
- KONEK, S., - ANTAL, GY., *Egyházjogtan kézikönyve különös tekintettel a magyar állam egyházi viszonyaira*, Budapest 1894.
- KUMINETZ, G., *Az egyházi vagyonjog alapjai*, (Veszprémi érseki hittudományi főiskolai jegyzetek) Veszprém 1995.
- LENKOVICS, B., *Magyar polgári jog (A dologi jog vázlatja)*, Budapest, 2006

- MARTÍN DE AGAR, J. T., *Bienes temporales y misión de la Iglesia*, in AA.VV., *Manual de Derecho Canónico*, Pamplona 1991², 745-788.
- MORENO ANTON, M.G., *La enajenación de bienes eclesiásticos el ordenamiento jurídico español*, Salamanca 1987.
- MORGANTE, M., *L' amministrazione dei beni temporali della Chiesa*, Casale Monferrato 1993.
- MONTESSORI, R., „Vendita” in *Enciclopedia Italiana XXXV*, Roma 1950, 39-42.
- Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici unter besonderer Berücksichtigung der Rechtslage in Deutschland, Österreich und der Schweiz*, IV. (cann. 834-1310), hrsg. LÜDICKE, K., Essen 1997.
- NASONI, A., *Juris canonicum compedium*, Mediolani 1897, 1903²
- NEWMAN, J. H., *Az Anyaszentegyház Misztériuma*, International Center of Newman's Friends, Budapest, 1998.
- Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, SALVADOR CORRAL, C. - DE PAOLIS, V.-GHIRLANDA, G., (ed), Milano 1993.
- PERLASCA, A., *Il concetto di bene ecclesiastico* (Tesi Gregoriana Serie Diritto Canonico 24), Roma 1997.
- PREE, H. – PRIMETSHOFER, B., *Das kirchliche Vermögen, seine Verwaltung und Vertretung – Eine praktische Handreichung*, Wien-New York 2007.
- RATZINGER, J., *A föld sója*, Budapest 2005
- REGATILLO, E.F., *Institutiones juris canonici, II.*, Santander 1946².
- REIFFENSTUEL, A., *Ius canonicum universum, clara methodo juxta titulos quinque librorum decretalium in quaestiones distributum, solidisque responsionibus, et obiectionum solutionibus dilucidatum, editio novissima, tomus tertius*, Antverpiae (Anversa) 1755.
- RIDELLA, S., *La valida Alienazione dei beni ecclesiastici. Prospettive di Diritto Canonico e Civile*, Roma 2003.²
- ROVERA, v., *Per il rinnovamento delle strutture economiche della Chiesa*, Milano, 1973.

- SCHMALZGRUEBER, F., *Jus ecclesiasticum universum, brevi methodo ad discentium utilitatem explicatum seu lucubrationes canonicae in quinque libros decretalium Gregorii IX*, Ingolstadt 1719 [editio secunda], I-XII, Roma 1844-1845.
- SCHOUPPE, J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 1997.
- SCHOUPPE, J.P., *Elementi di diritto patrimoniale canonico*, Milano 2008².
- SIPOS I., *Katolikus Egyházjog*, III. kiadás, Pécs 1943.
- SIPOS, S., *Enchiridion Iuris Canonici*, Ed. IV., Pécs 1940.
- SIPOS, S., GÁLOS, L., *Enchiridion Iuris Canonici*, Ed. VI., Romae 1954.
- SZUROMI SZ., *Az Egyházi Intézménytörténet*, Budapest, 2003,
- TABERA, A., *Il diritto dei religiosi*, Roma 1961.
- TARR GY., *Világi jogi ismeretek*, (Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola) Veszprém 1997.
- TOMCSÁNYI, L., *Az egyházi vagyon a püspök joghatósága alatt*, Budapest 1924.
- UDVARDY I., *Egyházi jogtan*, Veszprém 1846².
- UNGUREANU, O.– MUNTEANU, C., *Tratat de Drept civil: Bunurile. Drepturile reale principale*, Bucuresti, 2008.
- VERMERSCH, A., CREUSEN, J., *Epitome Iuris Canonici cum commentariis ad Scholas et ad usum privatum*, I-II., Romae 1925².
- VIOLARDO, J., *De bonis ecclesiae temporalibus*, Romae 1949.
- VROMANT, G., *De bonis ecclesiae temporalibus*, Paris 1953.
- WERNZ, F. X. – VIDAL, P., *Ius Canonicum*. IV., De Rebus, vol. II., Romae 1935.
- WERNZ, F. X., *Ius decretalium. III. Ius administrationis Ecclesiae Catholicae*, Romae 1908²
- ZLINSZKY J. *Ius privatum*, Budapest 1998
- ZWEIGERT, K.- KÖTZ, H.ed, *Introduction to Comparative Law*, Oxford 1994.

Cikkek:

- ALIENARE* in <http://www.contabilizat.ro>, Dictionar economic și financiar, 2008-10-02;
- ALIENARE* in <http://www.rubinian.com>, Dictionar de afaceri Rubinian, 2008-10-02;
- ALIENATION* in <http://www.answers.com/topic/alienation>, 2009.01.27
- ALIENARE* in <http://www.garzanti.it>, 2008.10.02
- ALIENATION* in <http://www.lectlaw.com>, 2008.10.02.
- APPORT* in <http://www.mimi.hu>, 2009-09-30
- Megegyezés a Cseh Köztársasággal* in <http://www.rativaticana.org>, 2007.12.20
- PROPRIETA ECCLESIASTICA* in *Novissimo Digesto Italiano* diretto da AZARA, A. – EUCA, C. vol. XIV., 187.
- ALTHAUS, R., *Wi(e)der den Partikularismus – Zur Problematik der Partikularnorm Nr. 19 der Deutschen Bischofskonferenz zu c. 1292 § 1 CIC*, in *ThGl* 87 (1997), 409-422.
- BRASIELLO, U., *Alienatio* in *Novissimo Digesto Italiano* diretto da AZARA A.-EULA E., vol. I., 480-481, Torino 1958-1980
- BUCCI, A., *Gestione dei beni ecclesiastici ed enti non profit*, in *Apollinaris* 70 (1997) 271-278.
- BUCCI, A., *Problemi aperti nella gestione ed amministrazione dei beni ecclesiastici* in *Apollinaris* 71(1998) 545-575.
- BUCCI, A., *De alienationibus rerum ecclesiarum, A proposito di un testo del XVI secolo*, in *Apollinaris* 70 (1997) 353-366.
- BUCCI, A., *De alienationibus rerum ecclesiarum*, in *Apollinaris* 70 (1997) 789-823.
- BUCCI, A., *De alienationibus rerum ecclesiarum*, in *Apollinaris* 71 (1998) 185-204.
- CABREROS DE ANTA, M., *La enajenación de bienes eclesiásticos*, in *El patrimonio eclesiástico, Studi della terza settimana di Diritto canonico*, Salamanca 1950, 155-190.
- CARON, P.G., *Proprietà ecclesiastica* in *Novissimo Digesto Italiano* diretto da AZARA A.-EULA E., vol. XIV., Torino 1958-1980, 184-203.
- CARRION-PINERO, M., *L'aspetto patrimoniale ed economico della trasformazione del beneficio nell'ufficio*, in *Monitor ecclesiasticus* 96 (1971), 432-436.

- CIPROTTI, P., *De licentia superioris ad alienationem bonorum ecclesiasticorum*, in *Apollinaris* 10 (1937), 593-595.
- COCCOPALMIERO, F., *La consultivita del Consiglio pastorale parrocchiale e del Consiglio per gli affari economici della parrocchia (cc. 536-537)*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 1 (1988), 60-65.
- COCCOPALMIERO, F., *Diritto patrimoniale della Chiesa* in *Il diritto nel mistero della Chiesa*, IV, Roma 1980, 1-70.
- CONGAR, Y., *I beni temporali della Chiesa secondo la tradizione teologica e canonica*, in AA. VV., *Chiesa e poverta*, AVE, Roma 1968, 257-286.
- DE ANGELIS, A., *I consigli per gli affari economici: statuti e indicazioni applicative*, in *Monitor Ecclesiasticus* 111 (1986), 57-68.
- DE PAOLIS, V., „*Schema canonum libri V, De iure patrimoniali in Ecclesia*”, in *Periodica* 68 (1979), 673-715.
- DE PAOLIS, V., *Alcune osservazioni sulla nozione di amministrazione dei beni temporali della Chiesa*, in *Periodica* 88 (1999), 91-140.
- DE PAOLIS, V., *De bonis ecclesiae temporalibus in novo CIC*, in *Periodica* (1984), 113-151.
- DE PAOLIS, V., *Dimensione ecclesiale dei beni temporali destinati a fini ecclesiali*, in *Periodica* (1995), 77-103.
- DE PAOLIS, V., *Il consiglio parrocchiale per gli affari economici e i beni patrimoniali della parrocchia*, in AA. VV., *La parrocchia (Studi giuridici)* Città del Vaticano 267-288.
- DE PAOLIS, V., *L'amministrazione dei beni: soggetti cui é demandata in via immediata e loro funzioni (cc. 1279-1289)*, in *I beni temporali della Chiesa (Studi Giuridici 50)* Città del Vaticano (1999) 59-82.
- DE PAOLIS, V., *Amministrazione dei beni temporali ecclesiastici* in *Nuovo Dizionario di Diritto Canonico*, Milano 1993.
- DE PAOLIS, V., *Temporal Goods of the Church in the New Code, With Particular Reference to Institutes of Consecrated Life*, in *The Jurist* 43 (1983) 343-360.
- Egyházi Javak és Egyházi Javak Elidegenítése*, in *Magyar Katolikus Lexikon*, II. köt., Bor-Éhe, Budapest 1993, 890-893.

Elidegenítés és Elidegenítési és Terhelési Tilalom, in *Magyar Nagylexikon*, VII. köt., Budapest 1988, 222-223.

Elidegenítés, in *A magyar nyelv értelmező szótára*,⁴ Magyar Tudományos Akadémia, II. köt., Budapest 1986

ERDŐ P., *Az Egyház és az anyagi javak: A II. Vatikáni Zsinat tanítóhivatalának alapelvei az egyházi törvénykönyvben (1254-1256. k.)*, in *Teológia* 35 (2001), 24-38.

ERDŐ P., *Az Európai Unió és az Egyház*, in *Távlatok* 38 (2005), 177-183.

ERDŐ P., *A katolikus egyház álláspontja az egyházi ingatlanok ügyében*, in *Partnerek vagy ellenségek? Az egyházak és az állam viszonyáról*, Egyházfórum konferencia, Budapest 1992.

ERDŐ P., *Diaconia iuris. A jog szolgáló szerepe az egyházban*, in *Vigilia* 54 (1989), 918-921.

FAGIOLO, V., *Beni temporalis e missione della Chiesa*, in *Apollinaris* 68 (1995), 799-813.

FALTIN, D., *De recto uso bonorum ecclesiasticorum ad mentem Concilii Vaticani II*, in *Apollinaris* 40 (1967), 409-441.

FUERTES, I.B., *Commentarium in rescriptum pontificium „cum admote”*, in *Commentarium pro Religiosis en Missionariis* 44 (1965), 225-242.

GRAZIAN, F., *Amministrazione e gestione dei beni nell'ordinamento canonico*, in ARIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull'Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 139-161.

GRAZIAN, F., *Patrimonio stabile: istituto dimenticato?* in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 16 (2003), 282-296.

HAUSER, I., *A tulajdonjog Aquinói Szent Tamás szerint*, in *Katholikus Szemle* 44 (1930), 333-341.

HUOT, D., *Bonorum temporalium apud religiones administratio ordinaria et extraordinaria. Introductio*, in *Commentarium pro Religiosis en Missionariis* 33 (1954), 60-76.

HUOT, D., *Bonorum temporalium apud religiones administratio ordinaria et extraordinaria. Caput secundum. Activitas administrativa*, in *Commentarium pro Religiosis en Missionariis* 33 (1954), 312-328.

- HUOT, D., *Bonorum temporalium apud religiones administratio ordinaria et extraordinaria. Caput tertium. Administratores in religione*, in *Commentarium pro Religiosis en Missionariis* 33 (1955), 175-273.
- HUOT, D., *Bonorum temporalium apud religiones administratio ordinaria et extraordinaria. IV. – Notio administrationis*, in *Commentarium pro Religiosis en Missionariis* 33 (1954), 60-76.
- KIS – ERŐS, F., *Az egyházi javak tulajdonjoga, különös tekintettel magyarországra*, in *Hittudományi Folyóirat* 7 (1896), 186-214.
- KIS–ERŐS, F., *A holtkézi törvény, különös tekintettel Magyarországra*, in *Hittudományi Folyóirat* 8 (1897), 448-480.
- KUMINETZ G., *Az anyagi javak felügyelete az egyházban*, in *Egyházforum* 9 (1994), 20-26.
- KUMINETZ G., *Az anyagi javak hierarchiája a hatályos egyházi jog tükrében*, in *Kánonjog* I (1999), 69-78.
- LONGHITANO, A., *L'amministrazione dei beni: La funzione di vigilanza del vescovo diocesano (cann. 1276-1277 CIC)*, in *I beni temporali della Chiesa* (Studi Giuridici 50) Città del Vaticano (1999), 83-101.
- LÓPEZ ALARCÓN, P., *De los bienes temporales de la Iglesia*, in AA.VV., *Código de derecho Canónico*, edición anotada a cargo de LOMBARDIA P. e ARRIETA, J.I., Pamplona 1992⁵.
- MARCHESI, M., *La recente Istruzione della Conferenza Episcopale Italiana in materia amministrativa, Presentazione generale*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 4 (1992), 182-191.
- MESTER, S., *I beni temporali della Chiesa (Le novità apportate dal nuovo Codice)*, in *Il nuovo Codice di Diritto Canonico*, Roma 1983, 296-306.
- MIÑAMBRES, J., *La responsabilità nella gestione dei beni ecclesiastici dell'ente diocesi*, in ARRIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull'Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 71-86.
- MISTÓ, L., *I beni temporali della Chiesa (cann. 1254-1310)*, in AA. VV., *Il Diritto nel mistero della Chiesa*, III, Roma 1992, 347-409.

- MORRISEY, F.G., *Ordinary and Extraordinary Administration: Canon 1277*, in *The Jurist* 48 (1988), 709-726.
- MORRISEY, F.G., *The Alienation of Temporal Goods in Contemporary Practice*, in *Studia Canonica* 29 (1995), 293-316.
- MOSCA, V., *Povert  e amministrazione dei beni negli Istituti religiosi*, in *Quaderni di diritto Ecclesiale* 3 (1990), 234-263.
- MOSTAZA, R., *Il diritto patrimoniale canonico*, in AA. VV., *Corso di Diritto Canonico*, Brescia 1975, 297-334.
- NAVARRO, L., *L'acquisto dei beni temporali. Il finanziamento della Chiesa (cann. 1259-1272)* in R. FUNGHINI, ed., *I beni temporali della Chiesa*, (Studi Giuridici L), Citt  del Vaticano 1999, 37-58.
- OCHOA, X., *Acquisitio, distributio ac destinatio bonorum temporalium Ecclesae Institutionumque perfectionis ad mentem Concilii Vaticani II*, in *CpRM* 49 (1970), 20-33.
- OCHOA, X., *Ratio bonorum temporalium in Ecclesia et institutionis perfectionis post Concilium Vaticanum II*, in *CpRM* 46 (1967), 339-348.
- PALESTRO, V., *La disciplina canonica in materia di alienazione e di locazioni*, in *I beni temporali della Chiesa* (Studi Giuridici 50) Citt  del Vaticano 1999, 141-162.
- PERLASCA, A., *Commento al canone 1284 § 2, 6°*, in *Quaderni di diritto ecclesiale* 11 (1998), 382-394.
- PUGLIATTI, S., *Alienazione* in *EncD II, (Ali – Are)*, Torino 1958, 1-6.
- PREE H., *Grundfragen des rechts und der Verwaltung – Kirlichen Verm gens*, in *Folia Theologica* 9 (1998), 49-70, 10 (1999), 5-35.
- REDAELLI, C., *I regolamento del Collegio dei Consultori e del Consiglio per gli affari economici della diocesi*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 9 (1996), 109-130.
- REDAELLI, C., *La responsabilit  del Vescovo diocesano nei confronti dei beni ecclesiastici*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 4 (1991), 317-335.
- ROBLEDA, O., *De systemate beneficiis supprimendo aut reformando ad normam Concilii Vaticani II*, in AA. VV., *Quaestiones disputatae iuridico-canonicae*, Roma 1969, 151-166.

- ROBLEDA, O., *Innovationes Concilii Vaticani II in theoria et disciplina de officiis et beneficiis ecclesiasticis*, in *Periodica* 58 (1969), 155-198; 59 (1970), 277-314.
- ROTÁS Z., *Fejezetek az építésgazdaságtanból. Az ingatlan értéke*, in www.ekt.bme.hu, 2009.02.20.
- ROVERA, V., *De structuris oeconomicis in Ecclesia renovandis*, in *Periodica* 60 (1971), 197-238.
- ROVERA, V., *I beni temporali della Chiesa*, in AA. VV., *La normativa del nuovo Codice*, a cura di E., Cappellini, Brescia 1983, 261-283.
- ROVERA, V., *Il libro V: I beni temporali della Chiesa*, in *Scuola Cattolica* 112 (1984), 337-355.
- SALERNO, F., *L'amministrazione dei beni: la funzione primaziale del Romano Pontefice* in R.FUNGHINI, ed., *I beni temporali della Chiesa*, Studi Giuridici L, Città del Vaticano 1999, 103-140.
- SCHMITZ, H., *De licentia für Verasserung nach kanonischem Recht*, in AA. VV., AIMANS, W. – EGLER, A. / LISTL, J. (Gg), *Fides et ius (MAY-FS)*, Regensburg 1991, 189-202.
- SCHANDA, B., *Az egyház működésének anyagi alapja I - III. rész* in *Vigilia* 60 (1995), 831-839, 61 (1996), 13-18 és 101-110.
- SZOLGALOM*, in *Révai Nagy Lexikon*, 1995-1996 az eredeti hasonmás kiadása, 17.k. 695.
- VECCHI, F., *Un decreto per l'alienazione dei beni ecclesiastici della Conferenza Episcopale Portoghese proposto per la recognitio*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 20 (2007), 270-277.
- VISIOLI, M., *La nuova Istruzione in materia amministrativa della Conferenza Episcopale Italiana*, in *Quaderni di Diritto Ecclesiale* 19 (2006), 185-210.
- VIZZARRI, A., *Il consiglio diocesano per gli affari economici*, I-II. in *Monitor Ecclesiasticus* 1994, 269-290; 385-432.
- VIZZARRI, A., *Amministrazione dei beni ecclesiastici*, (testo della relazione tenuta all'Incontro di Studio del Gruppo Italiano Docenti di Diritto Canonico, Passo della Mendola - Trento, 3-7 luglio, 1995), in AA.VV., *I beni temporali della Chiesa*, Milano 1997, 71-92.

ZALBIDEA, D., *La legislazione particolare di alcune Conferenze Episcopali sull'alienazione dei beni appartenenti al patrimonio stabile*, in ARIETA, J.I., *Enti ecclesiastici e controllo dello Stato. Studi sull'Istruzione CEI in materia amministrativa*, Venezia 2007, 139-161.

ZÁLOG, in *Révai Nagy Lexikon*, 1995-1996 az eredeti hasonmás kiadása, 19. köt. 333.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS	2
I. AZ ELIDEGENÍTÉS FOGALMA A KÜLÖNBÖZŐ JOGRENDEKBEN	10
I.1. Az elidegenítés fogalma a világi jogban.....	10
A. Az elidegenítés fogalma a római jogban	10
B. Az elidegenítés fogalma a legújabb kori jogrendekben:.....	16
I.2. Az Elidegenítés fogalma az Egyház jogrendjében.....	20
A. Az elidegenítés fogalma az 1917-es Kódex előtti kánonjogban.....	20
1. Decretum Gratiani	20
2. Corpus Iuris Canonici: a IX. Gergely féle decretálisok (1227-1468).....	27
3. Corpus Iuris Canonici: Ambitosae féle Konstitúció (1468)	28
4. Az elidegenítés fogalma a 17-es Kódex előtti szerzőknél.....	33
B. Az elidegenítés fogalma az 1917-es Kódex jogában.....	41
1. Az elidegenítés fogalma a 17-es Kódex korának kánonjogászáinál.....	45
C. A II. Vatikáni Zsinat vagyoni jogi irányelvei, különös tekintettel az elidegenítésre	51
D. Az elidegenítés fogalma az 1983-as Kódexben.....	56
1. Az elidegenítés fogalma az 1983-as CIC kánonjogi irodalmában.....	60
E. Az elidegenítés fogalma az 1990-es Keleti Egyházak Törvénykönyvében.....	66
II. AZ ELIDEGENÍTÉS FOGALMÁNAK ELEMZÉSE	69
1. Az elidegenítés fogalma a Római Jogban	69
2. Az elidegenítés fogalma a polgári jogban	69
3. Az elidegenítés fogalma, és fejlődése a kánonjogi irodalomban.	72
3.1. Az 1917-es Kódex előtti időben.....	72
3.2. Az 1917-es Kódex korában	75
3.3. A II. Vatikáni Zsinat és az új 1983-as Kódex	78
III. AZ ELIDEGENÍTÉS ÚJ DEFINÍCIÓJA ÉS ANNAK ELEMZÉSE	84
A. A definíció általános részét képező fogalmak:	84
1. A szerződés (contractus).....	84
2. Alienare = elidegenítés	86
3. Az elidegenítés – mint jogcselekmény	87
4. A tulajdon és a tulajdonjog.....	88
4.1. Az Egyházi javak tulajdonosa	91
4.2. Az elidegenítés jogalanyai	97
a. A jogi személyekfogalma.....	97
b. A jogi személyek fajtái	98
c. A jogi személyek cselekvése.....	99
d. A jogi személyek képviselői	99
4.3. A Javak, vagy Dolgok (Értékes ingó vagy ingatlan)	99
a. Testi és testetlen dolgok.....	100
b. Ingó és ingatlan dolgok.....	101
c. Elhasználható és elhasználhatatlan javak	101
d. Világi és egyházi javak	102

4.4. A szabad akarat.....	105
4.5. Felhatalmazott, megbízott – az Egyház nevében.....	105
4.6. Átruházás más személyre	106
B. A szoros értelemben vett elidegenítést megtestesítő jogcselekmények:	108
1. Adásvétel	108
2. Ajándékozás	109
3. Cseré	109
C. A tág értelemben vett elidegenítést megtestesítő jogcselekmények:.....	111
1. A bérbeadás	112
2. Zálog, kézzizálog (pignus), jelzálog (hypotheca)	113
3. Örökhaszonbérlet = emphyteusis	114
4. Koncesszió (concessio)	115
5. Szolgálat létesítése	115
6. Életjáradék fizetésének kötelezettsége	117
7. Kezesség vállalása	117
8. Örökségről vagy ajándékról való lemondás.	118
IV. AZ 1983-AS KÓDEX ÁLTALI FELTÉTELEK - AZ ELIDEGENÍTÉSHEZ:.....	120
1. Az állandó vagyon fogalma.....	120
2. A törvényben meghatározott érték	125
V. TOVÁBBI PONTOSÍTÁSOK AZ ELIDEGENÍTÉS FOGALMA KAPCSÁN.....	128
1. Szabad tőke elköltése.	128
2. Javak átruházása	128
3. A vagyon új polgári címen való bejegyeztetése.....	129
4. Jelzálogos tulajdon megszerzése.	130
5. Jogcím cseréje hasonló jogcímre.....	130
6. Egyházi javak használata biztosítéskül kölcsönökhöz.....	131
7. Pénz kölcsönzése.....	131
8. Kölcsönök újratárgyalása.	132
9. Bútor és berendezés eladása.	132
10. Adományozók szándékának a betartása.	132
11. Tulajdonjog korlátozása gondatlanság által.	133
12. Ajándékok visszautasítása.	133
13. Alapítványok elfogadása.	134
14. Tulajdonról való kényszerű lemondás: kisajátítás, vagy államosítás.	134
15. A tőkét képező javak átváltása.	138
16. Korunk által kreált új vagyoni jogi helyzetek	138
a. Szponzorizált tevékenységek, intézmények.....	139
b. Vegyes vállalatok.....	141
17. Az elidegenítés és a vagyonkezelés.....	143
VI. AZ EGYHÁZI JAVAK ELIDEGENÍTÉSÉRE JOGOSULTAK	155
1. Általában.....	155
2. Konkrétan:	158
2.1. A Római Pápa.....	158

2.2. Az ordinárius	159
3. Az illetékes előljárót döntésében segítő szervek:	161
a. A gazdasági tanács és a tanácsosok testülete	161
b. Az egyházmegyei vagyongazdálkodó	162
VII. AZ ÉRVÉNYES ELIDEGENÍTÉS FELTÉTELEI	164
1. Megfelelő ok (iusta causa):	164
2. Becsérték meghatározása (aestimatio):	166
3. Felosztható javak elidegenítése(1292. k. 3.§):	166
4. Engedély kérése.	167
5. Egyéb óvintézkedések.	168
VIII. AZ ELIDEGENÍTÉS ENGEDÉLYEZÉSÉRE VONATKOZÓ FEGYELEM ...	170
A. Az elidegenítéskor követendő szabályok, különös tekintettel az engedélykérésre:	170
B. Kánonjogilag érvénytelen,	174
de a világi jog szerint érvényes elidegenítés	174
C. Elidegenítési tilalom a rokonok vonatkozásában.....	176
D.A Püspöki Konferenciák illetékessége – az elidegenítési szabályok alkotásában.	178
1. EURÓPA	178
1. 1. Ausztria.....	178
1. 2. Németország	179
1. 3. Olaszország.....	182
1. 4. Svájc	185
1.5. Spanyolország.....	185
1. 6. Portugália.....	186
1. 7. Magyarország	187
2. Amerika	188
2. 1. Amerikai Egyesült Államok	188
2. 2. Dél Amerika: Brazília.....	189
3. Ausztrália	190
IX. JAVASLAT OLYAN ORSZÁGOK SZÁMÁRA, AHOL HIÁNYZIK A KIEGÉSZÍTŐ JOGSZABÁLY, ROMÁNIA.....	191
EREDMÉNYEK ÖSSZEFOGLALÁSA	198
CONCLUSIONI	203
RÖVIDÍTÉSEK	208
FORRÁSOK	209
IRODALOM.....	211
TARTALOMJEGYZÉK.....	223